МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 7 грудня 2018 року)

Частина 2

Присвячено Міжнародному дню боротьби з корупцією

Київ
2018

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 7 грудня 2018 року)

Частина 2

Присвячено Міжнародному дню боротьби з корупцією

Київ
2018

УДК 328.185
Р311

Редакційна колегія:

Чернєй В. В., доктор юридичних наук, професор;
Гусарєв С. Д., доктор юридичних наук, професор;
Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор;
Шакун В. І., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України;
Корольчук В. В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 22 листопада 2018 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє висловлені позиції та не несе відповідальності за їх зміст

Р311 **Реалізація** державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – Ч. 2. – 468 с.

УДК 328.185

© Національна академія внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Акімов М. О.
РОЗШИРЕННЯ ПЕРЕЛІКУ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 17

Акімова Л. М.
АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 20

Акімов О. О.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ
БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 23

Бевзюк І. М.
ПСИХОЛОГО-ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПЕРЕВІРКИ
ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРОКУРОРІВ 27

Беседа Д. В.
КОРУПЦІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ:
ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ
З МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ 30

Біленчук П. Д.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ
БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 32

Білоус Р. В.
АНАЛІТИЧНА РОБОТА ПІДРОЗДІЛІВ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ОДНА
З ОСНОВ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ 35

Бойченко В. М., Ревуцька Т. І.
ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ
В ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 37

Бурак М. В.
ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ
ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ ВІЙСЬКОВИХ
ФОРМУВАНЬ, УТВОРЕНИХ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНІВ 39

Busol O.
PROBLEM OF CRIMINALIZATION OF TRANSNATIONAL
CORRUPTION AS A CRIME AGAINST HUMANITY 43

Важинський В. М.
ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ОХОРОНА» ТА «ЗАХИСТ»
СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ ПІД
ЧАС ЗДІЙНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ…….45

Вельчинська О. В., Вельчинський В. В.
РОЛЬ ХІМІКО-ТОКСИКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ
ЯК СКЛАДОВОЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ
У БОРОТЬБІ ІЗ ФАЛЬСИФІКАЦІЄЮ
ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ 49

Висоцький В. М.
ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ
НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 52

Власюк Т. О.
ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ 55

Волошенко А. В.
СУЧАСНІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ 58

Вязмікін С. А., Лапко О. В.
АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 61

Гавдьо Ю. Р.
КОРУПЦІЯ ЯК ЖИВИЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ
ДЛЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 63

Geiko O.
THE ROLE OF AUTHORITY OF DETECTIVES
OF NATIONAL ANTI-CORRUPTION BUREAU
OF UKRAINE IN DETECTING AND INVESTIGATING
OF CORRUPTION OFFENCES: A COMPARATIVE STUDY 66

Грига М. А.
ОКРЕМІ АНТИКОРУПЦІЙНІ АСПЕКТИ ДОБОРУ
НА ПОСАДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ 69

Гринчак В. М., Лизогубенко Є. В.
ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО ПІДРОЗДІЛУ
(ОСОБИ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ 71

Гусєва К. А., Лукін С. І.
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ 73

Давиденко В. С.
КОРУПЦІЯ: ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО ТА СЬОГОДЕННЯ 76

Давидова О. В.
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ 79

Демедюк Т. С.
ДОСВІД ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ОБСЄ В ПІДВИЩЕННІ
ЕФЕКТИВНОСТІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 82

Дубчак Л. М.
ПРИРОДА КОРУПЦІЇ ТА ШЛЯХИ
ЇЇ ПОДОЛАННЯ (ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ)..... 85

Дуда А. В.
ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 88

Загорська О. І.
ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТИ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ПОЗА МЕЖАМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 91

Задорожний Б. Ю.
КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ
В АСПЕКТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ..... 93

Залялова І. М.
ДЕТЕРМІНАНТИ В'ЯЗНИЧНОЇ КОРУПЦІЇ В США
ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ 97

Засенко К. О.
ЗАПОБІГАННЯ ВИЯВАМ КОРУПЦІЇ
У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ 99

Іваницький С. О., Іваницька В. В.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ
СТАНДАРТІВ ОСОБАМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ
НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ
АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПРАКТИКИ НАЗК) 102

Іванчик І. А.
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ, УРЕГУЛЮВАННЯ
КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ
ПОСАДОВИХ ОСІБ..... 104

Іванчук Н. В.
КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ 107

Іванцов В. О.
ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
В РОЗВ'ЯЗАННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПРАВОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ 108

Іващенко В. О.
МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 112

Казміренко В. О.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
ТА ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ Й МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 115

Калиновський О. В., Крупій А. І.
АНТИКОРУПЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ:
ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ 118

Калініна Л. М.
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В УКРАЇНІ 121

Кальниш Ю. Г.
РОЗВИТОК СИСТЕМИ НАУКОВО-АНАЛІТИЧНОГО
СУПРОВОДУ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 124

Канцідайло О. О.
ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕСПРАВЖНІХ
(ІМІТАЦІЙНИХ) ЗАСОБІВ ДЛЯ ІМІТАЦІЇ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ
(ГРОШОВИХ КОШТІВ) ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ
КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 127

Кісілюк Е. М.
ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ 130

Кобко Є. В.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ
БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ 133

Копитова О. С.
ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ
ПОНЯТТЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЗАКОННОСТІ
ПІДСТАВ НАБУТТЯ АКТИВІВ 136

Корольчук В. В.
ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 139

Крижна В. В.
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 141

Кришевич О. В.
МІЖНАРОДНО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА ГРУЗІЇ 144

Кріпак А. А.
КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ І ШЛЯХИ ЙОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ 147

Крошко Ю. О.
СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ: КОМПЕТЕНЦІЯ В МЕЖАХ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 151

Кубаєнко А.В.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО СУТТЄВІ ЗМІНИ В МАЙНОВОМУ СТАНІ……..149

Кудінов В. А.
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ..... 157

Кузнєцов М. В.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ОКРЕМИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА АНАЛОГІЄЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ..... 160

Куценко Д.В.
ПЕРІОДИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФІЛАКТИКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....164

Ландіна А. В.
ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД..... 168

Лапкін А. В.
ПРОБЛЕМИ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРОКУРОРА В РАЗІ НАБРАННЯ ЗАКОННОЇ СИЛИ СУДОВИМ РІШЕННЯМ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ 171

Левченко Ю. О.
ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КІБЕРБУЛІНГУ В УКРАЇНІ 174

Лов'як О. О., Мотиль В. І.
ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ
ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ ВЧИНЕННЯМ КОРУПЦІЙНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ 178

Лукашенко М. Ю.
РОЛЬ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ
В СИСТЕМІ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 180

Луценко Ю. В.
АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА КРИТИЧНІ СУДЖЕННЯ 183

Марков М. М.
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ
ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 185

Мазур В. В., Плєва В. А.
ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 187

Макаренко В. С.
БОРОТЬБА З КОРУПЦІЙНИМИ ВИЯВАМИ:
ДОСВІД СІНГАПУРУ 190

Марунич І. І.
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЙОГО В УКРАЇНІ 193

Микитась І. М.
ПИТАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ 197

Микитчик А. В.
КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ
ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ 199

Мілова Т. М.
ОБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ 202

Міненко К. В.
АНТИКОРУПЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ:
ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ 205

Мойсей Л. О.
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ
КОРУПЦІЇ В МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ 208

Неганов В. В.
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСАД АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ 212

Нікітін А. А.
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 215

Одинцова О. В.
СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ, В УКРАЇНІ У 2013–2017 РОКАХ 218

Ольшевський К. М., Корчовий М. М.
ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ АБО РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ 221

Павленко Н. Г.
СТВОРЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 224

Панова О. О.
ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 226

Пастух І. Д.
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДРІБНОГО ХУЛІГАНСТВА, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 173 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ 229

Рева Л. Г.
СЛОВО В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ 231

Печенкін І. В.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК МЕХАНІЗМ УПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ 237

Пятківський Р. О.
МІРКУВАННЯ СТАНІСЛАВА ОРІХОВСЬКОГО ПРО ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НЕДОБРОЧЕСНІСТЮ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ 239

Розвадовський Б. Л.
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦІЙ СФЕРІ 243

Рожнова В. В.
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 247

Рощина І. О.
СУДОВА СИСТЕМА ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ..... 250

Рябовол Л. Т.
ЛОБІЮВАННЯ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ..... 252

Свірін О. Ф.
ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ,
УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ..... 257

Селюков В. С.
ДОСВІД НОРВЕГІЇ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ 260

Семенов В. В.
СЛІДЧА ПОМИЛКА ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ
У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 263

Сокиран Ф. М.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ
СЛІДСТВА ЯК СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 265

Стасюк В. М.
РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ
ПІДРОЗДІЛАМИ ЕКСПЕРТНОЇ
СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ..... 267

Стеценко І. М.
МАЙНО, ОДЕРЖАНЕ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ,
ЯК ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ 270

Стрельченко О. Г.
КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ 272

Супрун Т. М.
МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ
ТА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ:
ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ СІНГАПУР..... 276

Титко А. В.
НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ ОСОБИ,
УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ

ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ,
БЕЗ ПОВАЖНИХ ПРИЧИН 280

Теленик С. С.
СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ
СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ТА ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ БОРОТЬБИ
З КОРУПЦІЙНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ 283

Ткач А. В.
ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ
МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО НЕОСУДНИХ ОСІБ 286

Топчій В. В.
ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
У МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ……..288

Тронько О. В., Прокопченко С. І.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ НАДАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ 294

Федоренко О. А.
ЯВИЩЕ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕШКОДА
НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 296

Хоменко В. П.
ЗЛОВЖИВАННЯ У ФІСКАЛЬНІЙ СФЕРІ
В МЕХАНІЗМІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 299

Чишко К. О.
ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ:
ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЧИ УМОВА
ЇЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ? 301

Шаповал Л. І.
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 304

Шармар О. М.
МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ
СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ
ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 308

Шатрава С. О.
ШЛЯХИ УСУНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ
В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 311

Шведова Г. Л.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ
ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ 315

Шевчук О. Ю.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ 317

Шмаль Л. М.
ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА МІСЦЕВОЇ ПРОКУРАТУРИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИКОНАННЯ ПІДЛЕГЛИМИ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ 320

Шрамко О. М.
ЕКСПЕРТИЗА МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН І ВИРОБІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 323

Юсупов В. В.
АНТИКОРУПЦІЙНІ ЕКСПЕРТИЗИ: ЗАКОНОДАВЧИЙ ПІДХІД І ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ 327

Яременко С. П.
СТАНДАРТИ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ 329

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Безкоровайний Б. В.
КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗА УЯВНИМ ОБРАЗОМ ПІД ЧАС ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ 335

Білоус О. Д.
ПОВАЖНІСТЬ ПРИЧИН НЕПРИБУТТЯ НА ВИКЛИК ТА ЇХ ОЦІНКА СЛІДЧИМ, ПРОКУРОРОМ, СЛІДЧИМ СУДДЕЮ 338

Гвоздюк В. В.
ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС 341

Герасименко О. С.
НЕПОТИЗМ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ КОРУПЦІЙНИЙ ВИЯВ 344

Гладкий В. В.
ЗАБОРОНА НЕПОТИЗМУ В УКРАЇНІ 346

Горюшкіна А. І.
ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКА (АДМІНІСТРАТИВНА) КОРУПЦІЯ: СТАТИСТИСТИКА СЬОГОДЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ 350

Дерновий В. В.
ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, УЧИНЕНИМ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ІНОЗЕМЦІВ 352

Доброскок П.Ю.
ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ, ЩО ВИНИК У ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ……353

Довгань О. О., Кучерява З. І.
АНТИКОРУПЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ ЗАЙНЯТТЯ ВАКАНТНИХ ПОСАД НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ..... 359

Довгаль Ю. С.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ..... 362

Дмитрик Р. В.
ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ КОРУПЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО..... 365

Дюрдь В. І.
МІЖНАРОДНІ АНТИКОРУПЦІЙНІ АКТИ, ЯКИМИ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ КРИМІНАЛІЗУВАТИ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ..... 369

Жук Н. А.
КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТРУЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ ЩОДО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 373

Жуль Р. В.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА КОРУПЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОШИРЕННЯ 374

Кличков А. О.
ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ (КОНТРАКТУ), УКЛАДЕНОГО ВСУПЕРЕЧ ВИМОГАМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»..... 377

Крикунов І. Р.
КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ, ПСИХОЛОГІЧНЕ
ТА МОРАЛЬНЕ ЯВИЩЕ 380

Кузик Е. П.
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПРОКУРАТУРИ 383

Кузьменко Н. О., Кузьменко Г. В.
ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ..... 385

Кузьменко І. Г.
УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ..... 388

Кучменко С. В.
ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ:
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ 390

Левчук А. О.
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КОРУПЦІЇ..... 393

Лебедєва Н. В.
УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ
В УКРАЇНІ 395

Легін А. В.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО
ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ..... 397

Лов'як С. С.
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО
ПІДРОЗДІЛУ (ОСОБИ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНУ
З ПЕРЕВІРКИ ФАКТІВ ПОДАННЯ СУБ'ЄКТАМИ
ДЕКЛАРУВАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ ВІДПОВІДНО
ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ» 400

Лукащук І. П.
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ
ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ЗАЙНЯТТЯ
ІНШОЮ ОПЛАЧУВАНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ 403

Нечай К. І.
РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ
У ФІНАНСУВАННІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ:
ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД 406

Остапчук П. П.
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ
ЩОДО ВХОДЖЕННЯ ДО СКЛАДУ ПРАВЛІННЯ,
ІНШИХ ВИКОНАВЧИХ ЧИ КОНТРОЛЬНИХ
ОРГАНІВ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО МАЄ НА МЕТІ
ОДЕРЖАННЯ ПРИБУТКУ 409

Прилепко К. В.
НАЛАГОДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ВЗАЄМОДІЇ
МІЖ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ
ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 412

Пророк А. В.
СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 415

Рижакова Д. О.
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ: РЕАЛЬНІСТЬ, ЗАВДАННЯ..... 418

Романова Н. В.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ
ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ
ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ 421

Рощупкін С. В.
ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ 424

Руденко В. О.
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ
ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ 426

Синоверський А.І.
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……..425

Сірда І. М.
ПОДАРУНОК У КОНТЕКСТІ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЙНИМ І ПОВ'ЯЗАНИМ
З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ 432

Сорокіна Л. І.
ВІКТИМОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ОСІБ
ПЕНСІЙНОГО ВІКУ……...433

Таранова А. М.
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
МЕДИЧНИХ І ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ 438

Царук А. В.
ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
РОБОТИ В ДПСУ……441

Ціпцюра Т. М.
ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ
У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЙНИМИ ВИЯВАМИ 444

Чабан Н. А.
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ 446

Шимановська Л. М.
СУБ'ЄКТИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 449

Шкабара О. А.
НАРКОКОРУПЦІЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ 455

Школьніков В. І.
ІНФОРМАЦІЯ З МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
ЯК ДОКАЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 459

Шубіна Н. М.
ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЯК ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ
В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ 462

Шумейко Д. О.
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ У НАЦІОНАЛЬНІЙ
ПРАКТИЦІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ IN ABSENTIA……...466

Акімов Михайло Олександрович,
доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЗШИРЕННЯ ПЕРЕЛІКУ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Серед низки дестабілізуючих факторів сьогоденного суспільно-політичного життя в Україні чільне місце посідає перманентне протистояння влади та опозиції (а також владних партій між собою) у політичній сфері, що далі лише загострюватиметься з огляду на вибори наступного року. Поки ж їх суперечки привертають увагу і відволікають зусилля політичних партій, громадських організацій, мас-медіа та населення, цим користуються фінансово-промислові групи, обертаючи економічні процеси та бюджетні кошти на власну користь. Головна їх мета – контроль виробничих потужностей та фінансових потоків у державі, подальша трансформація грошового ресурсу у владний, що неможливе без отримання важелів впливу на підприємства, установи і організації усіх форм власності (аж до цілковитого захоплення). Одним із найбільш розповсюджених способів здобуття такого впливу є корупція (від лат. corruptio – псування, підкуп).

Можна сміливо стверджувати, що корупція є постійною проблемою України в усі роки її незалежності, причому набагато більш шкідливою, ніж будь-який інший вид протиправної діяльності. Якщо конкретні злочини впливають лише на безпосередніх потерпілих, тобто на відносно невелику кількість людей, то діяння, пов'язані із корупцією, підривають засади існування держави і віру громадян у неї, зумовлюють відхід економіки у «тінь» та міграцію найбільш активної та спроможної частини населення (перш за все молоді) за кордон, де неуражені корупцією освіта і охорона здоров'я (так само, які і належно організована система соціальних ліфтів) дають змогу реалізувати себе у житті.

При цьому корупція нерозривно пов'язана з іншими формами злочинності, у першу чергу із організованою та економічною. Не буде перебільшенням вважати, що організованою злочинність на території України стала саме завдяки утворенню корупційних зв'язків в органах державної влади (правоохоронних та інших). Саме інтеграція корупційних відносин призвела до утворення організованих корумпованих об'єднань представників усіх гілок влади та криміналу і набула настільки викривленого вигляду, що найбільш дохідним різновидом корупції стала діяльність із протидії їй. Ні зусилля правоохоронних органів та інших зацікавлених суб'єктів, ні наукові розробки та створені на їх основі пропозиції щодо удосконалення правозастосування не спромоглися бодай обмежити розповсюдження

корупції – і це виключно через брак політичної волі на вищих щаблях усіх гілок влади. Позбавляючи суспільство та державу стабільності і перешкоджаючи природному розвитку, корупція деформує систему моральних цінностей, загрожує життєво важливим національним інтересам та руйнуванням основних засад існування держави – демократії, соціальної справедливості, дотримання прав людини, законності, правопорядку.

Основні причини корупції носять комплексний характер, тобто є за своєю природою і соціально-економічними, і політичними. Йдеться перш за все про:

– колосальний перерозподіл власності в державі, обумовлений трансформацією системи управління економікою та масовою не завжди законною приватизацією майна;

– зміну суспільно-економічної формації, що спричинила утворення сприятливих умов для тих осіб, які свідомо стали на шлях злочинної діяльності як джерела отримання регулярного прибутку;

– вкрай незадовільний рівень оплати праці службових осіб органів влади та існування у них можливостей для збагачення за рахунок наявних владних повноважень;

– недоліки чинного законодавства та неврахування законодавцем і (або) правозастосовниками результатів наукових розробок із питань протидії корупції.

Що стосується останнього, то можна вести мову про певні зрушення з місця у зв'язку із запровадженням у чинному Кримінальному кодексі поняття «корупційний злочин». У 2014 році ст. 45 КК України була доповнена приміткою, у якій законодавець перерахував склади злочинів, що визнаються корупційними (пізніше, у 2015 році, ця примітка зазнала певних редакційних змін). Зазначені діяння в цілому утворюють дві окремі групи: розкрадання, вчинені шляхом зловживання службовим становищем (ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410), та зловживання владою або наданими повноваженнями (ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2).

Зважаючи на чинні міжнародно-правові акти, до яких приєдналась і наша держава (Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією та Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 рок, Конвенція ООН проти корупції 2003 року), виокремлення корупційних злочинів у чинному КК України є обґрунтованим. Проте чи є вказаний вище перелік достатньо повним? Чи належно він фіксує коло діянь, що становлять корупційні злочини? На нашу думку, відповідь на ці запитання має бути негативною, і ось чому.

Корупція (відповідно до закону) – це використання наданих службовій особі повноважень чи пов'язаних із ними можливостей для одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Подібне не стільки дискредитує владу в очах населення, як чинить негативний

вплив на інші сфери суспільного життя. І першою такою сферою слід назвати господарську діяльність, у якій замість ринкових законів та чесної конкуренції вирішальними факторами успіху стають близькість до владного ресурсу та можливість безперервно конвертувати гроші у владу і владу у гроші. Залучення службових осіб (прямо чи завуальовано) до діяльності суб'єктів господарювання, до сприяння недержавним структурам в обмін на незаконне збагачення являють собою вельми розповсюджені в Україні приклади корупції, але при цьому до числа корупційних злочинів віднесено лише один злочин із розділу VII Особливої частини чинного КК України – нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210).

З огляду на викладене та беручи до уваги найбільш розповсюджені види корупційних діянь, убачається обґрунтованою потреба у розширенні переліку корупційних злочинів шляхом включення до нього низки статей про суспільно небезпечні діяння у сфері господарської діяльності. Йдеться, зокрема, про ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності», 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» та 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону». Кожне з цих посягань або може бути вчинено лише спеціальним суб'єктом (службовою особою), або його вчинення службовою особою з використанням службового є особливо кваліфікуючою ознакою складу злочину. Більше того, їх характер у подібних випадках свідчить про корисливий мотив та мету незаконного збагачення винної особи, а відтак вчинене цілком відповідає визначенню корупції (згідно ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»). Отже, примітка до ст. 45 КК України повинна бути доповнена посиланням і на ці статті.

Доцільно також згадати і ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», тим більше, що подібні протиправні дії є корупційними злочинами згідно Конвенції ООН проти корупції 2003 року. Наша держава, ратифікувавши цей міжнародно-правовий акт, не тільки взяла на себе відповідні зобов'язання – згідно ст. 9 Конституції України згадана Конвенція є частиною вітчизняного законодавства. Ми вважаємо за необхідне доповнити ч. 3 ст. 209 КК України особливо кваліфікуючою ознакою вчинення даного злочину «службовою особою з використанням службового становища» та ввести цю статтю до переліку корупційних злочинів у примітці до ст. 45 КК України.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що проблема кримінально-правової оцінки корупційних злочинів залишається на порядку денному як науковців, так і законодавців та з огляду на її актуальність потребує вжиття негайних заходів.

Акімова Людмила Миколаївна,
доцент кафедри фінансів і економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування, кандидат економічних наук, доцент

АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАД АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Для України корупція є проблемою найвищого суспільного значення. За результатами соціологічного дослідження проведеного Центром Разумкова у листопаді 2015 року [1], серед усіх внутрішньодержавних загроз корупція для українського суспільства вийшла на перше місце з результатом 8,54 бали із 10 можливих. За даними Всеукраїнського муніципального опитування (січень-лютий 2016 року) [2] , презентованого за підтримки Уряду Канади, 63% громадян вважає корупцію суттєвою проблемою, а 28% – скоріше проблемою, ніж ні. І лише 3% вказали, що корупція є неважливою проблемою. Згідно з досить масштабним опитуванням Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) (листопад 2015 року) [3], проблема корупції для українців у 2015 році за своєю значимістю поступається лише військовим діям у Донецькій та Луганській областях та високій вартості життя. Корупція в органах державної влади для наших громадян має дещо нижчу вагу, але все одно вона переважає проблеми інфляції національної валюти, вартості житлово-комунальних послуг, безробіття і злочинність.

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, вирішення якої на даний час є справою вже не окремих країн, а всієї міжнародної спільноти. Корупція вкрай негативно впливає на темпи розвитку економіки держави, владу та суспільство в цілому. Для багатьох народів корупція, в силу різних причин, історично стала навіть своєрідною рисою національної культури та стилю ведення бізнесу. Зважаючи на це, руйнівний вплив корупції є вкрай небезпечний і масштабний, і всі розвинуті держави Світу, а також міжнародні організації та установи наразі приділяють значну увагу постійному поглибленому аналізу шляхів нейтралізації її причин, а також розробці і втіленню різнопланових заходів щодо подолання проявів цього вкрай небезпечного явища.

В Україні корупція проявляється, передусім, у формі умисних зловживань посадовими особами органів державної влади, державних та комунальних підприємств і установ своїми повноваженнями. Відтак широке застосування практики відбору державних службовців і топ-менеджерів державних підприємств на відкритих конкурсах, а також запровадження декларування вказаними особами своїх доходів, майна та зобов’язань за наступним аналізом з боку НАЗК наданої в деклараціях інформації – мають у сукупності стати дієвим

запобіжником щодо зайняття подібних посад особами із корупційними нахилами. Додатковим істотним важелем впливу на зменшення корупції має бути гарантовано ефективне реагування НАБУ, САП та інших правоохоронних органів на виявлені факти корупції, добросовісне і оперативне розслідування таких фактів з метою (у разі наявності підстав) передачі справи до суду для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

Сьогодні основною метою державної політики у сфері боротьби з корупцією є створення дієвої системи запобігання і протидії корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язкової відповідальності винних у їх вчиненні. Корупція в Україні має множинне обличчя і прояви, а відтак потребує різноманітних засобів запобігання та протидії, адже є очевидним, що корупція в органах державної влади відрізняється від корупції в комунальних закладах охорони здоров'я, а корупція в судах – від корупції на державних підприємствах тощо.

Слід зазначити, що після прийняття Парламентом пакету прогресивних антикорупційних законів наприкінці 2014 року вдалось досягнути суттєвих змін – ефективних результатів з впровадження міжнародних стандартів у цій сфері. Так, з метою визначення чіткого плану дій щодо подолання корупції в Україні схвалено Антикорупційну стратегію на 2015–2017 роки, яка визначила систему завдань і заходів щодо зменшення рівня корупції, спрямованих, зокрема на створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів та кращого світового досвіду; усунення корупційних ризиків та впровадження прозорої системи проведення державних закупівель; подолання корупції у судовій системі тощо.

З метою реалізації передбачених Антикорупційною стратегією заходів Урядом затверджено Державну програму, розраховану на період до кінця 2017 року, що є планом дій щодо зниження рівня корупції в Україні, підвищення рівня довіри населення до влади та збільшення рівня іноземних інвестицій в економіку держави. Ключовими інституційними елементами комплексного реформування вітчизняної системи запобігання корупції у відповідності до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав стало створення спеціалізованих антикорупційних органів. Окрім того, прийнято Закон України «Про запобігання корупції», спрямований на комплексне реформування системи запобігання корупції у відповідності до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав, яким передбачено створення окремого незалежного превентивного антикорупційного органу – Національного агентства з питань запобігання корупції, а також Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», яким визначено правові засади організації та діяльності спеціалізованого правоохоронного антикорупційного органу – Національного антикорупційного бюро України. Разом з основними базовими законодавчими актами було прийнято ще низку пов'язаних із антикорупційною сферою законів. Водночас формування та реалізація антикорупційної політики в державі має проходити періодичну оцінку, та

ґрунтуватися на достовірних та актуальних даних, що передбачено в ст. 5 Конвенції ООН проти корупції.

З метою впровадження цього міжнародного стандарту в Україні, Законом України «Про запобігання корупції» передбачено комплекс заходів, спрямованих на збір, актуалізацію інформації про корупцію, її аналіз, вироблення на підставі цієї інформації пропозицій щодо формування та коригування антикорупційної політики.

Основним документом, який повинен узагальнювати усі дані щодо корупції в державі є Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики (далі – доповідь). Статтею 20 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що проект такої доповіді готується спеціально уповноваженим органом, яким є Національне агентство з питань запобігання корупції. З цією метою, НАЗК має повноваження отримувати необхідну інформацію від усіх державних органів та органів місцевого самоврядування та організовувати проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції. Крім того, НАЗК накопичує обсяг інформації про корупцію у ході реалізації власних повноважень у сфері запобігання корупції. Проект доповіді має бути схвалений Урядом та направлений до парламенту для розгляду під час проведення щорічних парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції, які проводяться не пізніше 01 червня. За результатами парламентських слухань повинні бути підготовлені відповідні рекомендації щодо коригування антикорупційної політики. Таким чином, досягатиметься мета періодичної оцінки ефективності антикорупційної діяльності та вироблення заходів із її удосконалення.

Отже, запобігання корупції пов’язано передусім із підвищенням рівня доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Основну загрозу доброчесності становить потенційний і реальний конфлікт інтересів, а також порушення обмежень, які встановлює Закон України «Про запобігання корупції» щодо неправомірного використання службового становища та повноважень, щодо сумісництва і суміщення, щодо спільної роботи близьких осіб тощо. Особливе місце займає обмеження щодо отримання неправомірної вигоди або подарунку. Слід сказати, що і нині значна частина державних службовців за старою звичкою не вважає чимось негативним отримувати подарунки від підлеглих або у зв’язку із виконанням своїх службових обов’язків – навіть і від інших громадян. У цьому ракурсі завдання держави має полягати у поширенні інформації про ознаки і небезпечність конфлікту інтересів та про його роль у корупційних діяннях, а також про факти притягнення до юридичної відповідальності за отримання неправомірного подарунка.

Таким чином, на порядку денному залишається пошук оптимальних законних шляхів боротьби з корупцією, впровадження проголошених в державі реформ, комплексного оновлення кримінального процесуального законодавства без ризиків обмеження прав, свобод і законних інтересів кожного члена суспільства.

Список використаних джерел

1. Українці вважають корупцію найбільшою загрозою для національної безпеки; http://old.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=5899.
2. Всеукраїнського муніципального опитування; ftp://91.142.175.4/nazk_files /doslidzhennya/50.pdf.
3. Стан корупції в Україні: Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень 2007, 2009, 2011 та 2015 рр.; file:///D:/Users/User/Downloads/CorruptionFULL_2015_Ukr_for-public%20(1).pdf.

Акімов Олександр Олексійович,
начальник відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення, кандидат наук з державного управління, доцент

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

За роки незалежності корупція в Україні планомірно вразила всю сферу державного управління, перетворившись на її характерну особливість, та призвела до викривлення характеру і стимулів соціально-економічного зростання.

Об'єктивно можна констатувати, що, незважаючи на існування в Україні антикорупційної стратегії та плану дій, а також низки законів, серед яких найбільш важливими є новий Кримінальний процесуальний кодекс, закони України «Про правила етичної поведінки», «Про адміністративні послуги», зміни до антикорупційного законодавства щодо криміналізації корупції, встановлення відповідальності юридичних осіб щодо конфлікту інтересів, у державі не вдалося вибудувати цілісну антикорупційну інфраструктуру: ні в аспекті формування політики, ні в частині законодавства, ні щодо інституційного забезпечення [5, с. 3].

Так науковець М.І. Флейчук у роботі «Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації» обґрунтувала концептуальні основи моделі та стратегії системної протидії корупції і детінізації економіки в процесі збалансованого соціально-економічного розвитку, стратегічною метою якого визначено покращання якості життя та людського капіталу, забезпечення пропорційності економічного зростання з урахуванням критеріальних обмежень економічної безпеки, вичерпання ресурсів, інтересів майбутнього, несприятливих внутрішніх та зовнішніх чинників впливу, і тактичною – досягнення динамічної конкурентоспроможності на різних рівнях ієрархії управління економікою [1, с. 34]. П. Мауро, досліджуючи вплив корупції на показники соціально-економічного розвитку, дійшов

висновку, що високий рівень корупції у сфері державного управління позбавляє доцільності індивідуальну антикорупційну боротьбу і веде до появи «несприятливої» рівноваги, яка характеризується постійним рівнем корупції, низькими обсягами інвестицій і слабкими темпами економічного зростання [2, с. 4]. С. Роуз-Аккерман, аналізуючи реформування державної служби, визначає негативний вплив хабаря, подарунків, чайових та роздачі державних посад на економічний розвиток [3, с. 2–3]. Р. Маркс у своїй книзі «Капітал. Прикінцева промова для людей» стосовно проблеми корупції підкреслює, що тільки демократичним конституційним державам з урядом, контрольованим парламентом, незалежними судами та вільною пресою досі вдавалося розв'язати проблему корупції на тривалу перспективу [4, с. 264–265]. В Альтернативному (тіньовому) звіті про виконання Україною рекомендацій, наданих за результатами третього раунду оцінювання в рамках Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії, відзначено, що з 2010 р., з часу другого раунду моніторингу АКМ ОЕСР, корупція в Україні набула ще більш загрозливих форм та масштабів і стала настільки нестерпною для українців, що перетворилась на один із ключових чинників масових протестів, що відбулися в Україні в листопаді 2013 р. – лютому 2014 р. [5, с. 3].

Корупція – це антисоціальне, протиправне явище, яке виникає при реалізації чиновниками своїх владних повноважень для задоволення власних інтересів (інтересів третіх осіб), особистого збагачення, здійснення, сприяння чи приховування корупційних дій. Це явище стало загрозою для економічної безпеки держави, оскільки його руйнівна дія проявляється в падінні міжнародного престижу й авторитету країни, руйнування морально-духовних засад суспільства, бюрократизації й корумпованості публічних службовців та зростання рівня злочинності.

Так, науковець Кохан Г.В. відзначає, що корупція є явищем, яке наявне в будь-якій країні світу та підкреслив те, що «вона є і в Україні, і де завгодно» [6, с. 4].

Важко не погодитись із науковцем Серьогіним С.М. в тому, що корупція бере початок із зародженням державності і відображає суперечність між недостатністю ресурсів до задоволення власних потреб і прагнення окремих посадових осіб використати власне становище з метою якнайповнішого задоволення особистих потреб та потреб найближчого оточення [9, с. 3].

В Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року корупцію визначено як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам

з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [7].

Ще однією категорією, яку часто ототожнюють з корупцією є поняття «лобіювання», проте на нашу думку ототожнення понять «корупція» і «лобіювання» не є правильним. В Україні поняття «лобізм» набуло негативного відтінку і асоціюється із проштовхуванням олігархами власних інтересів. Проте якщо корупція – це використання владних повноважень чиновниками для досягнення особистої вигоди чи на користь третіх осіб, то лобіювання – це політична технологія; цілеспрямована діяльність або тиск неурядових організацій, бізнес-структур чи організованої групи громадян на законодавців й чиновників з метою прийняття певного рішення або закону. Тобто, це є не тільки представництво інтересів бізнесових структур, а й інтересів всіх зацікавлених сторін, громадських організацій, бізнес-асоціацій тощо. Саме тому інститут лобіювання необхідно вивести з тіні в межі законодавчого поля, оскільки лобіювання в тій чи іншій мірі несе корупційні ризики. Прийняття закону, що регулюватиме зазначену сферу сприятиме не тільки чіткому поділу приватного й публічного, а й примусить бізнес вести прозору комунікацію з органами влади.

На сучасному етапі корупція є однією з ключових загроз економічній безпеці, оскільки гальмується соціально-економічний прогрес, процес утвердження демократичних засад громадянського суспільства, обмежує реалізацію прав і свобод людини і громадянина. Недосконаліть правових норм заперечує принцип верховенства права, відбувається утиск свободи слова, що породжує недовіру громадян через зневіру у можливість справедливого і чесного вирішення питань. Корупція впливає негативно і на імідж країни на міжнародній арені, що веде до зниження місця у міжнародних рейтингах що веде до зменшення обсягів закордонних інвестицій в економіку України.

Корупція як системне та комплексне явище може гарантувати бізнес-структурам отримання державного або муніципального замовлення, забезпечуючи стабільне джерело фінансування підприємницької діяльності (виграний тендер, участь в реалізації певної програми або інвестиційного проекту). Корупція дає можливість навмисно створювати перешкоди для бізнесу, штучно обмежуючи його пропозицію та отримуючи при цьому значну вигоду. Така ситуація в економічній теорії визначається як формування монопольного прибутку, або монопольної ренти [8, с. 22].

З метою протидії корупції та забезпеченню економічної безпеки держави слід, насамперед, забезпечити роботу незалежних антикорупційних органів (НАБУ, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), налагодити систему електронного декларування й активізувати роботу НАЗК в частині вчасного та повного розкриття інформації в е-деклараціях. Крім того, поряд з виконанням своїх безпосередніх функцій антикорупційні органи мають співпрацювати між собою і уникати конфліктних ситуацій, особливо що стосується притягнення до відповідальності високопосадовців. Тобто, забезпечити

реалізацію принципу невідворотності покарання для осіб, які вчинили корупційний злочин або подали неправдиву інформацію в декларації, в тому числі якісно знизити рівень кількості внесення застав за таких осіб й таким чином, зменшити можливість чиновника уникнути ув'язнення.

Таким чином можемо зробити висновки. що одним із заходів забезпечення подолання корупції в органах публічної влади є прозорість їх діяльності, а головне – повернення довіри населення до чиновників через зменшення бюрократизації, зменшення черг до кабінетів високопосадовців через впровадження електронних приймалень і обробки звернень громадян у швидші строки. Проте слід пам'ятати, що корупція присутня і зі сторони влади, і зі сторони громадян. Тому поряд з боротьбою з корумпованістю чиновників слід працювати із підвищенням якості правової освіти громадян. Прихована небезпека цього явища полягає у тому, що корупція як суспільне явище викликає «звикання» до того, що вона існує у всіх сферах життя людини та стала «нормою життя».

Список використаних джерел

1. Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки : теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М. І. Флейчук. – Львів : Ахілл, 2008. – 660 с.
2. Mauro P. The persistence of corruption and slow economic growth / P. Mauro // IMF Working Paper N 02/213. – Washington: International Monetary Fund, 2002. – 23 p.
3. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы / С. Роуз-Аккерман ; пер. с англ. О. А. Алякринского. – М. : Логос, 2003. – 356 с.
4. Маркс Р. Капітал. Прикінцева промова для людей / Р. Маркс : пер. з нім. І. Андрущенко. – К. : Темпора, 2013. – 296 с.
5. Альтернативний (тіньовий) звіт про виконання Україною рекомендацій, наданих за результатами третього раунду оцінювання в рамках Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі ОЕСР для країн Східної Європи та Центральної Азії. Результати громадської оцінки станом на лютий 2014 [Електронний ресурс] / за заг. ред. Р. Рябошапка, О. Хмари. – Режим доступу : http://tiukraine.org/what-we-do/research/4653.html.
6. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: моногр. Київ: НІСД, 2013. 232 с.
7. Про запобігання корупції. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
8. П'ясецька-Устич С. В. Феномен корупції в Україні (політико-економічний аналіз). Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 14. 2016. С. 20–25.
9. Серьогін С. М. Державний службовець у відносинах між владою і суспільством: монографія. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2003. 456 с.

Бевзюк Інна Миколаївна,
старший викладач відділу підготовки прокурорів з організації роботи в органах прокуратури Інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України, кандидат психологічних наук

ПСИХОЛОГО-ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРОКУРОРІВ

У сучасних умовах діяльності органів прокуратури актуалізується проблема психологічного дослідження особистості прокурорів в антикорупційному аспекті, формування в них здатності і вміння протистояти та протидіяти корупціогенним факторам і загрозам. У загальному плані доброчесність прокурора може розглядатися як психологічно-правова установка (аттитюд) особистості на недопущення (безумовну й абсолютну відмову від певних дій) поведінки, яка ганьбить звання прокурора або може пошкодити авторитету прокуратури, в тому числі з питань моралі, чесності, непідкупності, відповідності рівня життя прокурора його статусу, дотримання присяги і правил прокурорської етики. Відтак, з метою з'ясування психологічних особливостей перевірки доброчесності прокурора варто поетапно розглянути її основні нормативно-процедурні моменти.

Згідно з ч. 5 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності. Таємну перевірку доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, регіональних та місцевих прокуратур проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором України, яким визначаються підстави, процедуру проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів. На виконання вказаного обов'язку кожен прокурор мусить щороку до 1 лютого подавати до підрозділу внутрішньої безпеки власноруч заповнену анкету доброчесності прокурора за формою, затвердженою наказом Генерального прокурора України від 16 червня 2016 № 205 [1]. Дана анкета складається з відомостей про родинні зв'язки та переліку тверджень, правдивість яких прокурор повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або заперечення.

На нашу думку варто виокремити низку психологічних особливостей вказаного процедурного моменту проходження прокурором перевірки на доброчесність.

По-перше, прокурор шляхом заповнення анкети демонструє й матеріалізує у письмовій формі відображену в його свідомості установку (аттитюд) щодо негативних форм поведінки, несумісної зі статусом прокурора та правилами прокурорської етики. Наприклад прокурор має підтвердити, що за час перебування на певній посаді він не здійснював дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати

сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури.

По-друге, якщо прокурор не підтверджує визначені в анкеті твердження, це свідчить про невиконання ним обов'язку щорічно проходити перевірку доброчесності та є підставою для притягнення його до відповідальності відповідно до законів.

По-третє, враховуючи попередню обставину, при заповненні анкети доброчесності твердження прокурора мають бути правдивими. Саме цим демонструється важлива професійна риса характеру та ознака особистості прокурора – чесність. (адже слово доброчесність утворюється зі слів «добро» і «чесність») . Чесність відображає одну з найважливіших вимог моральності та рефлексує: правдивість (говорити істину, не приховувати від інших людей і самого себе дійсний стан справ); принциповість (вірність певній ідеї в переконаннях і проведення цієї ідеї в поведінці); вірність прийнятим зобов'язанням; суб'єктивну переконаність у правоті проведеної справи; щирість перед іншими і перед самим собою щодо тих мотивів, якими людина керується; визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить. При психологічній оцінці рис характеру особистості чесність нерідко корелюється з правдивістю, зіставляється з протилежними чесності феноменами, такими як брехливість, обман, розглядається як важлива моральна якість тощо. У літературі з психології чесність може описуватися або як ситуативний прояв особистості, або як особистісна риса [2, с. 9]. Цікавим є підхід до чесності як до системи особистісних рис, які вбирають такі якості, як правдивість (важливість правди та істини), відкритість і щирість, конгруентність (узгодженість, згода з самим собою), відповідальність і довіру до себе й оточуючих. Чесність як міжособистісний феномен забезпечує відкритість і довіру в спілкуванні та взаємодії між людьми, а чесність як внутрішньоособистісний феномен створює основу стійкого та позитивного ставлення до себе. Не ставлячи за мету приєднання до дискусії щодо цього етико-психологічного явища, в межах нашого предмету скористаємось поглядами на чесність Б.С. Братуся, котрим цей феномен розглядається як цілісне смислове утворення. На його думку, це не правило або звід правил, не конкретний мотив або сукупність мотивів. Це визначений загальний принцип співвіднесення мотивів, цілей і засобів життя, в тому чи іншому вигляді реалізований у кожній новій конкретної ситуації [3, с. 97].

По-четверте, спираючись на розглянуте вище поняття чесності прокурора, рефлексія якого у нашому випадку полягає в правдивості його тверджень, внесених ним до анкети доброчесності, можна говорити про виконання моральний обов'язок прокурора утриматися від внесення до цього документу неправдивих і недостовірних даних. Як відомо, існують дві основні форми брехні: 1) спотворення та 2) умовчання [4, с. 12]. З огляду на це приводом для проведення таємної

перевірки доброчесності прокурора є лише інформація, яка свідчить про недостовірність (1) або неповноту (2) одного чи декількох тверджень, зазначених ним в анкеті доброчесності (п. 8 ч. ІІ Порядку).

По-п'яте, важливою рисою даного виду перевірки є презумпція доброчесності прокурора. Тобто, за відсутності доказів зворотного, зібраних під час службового розслідування, представлені прокурором в декларації доброчесності відомості вважаються достовірними.

Отже, наразі постає проблема покращення ефективності проведення службового розслідування під час перевірки доброчесності прокурорів. Як вже зазналось у попередніх працях [5, с. 118], надійним і валідним методом виявлення антикорупційних установок під час психологічного вивчення ціннісної сфери особистості, що проводиться із зазначеною метою, є опитування у формі скринінгової перевірки з використанням поліграфа, для чого створено організаційно-правові основи запровадження цього методу в діяльності органів прокуратури (Інструкція [6]).

Отже, питання удосконалення правового та організаційного механізму проведення перевірки доброчесності прокурорів залишається актуальним і в сучасних реаліях потребує подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 № 205 // Офіційний вісник України від 24.06.2016. – 2016. – № 47. – Ст. 1711.
2. Бормотов А.А. Разработка и апробация методики диагностики честности как устойчивой черты личности / А. А. Бормотов // Психология. – 2008. – Т. 5. – № 3. – С. 123–136.
3. Братусь Б.С. Аномалии личности / Б.С. Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 301 с.
4. Экман Пол. Психология лжи: обмани меня, если сможешь [пер. с англ.] / Пол Экман. – С-Пб. : Питер, 2010. – 302 с.
5. Бевзюк І. Психодіагностика антикорупційної резистентності кандидатів на посаду прокурора / І. Бевзюк // Вісник прокуратури. – 2015. – № 8. – С. 111-120.
6. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфа в діяльності органів прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 12.06.2017 № 180 // Офіційний вісник України від 30.06.2017 – 2017. – № 51. – Ст. 1577.

Беседа Дмитро Володимирович,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності, боротьби з корупцією та організованою злочинністю Національної академії Служби безпеки України

КОРУПЦІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Особлива небезпечність поширення корупції у контексті організованої злочинності полягає у тому, що вона є умовою існування останньої, складовим чинником її стратегії і тактики, захисним механізмом. Корумповані представники органів державної влади сприяють не тільки безпеці організованої злочинної діяльності, а й створюють режим найбільшого сприяння для протиправних комерційних операцій та усувають перешкоди, коли доводиться мати справу з державними установами чи правоохоронними органами. Це дозволяє організованій злочинності не афішувати свою діяльність перед суспільством та уникати зайвої уваги і реакції як з боку офіційних державних органів, так і засобів масової інформації та громадськості [1].

Слід також відзначити, що лідери організованої злочинності розглядають видатки на підтримання корумпованих зв'язків, як необхідний і надзвичайно прибутковий вклад капіталу. Завдяки цьому тандем з представників організованої злочинності і корумпованих чиновників, майже легально намагається контролювати чимало аспектів державного життя і навіть впливати на нього, лобіюючи через офіційні виконавчі структури свої особисті інтереси, видаючи їх за державні чи національні.

До питання про тісний взаємозв'язок корупції та організованої злочинності неодноразово звертались різні вчені і практики. Так, Л.І. Аркуша вважає, що використання корумпованих зв'язків є обов'язковим елементом в діяльності формувань, які спеціалізуються на вчиненні злочинів в сфері економіки [2, с. 118–121]. Такої ж позиції дотримується О.Г. Кальман, який вважає, що організована злочинність у сфері економіки фактично не може існувати без підтримки і тісної взаємодії з владними структурами. На його думку, в українських умовах це значною мірою обумовлено потребою легалізації значних сум грошей, здобутих організованими злочинними угрупованнями в процесі своєї злочинної діяльності [3, с. 188–190]. Проблема відмивання брудних грошей безпосередньо пов'язана з тісною «співпрацею» членів організованих злочинних угруповань та корумпованих співробітників правоохоронних та контролюючих органів держави. Такий висновок фактично підтверджується результатами досліджень В.П. Корж, відповідно до яких близько 90% організованих злочинних угруповань у сфері економіки мають корумповані зв'язки у владно-управлінських структурах та правоохоронних органах [4, с. 88–90].

Ми вважаємо, що у сучасних умовах глобалізованого світу корупція, є невід'ємною складовою системи організованої злочинності, що має виражений транснаціональний характер і загрожує не лише національній безпеці окремих держав, а й міжнародному правопорядку загалом. Наявність значних фінансових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні організованої злочинності, дозволяють їй впливати не лише на соціальне чи економічне, а й на політичне життя країн. Слід також зазначити, що використання інструментів корупції транснаціональними організованими злочинними угрупуваннями обумовлено самою природою такої злочинності. Корупція є не лише явищем, обумовленим чи безпосередньо пов'язаним із транснаціональною організованою злочинністю – за сучасних умов корупційні відносини стають невід'ємною складовою організованої злочинності як системи, що забезпечує її виживання та максимізацію прибутків. У такому випадку корупція сама по собі набуває форм транснаціональної організованої злочинності, що полягає у встановленні криміналітетом контролю над органами влади та управління з метою їх системного протиправного використання задля особистого збагачення.

Транснаціональний характер сучасної організованої злочинності, що розповсюджує свою діяльність на різні країни та регіони, обумовлює потребу активного використання механізмів міжнародного співробітництва для боротьби із цим явищем.

На нашу думку, одним із ключових питань, які необхідно вирішувати при організації такого співробітництва, є визначення статусу партнерського правоохоронного органу чи спецслужби у відповідності до його компетенції.

Аналізуючи наявний практичний досвід правоохоронних органів нашої держави у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю дозволяє класифікувати міжнародні партнерські структури відповідно до їх компетенції як правоохоронні (наділені правом здійснювати заходи правоохоронного характеру) та інформаційні, які, із певним ступенем умовності можна характеризувати як спецслужби.

Відповідно, останні, на етапі реалізації оперативної інформації мають залучати національні правоохоронні органи, передусім, поліцейські. Це стосується деяких структур країн ЄС, а також і країн колишнього СРСР, наприклад, Служби інформації та безпеки Республіки Молдова. Певну роль у протидії організованій злочинності та корупції відіграють й розвідувальні структури різних країн, які інколи можуть надавати сприяння у проведенні оперативно-розшукових заходів на міжнародному рівні.

До структур, наділених правом здійснювати правоохоронну діяльність, можна віднести, передусім, поліцейські підрозділи країн Євросоюзу, передусім такі, що діють на центральному або федеральному рівнях, наприклад, Федеральне поліцейське відомство (БКА) ФРН, Федеральне МВС Австрії, Національне агентство із

боротьби зі злочинністю (NCA) Великобританії, ФБР та Управління боротьби з наркотиками (ДЕА) США.

Важливою є і роль інших міжнародних міжурядових організацій, насамперед Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол).

Україна є членом Інтерполу з листопада 1992 року, прийнята до лав цієї організації на 61 Конгресі Інтерполу у м. Дакар [5].

Правоохоронні органи нашої держави здійснюють взаємодію із Інтерполом у рамках проведення спільних операцій, використовуючи інформаційну мережу останнього. У той же час, ми вважаємо, що серед недоліків цієї організації слід зазначити недостатній рівень захисту інформації, необхідність залучення у якості посередника Національного центрального бюро Інтерполу в Україні та досить тривалий термін передачі даних, що не є прийнятним при проведенні гострих оперативно-розшукових заходів. Це зумовлює необхідність використання у ході таких операцій двосторонніх контактів, або, за їх відсутності, можливостей інших правоохоронних органів, із якими є належний рівень довірчих стосунків.

Список використаних джерел

1. «Оргпреступность и коррупция в Украине: Корни, эволюция, причины» // Онлайн-конференция с народным депутатом Геннадием Москалем. – 23 января 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ostro.org/conferences/conference-342620/.

2. Аркуша Л. Коррупция — элемент организованной преступной деятельности // Юридический вестник. – 2000. – № 2. – С. 118–121.

3. Кальман О. Взаємозв'язок організованої злочинності та корупції у сфері економіки // Вісник Академії правових наук. – Харків, 1997. – № 4. –С. 188–190.

4. Корж В. Характеристика коррумпированных связей организованных преступных образований в сфере экономики // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 12. – С. 88–90.

5. Interpol.int [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.interpol.int/Member-countries/Ukraine

Біленчук Петро Дмитрович,
професор кафедри цивільно- та кримінально-правових дисциплін Київського університету права Національної академії наук України, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Відомо, що ще в Національній антикорупційній стратегії на 2011–2015 роки було чітко вказано, що корупція в Україні набула ознак системного явища, яка поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя і таким чином, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий

протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Це обумовлено тим, що масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України. Очевидно, що така криміногенна ситуація потребує негайного вжиття системних і послідовних заходів, які мають комплексний характер і базуються на єдиній Національній антикорупційній стратегії.

Світові аналітичні інституції засвідчують, що у минулому році Україна, як відомо, посіла 130 місце зі 180 країн у рейтингу-дослідженні Transparency International «Індекс сприйняття корупції». Очевидно, це не робить честі усім державницьким структурам і громадським організаціям, які очевидно неефективно здійснюють заходи з метою запобігання і протидії корупції в нашій державі.

Аналіз судової статистики щодо стану застосовуємих заходів запобігання і протидії корупційній злочинності в Україні свідчить, що сучасні реалії потребують негайної розробки і впровадження в Україні нової антикорупційної стратегії.

Це обумовлено тим, що в амбітній доктрині збалансованого стабільного розвитку «Україна 2030», яка розроблена провідними науковими інституціями нашої держави, визначено деталізований перелік основних шести гальмівних факторів, усунення яких створить передумови для економічного стрибка України з третього світу в перший.

Ці основі корупційні ризики на шляху до збалансованого стабільного розвитку України вказують на слабкі сторони національної економіки, які пов'язані з критичними чинниками її гальмування.

Відомо, що окрім критичного зменшення обсягів інвестицій, за форсайтними оцінками в доктрині збалансованого розвитку «Україна 2030» визначено критичні оперативні чинники, які сьогодні гальмують розвиток України. Такими гальмівними чинниками є наступні:

1. Втрати від військових дій на Сході та окупації Криму склали до 25% ВВП.

2. Частка тіньового сектора в національній економіці за експертними оцінками стабілізувалася на рівні 50-52%, хоча, за офіційними даними, у січні-вересні 2016 р. рівень тіньової економіки складав 35% ВВП.

3. Масштаби корупції, що пов'язані з тіньовою економікою, досягли 14% ВВП.

4. Застаріла й неефективна система пенсійного забезпечення спричиняє суттєвий негативний тиск на національну економіку: за перше півріччя 2016 р. видатки Пенсійного фонду України склали майже 13% ВВП (у 2015 р. – 13.4%).

5. Державний та гарантований державою борг України станом на 31 грудня 2016 р. досяг 71 млрд. дол., причому зовнішній борг складав майже дві третини – 64,3% від загальної суми державного та гарантованого державного боргу.

6. Енергоємність ВВП України перевищує середньосвітовий показник і показники розвинених країн. За даними Світового банку у

2014 р. на створення одного долара світового ВВП (за паритетом купівельної спроможності 2011р.) витрачалося 0.127 кг нафтового еквівалента, в Україні цей показник був у 2.35 разів вищий і становив 0,298 кг н.е. на один долар ВВП. Аналогічний показник у Польщі становив 0,101 кг н.е. / дол., у країнах Центральної Європи і Балтії – у середньому 0,105 кг н.е. / дол., у Франції – 0,098 кн н.е. / дол., в Японії – 0,093 кг н.е. / дол., у Китаї – 0,175 кг н.е. / дол., у США – 0,134 кг н.е. / дол.

Крім того за висновками експертів Всесвітнього економічного форуму який відбувся в Давосі серед основних шістнадцяти чинників гальмування соціально-економічного розвитку України, таких як злочинність і крадіжки, недостатній потенціал для інновацій, податкове регулювання, податкові ставки, доступ до фінансування, неефективна державна політка, інфляція, політична нестабільність тощо, найбільший негативний вплив на фактор зростання та розвитку України має корупція (The Global Competitiveness Report 2016-2017).

Це свідчить про те, що сукупний негативний вплив означених корупційних чинників на національну економіку спричиняє занепад у суспільстві, посилюючи ризик консервації України як сировинного придатку світової економіки.

Вище викладене дозволяє зробити наступні підсумки:

1. Корупція у сучасному світі перетворилась на таке соціальне явище, яке слід сприймати не просто як одне із неминучих супутніх цивілізації негативних явищ, а як соціальне зло, що тягне за собою реальну загрозу національній безпеці держави. Вона сьогодні стала глобальним викликом для всього людства.

2. Корупцію, як явище поки-що цілком переламати, викоренити практично неможливо. Можна досягти лише одного, а саме: зменшити обсяги корупції, змінити характер останньої, обмежити її вплив на соціально-економічні, політичні та інші процеси в суспільстві, мінімізувати наслідки корупційних діянь шляхом зміни концептуальних засад державної політики у сфері протидії корупції і насамперед зміни стратегічного напрямку в боротьбі з нею. Тобто мова може йти лише про максимальне обмеження її проявів, що й вдалося реалізувати уже сьогодні у розвинених демократичних країнах.

3. Корупцію неможливо розглядати без комплексного підходу, не враховуючи знання з багатьох наук: культурології, політології, соціології, економіки, філософії, психології, юриспруденції тощо.

4. Одним з загальних висновків аналітичного дослідження є визнання надзвичайної важливості проведення адміністративної реформи (реформи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, реформи публічної служби, зміни процедур прийняття політичних рішень та впорядкування адміністративної процедури) для попередження корупції. Адже в першу чергу необхідно усувати умови для корупції, а не лише боротися з її наслідками. Не менш важливе значення для боротьби з корупцією має також судова реформа, яка сьогодні реалізується в Україні.

Білоус Роман Вікторович,
начальник відділу Департаменту захисту економіки Національної поліції України

АНАЛІТИЧНА РОБОТА ПІДРОЗДІЛІВ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ОСНОВ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ

На етапі Європейської інтеграції України стоїть завдання забезпечити у державі ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав та свобод громадян, їх ефективний захист, однак однією із перешкод реалізації цих завдань є корупційна злочинність. Серед оперативних підрозділів які протидіють кримінальній корупції особливе місце відводиться підрозділам захисту економіки Національної поліції України до одних із пріоритетних напрямків якої відноситься:

– боротьба з кримінальною корупцією;

– документування та направлення до суду адміністративних протоколів про корупцію серед державних службовців категорії «А», «Б» та «В».

Міжнародний досвід превентивних заходів, які на сьогодні застосовуються правоохоронними інституціями, свідчить, що ключовими інструментами протидії кримінальній корупції у правоохоронній сфері є аналітична робота.

Ефективність роботи територіальних підрозділів захисту економіки Національної поліції України щодо протидії кримінальній корупції оцінюється не за кількісними показниками, а через призму якості документування даних правопорушень, яка досягається успішній аналітичній роботі, призначенням якої є вивчення закономірностей суспільних процесів і явищ, що мають вплив на роботу вказаних підрозділів, а також використання отриманих відомостей для забезпечення ефективності даної діяльності.

Співробітники ДЗЕ виконують завдання, покладені на департамент, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію». Так, ст. 25 Закону передбачає, що співробітники поліції мають право формувати бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; користуватися ними та базами інших органів державної влади. Разом з тим поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності. Слід зазначити, що у своїй повсякденній діяльності співробітники ДЗЕ мають керуватися Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», оскільки інформація, з якою працюють в ДЗЕ, містить персональні дані.

Аналітики та співробітники, які здійснюють оперативні розробки й розслідування корупційних кримінальних правопорушень, повинні володіти навичками, необхідними для аналізу великих обсягів

інформації з різних джерел. Метою аналітичної роботи є забезпечення інформаційної підтримки діяльності правоохоронного органу.

Інформація, яка збирається, має відповідати наступним критеріям: актуальність, важливість, достовірність, корисність, своєчасність, повнота.

Збір даних – це цілеспрямований збір інформації з доступних джерел: правоохоронних й інших відомств, установ; ЗМІ та всесвітньої мережі Інтернет.

Збираючи інформацію про особу, необхідно звертати увагу не лише на родичів, а й на найближче оточення. Наприклад, друзів, коханців, тих, кого можна віднести до керівного та обслуговуючого персоналу.

Важливим є виділення таких відомостей, як традиції, звичаї, спосіб життя, дозвілля, а саме:

1. Спосіб проведення святкових і вихідних днів, канікул, відпусток.

2. Розпорядок дня, тижня.

3. Регулярні або нерегулярні місця відвідування (куди, з ким).

4. Місця сфери обслуговування: СТО, мийки, місця стоянки авто, гаражі, перукарні, салони краси, спортзали, лікарні (лікарі), магазини, нотаріальні контори (нотаріуси), ринки. Місця відпочинку: охота, рибалка, бази відпочинку. Церкви, монастирі. При цьому звертати увагу на наявність знижок, на керівників або господарів закладів (родинні, дружні зв'язки), періодичність відвідування.

5. Відпочинок. Інформація за останні 5 років, із вказівкою місця, осіб, які супроводжували, пори року, періодичності.

6. Свята, дні народження, професійні свята зі вказівкою місця проведення, осіб, які брали участь, подарунки.

Не менш важливою є інформація про характер, захоплення, інтереси, знання мов, комп'ютерної техніки, інші особисті особливості, нахили.

Одним із важливіших інструментів, які б покращували роботу оперативних підрозділів у протидії кримінальній корупції, було б доцільним передбачити об'єднання інформаційних ресурсів усіх Міністерств та відомств у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для забезпечення оперативно-службової діяльності підрозділів захисту економіки, зміцнення їх спроможності до протидії кримінальній корупції.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що аналітична робота в діяльності підрозділів захисту економіки у протидії кримінальній корупції – це безперервний дослідний процес, що включає в себе комплекс організаційних заходів і методичних прийомів, спрямованих на вивчення стану кримінальної корупції; чинників, що її обумовлюють; прогнозування корумпованих ризиків; ефективності використання сил, заходів та оперативно-пошукових обліків у протидії кримінальній корупції.

Бойченко Вікторія Миколаївна,
радник голови Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, доктор юридичних наук, професор;
Ревуцька Таміла Іванівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ В ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Проблеми, пов'язані з кваліфікацією злочинів, належать до чи не найголовніших в усьому комплексі проблем щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності. Вивчення курсу Особливої частини КК України починається із загальних положень, що стосуються кваліфікації злочинів. У зв'язку із цим, серед практиків та науковців, як правило, не виникає дискусії щодо поняття «кваліфікація злочинів».

Кваліфікація діяння – це відповідна стадія процесу застосування кримінального закону, на якій здійснюється оцінка (співставлення) теоретичної моделі злочину, яка сформульована (визначена) у відповідній нормі КК України, з реальним діянням, вчиненим конкретною особою.

Різним аспектам кваліфікації злочинів присвятили свої роботи у галузі теорії кримінального права В. М. Кудрявцев, Л. Д. Гаухман, Ф. Г. Бурчак, О. Ф. Бантишев, М. Й. Коржанський, В. О. Навроцький, Л. П. Брич та інші.

Поняття кваліфікації походить від двох латинських термінів quails (якість) та facio (роблю). У буквальному розумінні цей процес може бути визначений як оцінка. Для кримінального права розширене тлумачення терміну «кваліфікація» визначається як «оцінка діяння, що передбачене кримінальним кодексом» [1, с. 17]. На думку автора, варто підтримати погляди В. О. Навроцького, який вважає, що термін «кваліфікація» у кримінальному праві повинен застосовуватися не з терміном «злочин», а з терміном «діяння», оскільки КК України у своїх нормах передбачає вчинення не тільки злочинів, а і діянь, які за своїм характером нагадують злочини, але такими не визнаються, оскільки пов'язані із обставинами, що виключають злочинність діяння [2, с. 45].

Кваліфікація здійснюється на підставі норм чинного КК України. Вона являє собою відповідний процес, який, з одного боку представляє собою діяльність уповноважених на те державних органів із встановлення юридичної природи конкретного діяння, а з іншого є визначенням конкретних кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність (звільнення від відповідальності) за вчинене діяння.

При цьому фундаментальним для кваліфікації є положення ч. 1 ст. 2 КК України, яка встановлює, що: «підставою кримінальної

відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом». Дана норма фактично визначає обсяг кваліфікації, до якого належить оцінка: обставин, що характеризують об'єкт (суспільні відносини блага та інтереси, яким спричинена шкода, або які поставлені під загрозу спричинення такої діянням) та предмет (речі матеріального світу через які здійснюється посягання на об'єкт злочину); обставин, що характеризують об'єктивну сторону складу злочину (як основну обставину – злочинне діяння, так і факультативні обставини – шкідливий наслідок, причиновий зв'язок, час, місце, обстановку, знаряддя, засоби вчинення злочину); обставин, що характеризують суб'єкт злочину (вік, осудність); обставин, що характеризують суб'єктивну сторону складу злочину (форма вини, її вид, мета та мотив вчинення діяння, емоційний стан). Одночасно оцінці підлягає наявність (відсутність) обставин, що виключають злочинність діяння. Відсутність оцінки будь-якого з елементів складу злочину свідчить про неповноту кваліфікації діяння.

Усі перелічені обставини повинні бути відповідним чином мотивовані особою, яка здійснює кваліфікацію, підкріплені здобутими у визначеному законом порядку доказами по кримінальному провадженню (справі), посиланнями на міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, рішення Європейського суду з прав людини та ін.

Відсутність доказів стосовно вище викладених обставин у матеріалах провадження або неправильність мотивів прийнятих рішень і здійснених процесуальних дій призводить до допущення помилок співробітниками правоохоронних органів.

Так, наприклад, при складенні обвинувального акту у кримінальному провадженні № 12016270000000137 по обвинуваченню Дубровського Д. В. у вчиненні злочинів передбачених ст.ст. 263, 263-1 КК України [3], та здійсненні кваліфікації діяння обвинуваченого, не враховано, що диспозиція ст. 263 КК України є за своїм видом бланкетною, оскільки вимагає отримання «передбаченого законом дозволу». Органам досудового слідства не вказано, які положення якого закону порушені обвинуваченим при вчиненні інкримінованого йому діянні (стосовно нормативного регулювання обігу зброї в Україні). Відсутність такого посилання також свідчить про відсутність його кваліфікації. Одночасно відсутність посилання на норму відповідного закону, що регулює порядок обігу зброї, визначає відсутність такого порядку, що, у свою чергу, порушує фундаментальний принцип суб'єктивного ставлення у провину, оскільки обвинувачений не знав і не міг знати норми якого закону ним порушуються. У сукупності наведене порушує вимоги ч. 1 ст. 2 КК України і не дає можливості вести мову про наявність у діях складу злочину.

Таким чином, органами досудового розслідування всупереч вимогам п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України в обвинувальному висновку не здійснена належна кваліфікація дій винного у зв'язку із відсутністю визначення об'єкту злочинного посягання.

Відсутність нормативного регулювання порядку обігу зброї в Україні виключає можливість суб'єкта бути обізнаним з межами законності/незаконності власної поведінки. Відсутність усвідомлення цього свідчить про неможливість притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Отже, необхідно зробити висновок, що при кваліфікації діянь, передбачених КК України, зокрема ст. 263 та 263-1 КК України, органи обвинувачення при складанні обвинувального акту всупереч вимогам п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України допускають помилки та не дають оцінку об'єкту та предмету злочину, не аналізують та не оцінюють обставини, що характеризують об'єкти та суб'єктивну сторони складу злочину. Як наслідок, органи досудового слідства не можуть забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування кримінального правопорушення, з тим, щоб кожний хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнений до кримінальної відповідальності в міру свої вини та застосувати щодо учасників кримінального провадження належну правову процедуру.

Список використаних джерел

1. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів. – К.: АТІКА, 2007. – С. 17.

2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації. – К.: Юрінком-Інтер, 2006. – С. 45.

3. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні № 12016270000000137 за підозрою Дубровського Д. В. у вчиненні злочинів передбачених ст. ст. 263, 2631 КК України. Посилання http: www.reyestr.cort.gov ua/Revie/32088879/ (дата звернення 22.11.2018).

4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін. 5 вид., доп. – Х.: Право, 2013. – С. 789.

Бурак Марія Василівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ, УТВОРЕНИХ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНІВ

Моніторинг світової практики в сфері протидії корупції дозволяє стверджувати, що одним із найбільш дієвих з-поміж превентивних антикорупційних заходів є врегулювання конфлікту інтересів, що є важливим аспектом вдосконалення публічної служби на стадії подолання корупції. Питання врегулювання конфлікту інтересів знайшло своє відображення у Законі України «Про запобігання корупції».

Крім того, цей Закон став інструментом імплементації в національне законодавство положень статті 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення та функціонування органу з питань антикорупційної політики.

Утворення Національного агентства з питань запобігання корупції дає можливості для здійснення практичних заходів з формування єдиного розуміння законодавчих приписів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання встановлених заборон та обмежень.

Так, відповідно до підпункту «г» пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктами, на яких поширюються дія Закону, є військові посадові особи Збройних Сил України [1].

Згідно з частиною дванадцятою статті 6 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військові посадові особи – це військовослужбовці, які обіймають штатні посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або які спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків згідно із законодавством [2].

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» зазначено, що організаційно-розпорядчими обов'язками є обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах або організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних або приватних підприємств, установ або організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їхні заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири та ін.) [3].

Наразі проблемним питанням при застосуванні Закону України «Про запобігання корупції» є один із винятків із правила про заборону спільної роботи близьких осіб в умовах безпосереднього підпорядкування. Мова йде про осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами). Зокрема, чи поширюватиметься дія обмежень щодо спільної роботи близьких осіб на військових посадових осіб Збройних Сил України, які проходять військову службу у військові частині, що дислокується у сільському населеному пункті.

Розглядаючи можливість застосування вимог статті 27 Закону України «Про запобігання корупції» до військових посадових осіб Збройних Сил України, які проходять військову службу у військовій частині, що дислокується у сільському населеному пункті, слід враховувати, що військова служба є державною службою особливого

характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній з обороною України, її незалежності та територіальної цілісності, особливості проходження якої визначено Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Згідно із частиною першою статті 6 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [4] військові посади (штатні посади, що підлягають заміщенню військовослужбовцями) і відповідні їм військові звання передбачаються у штатах (штатних розписах) військових частин, кораблів, органів військового управління, установ, організацій, вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів.

Разом з тим, частиною сьомою статті 6 Закону України «Про військовий обов'язок військову службу» встановлено, що порядок призначення на військові посади встановлюється Конституцією України, законами України, положеннями про проходження військової служби, про проходження громадянами України служби у військовому резерві.

Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України затверджено Указом Президента України від 10.02.2008 № 1153/2008. Відповідно до пункту 99 цього Положення військовослужбовці, які є близькими особами у значенні, наведеному в абзаці четвертому частини першої статті 1 Закону, не можуть перебувати у відносинах прямої організаційної та правової залежності підлеглої особи від її керівника, у тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на військову службу, призначення на посаду, звільнення з військової служби, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням.

У разі виникнення обставин, що порушують вимоги абзацу першого цього пункту, відповідні військовослужбовці, близькі їм особи вживають заходів до усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк. Якщо у зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні військовослужбовці та/або близькі їм особи підлягають переміщенню в місячний строк у встановленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування, а в разі неможливості переведення військовослужбовець, який перебуває в підпорядкуванні, – звільненню з військової служби [4].

У зв'язку з цим, спільна робота близьких осіб може призвести до виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів у зв'язку із наявністю приватного інтересу, обумовленого сімейними стосунками (надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням, участь у проведенні службового розслідування, надання переваг обумовлених приватним інтересом тощо).

Відповідно до частини першої статті 28 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів [4].

Резюмуючи викладене вище, зазначимо, що конфлікт інтересів є передумовою вчинення будь-якого корупційного правопорушення. Тому політика запобігання конфліктам інтересів не повинна бути сконцентрованою тільки на забороні публічним службовцям мати приватні інтереси, біль того, такий підхід навряд чи можна реалізувати. Запобігання конфлікту інтересів повинно бути спрямовано на підтримання доброчесності та об'єктивності адміністративних рішень і системи державного управління.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. сайт. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення 09.11.2018).

2. Про військовий обов'язок і військову службу. Закон України від 25 берез. № 2232-XII. сайт. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12 (дата звернення 09.11.2018).

3. Про судову практику у справах про хабарництво. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5. сайт. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02 (дата звернення 09.11.2018).

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 верес. 2017 р. № 839. сайт. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839884-17 (дата звернення 08.11.2018).

Busol Olena,
Head of the Department of Special-Legal Disciplines of the Scientific-Training Humanitarian Institute of the Taurida National V. I. Vernadsky University, Doctor of Juridical Science, Senior Research Fellow

PROBLEM OF CRIMINALIZATION OF TRANSNATIONAL CORRUPTION AS A CRIME AGAINST HUMANITY

With the continuous processes of globalization, participation in corrupt acts of legal entities, in particular in international commercial transactions, has become a sort of a trend nowadays.

Transnational corporations influence the internal policies of states, incite artificial interethnic, inter-religious and border conflicts and state coups in a corrupt way. The activities of transnational corporations as part of criminal groups lead to economic destabilization of certain regions of the developing countries and even to the «capture» of states.

It should be noted that the well-being of a particular state does not depend so much on economic processes within the state as on the world financial processes. Transnational corruption represents a danger to the entire international community and therefore it requires the establishment of a criminal liability for such a crime, in particular at the national level.

Here the certain correlation with the international law can be traced. The composition of the crime in international criminal law does not go against the generally accepted definitions of the crime in the domestic theory of criminal law [1].

There are already glimpses of hope in the world in counteracting corrupt crimes committed by multinational corporations. As an example, one can recall here the UK Bribery Act of 2011, as well as the Foreign Corrupt Practices Act of the USA of 1977.

The International Criminal Court has exclusive jurisdiction over individuals [2] and therefore the direct possibility of bringing transnational companies to liability through this institution is excluded. The prosecution is carried out only for the most serious crimes, namely, genocide, crimes against humanity, war crimes and aggression.

This, however, does not exclude the possibility that individual shareholders or responsible managers of the corporation may be prosecuted as well. The criminal liability of legal entities in international law for crimes against humanity derives from the contractual law and general principles of criminal law, which has taken its place in the documents of the International Criminal Tribunal and includes the criminal liability of the chairman and other members of the legal entity, as well as a legal entity in the form of monetary sanctions and it provides for compensation or refund of damages to the injured party.

It is very complicated to apply criminal-law measures against legal entities under the criminal law of Ukraine, despite the detailed regulation of this institution in the norms of Section XV-1 of the General Part of the Criminal Code of Ukraine [3, 4]. Therefore, it is necessary to secure, at the level of an international agreement between developed countries, the recognition of a criminal offense for the companies and their subsidiaries who commit acts of corruption abroad. The category of special constituents of transnational corruption should include such crimes as an act against humanity. To criminalize transnational corruption, there is a lack of appropriate action at the international level, primarily because of the reluctance of world elites [5]. Corporations can legally be held criminally liable for their role (with applied corruption practices) in bringing up the population to starvation, illness and failure to provide proper medical care that results in death. Thus, corruption, according to international law, can take the form of a crime against humanity committed by non-state performers. This possibility greatly extends the jurisdiction of national courts and gives a legitimate right to consider such cases in the International Criminal Court.

Список використаних джерел

1. Гравина А. А.Транснаціональна корупція як склад міжнародного злочину [Електронний ресурс] / А. А. Гравіна. – Режим доступу: https://cyberleninka.ru/article/v/transnatsionalnaya-korruptsiya-kak-sostav-mezhdunarodnogo-prestupleniya.

2. Римский статут международного уголовного суда: междунар.документ от 17 июля 1998 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

3. Загіней З.А. Особливості застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб за КК України [Електронний ресурс] / З.А. Загіней. – Режим доступу: http://ivpz.org/images/pdf/zbirnik_konf_2017.pdf.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

5. Bantekas Ilias. Corruption as an International Crime and Crime against Humanity / Ilias Bantekas // Journal of International Criminal Justice. – 2006. – 1 of 19. – Mode of access: https://static1.squarespace.com/static/5728c7b18259b5e0087689a6/t/57b0f469414fb58fb6c6aa8a/1471214698155/corruption+article+JICJUS.pdf. – Title from the screen.

Важинський Володимир Михайлович,
доцент кафедри права та гуманітарних дисциплін Івано-Франківської філії Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», кандидат юридичних наук

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ОХОРОНА» ТА «ЗАХИСТ» СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ ПІД ЧАС ЗДІЙНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Питання охорони та захисту суспільних інтересів у сфері інвестиційної діяльності приватних інвесторів через інституційних інвесторів досі не досліджувались в Україні. При цьому, забезпечення суспільних інтересів у всіх сферах суспільного життя є чи не найважливішим завданням взаємодії правової держави та громадянського суспільства.

Насамперед слід розглянути співвідношення понять «охорона» та «захист». Можна виділити три основні групи підходів до розуміння їх співвідношення: ототожнення цих двох понять; розуміння захисту як складової охорони; надання самостійного і незалежного значення кожному з понять (розуміння охорони як умови правомірної поведінки, а захисту у разі загрози порушення чи порушення прав та інтересів).

Такі різноманітні підходи пов'язані з тим, що вчені не завжди розділяли контекст, в якому вживали ці терміни, адже одні відносили їх до функцій держави, інші до функцій права, треті вказували про напрямки діяльності державних органів задля забезпечення реалізації функцій держави, четверті розглядали захист як правовий інститут в межах різних галузей права.

Але будь-які дії у суспільних відносинах повинні мати правову підставу, тому більш обґрунтованою видається позиція науковців щодо розуміння захисту в широкому розумінні, розділяючи поняття захист в процесуальному та матеріальному аспектах. Зміст процесуальної сторони інституту захисту права становить правозастосовна діяльність, здійснювана у формах і способами, встановленими законом, з метою відновлення порушеного права й інтересу, впливу на правопорушника та запобігання правопорушенням у майбутньому [1, с. 280]. Діючи на підставі матеріальних норм права, суб'єкт самостійно або за допомогою компетентних органів встановлює власні права й

відповідні обов'язки суб'єктів господарських відносин, які не визнають або порушують його права та законні інтереси [2, с. 42].

Але в контексті суспільних відносин публічного управління певною сферою, вважаємо, що слід говорити про охорону і захист як функції держави і права (заходи, способи методи, які передбачені нормами права для запобігання, попередження та реагування на певні правопорушення [3, с. 306] – повноваження та права, які мають державні органи, визначення правопорушень і санкцій за їх вчинення) і одночасно як напрямки діяльності її органів для забезпечення реалізації цих функцій (тобто здійснення конкретних дій у передбаченому законодавством порядку – здійснення перевірок, інспектування, прийняття певних рішень, укладення адміністративно-правових договорів тощо) тобто в поєднанні матеріального та процесуального аспектів. В такому контексті ми підтримуємо вчених, які вказують, що поняття охорони є ширшим і поглинає собою захист. Ми вважаємо, що захист є органічним продовженням правовідносин охорони у випадку, якщо превентивними заходами не вдалось запобігти чи попередити правопорушення.

Тому більш обґрунтованим, на нашу думку, видається підхід Ю. Загуменної, яка вказує, що головна правоохоронна функція держави містить такі види: профілактична (профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права); захисна (захист життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб); охоронна (охорона громадського порядку, громадської безпеки та власності); оперативно-розшукова [4, с. 13]; розслідування злочинів [5, с. 177]; судового розгляду справ; розгляду справ про адміністративні правопорушення; розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення (тобто розгляду справ про адміністративні правопорушення, вчинені юридичними особами або громадянами-підприємцями); виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового слідства та прокурорів; ресоціалізаційна (дана функція є найбільш характерною для органів та підрозділів у справах неповнолітніх, служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі) [6, с. 12]. Але не слід забувати і про охорону прав і свобод громадян, охорону власності, навколишнього середовища, забезпечення законності в цілому і т.д. Тому реалізацію правоохоронної функції держави слід розглядати щодо кожної сфери суспільного життя, роблячи акцент саме на суспільних цінностях та інтересах.

Враховуючи викладене вважаємо, що захист є лише одним з напрямків охорони суспільних відносин у сфері інвестиційної

діяльності, адже суспільні цінності та інтереси охороняться державою постійно, а захищаються у разі протиправного посягання на них не лише державою (державними органами), але й суспільством самостійно.

Охорона суспільних відносин у інвестиційної діяльності через інституційних інвесторів включає ряд заходів держави, спрямованих на забезпечення правопорядку у сфері діяльності інституційних інвесторів щодо залучення коштів та їх «витрачання» (інвестування), тобто вжиття заходів, спрямованих на запобігання, попередження, виявлення та реагування на будь які посягання на встановлений правопорядок. Захист суспільних відносин у сфері інвестиційної діяльності реалізується після виявлення правопорушень і передбачає вчинення певних активних дій як з боку суспільства, так і держави: самозахист, звернення до державних органів за реалізацією процедур адміністративного захисту (звернення зі скаргою до державних органів і реагування та ці скарги, у тому числі проведення перевірок та притягнення до відповідальності за вчинені правопорушення), судового захисту (звернення з позовом щодо відновлення порушених прав, відшкодування збитків).

Охорона суспільних інтересів у сфері інвестиційної діяльності інституційних інвесторів розглядається нами як напрямок (функція) публічного управління відносити: забезпечення (забезпечення правопорядку у певній сфері, що проявляється правотворчою, дозвільною, аналітичною, координаційною, інформаційною діяльністю тощо); профілактику (профілактика правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється контрольною, наглядовою, координаційною, інформаційною, праворозяснювальною та іншими видами діяльності), захист (забезпечення безпеки членів суспільства у разі вчинення щодо них певних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що проявляється у формі контрольної, адміністративно-процедурної, оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та інших видів діяльності). В свою чергу до складу захисту слід відносити виявлення та реагування на різні види правопорушень різними державними органами (виявлення та реагування на правопорушення в цій сфері, що передбачені спеціальним законодавством (порушення ліцензійних умов для певного виду інвестиційної діяльності, дозвільних правил тощо), адміністративні, податкові, фінансові правопорушення, а також реагування на кримінальні правопорушення (проступки та злочини), адже вони є найбільш небезпечними для суспільства.

Список використаних джерел:

1. Погорецький М. А. Актуальне дослідження функції захисту в кримінальному судочинстві України / Рецензія на монографію:

Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Острог: Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія", 2009. 634 с. *Право України*. 2009. № 10. С. 280–283.

2. Кучеренко А. В. Конституційне право людини на підприємництво. *Вісник Дніпро-петровського університету імені Альфреда Нобеля*. *Серія: Юридичні науки.* 2013. № 2 (5). С. 40-45.

3. Погорецький М. А. Корисне дослідження економічної безпеки та попередження злочинів в інвестиційній діяльності банківських і фінансових установ. Рецензія на книгу: Основи економічної безпеки і попередження злочинів у процесі інвестиційної діяльності банківських та фінансових установ: наук.-практ. посіб. / О. О. Савченко, Н. І. Новікова, Е. В. Рижков; за заг. ред. О. О. Савченка. Донецьк: ДЮІ, 2008. 164 с. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. праць.* Донецьк, 2008. № 3. С. 306–308.

4. Погорецький М. А. Попередження злочинів засобами оперативно-розшукової діяльності. *Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.практ. конф. (м. Харків, 17 груд. 2010 р.)*. МВС України; Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС, 2010. С. 13–15.

5. Погорецький М. А., Топорецька З. М. Розслідування зайняття гральним бізнесом: процесуальні й криміналістичні засади: монографія. К.: Алерта, 2015. 250 с.

6. Загуменна Ю. О. Реалізація правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 23 с.

Вельчинська Олена Василівна,
професор кафедри фармацевтичної, біологічної та токсикологічної хімії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, доктор фармацевтичних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України;
Вельчинський Володимир Вікторович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Міжрегіональної академії управління персоналом

РОЛЬ ХІМІКО-ТОКСИКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК СКЛАДОВОЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У БОРОТЬБІ ІЗ ФАЛЬСИФІКАЦІЄЮ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ

Проблема фальсифікованих та неякісних лікарських препаратів є актуальною не тільки для України, але й для світового співтовариства. ВООЗ постійно приділяє увагу визначенню заходів, за допомогою яких на фармацевтичному ринку виявляють фальсифіковану та контрафактну продукцію. За інформацією ВООЗ, фальсифіковані ліки були знайдені в 28 країнах. З 951 випадку 25% виробництва підробок припадало на промислово розвинені країни, 65% – на країни, що розвиваються, 10% – на невідомі джерела. 59% з цих препаратів не містили ніякого активної речовини, у 17% – вміст активного інгредієнта не відповідав вимогам аналітично нормативної документації, 16% цих лікарських препаратів містили в якості діючих, зовсім інші речовини, ніж ті, що були вказані на упаковці та в супровідній документації. У 7% вміст активного інгредієнта було в нормі, але упаковка, маркування цих препаратів не відповідали вимогам і відрізнялися від упаковок справжніх лікарських препаратів. Застосування таких препаратів може стати причиною серйозних негативних наслідків для здоров'я людини, так як фальсифікована продукція не проходить передбачений для легальної продукції контроль при її виробництві та реалізації [1, с. 75–79; 2, с. 70–79].

У 2011 році Україна підписала Конвенцію Ради Європи (MEDICRIME – The Medicrime Convention Combating counterfeiting of medical products and similar crimes) щодо підробки медичної продукції та подібних злодіянь [3, 4].

Цей крок поставив перед країною нові завдання: підсилення роботи регуляторних органів у боротьбі із фальсифікованою фармацевтичною продукцією, уніфікація вимог до поставок лікарських засобів, прийняття країнами єдиних мір у боротьбі з фальсифікатом.

Вважається, що фальсифіковані ліки становлять приблизно 6–8% світового торгового обороту. Темпи зростання фальсифікатів не уповільнюються. Серед виявлених фальсифікованих препаратів: 47% – антибактерійні препарати, 11% – гормональні препарати, 7% – засоби, що впливають на тканинний обмін, 7% – протигрибкові препарати, 7% –

засоби, що впливають на шлунково-кишкового тракту, 7% –анальгетики. Серед розбіжностей за показниками якості фальсифікованих лікарських препаратів особливо відмічають: розбіжності у опису і маркуванні – 52% випадків, розбіжності у справжності – 40% випадків, розбіжності у кількісному вмісті – 6% випадків.

Фармацевтичний бізнес в Україні – це одна з найприбутковіших сфер. За прибутками після нелегального продажу зброї і наркотиків чорний ринок підроблених медичних препаратів зайняв третє місце у світі. Він оцінюється у 90–100 млрд. доларів США. Найбільш популярними групами фальсифікату Україні є медичні препарати з великим продажем – це знеболювальні препарати (анальгін, цитрамон), перекис водню, етиловий спирт та інші. Лідер серед них – препарат «Но-шпа». На протязі 6-ти місяців 2013 року в Україні Держлікслужбою було видано 34 розпорядження щодо повної заборони продажу 47 серій 25-ти найменувань фальсифікованих лікарських препаратів. У 2013 році у Львівській області виявлено виробництво та продаж фальсифікованих препаратів, вилучено фармацевтичної продукції на суму 2 млн. грн. В Херсонській області виявлено підпільний цех з виробництва медичного спирту, який потім поставлявся до лікарень та аптек області. За даними МОЗ України у 2017 році українці купили 1 млрд 100 упаковок лікарських препаратів. Мінімум 1 упаковка фальсифікованого лікарського препарату потрапила в кожну українську родину. Зрозуміло, що фальсифіковані лікарські препарати не мають необхідної фармакологічної дії, але й призводять до отруєння і смерті людини. Тому, роль хіміко-токсикологічного аналізу у виявленні фальсифікованого препарату в організмі постраждалої людини є найголовнішою. Сучасний хіміко-токсикологічний аналіз базується на використанні інструментальних методів в комплексі: GC/FTIR, GC-MS, HPLC/DAD, GC-MS тощо; високочутливих та специфічних реакцій [5, с. 32–3; 6, с. 144–150].

Згадуючи анальгін, як препарат, який часто підроблюють, необхідно зауважити, що в хіміко-токсикологічному аналізі існує комплекс якісних реакцій і методів фізико-хімічного аналізу для виявлення вказаного препарату. Анальгін – це, за хімічною класифікацією, похідне піразолону. Похідні піразолону широко використовують у медичній практиці як жарознижувальні, протизапальні та знеболювальні препарати. Інтоксикація препаратами зумовлена передозуванням, підвищеною чутливістю до цих препаратів, неправильним їх зберіганням. У разі тривалого вживання препаратів виникає небезпека хронічного отруєння. Анальгін при повторному впливі на організм зумовлює ознаки анемії, має нефротоксичну і, меншою мірою, – гепатотоксичну дії. При тривалому застосуванні похідні піразолону спричинюють пригнічення кровотворення (лейкопенія, агранулоцитоз), викликають порушення функцій ЦНС, зниження температури тіла, ураження нирок, алергічні реакції (висипання на шкірі, набряк слизових оболонок, окремі випадки

анафілактичних реакцій). Смертельні дози похідних піразолону становлять 5–15 г. Ці сполуки виводяться з організму в незміненому вигляді та у формі метаболітів. Сліди їх виявляються в сечі вже через 10–12 хв після введення. Тому, виявити анальгін або його фальсифікат у сечі постраждалого можна досить швидко. Анальгін ізолюється із біологічних об'єктів за методом О.О. Васильєвої. Він гідролізується в кислих водних витяжках з утворенням 4-монометиламіноантипірину, який переходить у хлороформний екстракт. Екстракцію проводять органічними розчинниками із кислих і лужних водних витяжок. Якісне виявлення анальгіну у витяжках виконується за допомогою комплексу реакцій: реакції забарвлення з феруму (III) хлоридом, з натрій нітритом і сульфатною кислотою конц. (з кислотою нітритною); реакції з лігніном, з реактивом Несслера:

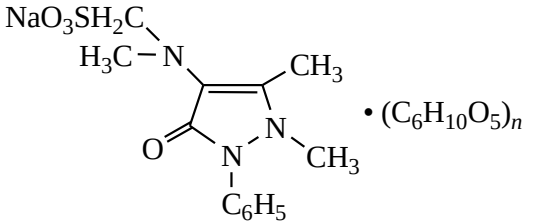

Комплекс анальгін — полісахарид лігнін,
лимонно-жовте забарвлення

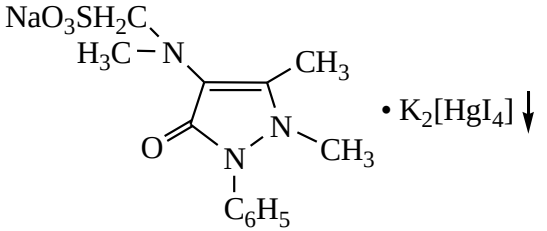

Анальгін — реактив Несслера,
оранжевий осад

Кількісне визначення похідних піразолону при хіміко-токсикологічному аналізі виконують за допомогою інструментальних методів: спектральних (УФ- та ІЧ-), хроматографічних (ТШХ, ГРХ).

Таким чином, завдяки результатам якісного виявлення та кількісного визначення анальгіну в біологічному матеріалі постраждалого, можна зробити висновки щодо чистоти препарату, його присутності або відсутності в організмі. Активізація контролю якості лікарських препаратів, якісна експертиза щодо встановлення наявності в організмі постраждалого препарату-фальсифікату є необхідними складовими для запобігання фальсифікації лікарських препаратів в межах антикорупційних заходів в Україні.

Список використаних джерел

1. Мешковский А.П. Реализация плана действий по борьбе с фальсифицированными медикаментами // Фарматека. – 2002. – № 11. – С. 75–79.
2. Ушакова Е.Д. Проблемы фальсификации лекарственных средств // Фарматека. – 2004. – № 7. – С. 70-79.
3. Regional conference Towards the practical implementation of the council of Europe convention on counterfeiting of medical products and similar crimes involving threats to public health (MEDICRIME Convention), 11–12 June 2013, Kyiv, Ukraine.
4. Parliamentary conference on the MEDICRIME Convention, 24 November 2015, OECD Conference Center, Paris, France.
5. Али С.А. Фальсифицированные лекарственные средства и аналитические методы их обнаружения // Хим.-фармац. журн. – 2000. – Т. 34 № 1. – С. 32–33.
6. Welchinska, E.V. (2017). Toxicological and forensic chemistry (criminal analysis). Poisonous substances and their biotransformation. (p. 144–150). Kiev, Ukraine.: ID «ADEF-Ukraine».

Висоцький Володимир Мирославович,
доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Однією із найважливіших проблем, яку намагається вирішити українське суспільство, – це подолання корупції. Корупція провокує та поглиблює суспільні кризові явища, підриває імідж України на світовій арені, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю, руйнує засади розбудови правової держави та громадянського суспільства, становить загрозу демократії та верховенству права в Україні. Усвідомлюючи, що корупція набула ознак системного явища, не лише уразивши всі життєво важливі сфери суспільства, але і перетворившись на норму їх життєдіяльності, необхідно вживати більш дієвих заходів протидії корупції,які повинні здійснюватися на засадах партнерства державних органів та інститутів громадянського суспільства. На важливість активної участі громадських об'єднань в антикорупційній діяльності наголошують представники громадськості та влади, оскільки взаємодія органів державної влади з громадянським суспільством є дієвим механізмом запобігання та протидії корупції.

Залучення громадськості до процесу запобігання корупції в Україні є вимогою низки міжнародних актів та національного

законодавства України. Відповідно до основних положень Конвенції ООН проти корупції, кожна Держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею [1]. Також даним документом визначено принципи та форми участі суспільства у запобіганні корупції, зокрема: посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень; забезпечення для населення ефективного доступу до інформації; проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах; повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію.

Зміцнення співробітництва державної влади з громадянським суспільством у сфері протидії корупції вимагають і рекомендації Стамбульського плану, третій принцип якого передбачає підтримку активної участі громадськості в реформах через сприяння суспільному обговоренню проблем корупції й участі громадян у попередженні її проявів шляхом: ініціювання на різних рівнях кампаній щодо підвищення поінформованості суспільства та проведення освітніх програм, що стосуються негативних наслідків корупції; залучення неурядових організацій до моніторингу діяльності державного сектору, забезпечення наявності в цих організаціях необхідних методів і навичок для запобігання корупції; розширення співробітництва між урядовими структурами, неурядовими організаціями, приватним сектором, професійними організаціями, незалежними науково-аналітичними центрами в питаннях протидії корупції; затвердження положень, що будуть гарантувати неурядовим організаціям необхідні права для ефективної участі в боротьбі з корупцією; забезпечення доступу громадськості до інформації, що має відношення до сфери протидії корупції [4, с. 162].

Важливу роль у гарантуванні діяльності громадських об’єднань як суб’єктів запобігання корупції відіграє ухвалена Верховною Радою України Антикорупційна стратегія на 2014–2017 рр., яка визначила ключові проблеми формування та реалізація державної антикорупційної політики станом на 2014 рік, зокрема: відсутність чіткої законодавчої та інституційної основи для формування та реалізації антикорупційної політики на основі співпраці державних органів та громадськості.

Залучення громадськості до процесу прийняття суспільно важливих рішень у сфері протидії корупції відбувається здебільшого у формі недієвих консультацій для формального виконання вимог законодавства[2]. Необхідно відзначити, що означена Стратегія визначила першочергові заходи щодо запобігання та протидії корупції, які реалізуються за участі представників громадянського суспільства.

Таким чином, розуміючи неможливість подолання корупції лише зусиллями уповноважених органів держави, Україна визначала у своєму законодавстві, що ефективну реалізацію антикорупційної політики держави може бути забезпечено лише за спільної участі органів влади та громадськості. Більшості досягнень у сфері протидії корупції Україна завдячує саме зусиллям громадянського суспільства. Антикорупційні громадські організації виступають каталізатором позитивних змін. Незважаючи на значні досягнення у здійсненні громадського контролю та допомогу громадськості у моніторингу реалізації антикорупційної політики, запобіганні та протидії корупції, виявилось, що влада здебільшого вважає представників громадянського суспільства небезпечними опонентами, а не партнерами. Непокоїть те, що протягом 2017 року тривали напади на антикорупційних активістів та журналістів-викривачів корупції. Крім того, представники антикорупційних громадських організацій в Україні змушені заповнювати обтяжливі електронні декларації, які ускладнюють їхню діяльність і створюють передумови для можливого тиску з боку влади [3, с. 6, 7].

Отже, слабкий вплив громадських організацій на процеси запобігання та протидії корупції характеризується суб'єктивними і об'єктивними чинниками, що пов'язані як з недостатньою організаційною спроможністю таких інститутів, так і з бар'єрами, що створюють державні органи.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/print.
2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. Редакція від 08.08.2015. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.
3. Річний звіт Transparency International Україна за 2017 рік. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/08/Richnyi-zvit-TI-Ukraina-2017.pdf.
4. Якимюк Б. М. Вплив громадських організацій на протидію корупції в Україні Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 18. С. 161–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_18_35.

Власюк Таміла Олександрівна,
головний спеціаліст відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

В умовах реформування державного управління та його основного напряму – державної служби одним із пріоритетних завдань є подолання корупції. Саме для вирішення цього завдання держава формує антикорупційну стратегію та політику.

Проблема формування й реалізації антикорупційної політики в системі державної служби в науковій літературі розглядається рідко, частіше розглядаються питання, які стосуються боротьби з корупцією і запобігання їй. Об'єктом дослідження в таких роботах виступає швидше феномен корупції, а не система заходів протидії їй.

Саме тому сьогодні це є одним із пріоритетних завдань, що стоїть перед державою. Необхідно розробити дієву, чітку політику швидкого реагування, яка буде спрямована на докорінну зміну ситуації з подолання корупції, оскільки для міжнародної спільноти держава із корумпованістю у всіх сферах влади не сприймається як надійний стратегічний партнер.

Як зазначає Ю.Ф. Лавренюк, причинами високого рівня корупції в суспільстві та, зокрема, в державному управлінні стала недовіра людей до справедливості у прийнятті рішень, порядності та чесності органів державної служби та місцевого самоврядування, системи правоохоронних органів та суддів [1, с. 76]. Ці причини негативно вплинули на створення незалежної, демократичної, соціальної, правової держави та призвели до пристосування, укорінення корупції в державному управлінні. Для боротьби з корупцією одним із завдань державної влади є розробка, прийняття та реалізація антикорупційного законодавства.

Проблеми формування й реалізації антикорупційної політики в системі державної служби в Україні за своїм змістом багато в чому збігаються з аналогічними проблемами в інших країнах, особливо в країнах, що утворилися па теренах колишнього Радянського Союзу. Цей збіг обумовлюється однаковою соціальною сутністю корупції як корозії влади, яка полягає у зловживанні службовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування владою або службовим становищем у корисливих або в інших особистих інтересах. Незважаючи на відмінності у державному устрої, однаковими в принципі для всіх країн є як основні соціально-економічні передумови корупції – недосконалість механізму реалізації владних повноважень, прагнення наділених владою суб'єктів скористатися цією владою в особистих цілях (конфлікт публічних і особистих інтересів), так і основні напрями протидії корупції – обмеження, нейтралізація та

усунення соціальних передумов корупції, причин та умов корупційних діянь, визначення обмежень і заборон для державних службовців, встановлення відповідальності за їх порушення [2, с. 19].

Враховуючи прагнення нашої держави стати на один щабель з багатьма високо розвинутими країнами світу, змушує шукати шляхи викоренення корупції, в першу чергу, з державної служби різними способами та методами.

Стратегічною метою антикорупційної політики в системі державної служби є протидія корупції на всіх рівнях шляхом підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні та усунення причин і умов, що її обумовлюють, відкритості та гласності при прийнятті рішень та оприлюдненні їх в засобах масової інформації, проведення громадського опитування та обговорення перед їх прийняттям [4].

Досягнення цієї мети можливе шляхом реалізації антикорупційної політики – що передбачає поступове зниження рівня корупції та налагодження роботи всієї системи заходів спрямованих на запобігання та протидії корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування.

Таким чином, можна визначити такі пріоритетні завдання антикорупційної політики в системі державної служби:

1. Продовження реформування державних інститутів та політичної системи у напрямі утвердження демократії та європейських цінностей, свободи слова, розвитку громадянського суспільства;

2. Подолання як об’єктивних, так і штучних суперечностей у чинному законодавстві, побудові державного апарату на основі безумовного додержання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина;

3. Запровадження антикорупційної освіти та інформованості державних службовців, тобто знання службовими особами органів державної влади та органів самоврядування – своїх повноважень та правових наслідків зловживання ними;

4. Вдосконалення діяльності державних органів, які здійснюють виявлення корупційних діянь керівників і посадових осіб, для чого необхідно переорієнтувати їх з виявлення незначних чинників корупції на виявлення більш небезпечних правопорушень, а також проявів у найбільш важливих сферах життя держави та у сферах, де ці діяння набули найбільшого розповсюдження; розробити та запровадити в діяльність правоохоронних органів необхідні методики виявлення та збору інформації про факти корупції на різних рівнях державного управління.

5. Удосконалення системи взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства шляхом залучення громадськості до реалізації антикорупційної політики України,

сприяння реалізації прав громадян і організацій щодо доступу до інформації про факти корупції та корупційних факторів, а також на їхнє висвітлення у засобах масової інформації;

6. Моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики вирішуватиме такі завдання: вивчення механізму вчинення корупційних діянь, вимір рівня та структури корупції, аналіз факторів, що сприяють корупції, визначенні ресурсів, які повинні сприяти протидії корупції.

Також, велике значення для ефективного функціонування всієї системи управління державою має забезпеченість цієї системи відповідними кадрами та розумне управління кадровим потенціалом державної служби. Сучасні проблемні питання стосуються як ефективності системи державного управління, так і забезпечення ефективності системи державної служби, формування її кадрового потенціалу та управління ним [3, с. 109].

Висновки. Розглянувши питання формування та реалізації антикорупційної політики в системі державної служби, можна дійти висновку, що здійснювана в Україні антикорупційна політика в системі державної служби потребує суттєвих змін та втручання. Необхідно визначити концептуальні засади антикорупційної політики в системі державної служби, напрями формування та розвитку нової бази антикорупційного законодавства, способи підвищення міри відповідальності за вчинення антикорупційних правопорушень та наголосити на неможливості уникнення від відповідальності.

У зв'язку з цим у подальшому необхідно здійснювати пошук нових шляхів реалізації антикорупційної політики в системі державної служби та вживати заходів щодо протидії корупції, що дозволить вибудувати ефективну стратегію діяльності на шляху подолання корупції в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Лавренюк Ю. Ф. Стан та шляхи реалізації антикорупційної політики України / Ю. Ф. Лавренюк // 36. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – Київ : НАДУ, 2014. – Вип. 1. – С. 66–79.

2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): Монографія. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.

3. Сурай І. Г. Суб'єкти управління кадрами державної служби України //Статистика України. – 2009. – № 1. – С. 109–113.

4. Соловйов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія / В. М. Соловйов. – Київ : Ін-т законодавства ВРУ, 2012. – 508 с.

Волошенко Антоніна Віталіївна,
провідний науковий співробітник наукового відділу досліджень та впровадження інноваційних технологій наукового центру запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, кандидат економічних наук, доцент

СУЧАСНІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ

Міжнародні та національні дослідження доводять, що на сьогоднішній день корупція притаманна тією чи іншою мірою всім країнам. Світові обсяги втрачених від корупційних правопорушень коштів згідно з даними Міжнародного валютного фонду вражають, так тільки щорічна ціна хабарів у світі становить від 1,5 до 2 трлн дол. США, що складає приблизно 2 % від загального світового обсягу ВВП [1].

Необхідно розуміти, що наведені данні характеризують інформацію яка є публічною та прозорою. В той час, внаслідок можливості використання грифу таємності оборонний сектор будь якої країни світу стає вразливим до враження корупцією. Свідченням вказаному є підрахунки проведені міжнародною організацією Transparency International за якими глобальні обсяги корупційних махінацій в обороні складають близько 20 мільярдів доларів на рік. Україна за показником Антикорупційного індексу як у 2012 році [2], так і у 2015 потрапила до групи D – високий рівень ризику корупції, зонами найвищого ризику в оборонному секторі України визначені закупівлі, а потім операції, кадри, фінанси та політична сфера [3].

Водночас для українських підприємств ситуація виглядає дещо гірше. Transparency International окремо уклала Антикорупційний індекс компаній оборонного сектору і два українських підприємства − ДП «Антонов» та Харківське державне авіаційне виробниче підприємство − потрапили у ньому до групи F (критичний рівень корупції) [4,с. 8].

Зауважимо, що в переліку кращих європейських компаній за цим показником більшість компаній є британськими. Поясненням цьому може бути введений в дію 1 липня 2011 року Закон про хабарництво (UK Bribery Act) [5] який визначає, що корупційне правопорушення вважається вчиненим, якщо особа дала хабар посадовій особі, а також пропонувала неправомірну вигоду для отримання переваг при укладенні правочинів. Важливою новацією є визначена законом підстава для звільнення від юридичної відповідальності за нездатність запобігти корупції представником юридичної особи або юридичною особою якою є «застосування відповідних процедур», ухвалених керівництвом юридичної особи. Таким чином не попередження хабарництва всередині компанії стає серйозним правопорушенням, що може відбуватися без відому керівництва компанії і єдиною підставою для звільнення

компанії від відповідальності може стати наявність «достатніх процедур» з протидії корупції. Тобто, на відміну від української дійсності де на підприємствах, організаціях, установах, наявний більшою мірою формальний підхід до розробки та впровадження антикорупційних заходів, у Великобританії створюються умови коли недотримання вимог закону стає значно дорожчим та невигідним, ніж виконання встановлених норм.

У рекомендаціях із застосування Закону, опублікованих Урядом Великобританії у 2012 р., визначаються загальні риси та принципи застосування відповідних процедур, а саме: виявлення та оцінка корупційних ризиків, що супроводжують діяльність юридичної особи; навчання підпорядкованого персоналу антикорупційним правилам; упровадження механізмів внутрішнього контролю у структурних підрозділах юридичної особи. Так, упровадження механізмів внутрішнього контролю є одним із ефективних заходів запобігання корупції працівниками юридичної особи (комплаєнс) [6].

У загальнопоширеному значенні термінкомплаєнс (compliance) походить від англійського дієслова «tocomply» і означає згоду, відповідність. В сучасному діловому середовищі практика комплаєнс − це внутрішня система протидії корупції, комплекс вбудованих у бізнес-процеси компанії видів контролю (люди, технічні засоби, документи), встановлених задля узгодження зовнішніх та внутрішніх нормативів та вимог [7].

Комплаєнс як елемент корпоративної культури включає в себе корпоративні кодекси бізнес-етики завдяки яким компанія бере на себе зобов'язання дотримуватися принципів чесної конкуренції, не порушуючи законодавство.

Сучасна комплаєнс-практика має дві ключові складові, кожна з яких виконує свої функції [8]:

по-перше, це запобігання корупції, протидія відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, і попередження шахрайських операцій з ресурсами компанії та розкрадання коштів. Для реалізації цих завдань компанії розробляють цілий комплекс внутрішніх документів, політик і процедур. У більшості міжнародних корпорацій, наприклад, існують окремі гарячі лінії, які дозволяють по телефону або електронною поштою повідомити про порушення кодексу етики співробітниками компанії, в тому числі і керівниками. Існують внутрішні правила, якими встановлені обмеження на вручення подарунків державним службовцям, правила прояву гостинності, процедури узгодження благодійних внесків тощо. Особлива увага приділяється перевірці репутації ділових партнерів, дистриб'юторів, підрядчиків, посередників і агентів, які надають компанії різні послуги. Такі процедури спрямовані на виявлення прихованих ризиків, коли корупційні дії маскуються під квазілегальні консультаційні послуги, маркетингові дослідження або надмірно завищені ціни перепродажу.

Друга складова представлена внутрішніми перевірками та розслідуваннями з метою виявлення та запобігання випадків порушення кодексу бізнес-етики компанії. Таким чином бізнес контролює сам себе і сприяє викоріненню корупції і інших порушень корпоративних правил. Формуванню антикорупційної культури сприяє застосування принципу невідворотної відповідальності, адже за результатами розслідувань, співробітників, викритих у неналежних діях, як правило, звільняють, а матеріали розслідувань можуть передаватися в правоохоронні органи.

Отже, система комплаєнс спрямована не тільки на захист репутації компанії, бізнесу власників і інтересів клієнтів, але і шляхом декриміналізації підприємницької діяльності впливає на підтримання коректних економічних процесів, створення конкурентного середовища та розвиток економіки в цілому.

Висновки: пошук дієвих заходів антикорупційної боротьби набуває все більшої актуальності, адже збільшення фінансування оборонного сектору України призводить до зростання корупційних ризиків нецільового та неправомірного їхнього витрачання. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє обрати найкращі сучасні практики запобігання та протидії корупції. На сьогодні вже доведено ефективність застосування в бізнес середовищі системи комплаєнс, що доводить про доцільність впровадження цієї практики на підприємствах оборонного сектора України.

Список використаних джерел

1. Шепетько С.А., Прокопченко С.І. Зарубіжний досвід законодавчого забезпечення запобігання та протидії корупції. Наукові записки. Серія: Право. Спецвипуск 2, 2017. URL: https://www.cuspu.edu.ua/en/nz-pravo-arhiv/586-general-information/naukovi-chasopysy-tsdpu/naukovi-chasopysy-pravo/publikatsii/8158-zarubizhnyy-dosvid-zakonodavchoho-zabezpechennya-zapobihannya-ta-protydiyi-koruptsiyi (дата звернення 19.11.2018).
2. Україна потрапила до групи країн з високим ризиком корупції в оборонному секторі. URL:http://tyzhden.ua/News/70893(дата звернення 19.11.2018).
3. Government Defence Index 2015. URL: http://government.defenceindex.org/countries/ukraine/(дата звернення 20.11.2018)
3. Антикоррупционный Индекс компаний военно-промышленного комплекса – 2015. URL: https://transparency.org.ru/images/docs/research/Defence_Companies_Index_2015.pdf (дата звернення 15.11.2018).
4. UK Bribery Act 2010. URL: https://www.business-anti-corruption.com/anti-corruption-legislation/uk-bribery-act/ (дата звернення 14.11.2018).

5. Кремянская Е. UK Bribery Act. Закон Великобритании о борьбе со взяточничеством. 2014. URL: http://www.complianceblog.ru/?p=66#_ednref1 (дата звернення 14.11.2018)

6. Аналітична довідка «Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні». К.: ТОВ «Фарбований лист», 2011. 51 с.

7. Хорхе Зукоскі, Коли в боротьбу з корупцією вступає міжнародний бізнес. URL: http://news.finance.ua/ua/~/2/2013/04/29/301191 (дата звернення 14.11.2018).

Вязмікін Сергій Анатолійович,
перший заступник начальника Департаменту захисту економіки, кандидат юридичних наук;
Лапко Олександр Віталійович,
заступник начальника Департаменту захисту економіки, кандидат юридичних наук

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Національною поліцією продовжується виконання поставлених Президентом та Урядом завдань в частині посилення протидії економічній злочинності. Боротьба з проявами корупції серед посадовців усіх рівнів, а також захист бюджетних коштів залишаються основними напрямками роботи у сфері захисту економіки та конституційних прав громадян.

Аналіз викритих кримінальних правопорушень свідчить, що найбільш ураженими фактами неправомірної вигоди є: сфера земельних відносин, система надання послуг, насамперед, заклади освіти та охорони здоров'я, сфера приватизації, відчуження майна та надання його в оренду, сфера фінансових послуг, регуляторна та дозвільна системи, сфера державних закупівель.

Ефективність роботи територіальних підрозділів служби оцінюється не за кількісними показниками, а через призму якості документування економічних кримінальних правопорушень, яка досягається лише спільними зусиллями працівників служби та органів досудового розслідування.

З початку року підрозділами ДЗЕ задокументовано 3674 кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, 690 фактів отримання неправомірної вигоди, кожен другий з яких (342) зі значними сумами, у тому числі 58 – понад 100 тисяч гривень.

Повідомлено про підозру в отриманні неправомірної вигоди 601 особі.

Задокументовано отримання посадовцями неправомірної вигоди на загальну суму 58,4 млн. грн.

Поряд із протидією кримінальній корупції вживаються заходи з документування адміністративних корупційних правопорушень.

З початку року за матеріалами Департаменту захисту економіки складено 7340 адміністративних протоколів про порушення Закону України «Про запобігання корупції», з яких судами вже розглянуто та прийнято рішення по 5814 протоколах.

За корупційні правопорушення судами застосовано штраф до 3323 службовців, з яких 165 суддів, 24 посадовця облдержадміністрацій та 191 райдержадміністрацій, 366 – місцевого самоврядування, 1405 депутатів сільських, селищних, міських, районних рад, 748 посадовців юридичних осіб публічного права, 239 службовців Державної фіскальної служби, 288 – Держмитслужби, 73 – Державної прикордонної служби, до 4 службовців застосовано додаткову міру покарання – конфіскацію.

На правопорушників накладено штрафів на суму майже 3,6 млн. грн.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити, що при перевірці дотримання Закону України «Про засади антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки» суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» органи Національної поліції керуються нормами Закону України «Про Національну поліцію України», Законом України «Про запобігання корупції», однак вказані закони не передбачають механізму отримання відомостей поліцейським, як спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері запобігання корупції, на відміну від НАЗК, повноваження якого визначені Законом України «Про запобігання корупції».

Враховуючи викладене, було б доречно звернутися до КМУ через міністра внутрішніх справ щодо підготовки доручення, розпорядження чи постанови КМУ, якою уповноважать центральні органи виконавчої влади на всіх рівнях, місцеві адміністрації та рекомендують органам місцевого самоврядування в рамках перевірки дотримання антикорупційного законодавства та виявлення фактів вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією (статті 172-4–172-9 КУпАП) підрозділами ДЗЕ Національної поліції, як такими яким делеговано повноваження на складання адміністративних протоколів, надавати останнім запитувану інформацію, копії документів та всебічно сприяти.

Даний розпорядчий документ з КМУ допоможе без внесення змін до законодавства України отримувати на запити необхідні для перевірки документи, в тому числі з баз даних пенсійного фонду, податкової.

Також в подальшому доцільно доповнити статтю Закону України «Про Національну поліцію» «Повноваження поліцейського», як спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері запобігання корупції.

Гавдьо Юрій Романович,
провідний науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КОРУПЦІЯ ЯК ЖИВИЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналізуючи опубліковані роботи, у яких розглядаються питання організованої злочинної діяльності, необхідно відзначити, що практично в кожній із них зазначається неможливість здійснення організованої злочинної діяльності без наявності корумпованих зв'язків з працівниками апарату державної влади й управління, а також правоохоронних органів.

Корупція, зазвичай, є у всіх країнах. Однак у розвинених країнах вона концентрується в місцях прийняття важливих економічних рішень – виборі виконавців великих державних замовлень і т.п. Наша корупція знову ж таки має свою дуже істотну специфіку.

По-перше, вона повсюдна й досить рівномірно розподілена по різних рівнях влади. По-друге, на відміну від інших країн, у нас дуже поширене корупційне вимагання, що виражається у затягуванні рішень практично на кожній ділянці документообігу. По-третє, вітчизняні корупціонери працюють більш відкрито за загальновідомими і такими, котрі часто публікуються, ставками. До речі, складається враження, що публікацію ставок хабарів у ЗМІ ініціюють саме чиновники, щоб таким чином полегшити собі роботу з населенням і бізнесом.

Державна корупція в основному базується на присвоєнні й монополізації трьох функцій держави – контрольних, дозвільних і розподільних.

Корупціонери, пов'язані з державним контролем, привласнюють частину державних штрафів за різні порушення (контрольна корупція). Ідеальним середовищем для корупції є складні, багатощаблеві, нечіткі й швидкі правила, котрі постійно оновлюються та супроводжуються двозначними інструкціями.

При видачі всіляких дозволів (сертифікати якості, ліцензії й ін.) корупційні дії чиновників (дозвільна корупція) мають в основному характер тимчасового вимагання. Чиновник намагається максимально ускладнити процедуру дозволу, організувати неодмінні довгі черги [1].

Найнебезпечніша корупція – розподільча. Коли в руках чиновників виявляється розподіл державних коштів (пільгових кредитів, податкових пільг, держзамовлень, субсидій, компенсацій і т.п.), спокуса хабаря стає тут непереборною. Цьому сприяє низька зарплата чиновників, але жодна зарплата не може запобігти хабару – державні кошти, котрі розподіляють, дуже великі, а розміри хабаря багаторазово перевищують зарплату за кілька років. Тут не обійтися без постійної і невідворотної загрози суворих відповідальних заходів. Такі

заходи щодо корумпованих чиновників вищого рівня є в арсеналі усіх демократичних і ліберальних країн.

Основними замовниками послуг з легалізації незаконних доходів є наглядово-дозвільний, розподільний і політичний сектори корупційного ринку. Саме в цих секторах досить значні кошти попадають у руки невеликої кількості людей, зацікавлених у їх легалізації. Корумповані чиновники податкових, митних і правоохоронних органів є одночасно замовниками й інструментами легалізації злочинних доходів.

В останні роки сформувалися корупційні мережі, до яких належать:

– структура, що професійно відмиває гроші, розробляє схему, знаходить виконавця і з мінімальним рівнем ризику організує реалізацію схеми;

– банки та інші фінансові структури;

– офшорні фінансові структури;

– корумповані державні структури, які прикривають процес легалізації.

Посадові особи часто здійснюють захист корупційних мереж. Вони запобігають поширенню небажаної інформації, знищують компрометуючі документи, докладають зусиль, щоб призупинити або навіть припинити провадження за вже порушеною кримінальною або цивільною справою [2].

Ці дії провадяться у випадку виникнення ситуацій, що загрожують функціонуванню або існуванню корупційної мережі.

Злочинні мережі відрізняються від корупційних тим, що в них на місці корупційного джерела знаходиться злочинне джерело. Але участь корумпованих державних структур також є бажаною. У сучасних умовах у нашій державі зовсім не обов'язково застосовувати складні транснаціональні схеми відмивання. При заступництві корупціонерів цілком можна легалізувати злочинні доходи, не вдаючись до офшорних схем.

Зазначимо, що останнім часом діяльність корупційних мереж здобуває усе більш багатогалузевий характер, коли мережі поєднують корупціонерів із різних галузей економіки країни. Крім того, проявляється все більше зрощування корупційних і злочинних мереж з об'єднанням можливостей і механізмів легалізації.

Можна констатувати, що сучасний стан корупції в Україні та її виняткові роль і місце в економічному і політичному житті країни обумовлені не тільки історично, але й унікальними умовами й можливостями, що склалися для розвитку корупції в ході невдалих реформ.

Сучасна корупція має низку характерних рис, які істотно відрізняють її від аналогів у розвинених країнах.

1. Загальність. Корупція в нашій країні проникла в значну кількість органів державної системи. У країні практично не залишилося

органу влади, котрий тією чи іншою мірою не займається корупційною діяльністю.

2. Відкритість. На відміну від західних аналогів, корупція працює за майже загальновідомими тарифами, не соромлячись і не приховуючись. Ці тарифи часто публікуються в ЗМІ, можливо, не без участі самих корупціонерів для орієнтування споживачів у їхніх послугах.

3. Некримінальність. У цей час важко знайти корумпованого чиновника, що будує свою діяльність на кримінальних схемах. Переважна більшість хабарів береться за абсолютно законні дії, які хабарник зобов'язаний зробити, виходячи зі своїх посадових обов'язків. Однак без хабаря чиновник знайде тисячу причин, через які зробити ці дії неможливо. Він знайде безліч вигаданих помилок у документах, буде вимагати нові й нові довідки. Отже, перед бізнесменом усе виразніше буде виникати альтернатива: провести залишок життя в узгодженнях і чекати або ж заплатити один раз і все. Більшість обирає останній варіант.

4. Колективізм і кооперація. В останні роки корупція стає колективною справою. У державних організаціях працюють пов'язані за вертикальним принципом колективи співучасників. Хабар передається від підлеглих до керівників (вертикальна корупція). Впроваджуються взаємозамінність і колективна відповідальність.

5. Дефіцит і понаддефіцит. Використовуючи історичну пам'ять народу, вітчизняні чиновники працюють із використанням принципу дефіцитності благ. У сучасних умовах найчастіше створюється штучний дефіцит. Інакше кажучи, формується монопольний ринок, вхід на який закритий корумпованими чиновниками. Це загальний принцип корупції, що діє у всіх країнах. Особливістю нашої країни є створення корупційного понаддефіциту за рахунок непомірного зростання ставок хабарів. Діючи в умовах невизначеності, чиновники часто підвищують хабарі до такого нерозумного рівня, що в остаточному варіанті призведе до скорочення й навіть знищення монопольного ринку, який їх годує.

Список використаних джерел

1. Ризики та загрози організованої злочинності в Україні: стан та перспективи / Гриненко І.М., Прокоф'єва-Янчиленко Д.М., Сокрут Б.В. – К.: ВАІТЕ, 2014. – 194 с.

2. Міжнародний досвід участі спеціальних служб у протидії організованій злочинності та корупції : монографія / За заг. ред. проф. Г.В.Новицького / Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненко, І. М. Дралюк, Ю. В. Луценко, В. А. Пентєгов, М. П. Стрельбицький, С. Є. Шептуховський, Л. І. Щербина. – К: Нац. акад. СБ України, 2017. – 239 с.

Geiko Oleksii,
Post-Graduate Student of the National Academy of Security Service of Ukraine, senior detective of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine

THE ROLE OF AUTHORITY OF DETECTIVES OF NATIONAL ANTI-CORRUPTION BUREAU OF UKRAINE IN DETECTING AND INVESTIGATING OF CORRUPTION OFFENCES: A COMPARATIVE STUDY

Corruption nowadays is being sophisticated and is usually done secretly by a group of persons domestically or cross-border, hence, gathering of information is very crucial on the part of law enforcement organizations because the outcome of the prosecution and adjudication of a case is solely based on the quality of investigation conducted and credibility of evidence gathered.

For the above-stated reason the United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (UNAFEI) during 08.10–16.11.2018 held special training program in order to explore ways to strengthen the capacity of criminal justice authorities of each country against corruption, in line with the requirements under the United Nations Convention against Corruption (hereinafter referred to as «UNCAC»). Specifically, this program was focused on: (1) effective anti-corruption investigation, prosecution and adjudication in cooperation with relevant agencies; (2) international cooperation to fight against corruption; and (3) preventive measures against corruption in cooperation with civil society and the private sector.

Through a variety of lectures, presentations, discussions, observation tours as well as intensive group workshops, participants from 28 countries were able to learn the theories, principles and practical experiences of other counterparts, as well as to discuss and share challenges and best practices in their respective countries on the topic «Criminal Justice Response to Corruption».

It was established that most of participants in their respective countries face a lot of challenges and difficulties in detention and investigation of corruption, particularly in gathering the initial information about corruption-related crimes and obtaining of necessary evidence.

Owing to the fact that corruption offences are often committed in secret without leaving any trace or evidence, it is quite burdensome proving these offences in court. For the said reason, whistle blowers play a very important role in the fight against corruption.

Considering the opinion of majority of participants, it is quite sad to note that in many jurisdictions very little or nothing has been done for protection of whistleblowers and witnesses. They are normally put in such a situation that they fear for their lives, the lives of their family members, their sources of livelihood to mention a few. They therefore shy away from

rendering much needed help to the various bodies involved in the fight against graft. The other problem is an absence of legislative regulations of whistleblowers' protection procedures and rules as well as questions of financial and human resources to be involved for such protection.

It was also discussed that for gathering initial information as for obtaining information for further investigative activities, investigators and prosecutors are required to obtain information from public registries and databases. Mostly it takes a lot of time in spite of the fact that most corruption-related crimes demand quick conducting of criminal procedures.

Participants of training course exchanged their experience on special investigative techniques that are being used during investigation of corruption-related crimes. During discussion it was concluded that undercover operation and techniques are the most important among investigative activities and techniques for obtaining strong, relative and admissible evidence during pre-trial investigation. However, in several countries like Japan and Philippines undercover operations in corruption cases are not allowed to being used.

In most jurisdictions court warrant is necessary for undercover operations. In some home countries as Brazil the time limit for such court warrants is only 15 days that is not enough for sufficient investigation.

In some countries, there is an immunity for top-officials from investigation and prosecution that makes almost impossible to charge them for criminal corruption offences. Therefore, it's quite difficult to adopt some amendments to existing laws because of law-makers' immunities.

Among other challenges, it was also mentioned that obtaining evidence through MLA requests and international cooperation is highly important for investigation, but most of participants are facing the problem of long terms of fulfilling of such requests. The other problem is refusing in conducting of criminal procedures because of different provisions in criminal legislations of the countries.

During active discussions participants of the training agreed on some of best practices of counterparts that should be used as examples for possible improvement of domestic criminal justice systems.

Using of centralized databases for LEA's investigators, like in Brazil and Ukraine (experience of National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, hereinafter referred to as «NABU»), could make easier and faster process of gathering of necessary information at any stage of criminal proceedings. Introducing the electronic asset disclosure and e-procurement systems also could help to achieve high level of transparency.

It's also useful to make legal procedure for possibility of anonymous report of corruption for further admissibility of such evidence in the court. Plea agreement from offenders could also be used for receiving initial information about corruption crimes as well as about potential suspects.

It is quite important to use all possible complex of undercover activities and techniques for gathering evidence, such as electronic surveillance, undercover audio and video recording of suspects, wiretapping,

physical surveillance, communications interception by installing video recording to offices and houses of suspects, communications interception by installing audio recording to clothes/goods of suspects, interceptions of e-mail communications.

It was also underlined that it is highly recommended to most of countries to adopt special legislation about whistleblowers' protection, which will underline necessary procedures for involving and protection of whistleblowers and witnesses. Positive experience from Madagascar and Philippines could be used, especially the practice of limitation of numbers of parties in the criminal proceedings who has access to identities of whistleblower. Also, to protect whistleblowers, provisions must be put in place for holding court in camera, distorting the voices of witnesses when they testify, provision of immunity from civil and criminal lawsuits for witnesses, provision of penalties for harming whistleblowers, security of job tenure of witnesses, giving benefits such as housing facilities, free medical treatment and so on whilst he serves as a witness.

Among other, experience of NABU was taken into consideration about using of confidential agents for gathering information and further disclosure of criminal schemes and organizations.

It was concluded that improving the welfare of citizens is impossible without structural reforms in many areas. Reforms of criminal justice systems should become the key priority for every government. It may increase professional standards for judges, prosecutors, investigators and detectives, and improve efficiency of investigation of corruption-related crimes. Therefore, it is highly recommended for all parties of the workshop to proceed with following recommendations:

1. It is necessary and beneficial to construct a system that promotes whistleblowing for the acquisition of information but at the same time, being cautious that there is the possibility of receiving false information.

2. It is important to notify the public of the whistleblower protection unit so as to develop their confidence in reporting corruption and also to sensitize them about the dangers of making a false or malicious report.

3. Governments should establish central databases for LEA and apply electronic asset disclosure and transparent e-procurement systems.

4. There is a need for amendments to criminal procedural legislation to provide LEA with possibilities of conducting full complex of undercover activities.

5. It is highly recommended to make equal legal provisions in criminal legislations of the countries, such as criminalization of certain corruption-related offences for increasing of efficiency of obtaining evidence through MLA requests and international cooperation.

6. It is also necessary to exchange experience and best practices among LEA officers through international seminars, trainings, conferences and workshops.

Грига Марія Андріївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АНТИКОРУПЦІЙНІ АСПЕКТИ ДОБОРУ НА ПОСАДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ

Завдяки реформам, проведеним у системі правоохоронних органів нашої держави, сучасна процедура добору на посаду поліцейського в Україні відзначається спрямованістю у тому числі на унеможливлення корупційних проявів під час формування кадрового потенціалу Національної поліції.

Передусім це реалізується шляхом встановлення відповідних обмежень щодо служби у поліції. Зокрема, поліцейським не може бути особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (ч. 2 ст. 61 ЗУ «Про Національну поліцію») [1].

Крім того, антикорупційною спрямованістю відзначається відкритий конкурсний відбір кандидатів на поліцейські посади шляхом об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного з них. Як відомо, для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії. Однак, у ч. 8. ст. 51 ЗУ «Про Національну поліцію» чітко встановлено, що повноваження члена поліцейської комісії припиняються у разі застосування до нього заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Крім того, для участі у конкурсі серед інших документів, що подаються претендентами, перше місце відводиться письмовій заяві про участь у конкурсі, у якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», також в обов'язковому порядку надається визначена цим законом декларація (ч. 1 ст. 54 ЗУ «Про Національну поліцію»).

Відтак, одним з різновидів перевірок, які проходять кандидати на вступ до лав Національної поліції України, є передбачена ч. 3 ст. 50 Закону України «Про Національну поліцію» спеціальна перевірка, порядок якої визначається законом та іншими нормативно-правовими актами.

Так, відповідно до ст. 56 Закону України від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції» стосовно осіб, які претендують на посади, що передбачають зайняття відповідального або особливо

відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством з питань запобігання корупції, проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто. Порядок та організаційні аспекти спеціальної перевірки регламентовані Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 171 [2].

Для проведення спеціальної перевірки необхідна, передусім, письмова згода особи, яка претендує на зайняття відповідної посади. При чому, у разі ненадання особою такої згоди, питання щодо її призначення взагалі не розглядається. Крім згоди, необхідно подати низку документів, зокрема: автобіографію; копію паспорта громадянина України; копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені; медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я; копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності) [3].

Таким чином, ми окреслили лише основні аспекти антикорупційної спрямованості сучасної процедури добору на посаду поліцейського в Україні. Однак нам видається цілком очевидним, що подолання корупційних проявів на всіх рівнях та в межах усіх напрямків діяльності правоохоронних структур має стати пріоритетним вектором державної політики в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-УШ. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 171 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171-2015-%D0%BF.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.11. 2014 р. № 1700-VII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Гринчак Володимир Миколайович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Лизогубенко Євген Віталійович,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО ПІДРОЗДІЛУ (ОСОБИ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ

Відповідно до ст. 64 Закону України «Про запобігання корупції» Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою.[1]

Уповноваженим може бути фізична особа, яка здатна за своїми діловими та моральними якостями, професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні обов'язки.

«Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції» затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. № 706 із змінами та доповненнями внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 р. № 301 визначає, що Уповноважений підрозділ (особа) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений підрозділ) утворюється (визначається) у порядку, визначеному законодавством:

– за рішенням міністра, керівника іншого центрального органу виконавчої влади, Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, керівника органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим, голови обласної, Київської та Севастопольської міських, районної державних адміністрацій у апараті міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, їх територіальних органах, апараті Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим, обласної, районної, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (далі - органи виконавчої влади);

– за рішенням керівника підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління органу виконавчої влади. [2]

Уповноважена особа визначається у разі недоцільності утворення в органі виконавчої влади, на підприємстві, в установі та організації уповноваженого підрозділу з огляду на структуру, чисельність працівників, у тому числі тих, які є суб'єктами декларування, а також обсяг, характер та складність роботи.

Визначаючись аналізом діючого антикорупційного законодавства, виникає питання щодо Уповноваженого суб'єктів які реалізують антикорупційні програми відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції». Зазначеним законом не передбачено Уповноважений підрозділ (особа) в органах виконавчої влади та на підприємствах, установах, організаціях, що належать до сфери управління органів виконавчої влади.

Чи передбачав законодавець вище зазначені органи юридичними особами? Відповідь на дане питання можливо знайти в п. 2 ч. 5 ст. 64 ЗУ «Про запобігання корупції» де передбачено, що Уповноважений може бути звільнений з посади достроково в разі розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників). Особа, яка працює на посаді Уповноваженого в юридичній особі, зазначеній у частині другій статті 62 цього Закону, може бути звільнена за умови надання згоди Національним агентством. Оскільки ч. 2 ст. 62 цього закону визначає, що в обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками:

– державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

– юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень.

Тому є підстави вважати, що ЗУ «Про запобігання корупції» передбачає Уповноваженого як посадову особу юридичної особи не визначаючи органи виконавчої влади які реалізують антикорупційні програми.

Отже виходячи з аналізу антикорупційного законодавства існує нагальна потреба, по внесенню до Закону України «Про запобігання корупції» до ст. 64 «Правовий статус Уповноваженого» змін та доповнення щодо визначення Уповноваженого підрозділу (особи) суб'єктів, які приймають та реалізують антикорупційні програми.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції Закон України від 14 жовтня 2014 року // Верховна Рада України: сайт. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Питання запобігання та виявлення корупції: затверджена постановою КабінетуМіністрівУкраїнивід4вересня 2013 р. № 706 // Верховна Рада України: сайт. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2013-п.

Гусєва Катерина Анатоліївна,
доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Лукін Сергій Ігорович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Національної академії внутрішніх справ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Останнім часом в Європі: від Франції та Німеччини до Угорщини і Туреччини зростає підтримка популістських і націоналістичних рухів та партій. Хоча причини таких тенденцій криються в цілому комплексі проблем (соціальних, політичних, релігійних, тощо), значною мірою ці процеси обумовлені тим, що традиційні демократичні інститути, зокрема уряд та політичні партії – не виконують обіцянок щодо достатку і рівних можливостей, відтак втрачаючи довіру виборців. Корупція є однією з основних причин такого стану речей. Це стосується як нездатності уряді належним чином вирішувати проблеми корупції, так участю урядовців у корупційних схемах. До такого висновку прийшли співробітники міжнародної організації Transparency International у своїй доповіді «People and Corruption: Europe and Central Asia» [1].

Як приклад можна навести гучну історію пов’язану з судовим процесом над 37 керівниками і політиками в Іспанії, які, як стверджується, брали участь у схемі «відкатів в обмін за контракти» протягом майже десятиліття [2]. Слід зауважити, що як один з аргументів, тему корупції, використовували націоналісти Каталонії, під час проведення референдуму про відокремлення Каталонії від Іспанії.[3]

«Корупція є серйозною проблемою в усьому регіоні Європи та Центральної Азії. У країнах ЄС багато громадян бачать, як багатії-урядовці, спотворюють систему на свою користь», – зазначив в своєму докладі Хосе Угаз, голова Transparency International. За даними міжнародної організації Transparency International більше половини опитаних жителів Європи (5%) заявили, що їх уряд погано бореться з корупцією, а менше чверті (23%) говорять, що вони процвітають. Уряди України (86%), Молдова (84%), Боснія і Герцеговина (82 %) і Іспанія (80%) були визнані найгіршими своїми громадянами. Це за даними станом на 2016 рік. Наведемо дані за 2018 рік отримані під час загальнонаціонального опитування населення України проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова організованого в рамках проекту «Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні.[4]

– 91% громадян вважає корупцію серйозною проблемою України, причому 61% опитаних переконані у тому, що це – найбільш серйозна проблема, яка заважає розвитку країни. Лише 4% опитаних визнають, що проблема корупції існує, але вона не надто серйозна, а надуманою цю проблему вважають 0,5%. За рік, порівняно з 2017 роком, усвідомлення серйозності проблеми корупції істотно зросло: у вересні 2017 року найбільш серйозною проблемою корупцію вважали 44%, нині ж – 61%; не надто серйозною у 2017 році – 12%, сьогодні – 4%.

– на думку громадян, основна причина відсутності позитивних зрушень у боротьбі з корупцією полягає в тому, що ті, хто має з нею боротися, самі ж корумповані – так вважає 61% опитаних. Інші вагомі причини: корумпованість майже завжди лишається безкарною (38%), відсутність «сильної руки», яка навела б порядок у суспільстві (31%), та недосконалість законів, які можна розтлумачити як завгодно (28%). Порівняно з 2017 роком порядок значимості причин майже не змінився, проте ще більше зросла у вазі причина корумпованості тих, хто має боротися із корупцією (з 57% до 61%), та істотно зменшилися посилання на те, що з допомогою корупції людям легше вирішувати свої проблеми (з 19% до 11%).

– більшість громадян – 61% – вважають, що корупцію не можна подолати лише зусиллями влади. Протилежної думки дотримуються 26%. Цей показник суттєво відрізняється тільки на Півдні країни – там в спроможності влади переконані 37%. Якщо порівняти з 2017 роком впевненість людей у тому, що влада не спроможна подолати корупцію, істотно зросла – з 53до 61%.

– громадяни підтримують в першу чергу каральні методи викорінення корупції: 55% вважають, що передовсім потрібно жорстко карати усіх, хто причетний до корупції. Ще 28% вважають, що подолати корупцію можна шляхом усунення корупційних ризиків. Прихильники боротьби з корупцією «через виховання» явно у меншості – 12%. При цьому найменша кількість прихильників репресивних методів проживає на Сході – 47%.

Підсумовуючи наведені вищі дані, можна констатувати негативні тенденції в нашій країні, Європі і в світі в цілому, пов’язані з таким соціальним явищем як – корупція. Розрізняються масштаби цього явища в кожній окремо взятій країні, і ступеня впливу на життя держави, і на життя кожного громадянина, що живе в цій державі. Різні і методи вирішення проблеми корупції. Універсальних методів протидії корупції не існує, тому кожна країна світу, виходячи зі своїх внутрішніх реалій, обирає власну стратегію і систему антикорупційних заходів. Однак, позитивний досвід розробки та цілеспрямованої реалізації зарубіжних стратегій протидії корупції необхідно вивчати. Цей досвід неможливо і навіть небезпечно копіювати в нашій країні, тому що антикорупційні стратегії завжди реалізуються в умовах дії різноманітних чинників розвитку тих чи інших країн, які в інших країнах можуть діяти інакше або не працювати зовсім. Але успішний антикорупційний досвід

зарубіжних країн показує, які помилки не слід робити і в яких умовах які антикорупційні заходи стають більш ефективними.

Досліджуючи публікації в мережі Інтернет, пов'язані з темою корупції в нашій країні за 2018 рік, можна зауважити, що бажання викорінити корупцію в Україні об'єднує багатьох людей, в незалежності від соціального статусу і політичних поглядів, але пропоновані методи значно відрізняються. У розрізі розгляду нашої теми, становить інтерес переконання, яке широко побутує в українському суспільстві, про те, що побороти корупцію антикорупційними органами неможливо. Натомість суспільна думка схильна до твердження про потребу самоорганізації громадян на всіх рівнях. І що саме цим займаються націоналістичні організації, дії яких отримали резонанс завдяки самоорганізації для захисту України, як на фронті, так і в середовищі «мирних громадян». Націоналісти твердять, що влада потрібна не для того, щоб вписатися в систему, але для того, щоб цю систему зруйнувати. З іншого боку,в масах, існує інша точка зору, яка твердить,що жодна самоорганізація не здатна подолати корупцію, натомість цим мають зайнятись спеціальні органи, наділені особливими повноваженнями (за прикладом Гонконгу). Існує і компромісна точка зору, що для перемоги над корупцію потрібно яку схвалення нових законів, так і робота над зміною мислення людей та системи відносин між ними.

Яким шляхом йти і які методи використовувати, в боротьбі з корупцією в Україні, слід вирішувати передовсім людям наділеним владою і певними повноваженнями. Від їх рішень і дій залежить успіх, в справі боротьби з корупцією, і процвітання країни. Інакше може повторитись прихід до влади радикальних націоналістичних сил, як це було вже в історії Європи в 20-30х роках XX століття.

Список використаних джерел

1. Доповідь міжнародної організації Transparency International «People and Corruption: Europe and Central Asia» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/7493– Назва з екрана.

2. «Spanish politicians in court over corruption case billed astrial of the year». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.theguardian.com/world/2016/oct/04/spanish-politicians-court-corruption-case-trial-year. – Назва з екрана.

3. «Сепаратизм в Каталонії, або чому Барселона – не Донецьк». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nv.ua/ukr/publications/separatizm-v-kataloniji-abo-chomu-barselona-ne-donetsk-reportazh-z-putinim-ta-banderoju-97051.html. – Назва з екрана.

4. «Оцінка проблемності корупції в громадській думці». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dif.org.ua/article/otsinka-problematiki-koruptsii-v-gromads. – Назва з екрана.

Давиденко Валерій Степанович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ: ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО ТА СЬОГОДЕННЯ

Міжгалузеві дослідження проблем корупції і оптимізації протидії такому явищу в Україні окреслені насамперед їх безперечною актуальністю. По суті можна констатувати, що відбулась глобалізація закріплення цього небезпечного для української державності явища не лише на щаблях влади, але і в інших структурних складових суспільства.

На наш погляд, наукове дослідження проблем протидії корупції, у складному багатогранному науковому пошуку, неможливе без чіткого з'ясування її історичної сутності.

Вивчення та аналіз науково-енциклопедичних видань свідчить про схожість визначення понятійного змісту терміну корупція різними авторами.

Корупція (лат. corruptio – псування, розбещування, підкуп) – соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, які створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням їх чи потурання їм. Корупційними можуть бути визнані лише такі неправомірні діяння, вчинені особою, наділеною владою, чи відповідними службовими повноваженнями, які спрямовані на задоволення корисливого або іншого особистого інтересу такої особи або інтересу третіх осіб [1, с. 406].

Корупція – діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [2, с. 578].

Історія корупції як соціального явища сягає в давнину. У Стародавній Греції у IV–V ст. до н.е. це явище мало примітивний побутовий характер і проявлялось у формі «порчі харчів та питної води». Пізніше корупцією почали називати такі карані у судовому порядку дії, як «порча моральності», «розбещення молоді», «розлад порядку у полісі». Окремі дослідники саме у занепаді моральності та розладі порядку в суспільстві і вбачають соціальну сутність цього явища [3].

Основою корупції у Російській імперії була система так званого місництва. На посади призначались чиновники відповідно до ієрархії боярських прізвищ без врахування їхніх особистих якостей. Окремі державні урядовці не отримували грошових виплат, а жили за рахунок відвідувачів. Без наслідків щодо подолання корупції залишилась і проведена у 50-тих роках XVI століття реформа, в ході якої було встановлено посадові оклади особам, що перебували на державній службі [4, с. 6].

Соціальна сутність корупції проявляється, насамперед, у тому, що вона має історичні витоки і соціальні передумови. Історико-правові дослідження достовірно засвідчують той факт, що корупція існувала у суспільстві завжди з моменту виникнення держави, а отже, й утворення державного апарату управління суспільством, про що свідчать писемні пам'ятки культури, висловлення відомих мислителів древності, історичні факти. В окремих країнах у певний період їх розвитку корупція набувала загрозливого характеру епідемії, як це зокрема мало місце у період правління в Росії імператриці Катерини II. Князя ж Олександра Меньшикова, який був фаворитом російського царя Петра I, а пізніше – підчас царювання Катерини I – фактично керував державою, вважають одним із основоположників утворення корупції на державному рівні.

Серед вчених юристів не існує єдиного погляду з питань сутності корупції. На наш погляд, доцільно погодитись з М. Мельником, що зведення корупції лише до певного виду правопорушень, зокрема злочинів, є помилковим, адже корупція – це також і соціальне явище, яке має історичні витоки і соціальну обумовленість, соціальні закономірності розвитку, здійснює негативний вплив на соціальні процеси, корупція це корозія влади [5, с. 10–12].

Водночас, на нашу думку, є безперечним і те, що саме зазначена соціальна обумовленість робить можливим існування цілої низки протиправних діянь, які прийнято називати корупційними.

Ці діяння є різними за характером та ступенем соціальної небезпеки, але об'єднаними за своєю суттю. А це можуть бути кримінальні злочини, порушення в сфері адміністративного, конституційного права, цивільно-правових та дисциплінарних відносин, порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь.

Саме соціальна обумовленість та соціальні закономірності корупції – корозії влади, роблять можливим існування злочинів у сфері службової діяльності, окремих злочинів проти власності та у сфері господарської діяльності тощо.

З історичного огляду та сьогодення постає питання, чи можливо взагалі опанувати зростання корупції, чи залишити все як є, в спадок онукам і правнукам, а ось проблема перемелеться на жорнах еволюції держави і суспільства?

На нашу думку це не так, корупція – це різновид протиправної поведінки, а злочинність, як відомо, цілком подолати неможливо.

А тому завдання держави, як апарату політичної влади, оптимально протидіяти корупції і ефективно її мінімізувати.

Отже рівень корупції із її структурою і динамікою цілком залежить від політики, яку проводить держава, щоб їй протистояти.

Саме тому корупцію можна визначити як явище політичне, а також таке що має психологічний, моральний, правовий та економічний аспекти. Вона не існує поза людиною – її поведінкою, діяльністю. Корупція – це не лише певні діяння, а й система негативних поглядів, переконань, установок, спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя. Як правове явище корупція конкретно проявляється у різноманітних службових порушеннях, які визначаються законом протиправними. За такі правопорушення закон передбачає такий вид соціальної відповідальності, як юридична відповідальність. Правовий аспект корупції знаходить вияв у тому, що, з одного боку, порушуючи право як об'єктивну категорію – вона порушує закон, а з іншого – держава вживає передбачені Законом правові та інші заходи для боротьби з цим соціальним злом. Економічний характер корупції зумовлений тим, що вона є породженням економічних відносин і впливає на їх розвиток [5, с. 20–23].

Корислива зацікавленість суб'єктів корупції, а в державному вимірі глобальні економічні інтереси перерозподілу майнових інтересів на пострадянському просторі, на наш погляд, і лягли в основу підґрунтя детермінації корупції в сучасних умовах розвитку незалежної України.

Зростання цін, низький рівень доходів населення, порівняно з ціноутворенням, а в цілому поглиблення економічної кризи, в складних умовах відбиття збройної агресії проти України, супроводжується загрозливими масштабами криміналізації в суспільстві та галузях господарства зокрема.

Тема обговорення корупції в Україні очолює місткий перелік проблем в державі. Акцент на «обговорення» мабуть і є головним досягненням, настільки головним, що до такої проблеми всі давно звикли.

На наш погляд належить визнати і те, що протистояння корупції в Україні в певній мірі носить декларативний характер, відсутній відпрацьований механізм боротьби з цим явищем.

Корупція це проблема світового рівня, різниця лише в тому, наскільки ці «метастази» охопили ту чи іншу країну, що в свою чергу залежить від імунітету певного суспільства до цього зла і політичної волі урядів держав протистояти йому.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Укл. і головн. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ. Перун, 2007. – 1736 с.

3. Абдиев К.М. Понятие коррупции и система уголовно-правовых средств борьбы с ней: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М., 1995. – 21 с.

4. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 187 с.

5. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Монографія. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.

Давидова Ольга Василівна,
доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ

Міжнародна та українська спільнота прагне, з огляду на механізми формування корупційних відносин, виробити адекватні засоби нівелювання впливу корупції на перебіг соціальних процесів. Простежуються тенденції зміни репресивних форм подолання корупції іншими, спрямованими на формування антикорупційних соціальних установок особистості та суспільства.

Разом з тим, спостерігається недостатність дослідження можливостей корекції девіантної поведінки (у тому числі і корупційної), профілактики корупційних установок осіб, які обіймають посади в органах державної влади та місцевого самоврядування, виявлення їх у осіб, що претендують на такі посади.

Натомість чисельні психологічні прийоми заповнюють білі плями законодавства, недоліки регламентації та незнання, нерозуміння чинних правових норм. Зокрема, не лише у професійному середовищі, а й у суспільстві загалом проголошуються ідеї теорії статусної ренти, котра виправдовує корупцію, яка слугує механізмом «компенсаторної винагороди» держслужбовцям за їхню працю, що недостатньо оплачується [1, с. 22].

Наукові дослідження корупції страждають істотними недоліками, серед яких в першу чергу слід відзначити їх однобокість. Вона виражається в тому, що в основному вивчаються правові та соціологічні аспекти корупції при повному ігноруванні психологічних аспектів. Але беруть і дають хабарі, зловживають своїм службовим становищем тощо живі люди з їхніми пристрастями і потягами, а не якісь роботи, позбавлені потреби і почуттів. Пропоновані заходи боротьби з цим явищем не враховують необхідність вирішення найважливіших питань індивідуально-психологічного та соціально-психологічного характеру.

З метою розробки заходів з протидії корупції як комплексного, системного явища необхідно використовувати можливості не тільки юриспруденції, а й інших наук. Зокрема, це стосується створення

системи нетерпимості до будь-яких проявів корупції, формування антикорупційної культури і свідомості, впровадження механізмів, що запобігають впливу корупції, використання методів, властивих різним галузям знань для з'ясування природи конкретних проявів корупції, причин та умов, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень, подолання мотивації до вчинення корупційних дій тощо.

До психологічних аспектів дослідження корупції слід відносити:

– щодо корупціонерів: особливості психологічної поведінки корупціонерів, досліджені на засуджених за корупцію (прагнення спілкуватися з невеликою кількістю людей, підвищена обережність при встановленні близьких відносин, відсутність жалю по відношенню до жертв корупції, переконаність, що розплата за корупційну діяльність не настане ніколи, прихована агресивність і висока креативність); мотиви скоєння корупційних діянь (досить очевидний, що складається в прагненні до матеріальних благ, і менш тривіальний, що полягає у ставленні до корупції як до небезпечної і захопливої гри);

– щодо вивчення психологічного портрета суспільства: ставлення суспільства до корупції як прояв масової психології; соціально-психологічна особливість сучасної української культури, яка створює психологічну середу, в яку вписуються корупціонери; психологічний ідеологічний тиск влади на формування громадської думки, психологічних установок боротьби з корупцією [2, с. 197].

Корупційна поведінка не стільки визначається зовнішніми обставинами, скільки залежить від внутрішніх детермінант: комплексу певних якостей особистості, її установок, ціннісних орієнтацій і моральних норм регуляції поведінки тощо. З'ясування психологічної природи корупції дозволить розширити арсенал нерепресивних способів її подолання, діагностувати і прогнозувати корупційної поведінки, коригувати мотивацію представників публічної влади на стадії формування корупційної установки, створювати переконаність в неприпустимості корупційної поведінки у громадян, пролонгувати вплив заходів юридичної відповідальності.

Важливим психологічним аспектом дослідження корупції є ідентифікація у людей здатності, схильності до вчинення корупційних діянь. Така схильність може ґрунтуватися: на пристрасті до володіння матеріальними цінностями; на формуванні в собі бездушності як засобу компенсації сорому; на впливі щодо зміни думок оточуючих з метою приниження значущості їх суджень. При аналізі скоєних корупційних злочинів дані психологічні аспекти, які мають важливе пропагандистське, виховне значення, – мотиви, психологічні особливості особистості, її моральні якості, що визначають суть психологічної поведінки, – часто не беруться до уваги [3, с. 138].

Отже, психологія входження у владу, заняття ключових управлінських посад на всіх рівнях управління економікою –

найважливіший підхід до досліджень сучасної корупції з розробкою конкретних заходів протидії їй.

Під керівництвом Ю.М. Антоняна було здійснено психологічне вивчення особистості і поведінки хабарників, які одночасно були засуджені і за великі розкрадання. Основну увагу було звернено на мотивацію корупційної поведінки. Встановлено, що як і в інших випадках, вона є полімотивованою, тобто породженою кількома провідними мотивами, точніше – двома.

Ігрові мотиви в корупційній поведінці переплітаються з корисливими і починають потужно детермінувати один одного. Наявність саме цих двох основ мотивації, їх взаємне посилення значною мірою пояснює як поширеність корупції, так і те, що відповідна поведінка реалізується протягом багатьох років, стаючи способом життя [4, с. 250].

Наведені дані психологічного характеру можуть бути використані в роботі щодо профілактики та розслідування корупційних злочинів, при проведенні оперативних заходів, спрямованих на викриття конкретних злочинців. Знання соціально-психологічних явищ і процесів у групах корупціонерів також може бути вельми корисним для боротьби з цим явищем. З соціально-психологічними явищами тісно пов'язані етнопсихологічні та культурологічні, значимість яких не слід ігнорувати.

Але опрацювання можливостей виключно психологічної науки – систематизація знань про корупцію з психологічної точки зору і розробка підходів щодо протидії та попередження корупційних діянь, наприклад, з використанням поліграфа і психологічних тестів для виявлений схильності до отримання хабарів, – відкривають все ж незначні, імітаційні перспективи боротьби з корупцією, переважно на низовому рівні. Як добре і глибоко не вивчалася б корупція та її причини, це, зрозуміло, дуже мало допоможе в боротьбі з такого роду явищем, якщо держава буде фактично бездіяльною.

Список використаних джерел

1. Кохан Г.В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія / Г. В. Кохан. – К. : НІСД, 2013. – 232 с.

2. Журавлев А. Л., Юревич А. В. Психологические факторы коррупции // Прикладная юридическая психология: Мы и Мир. – № 1. – 2012.

3. Противодействие коррупции: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Е. Е. Румянцева. – М. : Издательство Юрайт, 2016. – 267 с.

4. Криминология : учебник для академического бакалавриата / Ю. М. Антонян. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство Юрайт, 2015. – 388 с.

Демедюк Тетяна Сергіївна,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ДОСВІД ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ОБСЄ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Жодна країна, якою би демократичної вона не була, не вільна від корупції. Це соціальне зло вражає державних чиновників, політиків, бізнесменів і журналістів, руйнує економіку, принижує звичайних громадян і підриває довіру суспільства до держави. У результаті корупції скорочуються податкові надходження, росте вартість надання державних послуг і спотворюється розподіл ресурсів у державному секторі на користь конкретних осіб, груп, організацій.

Протидія корупції є одним з першочергових завдань держав-членів ОБСЄ. Зокрема, заклик до посилення боротьби з корупцією міститься у прийнятій в 1999 р. Стамбульської хартії європейської безпеки [1]. У грудні 2003 р. ОБСЄ прийняла «Нову стратегію дій в економічній і природоохоронній сфері», у якій підтвердила свою прихильність цілям забезпечення ефективного державного управління [2]. Планується регулярно розглядати виконання зобов'язань по забезпеченню транспарентності й боротьбі з корупцією всіма 57 державами-членами ОБСЄ. Крім того, інститути ОБСЄ надають допомогу державам-членам в удосконаленні законодавства, розвитку інституціональної бази й розробці національної стратегії боротьби з корупцією [3].

Антикорупційні дії вживають і інші міжнародні організації: ООН, Рада Європи, Організація економічного співробітництва й розвитку, Всесвітній банк і Європейський банк реконструкції й розвитку. У ряді держав розробляються національні стратегії боротьби з корупцією й створюються спеціалізовані органи для їхньої реалізації [5].

При розробці стратегій, антикорупційних програм, слід надати пріоритетної уваги вирішенню проблеми підвищення ролі «громадянського суспільства», яке є головною жертвою корупції. Уряди повинні прислухатися до скарг громадян, а законодавчі органи поширювати практику проведення відкритих пленарних засідань та слухань у комітетах парламенту. Це призводить до того, що політичні лідери, які виявляються під спостереженням з боку суспільства, більше схильні діяти чесно [4].

Важливе значення має вирішення проблеми «конфлікту інтересів». Державні чиновники, що відстоюють приватні інтереси в період перебування у посаді, можуть являти собою загрозу конституційним правам громадян і суспільним інтересам. Подібні конфлікти інтересів містять у собі потенційну можливість підриву довіри громадян до державних установ.

У багатьох країнах світу одним з основних інструментів підтримки чесності на державній службі є наявність чітких механізмів декларування доходів та видатків державних службовців та службових

осіб, їх найближчих родичів [4]. Заслуговує на увагу досвід Гонконгу, де антикорупційне законодавство заслужило схвальну оцінку в усьому світі, у якому чітко визначені шляхи до прогресу. Для державного службовця стало кримінально караним діянням мати багатство, що перевищує його офіційну заробітну плату.

У дослідженнях Transparency International більше 60 % опитаних вважають, що імунітет державних чиновників від переслідування є головною причиною посилення корупції в їхніх країнах [6]. Імунітет від арешту був причиною стурбованості, що висловила у своїх оглядах антикорупційного законодавства країн перехідного періоду Група держав проти корупції (ГРЕКО) [7].

Вкрай актуальною проблемою сьогодення є зростання проявів корупції у сфері державних закупівель. Найбільш простий спосіб корумпувати процес закупівель – влаштувати так, щоб контракт був присуджений бажаному учасникові без конкуренції. З метою унеможливлення цих процесів пропонується створювати рівні можливості постачальникам, підрядникам і консультантам різних країн, які повинні брати участь у торгах, в тому числі і країн-учасників, що фінансують їх організацію.

Продовжує залишатися гострою проблема антикорупційного законодавства. Закони малоефективні у тих країнах, де корупція носить системний характер, і не працюють з причин неналежного правозастосування. Значною мірою нинішня криза в багатьох країнах виникає з тих обставин, що їхні антикорупційні закони не застосовуються на практиці. Якщо слідчі й судді піддаються політичному й іншому тиску, тоді антикорупційний закон може сам по собі перетворитися в джерело корупції.

На пострадянському просторі запроваджувати світові стандарти у діяльності державних органів у сфері протидії корупції розпочала Литва. Загальна мета стратегії – знизити рівень корупції настільки, щоб вона не була перешкодою на шляху соціального, економічного, демократичного розвитку. Програма містить у собі три основних елементи, які здійснюються паралельно й мають однаковий ступінь пріоритетності, а саме:

– профілактика корупції;

– розслідування й правозастосування;

– інформування та виховання населення.

Національні антикорупційні стратегії у більшості країн розглядаються як основні напрями функціонування антикорупційної системи, та її основної складової – антикорупційного органу [4].

Прикладом створення високоефективного антикорупційного органу є Гонконгська незалежна антикорупційна комісія, яка створена у 1974 році в умовах системної широко розповсюдженої корупції. Ця комісія займається не тільки розслідуванням обвинувачень, пов’язаних з корупцією, але й проводить кампанії по інформуванню громадськості, аудит систем управління в урядових департаментах і агентствах з точки зору покращення можливостей боротьби з корупцією.

Серед причин невдач антикорупційних органів багатьох держав варто назвати:

– відсутність політичної волі;

– нестача ресурсів;

– політичне втручання, особливо коли це стосується розслідування відносно чиновників високого рівня;

– недосконаліть законодавства;

– нездатність залучення громадськості до антикорупційної діяльності;

– недостатній рівень відповідальності(якщо орган не несе відповідальності належним чином, він може перетворитися в орган по переслідуванню критиків влади);

– втрата моральних підвалин(у міру того, як люди втрачають довіру до органу, його співробітники втрачають моральні підвалини, а саме агентство стає корумпованим [4].

У рекомендаціях ОБСЄ зазначається, що антикорупційний орган повинен мати:

– гарантований доступ до інформації;

– право заморожувати активи й банківські рахунки;

– право затримувати проїзні та вантажні документи;

– повноваження по захисту інформаторів;

– право відстороняти корумповані закордонні й місцеві компанії від участі в конкурсах на одержання державних контрактів;

– можливість переслідувати відповідно до національного кримінально-процесуального законодавства осіб, які збагатилися з порушенням закону[3].

У рекомендаціях ОБСЄ зазначена необхідність вирішення проблеми конфіскації майна, здобутого унаслідок злочинної та корупційної діяльності. Найбільш успішно вдалося її вирішити у Південній Африці. Відповідно до Закону «Про боротьбу з організованою злочинністю» 1998 року, власність, пов'язана із криміналом, повинна бути конфіскована на користь держави. У Сполучених Штатах, де подібне законодавство існує з 1970 р., конфіскація приносить уряду близько 500 млн. доларів у рік.

Однак, як показує світова практика, без дотримання принципу верховенства права та незалежності судової гілки влади будь-які зусилля по боротьбі з корупцією виявляються марними. За умов відсутності неупередженості й незалежності суддів законодавство не може розглядатися як головна зброя у боротьбі з корупцією. У випадках, якщо судді самі корумповані, положення справ стає ще гірше. Незалежність судової влади встановлена в міжнародних масштабах Загальною декларацією прав людини й Міжнародним пактом цивільних і політичних прав.

Антикорупційна стратегія повинна бути всеосяжною й охоплювати також всі аспекти національної системи непідкупності кадрів. Це дасть можливість більш ефективно управляти антикорупційними очікуваннями суспільства та стримувати політичні ризики.

Список використаних джерел

1. Хартія Європейської безпеки: Стамбул, 19 листопада 1999 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/994_166.
2. Маастрихтський документ-стратегія з економіко-довкільної діяльності ОБСЄ. Нідерланди, 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tiukraine.org/wpcontent/uploads/2016/11/recommendations_for_updating_strategy_osce_economic_and_environmental_dimension.pdf.
3. Стамбульський план дій у боротьбі проти корупції для України. Узагальнення рекомендацій, схвалено 21 січня 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04.
4. Как бороться с коррупцией. ОБСЕ. Управление экономической и природоохранной деятельности. Австрия. Вена А-1010. Кернтнер-ринг 5-7 Ntk. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.osce.org/ru/eea/13740?download=true
5. Конвенція ООН проти корупції, підписана Україною, ратифікована 18 жовтня 2006 року //(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 49.
6. Transparency International Ukraine. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ti-ukraine.org.
7. Висновок Групи держав протикорупції Ради Європи (GRECO) стосовно запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://uajcc.org/zakluch_greco.

Дубчак Людмила Миколаївна,
доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат філософських наук, доцент

ПРИРОДА КОРУПЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ (ПРИКЛАД ПОЛЬЩІ)

Подолання корупції є однією з найбільш зі складних проблем в умовах розбудови демократичних цінностей сучасних держав. Ні одна країна не змогла абсолютно уникнути цієї проблеми. Однак в розвинених країнах досягнутий показник подолання корупції є надзвичайно високим. Згідно з доповіддю міжнародної організації Transparency International, у п’ятірку лідерів у подоланні корупції в 2017 році ввійшли Нова Зеландія, Данія, Фінляндія, Норвегія, Швейцарія. Україна посіла в цьому рейтингу 134-е місце за рівнем корумпованості серед 178 країн світу. Польща опинилася тут на 36 місці.

Згідно досліджень експертів міжнародної організації Transparency International, в країнах східної і південно-східної Європи в процесі боротьби з корупцією стали розвиватися авторитарні політичні тенденції, які в певній мірі ускладнюють подолання корупції та несуть загрозу свободі громадян. Лише недержавні організації і засоби масової інформації намагаються контролювати ці процеси і власними зусиллями протистояти владі як розсаднику корупції.

Сьогодні навіть стає популярною думка про те, що корупція – це ефект політичного рішення. І причинами цього негативного явища є існуюча надто ускладнена правова система та недосконале законодавство. Так, згідно Кейта Дердена, завдяки хаосу в законодавстві в державі створюються умови, де всі її громадяни вимушені порушувати закон. І тому це фактор, котрий формує передумови для поширення корупції

Виходячи з вищесказаного, слід визнати, що засобом подолання корупції як суспільної біди є дебюрократизація, ліквідація надмірної кількості нормативних приписів (так зване «спрощення права»), котрі ускладнюють будь-які дії в організації соціального життя, збільшення свободи господарської діяльності, а також досягнення високого рівня розвитку судової системи.

В Польщі можна згадати виданий в 1988 р. Закон Вілчка, котрий став позитивним кроком в напрямку «спрощення права» через ліквідацію закону, котрим обмежувалася економічна свобода. Цим документом була дозволена приватна господарська діяльність, яка б мала розвиватися за принципами «що не заборонено, те є дозволене» і «дозвольте діяти».

На сьогоднішній день слід відзначити ще одну проблему у подоланні явища корупції в публічному управлінні. Як визнають експерти, у східних та південно-східних європейських державах (це з очевидністю стосується й України) у боротьбі з корупцією застосовуються лише репресивно-слідчі засоби. А проблема полягає в тому, що мало приділяється уваги на просвіту і виховання, які мають бути направлені на попередження відповідної негативної поведінки.

Польща є однією з пострадянських країн, котра також пережила велику економічну та політичну депресію в 90-і роки XX ст., але на сьогоднішній день досить успішно, порівняно з іншими країнами, змогла впоратися із багатьма соціальними, економічними проблемами в суспільстві, в тому числі в достатній мірі випрацювати механізм протидії та боротьби з корупцією. Країні потрібно було пройти нелегкий шлях через забезпечення відповідного правового регулювання сфери публічного управління, створення відповідних соціальних, державних інститутів, на котрих покладена функція боротьби та протидії корупції, і поширення виховних впливів на формування антикорупційної поведінки в особистості через систему освіти.

У Польщі на шляху до подолання корупції та призупинення поширення цієї патології в публічному управлінні, з 90-х рр. XX ст. активно застосовується певний ряд заходів. Так, були внесені чисельні зміни в національне законодавство, ратифіковано відповідні міжнародні договори, які можна застосовувати в боротьбі та протидії корупційним злочинам. Також були створені спеціалізовані установи та державні служби, до задач яких входила розробка та реалізація антикорупційної стратегії.

Так, в 1998 році в поліції і прикордонній службі Польщі були створені комітети внутрішніх справ (з 2000 року – це управління внутрішніх справ), діяльність яких була спрямована на запобігання та боротьбу з корупцією в цих органах.

У 1999 р. був створений Корпус державної служби як повноцінний державний орган управління, діяльність якого була направлена на забезпечення протидії та боротьбі з корупцією.

У вересні 2002 року була прийнята перша комплексна урядова стратегія по боротьбі з корупцією. Цей документ став важливою частиною державної програми «Безпечна Польща».

У Стратегії в сфері боротьби з корупцією були визначені три основні цілі державної політики щодо боротьби та протидії корупції:

– більш ефективне виявлення корупційних злочинів;

– впровадження ефективних механізмів боротьби з корупцією у державному управлінні;

– підвищення рівня обізнаності громадськості та сприяння формуванню відповідної етичної поведінки. [1; с. 9].

На сьогоднішній день у Польщі, як і в інших країнах, боротьба з корупцією не є завданням лише однієї спеціалізованої інституції. Цим можуть займатися також прокуратура, поліція, прикордонні, фіскальні органи контролю, Управління державних закупівель, Управління з питань конкуренції та захисту прав споживачів, Вища контролююча палата, омбудсмен та ін. Це також задача слідчих оперативно-розшукових підрозділів, органів безпеки тощо.

Таким чином, на прикладі Польщі з очевидністю можна стверджувати, що саме системний підхід у державній політиці по боротьбі та протидії корупції може дати позитивні результати.

Список використаних джерел

1. Raport Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego Korupcja w Polsce – próba analizy zjawiska. Інформаційний ресурс – Режим доступу: file:///C:/Users/Serg/Downloads/Raport_Agencji_Bezpieczenstwa_Wewnetrznego__Korupcja_w_Polsce_-_proba_analizy_zjawiska.pdf.

Дуда Альона Василівна,
викладач циклу загальноправових дисциплін Київського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

На шляху розвитку будь-якої держави, одним із надважливих питань є запобігання корупції. Саме корупція є однією із найбільших проблем сьогодення і в Україні, що гальмує розбудову як самої держави, так і її міжнародних зв'язків, а також є чималою з перешкод у розвитку правової системи, а отже й значно уповільнює наближення України до передових світових показників рівня життя.

9 грудня 2003 року Генасамблеєю ООН було підписано конвенцію проти корупції. В Україні ж прийнято та діє антикорупційне законодавство, однак незважаючи на це, корупція набула значних масштабів та продовжує розвиватись.

Так, згідно статистичних даних МВС України «Про стан протидії корупції за 9 місяців 2018 року» розпочато (продовжено) досудове розслідування у 2680 кримінальних провадженнях. Крім того, до суду направлено обвинувальні акти по 1876 кримінальних провадженнях. Для порівняння, за 9 місяців 2017 року розпочато (продовжено) досудове розслідування у 2356 кримінальних провадженнях, до суду ж направлено обвинувальні актипо1703 кримінальних провадженнях [1].

При розслідуванні злочинів, постає необхідність у встановленні елементів криміналістичної характеристики, яку В.П. Сабадаш та М.О. Ларкін визначають як типову інформаційну систему, яка містить дані про ключові елементи механізму злочинної поведінки і слугує основою для планування розслідування і висунення слідчих версій [2]. До структури криміналістичної характеристики злочинів пов'язаних з корупцією можна віднести такі як особа злочинця, спосіб вчинення злочину та спосіб приховування злочину, що тісно пов'язані з особою злочинця, обстановку за якої вчинявся злочин (час, місце), предмет злочинного посягання, слідова картина, мета мотив вчинення злочину та шкода, яка була заподіяна злочинними діями. Одним із основних елементів криміналістичної характеристики виступає саме особа злочинця, що й зумовлює певну специфіку при розслідуванні корупційних злочинів. Суб'єкти корупційних діянь, з числа посадових осіб, відзначаються досить високим освітнім рівнем, володіють знаннями, що дозволяють їм приховувати справжній характер своєї діяльності, нерідко їм це вдається протягом досить тривалого часу, крім того вони мають досить розвинуті комунікативні якості (вміння впливати на людей, викликати довіру, вони досить обережні та спостережливі).

Як правило, суб'єкт корупційного злочину,через свої зв'язки, будь-яким способом намагається приховати свою злочинну діяльність, слідову картину та уникнути відповідальності, а отже може втручатись у роботу слідчого, чинити тиск на нього, що гальмуватиме не лише процес розслідування, але й може поставити під сумнів питання законності прийнятого слідчим рішення у кримінальному провадженні.

Більшість суб'єктів корупційних злочинів, а саме спеціальні суб'єкти, наділені специфічними властивостями особистості. Володіючи спеціальними знаннями, в тому числі можливо і юридичними, щодо прийомів та методів розслідування зазначеної категорії злочинів, способів вчинення та приховання злочинних дій, а також вміння висвітлювати окремі факти для встановлення обставин, характеру та дій учасників досліджуваної події таким чином, що це надасть змогу формувати певну лінію поведінки задля протидії розслідуванню. Серед таких злочинців насамперед виділяються особи, що займають певне посадове або службове становище.

Однак, суб'єктами корупційного злочину є не лише спеціальний суб'єкт, тобто особа, що наділена спеціальними ознаками, але й загальний суб'єкт (наприклад, при вчиненні пропозиції, обіцянки, або наданні неправомірної вигоди службовій особі – ст. 369 КК України) [3, с. 45].

Ініціаторами вчинення корупційного злочину можуть бути особи, які не займають певного посадового або службового становища. Для них корупційне діяння може бути засобом швидкої реалізації законних прав або умовою початку чи продовження злочинних дій. Так, деякі особи, прагнучи отримати дозвіл на ведення необхідної їм діяльності, вирішують, що краще за все це зробити за допомогою підкупу, схиляння службової особи на свою сторону у будь-який спосіб. Якщо ж у особи відсутні необхідні для вирішення особистого питання зв'язки, то вона прикладає максимум зусиль для їх налагодження. Надалі, встановивши такі зв'язки,особа вносить певну пропозицію, в подальшому узгоджує дії, які вчиняються задля досягнення бажаного результату. Вищевказані якості характеризують особу корупційного злочинця, та дають змогу дійти висновку, що суб'єкти таких злочинів нерідко характеризуються наполегливістю, здібностями швидкої оцінки ситуації, що склалася, прийняттям рішень у екстремальних умовах та, що досить важливо, умінням логічно мислити.

Для особи корупційного злочинця характерне прагнення до наживи, корисливості, прагнення самоствердитись, розуміння того, що вирішення будь-якого питання для нього не є проблемою, навіть, якщо спосіб вирішення буде протизаконним. Відповідно до кримінального законодавства України суб'єктом злочину, передбаченого ст. 368 КК України є тільки службова особа, а от суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369 КК України є як фізична, так і службова особа. Саме лояльне ставлення населення є однією із головних передумов того, що вищезазначені злочини продовжують вчинятися.

Небажання відмовлятися від учинення корупційних злочинів, прагнення отримати якнайшвидше бажаний результат – є однією із причин того, що боротьба із корупцією в Україні є одним із найбільш актуальних питань, вирішення якого є досить складним.

Зменшення рівня корупції, до безпечного, в Україні можливе за умов вивчення та втілення у життя дієвого закордонного досвіду боротьби із цим негативним соціальним явищем, в першу чергу саме досвіду успішно діючих в інших країнах правових та організаційних механізмів подолання корупції.

Так, наприклад, у Великобританії високі стандарти громадянської поведінки є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективнішого соціального контролю за державними службовцями. Ця країна має найдавніші традиції боротьби з корупцією, де надзвичайно висока роль громадської думки, що стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. В Японії одним з найголовніших напрямів боротьби із корупцією є кадрова політика. Японським державним службовцям гарантована гідна оплата праці. Велику увагу японський законодавець приділяє етичній поведінці політиків і службовців. Отже, вищевказане засвідчує, що однією із передумов успішної боротьби із корупційними злочинами є вплив на осіб, які можуть за певних обставин у подальшому набути статусу особи злочинця, тобто і на осіб, які наділені спецознаками суб'єкта злочину і на населення загалом.

Як свідчить міжнародний досвід, дієва антикорупційна стратегія повинна бути логічно відбудованою цілісною системою, одним із основних елементів якої є нетерпимість корупції з боку населення держави, залучення його до участі у реалізації державної антикорупційної політики [4].

Так як особистість злочинця – основна й найважливіша ланка механізму злочинної поведінки, оскільки в кожному конкретному випадку саме особистість приймає рішення про вчинення злочину. Ці характері риси особистості, які породжують таку поведінку, або сприяють їй, повинні бути завжди об'єктом превентивного впливу [5, с. 123].

Отже, на нашу думку саме запровадження міжнародних дієвих практик протидії корупційній злочинності, формування у суспільстві негативного ставлення до корупції у всіх сферах життя, профілактична робота з особами, які можуть вчиняти корупційні злочини, у комплексі з іншими результативними засобами, нададуть можливість досягнути позитивного результату у боротьбі з вказаними злочинами.

Список використаних джерел

1. Звіт про стан протидії корупції. [Електронний ресурс] // МВС України: – Режим доступу: mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm.

2. Сабадаш В.П. Криміналістика: [навч. посіб] / В.П. Сабадаш, М.О. Ларін. – К. : центр учбової літератури, 2013. – 228 с.

3. Савченко А.В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) [навч. посіб] / А.В. Савченко. – К.: «Центр учбової літератури», 2017, – 168 с.

4. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України» Аналітична записка [Електронний ресурс]: Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/articles/1848/

5. Алексеев А. Кримінологія: Курс лекцій / А. Алексеев. – М.: 1999. – 325 с.

Загорська Ольга Ігорівна,
викладач відділу підготовки прокурорів з організації роботи в органах прокуратури Інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України

ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ПОЗА МЕЖАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року (Закон) органи прокуратури віднесено до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, які повинні вживати заходів щодо притягнення у встановленому законом порядку осіб до відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, усунення наслідків таких діянь, а також ініціювання проведення службового розслідування з метою встановлення причин і умов, що їм сприяли [1].

Втім системний аналіз норм Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року свідчить про недостатнє правове регулювання повноважень прокурора у сфері запобігання та протидії корупції поза межами кримінального провадження [2]. Саме недосконаліть законодавства, зокрема відсутність правової визначеності, є одним із основних чинників корупційних ризиків, ідентифікованих Комісією з оцінки корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури, що відображено в Антикорупційній програмі Генеральної прокуратури України на 2018 рік [3].

Визначаючи органи прокуратури спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, законодавець не наділяє їх достатніми повноваженнями задля належного захисту інтересів суспільства та держави в системі запобігання корупції в Україні. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор має право витребовувати документи та матеріали, ознайомлюватися з ними, отримувати усні або письмові пояснення від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного

соціального страхування виключно з метою встановлення наявності підстав для представництва.

Порядок звернення прокурора до суду з позовом, в тому числі у сфері запобігання та протидії корупції, на сьогодні суттєво ускладнений. Згідно з ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. Наприклад, у разі виявлення порушень вимог статті 26 «Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування» Закону саме Національне агентство з питань запобігання корупції уповноважене звертатись до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

Відповідно до ч. 2 ст. 250 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) участь прокурора у розгляді судом справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9, 172-9-2 цього Кодексу, є обов'язковою [4].

Досі одним із спірних питань в практиці здійснення провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, є невизначеність законодавства та позиції суддів щодо повноважень прокурора оскаржувати постанови судів у справах цієї категорії. Аналіз судової практики свідчить про стрімку тенденцію збільшення випадків відмови окремих апеляційних судів приймати апеляції прокурора на постанови суду у справах вказаної категорії.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб», яким до ст. 294 КУпАП внесені зміни, відповідно до яких прокурора наділено правом оскаржити постанову судді в справі про адміністративне правопорушення у випадках, встановлених ч. 5 ст. 7 та ч. 1 ст. 287 КУпАП [5].

Статтею 6 Конвенції гарантовано право кожного на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [6].

Безперечно обмеження прокурора у праві апеляційного оскарження рішення суду у справах зазначеної категорії є порушенням принципу змагальності та процесуальної рівності учасників, які є необхідною складовою судового провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Враховуючи, що правова держава характеризується не тільки недопущенням порушень законодавства, прав і свобод людини, а ще й

створенням відповідної системи гарантій для відновлення цих прав. Саме тому нормативне забезпечення реалізації прокурором права апеляційного оскарження є ефективним способом перевірки законності прийнятого рішення.

Таким чином, важко заперечити той факт, що належна реалізація права прокурора на апеляційне оскарження потребує внесення змін до ч. 2 ст. 294 КУпАП.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18

3. Антикорупційна програма Генеральної прокуратури на 2018 рік: наказ Генеральної прокуратури України від 28 лютого 2018 року № 36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=225314

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року №8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб: Закон України від 16 березня 2017 року № 1952-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1952-19/paran6#n6

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Задорожний Богдан Юрійович,
секретар Комітету захисту професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Київської області

КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ В АСПЕКТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Україна відповідно до вимог Конституції України зобов'язана забезпечити захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки (ст. 13) тощо. Одним із способів дієвої боротьби держави із проявами корупції в сфері державних закупівель стало впровадження системи «Прозорро» замість «паперових» державних закупівель. Правовою основою такого впровадження став Закон України «Про публічні закупівлі» від

25 грудня 2015 р.[1], проте останній, як свідчить практика, містить низку недоліків.

По-перше, одним із можливих способів вчинення корупційних правопорушень належить закупівля за ціною вищою, ніж таз якою замовник переміг на аукціоні. Після аукціону та підписання контракту замовник з певною аргументацією (щодо інфляції та інших чинників) за деякий час коригує ціну контракту у бік її збільшення. Учасник торгів, маючи попередню домовленість з замовником, зумисно демпінгує ціну на торгах, а потім постачає товар за цінами вищими за ринкові, що призводить до прямих чине прямих збитків для державного бюджету. Справа в тому, що Закон України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. не містить, як й інші нормативно-правові акти,прямої заборони щодо підвищення ціни після проведення такого тендеру.

По-друге, ще одним способом вчинення корупційних правопорушень є різниця в реальних умовах торгів при формально однаково оформленій документації. Так, замовник вказує граничний термін оплати до 90 днів, а граничний строк поставки від 5 робочих днів. Виписані в такий спосіб умови тендерної документації, дозволяють зі «своїм» постачальником розплатитися негайно, дозволяючи йому поставляти товари партіями і протягом значного періоду часу, що є достатнім навіть для виготовлення такого товару, а з «чужих» постачальників замовник може вимагати поставку відразу всієї партії товарів, оплата за яку може не здійснюватися місяцями. Очевидна складність розкриття такого правопорушення, оскільки вкрай непросто зібрати доказову базу правоохоронними органами, тому цей вид правопорушень є досить популярним на практиці.

По-третє, це маніпулювання з технічними умовами щодо товару, який постачається. Одним із способів такого маніпулювання є специфічне виписування умов технічної документації під конкретного постачальника.

Закон України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року в цілому перешкоджає цьому. Так, стаття 22 Закону встановила, що технічна специфікація не повинна містити посилання на конкретну торговельну марку чи фірму, патент, конструкцію або тип предмета закупівлі, джерело його походження або виробника. У разі якщо таке посилання є необхідним, воно повинно бути обґрунтованим, а специфікація має містити вираз «або еквівалент», однак на практиці такий еквівалент досить часто бракується замовником, як такий, що не відповідає умовам технічної документації. Іншим варіантом є навмиснапомилказісторонизамовникастосовнозавищеннявимогщодопро дукції. Це дозволяє постачальникові, який має певну домовленість з замовником, встановити нижчі ціни, заздалегідь знаючи, що його товар, який не відповідає завищеним технічним вимогам, замовник зголоситься взяти.

По-четверте, це маніпулювання з тендерною документацією. Окремо слід виділити встановлення значного обсягу довідок з тривалим строком отримання відрізних державних органів (МВС, ДФС), та складнощі отримання різних сертифікатів щодо продукції в строк, протягом якого їх фізично неможливо зібрати, не будучи попередженим завчасно.

По-п'яте,ще однією корупційною складовою проведення державних закупівель є вимога щодо надання документації в скорочений строк до проведення торгів. Згідно з Наказом державного підприємства «Зовнішторг видав України» від 13 квітня 2016 р. № 35 замовник має право вносити зміни в інформацію та документи щодо оголошеної Закупівлі до початку прийому пропозицій, що складає не менше одного робочого дня (якщо очікувана вартість становить від 4 000 гривень до 50 000 гривень) та не менше двох робочих днів (якщо очікувана вартість перевищує 50 000 гривень). Проте надання Довідки про відсутність (наявність) судимості відповідно до Наказу МВС «Про організацію доступу до відомостей персонально-довідкового обліку єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України» від 29 листопада 2016 р. № 1256, здійснюється безоплатно в строк до 30 календарних днів з дня надходження запиту.

На практиці є непоодинокі випадки, коли у переліку тендерної документації є вимоги щодо вказування значної кількості інформації, подання якої порушує приписи Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI [2].

Окремо слід виділити ситуацію, коли замовник встановлює вимогу надати зразки товару, проте у разі перемоги «чужого» кандидата, особа відповідальна за їх прийняття, зникає, вимикає телефон до того часу поки не мине строк надання таких зразків. Ненадання зразків товару, запропонованого до постачання, є підставою для відхилення пропозиції учасника, торгів як такої, що не відповідає умовам тендерної документації відповідно до п. 4 ч.1 ст. 30 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року.

Названий вище Закон не містить дефініцій і не встановлює жодних вимог щодо наявності обладнання та матеріально-технічної бази, а також аналогічного договору, що дозволяє замовнику трактувати ці вимоги до учасника торгів на власний розсуд. В деяких закупівлях під терміном «аналогічний» розуміється договір з таким же предметом поставки, в інших – договір укладений з органами, що фінансуються з державного бюджету на певну суму. Така ж ситуація з наявністю матеріально-технічної бази, щодо якої замовник інколи прописує навіть відстань у кілометрах до місця поставки товару. Звісно, що при такому формулюванню вимог тендерної документації коло учасників торгів суттєво звужується. Таким чином, незважаючи на впровадження нової системи державних закупівель через систему «Прозорро», у механізмі державних закупівель корупція, на жаль, нікуди не зникла.

У контексті даного дослідження важливим є питання щодо оскарження дій тих чи інших учасників державних закупівель.

Органом оскарження у сфері державних закупівель для надпорогових закупівель згідно ч. 3 ст. 8 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року є Антимонопольний комітет України. Скарга в Антимонопольний комітет подається в електронній формі через електронну систему закупівель, яка автоматично призупиняє процедуру закупівель, а замовник не має права вчиняти ніяких дій, крім тих, що спрямовані на усунення вказаних у скарзі порушень.

Антимонопольний комітет України, крім здійснення контролю за тендерними комітетами та уповноваженими особами з питань державних закупівель, є органом боротьби з антиконкурентними узгодженими діями, які спотворюють результати тендерів, якщо вони «призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції». Відповідальність за вчинення таких антиконкурентних узгоджених дій передбачає стягнення штрафу у розмірі до десяти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф.

Україна у світовому Індексі сприйняття корупції за 2016 рік, згідно рейтингу сприйняття корупції «Transparency International – Україна», отримала 29 балів зі 100 можливих і посіла 135 місце із 176 країн. Україна має усвідомлювати, що від того, наскільки ефективною буде правова система щодо врегулювання здійснення господарської діяльності в державі і наскільки нетерпимими будуть громадяни України щодо проявів корупції при здійсненні державних закупівель, залежить рівень благополуччя суспільства і держави в цілому.

Таким чином, зауважимо, що при здійсненні державних закупівель внаслідок впровадження системи «Прозорро» прояви корупції в Україні стали більш очевиднішими, однак сама корупція, на жаль,не зникла. Проте завдяки впровадженню системи «Прозорро», прояви корупції у системі державних закупівель стали публічними, тому є сподівання, що Україна подолає корупційні прояви в окресленій системі правовідносин.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922 – VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 9, ст. 89.

2. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481.

Залялова Ірина Миколаївна,
доцент кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук

ДЕТЕРМІНАНТИ В'ЯЗНИЧНОЇ КОРУПЦІЇ В США ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Сьогодні в Україні відбувається ряд важливих реформ, серед яких реформа охорони здоров'я, освіти і науки, пенсійна, реформа децентралізації, управління державними підприємствами. Особливе місце посідає реформування кримінально-виконавчої служби. 13 вересня 2017 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, серед завдань якої є протидія проявам корупції серед персоналу, підвищення ефективності протидії злочинності та забезпечення належного правопорядку в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах [1].

Питання боротьби з корупцією в кримінально-виконавчій системі наразі залишаються особливо актуальними і потребують вирішення не тільки в межах країни. Тюрми – це установи, особливо сприйнятливі до корупційних діянь через закритість системи, де засуджені залежать від працівників установ виконання покарань для усіх своїх повсякденних потреб. Системна корупція в установах виконання покарань призводить до небезпечного зниження рівня безпеки, що у свою чергу сприяє вчиненню втеч засудженими, а також інших злочинів. Це явище носить масштабний характер і має місце в пенітенціарних системах інших держав.

Так, в американській тюремній системі існують різні форми корупційних діянь, серед яких як одержання працівниками установ неправомірної вигоди за незаконне пронесення в установи виконання покарань зброї, наркотичних засобів, мобільних телефонів засудженим, так і корупційні діяння посадових осіб вищого рівня (наприклад, приховування порушень, вчинених працівниками установ виконання покарань).

Основними детермінантами корупційної злочинності в пенітенціарній системі США експерти вважають низький рівень оплати праці в'язничного персоналу і неналежну кваліфікаційну підготовку кадрів [2].

Так, працівники установ виконання покарань у США у 2011 році отримували середньорічну заробітну плату в розмірі 43550 доларів США, що майже на 14% нижче середнього рівня доходів громадян. При цьому, працівники в'язниці Райкерс (острів-в'язниця в протоці Іст-Рівер, що відноситься до міста Нью-Йорк, районам Куїнс і Бронкс) могли отримувати від 400 до 900 доларів на день за незаконне пронесення наркотичних засобів та інших заборонених предметів до установи. Служба в'язниці в Каліфорнії підтвердила, що за незаконне

пронесення мобільних телефонів можна за рік отримати більше 150000 доларів [3]. Як бачимо, різниця між офіційною заробітною платою і потенційною неправомірною вигодою – велика. Це створює великий корупційний ризик.

Аналогічні проблеми існують і у Великій Британії, де до п'яти співробітників у кожній в'язниці корумповані. Розмір неправомірної вигоди за незаконне пронесення заборонених предметів дорівнює близько 500 фунтів стерлінгів за кожну посилку [4].

Серед детермінантів корупційної злочинності у місцях позбавлення волі американські дослідники називають і низький рівень підготовки персоналу. Наприклад, для підготовки співробітників виправних закладів у штаті Нью Йорк передбачено лише 200 навчальних годин [5].

Крім того, вчиненню корупційних злочинів сприяють невідповідні відносини між працівниками установ і засудженими, відсутність належного нагляду керівництва установи за підлеглими, неналежне виконання службових обов'язків та ін.

Отже, як бачимо, детермінанти в'язничної корупції США і Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії дуже схожі на українські. Ця проблема є міжнаціональною, багатогранною та потребує вирішення. Саме тому, протидія пенітенціарній корупції повинна відбуватись на міжнародному рівні. Враховуючи позитивний досвід інших держав у запобіганні такому виду корупції, доцільно, на нашу думку, проводити міжнародні зустрічі (круглі столи, семінари, конференції, тренінги) з метою обміну досвідом та пошуку нових, нестандартних, ефективних рішень щодо її подолання.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Розпорядження КМУ від 13 вересня 2017 р. № 654-р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-р.

2. America's prison guards are the 'ugly stepchildren' of the criminal justice system. URL: https://www.businessinsider.com/why-are-prison-guards-corrupt-2015-6.

3. Prison Corruption. The Problem and Some Potential Solutions. Columbia Law School. URL: https://www.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/public-integrity/files/prison_corruption_-_capi_community_contribution_-_september_2016.pdf.

4. Up to five staff in every prison are 'corrupt', as jail worker claims he was 'coerced' into smuggling mobiles. URL: https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/14/five-staff-every-prison-corrupt-jail-worker-claims-coerced-smuggling/.

5. New York State Corrections Officer Job Description. URL: https://www.correctionalofficeredu.org/new-york/.

Засенко Констянтин Олександрович,
головний спеціаліст відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення

ЗАПОБІГАННЯ ВИЯВАМ КОРУПЦІЇ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ

Рівень та масштаби корупції в країні, ефективність протидії корупційним процесам значною мірою залежать від доброчесності виборних посадових осіб, демократичності політичної системи загалом і виборчого процесу зокрема. Останні виборчі кампанії в Україні, зокрема місцеві вибори 2010 року, парламентські вибори 2012 року та вибори на деяких дільницях 2013 року, свідчать, що грубі порушення демократичних принципів волевиявлення (втручання влади у виборчий процес, підкуп виборців, незаконні судові рішення) призвели до того, що здебільшого на виборні посади потрапляють особи, які не відповідають стандартам доброчесності.

У подальшому процес діяльності виборних посадових осіб також супроводжується корупційною поведінкою, найбільш поширеними проявами якої є:

– конфлікт інтересів у діяльності виборних осіб, насамперед суміщення депутатської роботи, політичної діяльності з підприємницькою діяльністю та роботою в органах виконавчої влади, що заборонено законом;

– підкуп виборних осіб, здійснення тиску на них або на бізнес, до якого мають відношення депутати, з метою ухвалення певних рішень або переходу до іншої депутатської фракції (групи);

– незаконне лобіювання інтересів окремих осіб або бізнес-структур.

Основними причинами такого стану справ є все ще слабкі інститути демократії в Україні, корупціогенне виборче законодавство, недосконале законодавство щодо фінансування виборчих кампаній та політичних партій, відсутність належного правового регулювання щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних осіб та прозорих засад лобіювання. Очевидно, що розв’язати проблему політичної корупції можна тільки поступово, шляхом формування нового законодавства, посилення контролю за діяльністю виборних посадовців і представницьких органів влади з боку відповідних державних органів, інститутів громадянського суспільства, зокрема засобів масової інформації, підвищення політичної відповідальності громадян за свій вибір і народних обранців за свою діяльність. Разом з тим низка заходів законодавчого характеру повинна бути реалізована протягом найближчого часу. Мета – створення прозорих засад фінансування проведення виборів, діяльності політичних партій, усунення

корупціогенних ризиків у діяльності виборних органів, посилення громадського контролю за їх діяльністю.

На нашу думку, потрібно провести наступні заходи:

1) провести антикорупційну експертизу виборчого законодавства та переглянути його на основі висновків щодо корупціогенності та європейських стандартів, зокрема рекомендацій Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії); забезпечити сталість та юридичну визначеність виборчого законодавства;

2) ухвалити законодавство щодо виконання рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) у частині встановлення обмежень і забезпечення прозорості та підзвітності фінансування політичних партій і виборчих кампаній, зокрема в частині:

– уніфікації регулювання фінансування виборчих кампаній, передбачених законами України «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори Президента України» та законом про місцеві вибори;

– запровадження прямого державного фінансування діяльності політичних партій як бюджетного фінансування статутної діяльності партій на основі результатів виборів, зокрема за підтримки політичних партій, які не мають парламентського представництва, та відшкодування витрат на виборчу кампанію політичним партіям, які подолали виборчий бар'єр, у встановленому законом розмірі;

– визначення вимог щодо прозорості поточного фінансування партій, зокрема шляхом регулярного подання звітів, оприлюднення звітів політичних партій у доступній формі з детальною інформацією про отримані доходи (зокрема осіб, які зробили внесок на фінансування партії), видатки (витрати) та зобов'язання фінансового характеру;

– чіткого регламентування здійснення пожертв і дарунків, встановлення обмежень щодо розміру одержання пожертв і дарунків політичними партіями;

– визначення змісту і форми річних звітів політичних партій; забезпечення належного обліку прибутків, витрат, боргів і активів, подання консолідованих звітів;

– запровадження незалежного аудиту поточної та передвиборної звітності партій сертифікованими аудиторами;

– створення ефективного механізму моніторингу дотримання законодавства щодо фінансування політичних партій та виборчих кампаній, розслідування порушень та притягнення винних осіб до відповідальності, створення (визначення) з цією метою державного органу, що відповідає міжнародним стандартам щодо незалежності та ефективності діяльності;

– встановлення дієвих та пропорційних санкцій за порушення законодавства щодо політичних фінансів;

3) ухвалити законодавство щодо особливих механізмів запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних посадових осіб,

зокрема з визначенням можливих форм конфлікту інтересів, правил щодо його запобігання та поведінки у ситуації, коли виникає конфлікт інтересів, інституційного механізму щодо моніторингу законодавства про конфлікт інтересів і пропорційних та стримуючих санкцій за його порушення;

4) ухвалити законодавство щодо визначення правових засад лобіювання, а саме:

– унормування лобіювання як легального демократичного шляху взаємодії громадянського суспільства та правової держави, визначення легальних форм і способів лобіювання;

– створення законодавчих перепон для корупції у правотворчій сфері;

– передбачення інформування громадськості про те, хто і чиї інтереси лобіює в органах державної влади;

– запровадження юридичної відповідальності для учасників лобістських правовідносин і визначення відповідних санкцій за незаконне лобіювання;

5) ухвалити законодавство щодо посилення громадського контролю за прийняттям рішень виборними посадовими особами, зокрема через запровадження механізму попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень з використанням позитивного вітчизняного досвіду та на основі найкращої світової практики;

6) підвищити рівень прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад, зокрема шляхом практичної реалізації положень про забезпечення доступу громадян до засідань представницьких органів, оприлюднення інформації про діяльність комітетів Верховної Ради України та місцевих рад (зокрема протоколів засідань), оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад (про їх фінансування, відрядження, помічників, їх декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру тощо), безперешкодний доступ до інформації про кошториси представницьких органів та звітів про їх використання.

Отже залишаються актуальними питання створення доброчесної публічної служби Одним з ключових елементів у створенні доброчесної системи публічної служби є реформування законодавства про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування. На думку європейських та українських експертів, сьогоднішнє законодавство з цих питань потребує удосконалення та має відповідати міжнародним стандартам та найкращій світовій практиці, зокрема з таких питань, як вступ на державну службу та проходження державної служби, класифікація посад (поділ посад на групи та підгрупи, розмежування політичних та адміністративних посад, призначення помічників (радників) політичних осіб), припинення державної служби, оплата праці (складові заробітної плати, прозорість та мотивація оплати праці державних службовців), дисциплінарна відповідальність.

Таким чином, реформа державної служби залишається на цей час непроведеною. Синхронно з реформуванням системи державної служби повинно відбуватися і врегулювання проблеми конфлікту інтересів, прозорості доходів і видатків публічних службовців.

Список використаних джерел

1. Лавренюк Ю. Ф. Стан та шляхи реалізації антикорупційної політики України / Ю. Ф. Лавренюк // 36. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – Київ : НАДУ, 2014. – Вип. 1. – С. 66–79.

2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): Монографія. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.

3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики а Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки».

Іваницький Сергій Олександрович,
завідувач кафедри організації правоохоронних та судових органів Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, доктор юридичних наук, доцент;
Іваницька Вікторія Валеріївна,
головний спеціаліст відділу антикорупційної експертизи управління кримінальної юстиції Департаменту з питань правосуддя та національної безпеки Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ОСОБАМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПРАКТИКИ НАЗК)

Аналіз практики роботи Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) за 2018 рік в частині повної перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, засвідчив, що основними формами порушень суб'єктами декларування вимог антикорупційного законодавства є подання недостовірної інформації про перелік, вартість та фізичні параметри нерухомого й рухомого майна, що належить суб'єкту декларування і членам його сім'ї, тип права на об'єкти майна, величину доходу, отриманого від розміщення грошових коштів на банківських рахунках, обсяг готівкових коштів, які належать їм на праві

власності; невірне визначення кола членів своєї сім'ї відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»; недостовірне відображення відомостей про доходи членів своєї сім'ї, джерела їх нарахування/отримання та розмір тощо.

Зазначені порушення зумовлені дією суб'єктивних та об'єктивних причин та умов, серед яких слід відзначити недостатню обізнаність суб'єктів декларування із нормативно встановленими вимогами до заповнення декларацій; неуважність; прагнення приховати розмір реальних активів; заповнення декларації на підставі недостовірної інформації, отриманої від членів родини декларанта й обмеженість правових засобів її перевірки; законодавчу нечіткість термінологічного апарату, що допускає його подвійне трактування; недосконалість механізму витребування відомостей на запити НАЗК; досить високий мінімальний поріг адміністративної (100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб) та кримінальної відповідальності (250 прожиткових мінімумів) за порушення вимог антикорупційного законодавства, що певним чином породжує відчуття безкарності для осіб, які, наприклад, приховали майно на суму 155 тис. гривень; недостатність правового інструментарію в НАЗК щодо перевірки й вартісної оцінки розміру задекларованих активів, тощо.

Серед рекомендацій, що сприятимуть підвищенню ефективності повної перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід виділити наступні.

По-перше, зниження до 50-ти прожиткових мінімумів високого мінімального порогу адміністративної відповідальності (100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб) за порушення вимог антикорупційного законодавства дозволить розширити коло суб'єктів відповідальності, які умисно й систематично приховують істотні доходи в країні, де чимала кількість громадян перебуває на межі бідності.

По-друге, на сьогодні адміністративна відповідальність за недостовірну інформацію в деклараціях наступає лише за неправдиві дані щодо вартості майна, грошей на суму, що перевищує 100 прожиткових мінімумів. Разом з тим, повідомлення недостовірної інформації стосовно об'єкта декларування, який не має вартісної оцінки, не тягне жодної відповідальності для декларанта. З огляду на це, редакція статті 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення потребує корегування в частині встановлення відповідальності за подання недостовірних відомостей щодо об'єктів декларування, які не мають вартості.

Іванчик Ігор Анатолійович,
аспірант Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ, УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ

В процесі здійснення функцій держави або місцевого самоврядування посадові особи стикається з різноманітними конфліктними ситуаціями. Конфлікт інтересів виникає внаслідок існування можливостей для зловживання посадовим становищем. Здійснення владних функцій та прийняття рішень, управління людськими та матеріальними ресурсами, широкий доступ до інформації створюють потенційні умови для виникнення конфлікту інтересів. У зв'язку з цим особистий інтерес має бути підпорядкований інтересам держави, делегованим на рівень конкретної посади.

Правове регулювання конфлікту інтересів здійснюється актами законодавства України та міжнародно-правовими актами.

Головним законодавчим актом, що регулює питання конфлікту інтересів, є Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII «Про запобігання корупції» (зі змінами). Він визначає поняття приватного інтересу, конфлікту інтересів (потенційного і реального), встановлює механізм і порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Слід звернути увагу, що на відміну від попереднього Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», в якому надавалось загальне визначення конфлікту інтересів, чинний Закон виділив два його види:

потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (абзац дев'ятий частини першої статті 1 Закону);

реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. (абзац тринадцятий частини першої статті 1 Закону).

Важливо підкреслити, що перелік самих стосунків не є вичерпним, адже при наданні визначення законодавцем використано словосполучення «у тому числі», тобто у дефініції окреслено лише найбільш типові форми стосунків, які можуть зумовлювати наявність майнового чи немайнового інтересу.

Практично це означає, що кожен службовець при виконанні своїх повноважень повинен брати до уваги увесь спектр своїх не лише

правових (юридичних), а й соціальних (приватних) відносин, які зумовлюють виникнення майнового чи немайнового інтересу.

При цьому тільки такий приватний інтерес у сфері службових/представницьких повноважень, що може вплинути або впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, спричиняє виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів.

Окремо слід звернути увагу, що такі відносини могли мати місце у минулому (наприклад, відносини між особами, які перебували у шлюбі, або які вийшли зі складу засновників юридичної особи тощо). Визначальним є спроможність вказаних відносин спричинити виникнення приватного інтересу.

При цьому приватний інтерес може мати своїм наслідком як позитивний вплив (особа має прагнення віддячити тощо) на ситуацію, так і негативний (завдати клопоту тощо) [1].

Слід наголосити, що головною метою антикорупційної системи є не покарання посадової особи, яка діяла в умовах потенційного чи реального конфлікту інтересів, а недопущення його виникнення. При цьому вчасне надходження повідомлення від посадової особи про його наявність є першим важливим кроком на шляху недопущення та врегулювання конфлікту інтересів. Ефективність же цього процесу залежить, насамперед, від правильних та професійних дій і рішень керівника, який повинен обрати збалансований (адекватний) спосіб врегулювання конфлікту інтересів з точки зору мінімального обмеження прав особи та забезпечення інтересів державного органу [2].

Джерелами виявлення конфлікту інтересів можуть бути відомості декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, інформація щодо здійснення посадовою особою повноважень та прийняті вказаною особою рішення, офіційні відомості державних реєстрів та інформаційних баз, інші отримана у встановленому законодавством порядку інформація.

Законом передбачені заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів.

У якості заходів самостійного врегулювання конфлікту інтересів Закон передбачає можливість особи у разі наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів, самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади [3].

В цілому, можна дійти висновку, що способами врегулювання конфлікту інтересів в посадових осіб є застосування однієї або декількох стратегій:

по-перше, відмова і обмеження;

по-друге, залишення посади;

по-третє, прозорість процесу прийняття рішень.

Якщо вірогідність частого повторення конкретного конфлікту невелика, то буде доцільніше надати посадовій особі можливість зберегти свою нинішню посаду, але в цьому випадку вказана особа не повинна брати участь в прийнятті рішень з питань, які пов'язані з конфліктом інтересів, і рішення в цьому випадку можуть прийматися незалежною третьою стороною. В інших випадках особа може утримуватися від обговорення пропозицій чи планів, пов'язаних з конфліктом інтересів, або від одержання відповідних документів чи інших даних, які стосуються їхніх приватних інтересів. Має також застосовуватися варіант делегування певних функцій конкретної посадової особи, якщо існує вірогідність продовження приватного конфлікту інтересів, внаслідок чого буде неможливою або недостатньою тимчасова відмова посадової особи від свого приватного інтересу.

Особливу увагу слід приділити тому, щоб усі учасники прийняття рішень, які «причетні» до конфлікту інтересів, були обізнані з заходами, що було вжито з метою захисту доброчесності процесу прийняття рішень з використанням методу відмови від приватного інтересу. Необхідно, щоб посадові особи усували приватні інтереси, які створюють конфліктну ситуацію, якщо вони бажають зберегти посаду і якщо конфлікт неможливо врегулювати за допомогою інших засобів (з використанням одного або кількох заходів з числа вище запропонованих). В тих випадках, коли серйозний конфлікт інтересів неможливо врегулювати в будь-який інший спосіб, посадова особа має залишити посаду, яку вона обіймає [4].

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 29.09.2017 № 839.

2. Голяшкіна О.А Механізм запобігання та врегулювання конфлікту інтересів на державній службі за законом України «Про запобігання корупції» // «Молодий вчений». № 10 (50). жовтень, 2017 р.

3. Олешко О. // Нормативно-правовий механізм врегулювання конфлікту інтересів на державній службі в Україні проблеми та перспективи вирішення // «Ефективність державного управління» – 2015. – Вип. 44.

4. Шатрава С.О. // Способи врегулювання конфлікту інтересів в діяльності органів внутрішніх справ: питання сьогодення // Науковий вісник Херсонського державного університету Випуск 6. Том 2. 2015.

Іванчук Наталія Віталіївна,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Корупція – це соціальне явище, яке бере витоки у далекому минулому. Від античної доби й до сьогоднішніх днів значною є проблема контролю за особами та групами осіб, які ставлять власні інтереси вище за інтереси держави і суспільства в цілому. З появою чиновництва корупція набула масштабних розмірів.

Соціальна природа цього негативного явища полягає у наступному: державний апарат (державні службовці) у процесі свого розвитку поступово стає особливою сукупністю людей, відокремлених від інших внаслідок специфічності їх соціального стану, що виражається у наділенні його представників владними повноваженнями публічного характеру. У зв'язку з цим виникають особливі інтереси, що відрізняються за своїм змістом і спрямованістю від інтересів усіх інших членів суспільства. Це спричиняє «корозію» політичних інститутів і владних структур держапарату, що і породжує у певної категорії службовців солідарність у досягненні групової або особистої винагороди. Процеси глобалізації та інформатизації зумовили збільшення масштабу корупції, яка подолала державні кордони і стала явищем міжнародним. Ставки зросли, і незаконні махінації почали торкатись інтересів і добробуту не однієї людини чи країни, а багатьох держав.

Корупція охоплює сукупність взаємопов'язаних правопорушень, як кримінально-правових, так адміністративно-правових і дисциплінарних. Такої думки дотримується більшість дослідників, які займаються проблемою корупції. Не зайвим буде зазначити, що з моменту проголошення незалежності України проблема визначення поняття «корупція» набула яскраво вираженого політичного характеру. Відсутність законодавчого визначення терміну «корупція» давала змогу багатьом політичним діячам і посадовим особам вести мову про те, що неефективність боротьби з корупцією у державі залежала від того, що не було її правового визначення. На сьогоднішній день питання подолання корупції дедалі частіше порушують вітчизняні науковці та засоби масової інформації. Шляхи та засоби протидії цьому негативному явищу є темою дискусій соціологів, юристів, економістів, політиків.

Таким чином, корупція, як негативне соціально-правове явище, виникла дуже давно, а її роль полягає у неправомірному використанні влади чи службових (посадових) повноважень і пов'язаних з ними можливостей для одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг особою, яка наділена владними повноваженнями, службовцем або іншою особою. При цьому такі дії чи бездіяльність обов'язково порушують визначені та гарантовані Конституцією України права і свободи людини і громадянина в Україні.

Іванцов Володимир Олександрович,
докторант відділу організації освітньо-наукової підготовки (докторантури та ад'юнктури) Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В РОЗВ'ЯЗАННІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Свого роду новелою Закону України «Про запобігання корупції» [1] є визначення поняття «правопорушення, пов'язане з корупцією». Ввівши останнє законодавець усунув правову колізію, яка існувала у законодавстві після прийняття Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», адже сформулювавши визначення корупційного правопорушення майже ідентичного до його чинного поняття, адміністративні правопорушення, якими було встановлено відповідальність за корупційні правопорушення де-юре не були корупційними. Натомість у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» усі адміністративні правопорушення були віднесені до тих, що пов'язані з корупцією та відповідно глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) отримала назву «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією».

Прикладом проблемних питань реалізації адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, може слугувати правозастосовча практика з приводу притягнення осіб до відповідальності за ст. 172-6 КУпАП. Проблема реалізації законодавчих положень змісту порушення вимог фінансового контролю згідно КУпАП полягає в спірному підході щодо оцінки суб'єктивної сторони даного правопорушення як такої що «характеризується наявністю вини у формі прямого чи непрямого умислу; вчинення цього діяння через необережність виключає притягнення особи до адміністративної відповідальності» [2]. Зазначена позиція слугує підґрунтям прийняття суперечливих рішень за даним видом справ. Наприклад, суддя Зарічного районного суду у справі № 591/6134/17 [3] 18.12.2017 закрив провадження по справі відносно особи за ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, в зв'язку з відсутню складу адміністративного правопорушення, ґрунтуючись зокрема на тому, що складені адміністративні матеріали відносно особи за наведеним складом правопорушення, повинні містити докази саме прямого чи непрямого умислу, проте жоден з доказів не спростовує наведених тверджень, як і не доводить по-перше доказів обізнаності особи з вимогами антикорупційного законодавства подавати в певні терміни саме декларацію в контексті приписів ч. 2 ст. 45 Закону,

а по-друге не доводить наміру особи щодо невчинення таких дій та усвідомлення їх протиправності.

Як бачимо такий підхід є грубим порушення принципу юридичної відповідальності (одним із видів якої безмовно виступає адміністративна відповідальність), а саме: «незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності» (ст. 68 Конституції України).

Переконані, що виключно умисно може бути вчинено «подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (ч. 4 ст. 172-6 КУпАП). В свою чергу необережність як форма вини порушення вимог фінансового контролю, характерною є для несвоєчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані. Наприклад, суб'єкт правопорушення може забути або не знати про необхідність подання повідомлення чи декларації, помилитися при підрахунках чи запам'ятовуванні конкретного строку подання декларації або повідомлення тощо.

Наступним розглянемо проблемні питання реалізації адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУпАП. Так, відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» особам, уповноваженим на виконання функцій держави та прирівняним до них особам, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб, зокрема у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

Формулюванню «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» може бути надано цілком різне трактування. При цьому будь-якого роз'яснення щодо його змісту не надано жодними нормативно-правовими приписами чи положеннями рекомендаційного характеру. Так, виходячи з прикладів судової практики стосовно притягнення осіб до відповідальності за порушення обмежень щодо одержання подарунків можемо зробити висновок, що вони є, м'яко кажучи, спірними у контексті розуміння зазначеного вище обмеження. Наприклад, Таращанський районний суд Київської області Постановою від 25.08.2015 (справа № 379/1230/15-п) встановив, що громадський інспектор з охорони довкілля Державної екологічної інспекції в Київській області, використовуючи свої службові повноваження одержав від громадянина подарунок у вигляді талонів на 200 літрів бензину марки А-95 мережі АЗС «Авіас», за те, що інспектор не буде складати на фізичну особу підприємця протокол про виявлені порушення природоохоронного законодавства, що тягне за собою накладення штрафу, чим порушив обмеження щодо отримання

подарунків, яке встановлено ч. 1 ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» [4].

З приведеного прикладу випливає, що під здійсненням діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави, розуміється отримання подарунку за використання такою особою службових повноважень у власних корисливих інтересах. З такою позицією не можна погодитися з наступних причин.

По-перше, якщо звернутися до поняття корупції згідно ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», то такі дії осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, містять ознаки корупції, а значить вони становлять корупційне правопорушення, а не правопорушення, пов'язане з корупцією, яким є адміністративне правопорушення, передбачене ст. 172-5 КУпАП. Натомість змістове наповнення вище приведеної фабули судових рішень, на нашу думку, становить склад злочину передбаченого ст. 368 КК України.

По-друге, корисливий мотив використання службових повноважень чи становища більшою мірою свідчить про порушення у описаному прикладі судової практики обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, закріплених ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції».

По-третє, такий підхід до трактування обмеження щодо одержання подарунку «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» може використовуватися у якості правового засобу уникнення кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України), адже поняття неправомірної вигоди є майже ідентичним по відношенню до поняття подарунку.

Відповідно зазначеним порушуються такі загальні принципи адміністративного права як верховенство права та законність. До переліку спеціальних принципів, а саме принципів адміністративної відповідальності, що порушуються при прийнятті відповідних рішень необхідно віднести принципи: доцільності, обґрунтованості та справедливості. Описане зумовлює необхідність детальнішої оцінки розглядуваних справ з метою забезпечення правильної кваліфікації правопорушень та, як наслідок, забезпечення притягнення осіб, винних у їх скоєнні до відповідальності. В свою чергу уніфікований підхід до прийняття рішень за відповідною категорією справ шляхом розмежування понять неправомірна вигода та подарунок. Зазначене може бути реалізоване на законодавчому рівні, вирішене у межах постанови пленуму Верховного Суду України чи методичних рекомендацій Національного агентства з питань запобігання корупції.

Вплив принципів адміністративного права може бути також простежено в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією. Так, згідно із змінами до ст. 294 КУпАП прокурор може оскаржити відповідну постанову судді

лише у випадках, передбачених ч. 5 ст. 7 та ч. 1 ст. 287 КУпАП. При цьому положення останньої статті також відсилають до ч. 5 ст. 7 КУпАП, якою текстуально відображено зміст принципу законності провадження у справах про адміністративні правопорушення. В свою чергу відповідними положеннями встановлено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Тобто прокурор може реалізувати своє право на апеляційне оскарження у справах про адміністративні правопорушення у визначених законом випадках виключно на стадії виконання судового рішення та лише за умови обмеження санкцією особистої свободи громадян. При цьому санкції адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, не пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян. Як наслідок, є очевидним, що відповідна правова конструкція, не дивлячись на текстуальне відображення змісту принципу законності, нівелює можливість об'єктивного з'ясування обставин справи, входить у протиріччя з принципом апеляційного оскарження рішень суду. Зазначене вказує виключно на необхідність законодавчого корегування чинних положень КУпАП.

Таким чином, значення принципів адміністративного права у вирішенні актуальних проблем реалізації адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією полягає у тому, що перші: можуть виступати свого роду призмою оцінки правових конструкцій при кваліфікації правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема щодо розмежування з корупційними правопорушеннями; на найвищому рівні визначають зміст правил провадження у справах про адміністративні правопорушення; виступають основою для прийняття рішень щодо уточнення та/або коригування адміністративно-правових (матеріальних та процесуальних) норм.

Наприкінці відзначимо, що у межах даного виступу неможливо висвітлити усі проблемні питання реалізації адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. В свою чергу описані нами проблемні питання реалізації адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, слугують прикладом необхідності звернення до принципів як основоположних основ функціонування правової системи, існування якої обумовлюється єдністю приватних та публічних інтересів в умовах співіснування суспільства.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056.

2. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією [Електронний ресурс] : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ вих. № 223-943/4-17. – Режим доступу: https://zib.com.ua/files/Golovam_apeliacijnih_sudiv_vid_2205_2017.pdf.

3. Справа про адміністративне правопорушення від 18.12.2017 № 591/6134/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71047504.

4. Справа про адміністративне правопорушення від 25.08.2015 № 379/1230/15-п [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49058912.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами [1].

Важливими у справі запобігання корупції є міжнародно-правові документи. Адже одним із важливих завдань антикорупційної політики в Україні є приведення її законодавства у відповідність до міжнародних та європейських актів.

Розглянемо Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [2] та Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією [3], які були прийняті Комітетом міністрів Ради Європи у 1999 році. Учасниками цих документів можуть стати як європейські, так і неєвропейські держави.

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією набула чинності для України з 1 березня 2010 року. У преамбулі до неї наголошується, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвиткові і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства.

Відповідно до глави II «Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні» держави зобов'язуються криміналізувати у вітчизняних законодавства корупційні злочини, передбачивши

відповідальність за співучасть у їх вчиненні та відповідальність юридичних осіб. Документ також передбачив створення спеціальних органів з протидії корупції, належну підготовку їх співробітників та фінансування, а також захист тих, хто повідомляє про корупційні злочини, та свідків, які дають показання. Конвенція врегулювала питання міжнародного співробітництва, взаємної допомоги та екстрадиції.

Контроль за виконанням положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією здійснює Група держав проти корупції (ГРЕКО).

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією набула чинності для України з 1 січня 2006 р. Метою документа є передбачення державами-учасниками у своєму внутрішньому законодавстві ефективних засобів правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду.

Конвенція передбачила заходи, яких необхідно вжити на національному рівні, питання міжнародного співробітництва та контролю за виконанням документа. Закріплено право для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, на порушення судової справи з метою отримання компенсації за заподіяну шкоду, що може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду. Передбачено строк позовної давності для компенсації шкоди не менше трьох років від дня, коли особа дізналася чи могла знати про її заподіяння або про здійснення корупційної дії та про особистість винної особи. Проте суд не розглядає позов після закінчення позовного строку тривалістю не менше десяти років від дня здійснення корупційної дії.

Контроль за виконанням Конвенції також покладено на Групу держав проти корупції.

Важливим документом у сфері запобігання корупції є також Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. [4]. Для України документ набрав чинності з 1 січня 2010 р.

У преамбулі до Конвенції зазначається, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею.

Цілями Конвенції є сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею; заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів; заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном.

Документ передбачив спеціальні заходи щодо запобігання корупції, створення в державах спеціального органу (органів) з протидії

ій, прийняття Кодексів поведінки державних посадових осіб, створення належних систем державних закупівель та прозорості і звітності в управлінні державними фінансами. Крім того, учасники Конвенції зобов'язалися криміналізувати окремі суспільно небезпечні діяння – підкуп національних державних посадових осіб, іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій, розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою, зловживання впливом, службовим становищем, підкуп у приватному секторі, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та ін.

Звернемо увагу, що розглянута Конвенція сформована з урахуванням багатосторонніх документів щодо запобігання корупції та боротьби з нею, у тому числі, Міжамериканської конвенції про боротьбу з корупцією, прийнятої Організацією американських держав 29 березня 1996 року, Конвенції про боротьбу з корупцією, яка зачіпає посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу, прийнятої Радою Європейського Союзу 26 травня 1997 року, Конвенції про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних угодах, прийнятої Організацією економічного співробітництва та розвитку 21 листопада 1997 року, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи 27 січня 1999 року, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи 4 листопада 1999 року, та Конвенції Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею, прийнятої главами держав й урядів Африканського союзу 12 липня 2003 року.

Отже, активізація регіонального співробітництва з протидії корупції обумовила прийняття міжнародних договорів у цій сфері.

Крім того, антикорупційне значення мають Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 р., Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р., Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 ., Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 р. та ін. Важливо знати і враховувати положення цих та інших міжнародних актів у сфері запобігання корупції.

Підсумовуючи викладене зазначимо, імплементація положень зазначених документів впливає на вітчизняне антикорупційне законодавство, яке ще залишається недосконалим. Наприклад, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18.04.2013 р. у новій редакції були викладені окремі злочини у сфері

службової діяльності та службової діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Потрібно і надалі продовжувати практику приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних та європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
3. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_102.
4. Конвенція ООН проти корупції. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

Казміренко Вікторія Олександрівна,
старший викладач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ Й МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

При здійсненні службових обов'язків поліцейські вступають у психологічний контакт з об'єктами професійної діяльності переважно в емоційно напружених умовах, коли результат міжособистісного протиборства здебільшого залежить від рівня психологічної готовності швидко й ефективно застосовувати прийоми психологічного самозахисту.

Вітчизняна наука визначає психологічну безпеку як систему організаційно-правових, фізичних і спеціальних психологічних заходів, що дозволяють забезпечити високий рівень працездатності й психологічної надійності особового складу, а також підтримувати високий рівень ефективності і продуктивності професійної діяльності.

Провідними напрямами забезпечення психологічної безпеки працівників є [1]:

– спеціально орієнтований відбір кандидатів на службу, що передбачає прогнозування поведінки в психологічно напружених умовах діяльності;

– постійне спостереження за поведінкою працівників та її змінами;

– аналіз критичних інцидентів (надзвичайних подій), що виникають у професійному середовищі;

– навчання психолого-тактичним прийомам забезпечення особистої безпеки в типових ситуаціях службової діяльності;

– надання знань, необхідних для формування індивідуальних та групових алгоритмів безпечної поведінки;

– навчання тактиці й методам забезпечення психологічної безпеки та надійності в ситуаціях шантажу та провокації;

– навчання прийомам безконфліктного вирішення психологічно складних ситуацій;

– навчання прийомам протидії маніпулятивному та сугестивному впливу;

– навчання прийомам безпечного спілкування;

– навчання прийомам нейтралізації постстресових симптомів;

– надання рекомендацій щодо забезпечення психологічної безпеки в позаслужбовий час, безпеки сім'ї;

– формування навичок постійного контролю стану власної безпеки та психологічної надійності.

Психологічна захищеність – сформований стан психологічної готовності до дій у психологічно складних та емоційно напружених умовах, здійснення профілактики негативних наслідків психотравмуючих впливів та професійної деформації, наявність відповідних знань, умінь і навичок безпечної професійної діяльності, створення позитивного соціально-психологічного клімату та керованих службових і особистісних взаємин у колективі.

Негативними чинниками стосовно дотримання особистої безпеки у професійній діяльності є [2]:

– недоліки знань про можливі небезпечні ситуації;

– занадто дружні та відкриті стосунки з людьми;

– схильність розглядати себе як учасника суспільних відносин, а не як працівника МВС;

– нездатність діагностувати ознаки небезпеки;

– фізична та психологічна перевтома;

– самовпевненість та розслабленість у небезпечних ситуаціях;

– послаблення самоконтролю в професійному спілкуванні;

– надмірна демонстрація і використання владних повноважень;

– втрата пильності внаслідок свідомого ігнорування небезпеки;

– апатія та благодушність.

Одним із важливих чинників психологічної безпеки поліцейських є перебудова стереотипів соціальної поведінки та формування уміння протистояти провокаціям.

Зазначимо найбільш поширені цілі провокативних дій. Це може бути:

– отримання кримінально-значущої інформації як для вчинення злочинів, так і для уникнення відповідальності;

– отримання випереджаючої інформації щодо планування заходів певних напрямів, їх термінів та інтенсивності;

– можливість залучення до злочинної діяльності;

– невиконання прямих службових обов'язків;

– дискредитація за різними обставинами;

– використання з корисливими намірами.

Поліцейські повинні пам'ятати, що їх легкодухість, вади характеру, необережне і нерозбірливе ставлення до «вигідних» пропозицій, спонсорства, подарунків та сувенірів, випадкових зустрічей і знайомств чи підтримка у сфері бізнесу, яким займаються члени їх родин, можуть бути першими індикаторами та ознаками початку провокуючого і дискредитуючого тиску.

Враховуючи суспільний характер діяльності поліцейських, велику питому вагу спілкування при вирішенні службових завдань, слід дотримуватися наступних рекомендацій щодо безпечних станів у ситуаціях службового та повсякденного спілкування. Зокрема, у професійному спілкуванні [3]:

– не згадувати в бесідах посадового статусу та прізвищ колег по службі, не обговорювати зі сторонніми особами службових справ чи натякати на них;

– не відрізнятись від оточуючих людей незвичним зовнішнім виглядом (крій та колір одягу, манера його носіння, зачіска);

– дотримуватись загальноприйнятних стереотипів поведінки;

– не виявляти надлишкової допитливості чи обізнаності, не демонструвати свої «ділові» можливості;

– бути рівним та ввічливим, не виявляти грубощів, пихатості, зарозумілості, нетактовності;

– бути пильним при спробах незнайомих осіб зблизитися, надати неочікувану послугу тощо;

– не розкривати перед випадковими особами напрями своєї уразливості (родина, діти, автотранспорт, помешкання) задля запобігання шантажу та тиску;

– не виявляти своїх слабкостей (алкоголь, гроші, негативні риси характеру);

– бути розбірливим щодо обіцянок, боргів, бізнесових послуг, особливо з використанням службового становища.

Певні пересторогиповинні мати місце і в ситуаціях спілкування з колегами по роботі як у межах виконання службових обов'язків, так і в неформальному спілкуванні, зокрема:

– повідомляти колегам лише загальні відомості, без інтимних подробиць щодо власного життя;

– не виявляти надлишкового інтересу щодо приватного життя колег, деталей вирішуваних ними службових завдань;

– бути обачливим щодо використання засобів зв'язку, які не виключають можливостей перехоплення інформації;

– не виявляти демонстративного незадоволення своєю посадою, заробітком, просуванням;

– не виявляти несанкціонованої чи неадекватної ініціативи в службових і особистих питаннях;

– використовувати при спілкуванні в багатолюдних місцях позамовні засоби (жести, міміка, деталі одягу, маніпулювання предметами).

Отже, аналіз діяльності поліцейських та матеріалів зарубіжних дослідників дозволив дійти висновку, що альтернативою провокативним діям є формування так званої «установки на виживання» в небезпечних ситуаціях, тобто конкретної орієнтації особистості на безпечну та ефективну діяльність. Визначається установка на виживання як свідома готовність та схильність фахівця до цілеспрямованої, надійної та достатньо самозахищеної діяльності в умовах виникнення, перебігу та вирішення штатних і позаштатних небезпечних службових ситуацій. У переліку цих умов можна визначити три, які складають певний «трикутник безпеки». Це – поінформованість, пильність і здоровий глузд поліцейського.

Список використаних джерел

1. Антонян Ю.М. Типология коррупции и коррупционного поведения [Электронный ресурс]. – URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej19/PDF/23.pdf.

2. Бахтиярова А. Взяточников нужно… лечить// Аргументы и факты. – 2011. – № 49 (1622)

3. Журавлев А. Л., Юревич А. В. Психологические факторы коррупции // Прикладная юридическая психология. – 2012. – № 1. – С. 8–21.

Калиновський Олександр Валерійович,
заступник начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Крупій Анастасія Іванівна,
курсант 3-го курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

На сьогодні впровадження ефективності антикорупційної реформи залишається одним із основних завдань органів державної влади в Україні.

У цьому напрямку на теперішній час вже здійснено низку важливих законодавчих і практичних кроків та продовжується впровадження відповідних ініціатив.

У 2014 році уряд запровадив, важливий для України, законодавчий акт, яким визначено вектори для створення ефективної загальнодержавної системи запобігання і протидії корупції. Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна

стратегія) на період 2014–2017 рр.» було визначено систему завдань і заходів щодо зменшення корупційного рівня та спрямований, зокрема на створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів та кращого світового досвіду. Крім того, закон спрямований на усунення ризиків корупції та впровадження прозорої системи проведення державних закупівель, подолання корупції у судовій системі й органах кримінальної юстиції, усунення корупційних передумов ведення бізнесу.

З метою виконання заходів, Урядом України було затверджено Державну програму щодо її реалізації на 2015–2017 (постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265), яка стала планом дій щодо зниження рівня корупції в Україні та спрямована зокрема на створення:

– на основі аналізу достовірних даних про корупцію – системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики;

– чітких законодавчих основ для функціонування незалежного спеціально уповноваженого органу з питань антикорупційної політики;

– запровадження ефективних антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади, забезпечення для суспільства прозорості їх діяльності;

– відповідно до міжнародних стандартів та кращого світового досвіду – системи професійної публічної служби.

Очікувалося, що у разі успішної реалізації Антикорупційної стратегії відбувся би процес зниження рівня корупції в Україні, підвищення рівня довіри населення до влади та значно зріс би рівень іноземних інвестицій в економіку держави.

Першочерговими цілями реалізації антикорупційної реформи було інституційне забезпечення закладених в Антикорупційній стратегії шляхів подолання корупції – створення та належне функціонування правоохоронних та превентивних органів – Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національного антикорупційного бюро України (НАБУ).

25 січня 2105 року набрав чинності Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». До того ж 27 липня 2015 року підписано Меморандум про співпрацю та обмін інформацією між Мін'юстом, МВС та НАБУ, укладений з метою об'єднання зусиль, спрямованих на їх співпрацю в частині попередження, виявлення, припинення, розслідування й розкриття корупційних правопорушень.

26 квітня 2015 року вступив у дію Закон України «Про запобігання корупції», спрямований на комплексне реформування системи запобігання корупції згідно міжнародним стандартам, якими передбачено, зокрема, створення окремого антикорупційного органу – НАЗК (центральний орган виконавчий орган із спеціальним статусом), що нарізі координує розробку та здійснює контроль за виконанням державними органами відомчих антикорупційних програм, забезпечує дотримання публічними службовцями законодавства щодо запобігання

та врегулювання конфлікту інтересів, правил етичної поведінки, здійснення щодо них заходів фінансового контролю тощо.

З метою забезпечення можливості реалізації основних функцій НАЗК – здійснює фінансовий контроль за майновим станом публічних службовців та забезпечує функціонування єдиної державної системи декларацій.

Не менш важливим моментом у протидії корупції було створення інституції з повернення активів, одержаних від корупційних злочинів, а також удосконалення режиму спеціальної конфіскації та накладення арешту.

У зв'язку з цим Верховною Радою України прийнято рішення про приєднання до Конвенції та участі у Робочій групі ОЕСР з боротьби з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях.

Для цього створено Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (скорочено – Агентство з розшуку та менеджменту активів або АРМА), яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані у кримінальному провадженні, а також управління активами, які арештовані у кримінальному провадженні. АРМА створено за аналогом установ з повернення та управління активами, які успішно функціонують у державах-членах ЄС відповідно до рішення Ради Європейського Союзу № 2007/845/ЈНА від 06 грудня 2007 року та інших актів права ЄС.

14 червня 2018 року набув чинності Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», яким передбачено його створення протягом року. Цим законом розпочато процес відбору кандидатів у судді за участю міжнародних експертів. Вищий антикорупційний суд буде судом першої та апеляційної інстанції.

На сьогодні, за інформацією НАБУ у 50 справах з-поміж 135 проваджень, в яких детективи Національного антикорупційного бюро завершили досудове розслідування, а прокурори САП скерували обвинувальний акт до судових інстанцій, розгляд не розпочався, а деякі справи перебувають у канцеляріях судів понад півтора року. Винесені обвинувальні вироки можуть стати підставою для повернення в дохід держави коштів та майна, на які накладено арешт під час досудового розслідування.

Цей стан боротьби з корупцією характеризується таким поняттям як «стагнація», хоча це поняття відноситься до економічної категорії, проте воно яскраво характеризує роботу антикорупційних і державних органів у боротьбі з цим негативним явищем.

Очікування роботи новоствореного Вищого антикорупційного суду чекають не лише прості українці та міжнародна спільнота, а й самі антикорупційні органи України, оскільки розуміють, що усі зусилля для подолання корупції в Україні не знаходять свого логічного завершення.

Особи, які вчиняють корупційні злочини не притягуються до кримінальної відповідальності, а кошти і майно здобуті незаконним шляхом залишаються у їхньому розпорядженні. Більше того, цих осіб судді навіть не відстороняють від займаних посад на час проведення досудового розслідування, тим самим даючи їм змогу продовжувати свою злочинну діяльність і впливати на учасників кримінального процесу.

Усе це наводить на висновок, що антикорупційна реформа в Україні повноцінно не реалізована на практиці, носить несистемний характер, і відповідно її ефективність низька. Хоча із запуском Вищого антикорупційного суду є надія, що ситуація кардинально зміниться на краще.

Калініна Ліана Миколаївна,
заступник начальника відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Корупція – негативне явище, що притаманне всім країнам. Своїми коренями корупція сягає у сиву давнину, настільки давно, що може здаватися, що це ганебне явище виникло разом з появою перших цивілізацій.

В сучасному світі найбільших своїх проявів корупція завжди набувала в період модернізації країни.

За результатами вимірювання Transparency International світового Індексу сприйняття корупції CPI у 2018 році індекс CPI України складає 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. У всесвітньому рейтингу Україна посідає 130 місце зі 168 позицій. У минулому році країна була на 142-му місці зі 175 позицій. Найкорупційнішими країнами світу були визначені Північна Корея та Сомалі із 8 балами. Найближчими сусідами України за ганебним антикорупційним індексом 27 балів є Іран, Камерун, Непал, Нікарагуа і Парагвай [2].

Відсутність результатів системної боротьби з корупцією, призводить до зневіри суспільства, зменшення інвестиційної привабливості, та бажання європейських та світових фундацій працювати з Україною на різних рівнях. Постійні корупційні скандали та відсутність політичної волі в боротьбі з корупцією, призводять до відкидання України на цивілізаційну обочину, та зменшення можливостей геополітичного, економічного та інших проривів держави. Протидія корупції в Україні ускладнюється тим, що корупційні стосунки набули поширення на всіх рівнях державної влади та управління, в політичному процесі загалом. Нею вражені практично всі гілки влади і владні інститути, органи місцевого самоврядування.

Ефективність антикорупційних рішень, які приймають на вищому державному рівні, нівелюється внаслідок їх свідомого блокування чи нехтування.

Поширення корупційних способів вирішення політичних, економічних і соціальних питань, правових спорів дає підстави дійти висновку про системність корупції в усіх сферах державного й суспільного життя, і навіть про загрозу формування в Україні певної «корупційної культури», коли у свідомості громадян окремі посади асоціюються з можливостями отримання незаконної вигоди. Створюється та легендується (легітимізується у свідомості громадян) осучаснена система т.з. «кормления» залежно від посади та місця в корупційній ієрархії.

Сучасний світ давно визнав корупцію глобальною проблемою. Найкращих результатів у боротьбі з корупційними проявами досягли Данія, Фінляндія та Швеція, які є трійкою лідерів у антикорупційному рейтингу CPI 2018 року з 91, 90 і 89 балами відповідно [2].

18 жовтня 2006 року в Україні була ратифікована Конвенція ООН проти корупції. Приєднання України до міжнародної спільноти у цьому питанні мало на меті сприяння «затвердженню позитивного іміджу України, як держави, де створюється сприятливий політичний клімат для широкомасштабної, взаємовигідної співпраці зі всіма країнами, у тому числі і в питаннях протидії корупції і іншим правопорушенням, які безпосередньо пов'язані з нею» [1]. Однак ратифікація конвенції ніяк не вплинула на рівень корупції в країні. Була створена правова база для здійснення антикорупційної політики, але вона не працювала через те, що принцип верховенства права, задекларований в Конституції України, не є основним принципом застосування закону в Україні.

Системна боротьба з корупцією потребує належної інституалізації цього процесу. Важливим є реалізація низки завдань у сфері антикорупційної політики, які поки що не реалізовано жодним органом держави, зокрема проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду неприйняття корупції. Таке оцінювання здійснюється неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями, але інструментів врахування цих досліджень в роботі органів публічної влади немає.

Одним із шляхів підвищення ефективності протидії корупції є інституційна реформа органів, що здійснюють досудове розслідування і кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини. Тому парламент схвалив створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів), основною функцією якого буде виявлення і розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку – Національне антикорупційне бюро України.

Іншим кроком у інституціоналізації механізму протидії корупційним діянням було створення Національного агентства з питань

запобігання корупції (НАЗК), центрального органу виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Великою проблемою на шляху формування та функціонування нових органів є те, що високопосадовці, на яких поширюється сфера повноважень нових органів, хочуть зберегти свій вплив на ці процеси.

Не можемо не погодитись з В.М. Пасічником, що безпосередньою умовою успіху боротьби з корупцією є посилення покарання за корупцію, запровадження кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину [3, с.6] . Так у Грузії боротьба з корупцією дала позитивні результати, оскільки широко використовувалися арешти та звільнення з роботи, зокрема протягом короткого проміжку часу були звільнені щонайменше 15 тисяч поліцейських та майже 40% службовців; а в Китаї за відмивання брудних грошей, за отримання хабарів або вчинення іншого корупційного вчинку чекає публічна страта та конфіскація всього майна. У Франції, коли до влади прийшов генерал Ш. де Голь, в один день були звільнені усі судді цієї країни. Цікавим також є досвід Ізраїлю, який завдяки значним соціальним пільгам для чиновників і суровому покаранню у разі виявлення корупційних діянь досягнув такого рівня, коли корупція практично відсутня, а також Німеччини, де основою боротьби з корупцією було завдання знищення матеріальної бази злочинних угруповань, що досягається конфіскацією майна і створенням належної правової бази для унеможливлення відмивання «брудних» грошей у цій країні.

Такі радикальні заходи потрібно застосовувати також в Україні.

Значно більших результатів в реалізації антикорупційної політики можна досягти, якщо залучати неурядові, громадські організації.

Одним з найбільш істотних чинників у подоланні корупції є ставлення населення до цієї проблеми. Як свідчать результати досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми. Крім того, значна частка населення з огляду на брак відповідних знань не кваліфікує певні види поведінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. За умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної і, таким чином, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте.

Виходячи з вище наведеного, можна зробити висновок, що ефективність протидії та запобігання корупції в органах публічної влади залежить від чотирьох головних складових:

1) наявності належної правової бази антикорупційного спрямування;

2) ефективного і повного її застосування;

3) розвитку системи громадського контролю та формування антикорупційної громадської свідомості;

4) організаційно-управлінського забезпечення антикорупційної діяльності.

Перше, що необхідно Україні для ефективної реалізації антикорупційної політики – це політична воля, усвідомлення того, що це треба Україні, і що за нас це ніхто не зробить. По-друге, принцип верховенства права повинен бути не просто декларацією, а реально діяти на всіх рівнях здійснення влади. По-третє, тісна співпраця з неурядовими організаціями є запорукою здійснення громадського контролю та формування у громадян свідомого негативного ставлення до корупційних проявів.

Корупцію неможливо знищити в якомусь конкретному публічному органі, або за допомогою лише одного органу. Це явище системне і тому долати його треба також гуртом і системно.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Transparency International Україна – Режим доступу: http://ti-ukraine.org/%D0%A1PI-2018.

2. Пасічник В. М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією / В. М. Пасічник. // Демократичне врядування. – 2014. – Вип. 13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_5.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : закон України № 198-VIII від 12 лютого 2015 року – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua /laws/show/198-19.

Кальниш Юрій Григорович,
провідний науковий співробітник Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії державного управління при Президентові України, доктор наук з державного управління, професор

РОЗВИТОК СИСТЕМИ НАУКОВО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Протидія корупції включає комплекс заходів різної міри впливу, спрямованих на: діагностику, профілактику, запобігання, виявлення та припинення корупційних діянь; притягнення корупціонерів до відповідальності; формування негативного ставлення громадськості до корупції та корупціонерів.

Науково-аналітичний супровід державної антикорупційної політики – комплексний, системний, перманентний багаторівневий процес, спрямований на підвищення ефективності заходів

антикорупційної політики шляхом здійснення відповідних науково-теоретичних, інформаційно-аналітичних та прикладних досліджень [1].

Фундаментальний рівень – науково-методичне забезпечення державної антикорупційної політики – передбачає приведення наукових досліджень з проблем протидії корупції до певної системи, розроблення нових пропозицій, наукових методик і рекомендацій з цих питань, раціональне їх запровадження у практику, прогнозування та науковий аналіз ефективності застосовуваних форм і засобів протидії корупції. Для цього необхідно:

– визначити та обґрунтувати пріоритетні напрями та тематику наукових досліджень з питань протидії корупції і забезпечити їх відповідне державне фінансування;

– забезпечити координацію узгодження та взаємодію у проведенні досліджень з антикорупційної тематики різними науковими державними і недержавними установами, а також творче співробітництво у дослідженнях проблем протидії корупції в Україні та іноземних державах, які здійснюються міжнародними організаціями, зарубіжними дослідницькими центрами або за їх підтримкою;

– поглибити системні дослідження теорії виникнення та поширення корупції, соціальну, політичну, економічну, правову сутність цього суспільного феномену;

– встановити порядок розгляду та реалізації пропозицій науковців щодо вдосконалення протидії корупції.

Емпіричний рівень – інформаційно-аналітичне забезпечення державної антикорупційної політики – передбачає створення системи наукового та інформаційно-аналітичного супроводу діяльності суб'єктів державної антикорупційної політики; моніторинг інформації про стан, динаміку і потреби протидії корупції. Для цього необхідно:

– створити та запровадити єдину для державної і недержавної сфер систему статистичних показників, що відповідала б міжнародним стандартам обліку і звітності та об'єктивно відображала стан протидії корупції в Україні;

– розробити й використовувати методики моніторингу та аналізу корупційної ситуації в Україні на основі статистичних та оперативних даних і соціологічних опитувань;

– розробити заходи державної підтримки засобів масової інформації, журналістів та науковців, які публікують антикорупційну інформацію й результати наукових досліджень з цієї тематики тощо.

Теоретико-прикладний рівень – практичне забезпечення науковими та інформаційно-аналітичними підрозділами реалізації державної антикорупційної політики – розроблення методик та практичних рекомендацій, зокрема щодо:

– уточнення поняття ті змісту, переліку суб'єктів корупційних діянь;

– визначення механізму перевірки джерел і правомірності цих доходів та витрат;

– встановлення обґрунтованих критеріїв визначення великого та особливо великого розміру хабаря;

– формулювання поняття «співучасть у корупції та хабарництві»;

– уточнення поняття та критеріїв визначення значної шкоди і тяжких наслідків стосовно посадових злочинів;

– уточнення та розширення поняття «інституту правового компромісу» щодо суб'єктів корупційних діянь, які добровільно сприяли виявленню, розслідуванню та припиненню корупційних діянь, вчинених ними особисто або іншими особами;

– розроблення механізмів заміщення корупції іншими легальними, правовими засобами лобіювання економічних інтересів суб'єктів господарювання тощо.

Важливим аспектом реалізації теоретико-прикладного рівня наукового супроводу державної антикорупційної політики є проведення національних та міжнародних науково-комунікативних заходів, навчання, обмін досвідом, стажування (в тому числі за кордоном) та участь фахових науковців у оперативних заходах по боротьбі з корупцією.

Практичний рівень – практична участь наукових та інформаційно-аналітичними підрозділів у заходах щодо реалізації державної антикорупційної політики, зокрема – використання наукової інформації для підвищення ефективності запобігання корупційним діянням, їх виявлення та розслідування, підготовки та прийняття відповідних управлінських рішень, проведення спеціалізованої антикорупційної експертизи проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, рішень, угод тощо:

– розроблення проектів нових законів і внесення пропозицій щодо змін та доповнень до чинних законодавчих й інших нормативно-правових актів у сфері протидії корупції та державної служби;

– розроблення та впровадження методик антикорупційної експертизи нормативно-правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування тощо;

– діагностика (розпізнавання) корупційних ситуацій, схем, механізмів, засобів шляхом розроблення та впровадження науково-обґрунтованих методик;

– профілактика (попередження, вжиття упереджувальних заходів з недопущення виникнення корупційних ситуацій);

– запобігання (усунення передумов вчинення корупційного діяння):

– впровадження методик антикорупційного контролю при прийнятті на державну службу та її проходженні;

– удосконалення адміністративної структури та механізмів управління в органах державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення виваженої та поміркованої оптимізації чисельності їх апарату;

– удосконалення механізмів відомчого контролю тощо.

Специфічний вид практичного рівня наукового супроводу державної антикорупційної політики пов'язаний з участю наукових експертів і консультантів безпосередньо в процесах виявлення та припинення корупційних діянь й притягнення корупціонерів до відповідальності. В цьому контексті необхідними стають подальші наукові розробки щодо удосконалення оперативно-розшукової діяльності, технічних засобів викриття хабарництва, підробок документації тощо. Важливими напрямами є удосконалення право-нормотворчості та дослідження психологічних особливостей корупційної злочинності.

В контексті профілактики та запобігання поширенню корупції особливого значення набуває науковий супровід формування негативного ставлення громадськості до корупції та корупціонерів, зокрема напрацювання та впровадження методик здійснення серед населення антикорупційної пропаганди.

В процесі формування політики у сфері протидії корупції, органам державної влади та місцевого самоврядування доцільно підтримувати постійну взаємодію з компетентними науковим установами та фаховими науковцями. А також активно залучати науковців до консультування, експертизи, моніторингу, аналізу та реального впровадження антикорупційних заходів.

Список використаних джерел

1. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії : Зелена книга державної політики / Дрьомов С.В. (наук. ред.), Кальниш Ю.Г. (кер. авт. кол.), Клименко Д.Б., Усатий Г.О., Усаченко Л.М. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2010. – 88 с.

Канцідайло Олександр Олександрович,
заступник начальника Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції України

ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕСПРАВЖНІХ (ІМІТАЦІЙНИХ) ЗАСОБІВ ДЛЯ ІМІТАЦІЇ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ (ГРОШОВИХ КОШТІВ) ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Однією із основних вимогяк української, так і міжнародної спільноти,на сьогоднішній день є здійснення ефективної боротьби з корупцією у всіх її проявах. За рівнем негативних наслідків найбільш шкідливими є саме корупційні кримінальні правопорушення.

Ефективність вжиття відповідних заходів органами, уповноваженими на боротьбу з корупцією, безпосередньо залежить від застосування усіх наявних законодавчо визначених можливостей.

Так зокрема у статті 50 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнятій резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовтня 2003 року, застосовується термін «спеціальні методи розслідування» для узагальнення таких понять як «електронне спостереження», «агентурні операції», «контрольована поставка» тощо [1].

Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) (Глава 21) та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі Закон України «Про ОРД») (стаття 8) передбачено проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) та оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ). При цьому одним із засобів, що використовуються під час їх проведення, – є несправжні (імітаційні) засоби (далі – НІЗ), що визначено ст. 273 КПК України, а також п. 17 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про ОРД». При цьому варто зазначити, що в зазначеній вище статті ЗУ «Про ОРД» наявна відсильна норма про те, що створення та використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів повинно здійснюватися згідно з положеннями статті 273 Кримінального процесуального кодексу України.[3, 4]

Згідно з коментарем до зазначеної вище статті КПК України, який підготовлений провідними вітчизняними науковцями та представниками практичних відомств з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, національного досвіду та правових традицій, які притаманні сучасній національній правовій системі, а також нових підходів до побудови процедури кримінального провадження, окремих його стадій та інститутів, НІЗ – це спеціально виготовлені речі і документи, що повністю або частково мають ознаки та властивості матеріальних об'єктів, які вони заміщують, що використовуються з метою проведення негласних слідчих (розшукових) дій. До НІЗ віднесеноспеціальновиготовленіречі та спеціально виготовлені документи.

Є загальновідомим фактом те, що предметом кримінальних корупційних правопорушень в більшості випадків безпосередньо стають грошові кошти в готівковій формі

Проте, виходячи з нинішньої практики документування корупційних правопорушень, в тому числі під час проведення НСРД та ОРЗ, поширення набуло використання дійсних банкнот грошових коштів, як заздалегідь ідентифікованих (помічених) засобів. Зазначена практика має низку недоліків у своєму застосуванні: часто потребує значного терміну на оформлення у відповідних фінансових органах, банківських установах, на що часто немає часу, неможливість зняття коштів у вихідні, святкові дні, перебування дійсних коштів, як доказів, у органах досудового розслідування, судах тривалі терміни (часто кримінальні провадження розслідуються роками), що позбавляє потерпілого права використовувати свої кошти на власний розсуд.

Водночас існують лише одиночні факти виготовлення та використання банкнот грошових коштів, як несправжніх (імітаційних) засобів (далі – НІЗ), з метою використання їх при імітації предмету злочину, хоча документування злочинів таким чином не має зазначених вище недоліків узагалі.Проте втакому разі закономірно може виникнути питання щодо наявності складу злочину через відсутність дійсного предмету злочину. Тому є потреба в аналізі законодавства щодо допустимості виготовлення та використання банкнот грошових коштів як НІЗ, чіткому дотриманні умов виготовлення таких НІЗ та у подальшому вдосконаленні правових норм, що стосуються їх виготовлення та використання. НІЗ.

Так право на виготовлення банкнот і монет має лише Національний банк України відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 33 Закону України «Про Національний банк України». Крім цього ст. 199 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї [2, 5].

Водночас виготовлення банкнот грошових коштів, як НІЗ, не може бути правопорушенням, так само як і, наприклад, застосування зброї поліцейським, за умови виконання завдань, покладених на нього, а також безпосередньо дотримання правомірності застосування.

Так обов'язковими умовамивиготовлення та використання НІЗ, що визначено в ст. 273 КПК України, є: прийняття рішення уповноваженою особою на це, використання лише під час проведення НСРД або ОРЗ відповідно, оформлення відповідного протоколу щодо виготовлення та використання НІЗ, відсутність порушень вимог Кримінального процесуального Кодексу під час проведення НСРД або ОРЗ.

Крім цього, як зазначено у коментарі спеціально виготовлені речі і документи, як НІЗ, можуть повністю або частково мати ознаки та властивості матеріальних об'єктів, які вони заміщують. Однозначно, що лише Національний банк України має організаційні та технічні можливості щодо виготовлення банкнот, а уповноважені органи та підрозділи при виготовленні імітації банкнот лише частково мають можливість зімітувати їх ознаки та властивості.

Згідно з коментарем до ч. 1 ст. 273 КПК України у разі виникнення необхідності вирішення завдань кримінального провадження, з метою забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій, органами досудового розслідування можуть виготовлятися та використовуватися спеціальні речі і документи для імітування знарядь або предметів вчинення злочину.

Водночас, порівнявши зазначене твердження науковців та практиків, що готували коментар, з положеннями норм, викладених у ст. 273 КК України, не знайдемо в жодній із частин терміну «предмет вчинення злочину», зокрема у ч. 4 визначено, що НІЗ, застосовані під

час НСРД, використовуються у процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину. Зазначене однозначно свідчить про недосконаліть зазначеної вище правової норми та необхідність внесення до неї відповідних доповнень.

Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що при дотриманні умов, визначених чинним законодавством, виготовлення та використання НІЗ для імітації предмету злочину (грошових коштів) при документуванні корупційних кримінальних правопорушень є доцільним та можливим з огляду на його раціональність, а також правомірність. При цьому є потреба в подальшому науковому дослідженні зазначеного питання та розробці відповідного проекту Закону з внесення доповнень до ч. 4 ст. 273 КК України щодо можливості використання НІЗ у процесі доказування, не лише як первинних засобів чи знарядь вчинення злочину, а й предметів вчинення злочину.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнята резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовтня 2003 року Інтернет ресурс: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml.

2. Кримінальний кодекс України. Інтернет ресурс:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print.

3. Кримінальнийпроцесуальний кодекс України. Науково-практичнийкоментар.

4. Закон України «Про оперативно-розшуковудіяльність». Інтернет ресурс: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12.

5. Закон України «Про Національний банк України». Інтернет ресурс: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990679.html.

Кісілюк Едуард Миколайович,
професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Конституція України одним з головних обов'язків держави проголошує забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Одним з основних конституційних прав громадян України є право на освіту. Переважна більшість населення України прагне отримати не просто освіту, а бажає здобути вищу освіту. Досить часто таке бажання пов'язане з негативними моментами, які виникають як на початку реалізації права на здобуття вищої освіти, так і в процесі навчання у вищому навчальному закладі, а також при його закінченні. Нерідко ці моменти мають кримінальне забарвлення. Тому належний правовий захист і забезпечення права на освіту – це дійсні кроки для гарантування

належного дотримання прав і свобод людини і громадянина в державі, зміцнення її як правової держави. Важлива роль у такому захисті належить кримінально-правовим нормам.

Діяльність щодо надання послуг освітнього характеру регламентується великою кількістю нормативно-правових актів, які визначають завдання, функції, принципи діяльності вищих навчальних закладів, повноваження, права та обов'язки представників таких закладів і т.п. Незважаючи на існуючі заходи по охороні та належній реалізації права на освіту різними правовими нормами, вдосконалення перш за все потребує її кримінально-правове забезпечення. Адже сучасний стан у цій сфері визнати навіть задовільним, на жаль, не можна.

Незважаючи на те, що норми Особливої частини КК України містять положення, у яких передбачено відповідальність за різноманітні посягання у сфері вищої освіти, окремі з них є недосконалими. Основну увагу на сьогодні потрібно зосередити на протидії корупції у вищих навчальних закладах.

Купувати оцінки чи дипломи про освіту – нонсенс. Лише папірець не допоможе людині посісти гідне місце у суспільстві. Така нечесна дія, як купівля диплома, завдає суспільству великої шкоди. Низької кваліфікації лікар чи вчитель, наукові дослідження, які не використовуються для покращення життя людей, – усе це перешкоджає руху суспільства вперед.

Сподівання громадян нашої держави на ліквідацію або хоча б деяке зниження рівня корумпованості у вищих навчальних закладах України виявилися марними. Це негативне явище не лише не втратило сили, а навпаки – зміцніло і щораз більше розповсюджується на теренах України по всіх навчальних закладах незалежно від форми власності.

Розміри корумпованості у сфері освіти вражають своїми масштабами. З впевненістю можна засвідчити, що безоплатної форми навчання в Україні не існує! На жаль, корупція глибоко засіла в системі освіти. І тут виникає чимала загроза, оскільки громадяни не володіють основними правовими і споживчими навичками. Корупційні дії непорядних чи неефективних організацій майже неможливо простежити за допомогою звичайних ринкових механізмів. Що ж стосується контролю за діяльністю інститутів вищої освіти, то він, у порівнянні з розмірами і процедурами нагляду за роботою державної адміністрації, відносно слабкий [1].

Через те, що інститути освіти діють за правилами ринку не так виразно, як інші сфери, в суспільстві формується думка, ніби протидіяти корупції тут складно. Не випадково в останні роки кредит довіри до системи вищої освіти катастрофічно падає.

Опитування, проведені різними дослідницькими групами з проблем корупції, свідчать, що сфера освіти, на думку більшості респондентів, визнається однією з найбільш корумпованих [2]. У цьому зв'язку з'ясування основних причин, що породжують корупцію у сфері вищої освіти, становить безперечний інтерес.

Ці ж дослідження називають такі основні причини, що породжують корупцію у вищій освіті: економічне підґрунтя, тобто недостатня зарплатня викладачів; форма навчання; дефіцит здібних викладачів, вузів, місць на популярні спеціальності; монополія держави в сфері освіти; фетишизація оцінки.

Оцінюючи поширеність корупції, експерти майже одностайно відзначають закономірність: чим потужніші грошові потоки, тим більша корупція. До списку найкорумпованіших вузів, складеного експертами, увійшли вузи медичного і фармацевтичного профілю, економічного і, на жаль, юридичного – як найбільш престижні на сьогодні. Особливо відзначаються вузи з великою кількістю іноземних студентів.

В сучасному українському суспільстві корупція сприймається як органічне, природне явище. На «поверхні» проблема визнається, конфлікт проголошується, відбувається пошук раціональних шляхів боротьби з цим злом. Однак на рівні «колективного несвідомого» конфлікту не існує. Майже повна відсутність конструктивних, раціоналістичних метафор в осмисленні корупції свідчить про те, що суспільство не знаходить позитивних ресурсів для боротьби з цим соціально-політичним феноменом. Тобто у свідомості громадян міцно проросли уявлення, що явище це нормальне: на рівні повсякденного сприйняття критичного ставлення до корупції немає.

Нинішні вади системи вищої освіти є однією з найгостріших суспільних проблем, оскільки вкрай негативно впливають на такі соціально активні шари населення, як студентство, інтелектуальна еліта. Та й практично на все суспільство. Тому привернення громадської уваги до цієї проблеми має першочергове значення.

Ринкова економіка вимагає підготовки професіоналів вищого рівня в будь-якій сфері соціально-економічного та політичного життя нашої держави. Звільнення системи вищої освіти від корупції, проведення глибоко продуманих реформ, які б якісно змінили модель управління вищими навчальними закладами, стало життєвою необхідністю. Внаслідок того, що корупція носить системний характер і спостерігається в усіх гілках влади, проблема боротьби з нею набуває особливого значення.

Усвідомлюючи важливість таких факторів, керівники деяких вузів дійшли висновку про доцільність організувати обговорення проблем самоуправління, зокрема й впровадження внутрішнього контролю за можливими випадками корупції. Певні стандарти в цій галузі можуть бути використані для вироблення нових державних нормативів, що сприятиме вдосконаленню системи державного контролю.

Таким чином, наявна проблема зловживань у сфері вищої освіти потребує кримінально-правового втручання. Існуючі кримінально-правові норми покликані врегулювати дану проблему і частково її вирішують. Але ці норми потрібно удосконалити і спрямувати на захист та забезпечення конституційного права на освіту і, зокрема, вищу, в Україні.

Список використаних джерел

1. Роберт Клитгард и Хезер Бразер. Работать вместе для преодоления коррупции. OLIVE Subscription Service: Mulberry series, № 1 (98).

2. Дослідження «Громадська думка щодо корупції та хабарництва в Україні». Соціологічне дослідження центру Соціальний моніторинг за сприяння програми розвитку ООН в Україні URL: www.uisr.org.ua.

Кобко Євген Васильович,
доцент кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

У контексті того, що наша держава стала на шлях євроінтеграційних процесів, перед нею постала низка зобов'язань. Одним із пріоритетних, наприклад є боротьба з корупцією. Національна безпека є основою існування будь-якої держави, при забезпеченні якої актуальним завданням є запобігання корупції в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Слід акцентувати увагу, що проблемні питання, які сьогодні постають перед нашою державою є наслідком минулої не лише зовнішньої, а й внутрішньої антикорупційної політики.

Питанню національної безпеки присвячені роботи таких дослідників, як: В. Горбуліна, І. Грицяка, А. Качинського, В. Почепцова, А. Падеріна, Г. Перепелиці, Т. Стародуб, Г. Ситника, І. Храбана, Л. Чекаленко та ін. Проте, слід зауважити, що незважаючи на значну кількість наукових публікацій у сфері національної безпеки, практично відсутнім є ґрунтовний аналіз такого явища, як корупція у контексті загрози національній безпеці.

За даними Центру Разумкова та низки закордонних соціологічних служб корупція в сучасній Україні виросла до розмірів, що загрожують національній безпеці. «Суспільство усвідомлює, що слабка державність і корупція – це поїдання всіх державних інституцій, довіри суспільства до влади. Тобто логіка така: якщо держава є слабкою, – вона не здатна себе захистити», – аргументує один із дослідників даної проблеми В. Краснопьоров [1].

Державні службовці виконуючи основоположні функції в державі забезпечують внутрішню і зовнішню безпеку, ефективне функціонування інфраструктури економіки, формують соціально-психологічний клімат суспільства. І тому, кожній посадовій особі, як зазначає Н. Нижник, повинно бути притаманним загострене почуття справедливості, яке повинно бути, передусім, в двох аспектах: критичній професійній оцінці поведінки оточуючих людей і критичній самооцінці власних дій по відношенню до громадян, які пов'язані з нею, залежать від неї і чекають відповідного задоволення своїх інтересів [2].

Так, саме в Конституції України зазначено, що людина, її права та свободи становлять в державі найвищу соціальну цінність.

У свою чергу М. Мельник, акцентує увагу, що корупція буде існувати доти, доки буде існувати публічна влада. Відмінність різних держав у цьому плані полягає не у наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливі корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси. Він наголошує, що завжди знайдуться несумлінні чиновники, які прагнутимуть у приватних цілях скористатися можливостями публічної влади [3].

Поширення корупції в державі завдає значної шкоди всій системі управління та в разі невжиття відповідних заходів може поглибити такі наслідки, як: падіння авторитету державних і владних структур; затримка модернізації та розвитку національної економіки, порушення принципу конкуренції; зростання цін унаслідок включення хабаря як обов'язкової складової до цінової формули на товари та послуги; погіршення інвестиційної привабливості держави; дискредитація закону як універсального регулятора суспільних відносин і перетворення його в засіб задоволення приватних і корпоративних інтересів тощо [4]. Так, корупція здатна породжувати у різних галузях суспільного розвитку кризові стани не тільки однієї окремої держави, а й впливати на групи країн, що у свою чергу може стосуватися конкретної діяльності країни. Корупція є однією із провідних передумов існування злочинності, зокрема транснаціональної.

С. Лазаренко та К. Бабенко, вважають, що поширення корупції на сучасному етапі має певні особливості серед яким можна виокремити, зокрема: політизація корупції – корупція в класичному вияві, притаманне діловій практиці ведення бізнесу, стає все більш політизованою, переміщуючись у владні структури; перехід корупційних зв'язків з розряду тимчасових та випадкових явищ в розряд усталених корупційних схем; інтернаціоналізація і глобалізація корупції. Форми корумпованих грошових потоків стають недосяжними для контролю з боку національних правоохоронних органів; розширення сфери легалізації корупції, тобто маскування корупційних афер під законні операції. Як наслідок, легалізована корупція випадає з поля зору правоохоронних органів і набуває ще більших масштабів [5].

М. Колеснікова зазначає, що причинами корупційних проявів є: непомірне «розростання» бюрократичного апарату чиновників, значна поширеність дозвільних процедур у державному управлінні, криміналізація владних відносин (економічна залежність влади від приватного капіталу); низький рівень заробітної плати державних службовців; відсутність дієвого контролю суспільства за діяльністю органів державної влади; недосконалість законодавства, що регулює відносини влади і капіталу щодо сфери впливу; соціально-економічна криза в державі тощо [6].

За останні роки вдалося зробити ряд кроків щодо удосконалення нормативно-правової бази. Серед яких, зокрема прийняття законів України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [7],

«Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. № 1698-VII [8], «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 20142017 роки» від 14.10.2014 р. № 1699-VII [9] тощо.

Також, в Україні протягом останніх років є напрацьованою інституційна база, яка займається питаннями боротьби з корупцією. На нашу думку, у контексті забезпечення національної безпеки – це є позитивним аспектом. Так, зокрема окрім традиційних інститутів, створено спеціалізовані органи, наприклад такі, як: спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції та Національне антикорупційне бюро. Наразі привертає увагу світової спільноти та громадськості створення антикорупційного суду.

Отже, корупція є результатом соціальних процесів, які мають певні закономірності. Боротьба з корупцією в Україні повинна базуватися на злагоджених діях органів державної влади та громадянського суспільства, що сприятиме ефективному забезпеченню національної безпеки. Нормативно-правові та організаційно-управлінські заходи є основою боротьби з корупцією.

Список використаних джерел

1. Корупція – найбільша загроза національній безпеці України (опитування): https://www.radiosvoboda.org/a/27400902.html.
2. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: монографія / За заг. ред. Н.Р. Нижник, Н.Т. Гончарук. – Донецьк: Моноліт, 2009. 384 с.
3. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія / М.І. Мельник. Київ: Атіка, 2001. 304 с.
4. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки: Указ Президента України від 21 жовт. 2011 р. № 1001/2011 / Офіц. вісник Президента України. 2011. № 29. Ст. 1139.
5. Лазаренко С.Ж. Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади / Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 1. С. 120-122.
6. Колеснікова М.В. Інформація як спосіб боротьби з корупцією / Юридичний науковий електронний журнал, 2016. № 2: www.lsej.org.ua.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700VII: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
8. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1698-18.
9. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.

Копитова Олена Сергіївна,
суддя Київського апеляційного господарського суду, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ПОНЯТТЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІДСТАВ НАБУТТЯ АКТИВІВ

Глобалізація представляє собою складні сучасні процеси світової інтеграції, які поряд з усіма позитивними результатами мають і певні складнощі, передбачає інтеграцію світового співтовариств яка в загальному розумінні спрямована на подолання державних кордонів та відмінностей між людьми і країнами. Такі процеси відбуваються у всіх сферах суспільного життя [1].

Запровадження кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, зокрема шляхом передбачення відповідного складу злочину у статті 368-2 КК Кримінального кодексу України (далі – КК), спрямовано на виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо імплементації статті 20 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року, відповідно до якої «за умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати».

Водночас при криміналізації незаконного збагачення передусім необхідно було виходити з принципів та норм Конституції України, адже закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

За юридичною позицією Конституційного Суд України, викладеною у рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини) [2].

Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) у своїй доповіді щодо верховенства права, затверджені на її 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25–26 березня 2011 року, наголосила, що однією зі складових верховенства права є правова визначеність, яка вимагає, щоб правові норми були чіткими й точними, спрямованими на те, щоб забезпечити постійну прогнозованість ситуацій і правовідносин, що виникають (пункти 41, 46) [3].

Дотримання вимоги ясності і недвозначності норм, які встановлюють кримінальну відповідальність є особливо важливим з огляду на специфіку кримінального права та наслідки притягнення до

кримінальної відповідальності. Так, притягнення до такого виду юридичної відповідальності пов'язане із можливими серйозними обмеженнями прав і свобод людини і громадянина.

З цього приводу примітною видається позиція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), який у рішенні «Солдатенко проти України» від 23 жовтня 2008 року зазначив, що «коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності», а також наголосив, що закон має відповідати принципові верховенства права, із чим пов'язане поняття «якість закону», яке означає, що «у випадку, коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні – для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля» (пункт 111) [4].

Також в іншому рішенні у справі John Murray v. Unsted Kingdom від 8 лютого 2006 року визнав, що «суд може робити негативні висновки з мовчання обвинуваченого, коли фактичні обставини справи явно вимагають від особи надати пояснення, якщо при цьому таке мовчання не є основною підставою для обвинувального вироку. Практика ЄСПЛ також підтверджує, що володілець майна як ніхто інший, обізнаний про джерела походження свого майна і може легко продемонструвати їх законність [5].

Наведене є важливим в контексті аналізу складової нормативного припису, визначеного статтею 368-2 КК, а саме: «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами». На наш погляд таке сполучення слів у кримінальному законі, який не допускає аналогії і має бути максимально чітким у власних дефініціях, допускає довільне тлумачення та уможливлює певну свавільну практику при його практичній реалізації.

Звернення до історичної волі законодавця, віддзеркаленій у первинній редакції статті 368-2 КК дозволяє зробити висновок, що спочатку він дотримувався конвенційних застережень (Конвенції ООН проти корупції 2003 року), однак після внесення п'яти змін до диспозиції цієї норми, остання набула ознак невизначеності, що має бути усунуто законодавцем.

Так, із чинної редакції статті 368-2 КК випливає, що якщо у тієї чи іншої особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, попередньо (наприклад, згідно із заявою про злочин) встановлено спосіб життя, який не відповідає її доходам, то слідчий повинен перевірити наявність активів й усі можливі версії їх законного набуття. При цьому, підозрюваний і обвинувачений може надати органу досудового розслідування і суду свої пояснення або не надавати їх. У другому випадку сама по собі відмова надати докази законності набуття активів ще не може розглядатися як факт відсутності таких доказів. Фактично має місце ситуація, за якої можливість притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 368-2 КК

поставлена у пряму залежність не від того, чи сторона обвинувачена може зібрати докази, які підтверджують незаконність збагачення, а від того, що законність підстав набуття активів не буде підтверджена.

Викладене свідчить про викладення диспозиції частини першої статті 368-2 КК у спосіб, шо не відповідає вимозі ясності та недвозначності закону, що встановлює кримінальну відповідальність, а отже наділяє суб'єктів владних повноважень необмеженою дискрецією щодо її інтерпретації та застосування на практиці.

На переконання автора, для проголошення України дійсно правовою державою, складовою якої є визнання її як антикорупційної держави, має бути повернута первинна редакція частини першої статті 368-2 КК у редакції, яка існувала до змін 02 лютого 2015 року, має бути повернута законодавцем «одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак, зазначених у статті 368 цього Кодексу», оскільки саме у такій редакції, вона є максимально чіткою, ясною і недвозначною, що відповідає принципу правової визначеності як складової принципу верховенства права, закріпленого статтею 8 Конституції України.

Список використаних джерел

1. Стрельцов Є. Кримінальне право України: вітчизняні постулати в процедурах міжнародної криміналізації // Євген Стрельцов / Юридичний вісник України. – № 18–19 (1191–1192). – 4–17 травня 2018 року.

2. Європейська Комісія «за демократію через право» (Венеційська комісія). Верховенство права. – Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) // режим доступу: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05

4. Рішення Європейського суду з прав людини «Солдатенко проти України» від 23 жовтня 2008 року // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_504

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «John Murray v. Unsted Kingdom» від 8 лютого 2006 року // режим доступу: http://www.refworld.org/cases,COECOMMHR,402a22c44.html

Корольчук Віктор Володимирович,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У довідковому документі ООН про міжнародну боротьбу з корупцією остання визначається як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях».

Одним з основних факторів, який негативно впливає на розвитку держави, залишається корупція, масштабність якої стала важливою домінантою суспільного життя України. Корупція в податковій сфері негативно позначається на наповнення бюджету держави, тінізації економіки, зростанні негативних настроїв в суспільстві, зниженні міжнародних рейтингів і довіри на міжнародній арені.

Прозорості в цій сфері заважають високі податки і виконання податковими органами України «своїх завдань» по наповненню бюджету і контролю правильності сплати податків.

На нашу думку основними причинами податкової корупції в Україні являються:

1. Заплутана законодавство, яке постійно змінюється.

Розібратися у всіх нюансах нинішнього законодавства дуже складно. Сьогодні існує ще й понад 2 тисячі листів з роз'ясненнями та інструкціями про те, як правильно платити податки.

2. Маргіналізація населення.

Згідно даних міжнародних організацій, в українському суспільстві давати/брати хабарі і уникати сплати податків - не вважається чимось непристойним. Часто хабарі не вимагають, але приватні підприємці самі шукають виходи, щоб їх дати.

3. Політична «дах».

Системи доглядів від оподаткування і поборів з бізнесу керується на рівні вищих чиновників уряду, нардепів Верховної Ради, керівництва правоохоронних органів і судової системи. Вони і прикривають сумнівні схеми в разі потреби.

4. Неправильна підхід

Перед податковими органами часто ставлять завдання по наповненню бюджету. Але податківці повинні лише контролювати дотримання законодавства та правильність сплати податків, а не шукати шляхи підвищення податкових зобов'язань.

5. Занадто високі податки

Податкове навантаження на підприємства занадто велика і працювати «по білому» для більшості недоцільно і невигідно.

6. Деморалізація населення.

Негативний настрій в суспільстві, викликане знанням корупційної складової в даній сфері, повсюдно формує негативні тенденції громадської діяльності в державі.

Одним з таких каменів спотикання є податок на додану вартість (ПДВ) в даний момент вважається головним корупційним податком. Особливістю української економіки є те, що більше половини виробленої продукції йде на експорт. Виробник-експортер отримує право на повернення податкового кредиту за нульовою ставкою. А зобов'язання в цьому випадку відсутній – готовий продукт відпускається за кордон без нарахування ПДВ. Повертати цей самий податковий кредит для скарбниці – чиста втрата. Існуюча система – клондайк для реалізації корупційних схем. Можна роками стояти в черзі на відшкодування, а можна отримати свої ж гроші швидко – якщо заплатити приймають рішення чиновникам. Офіційна позиція чиновників Мінфіну і ДПАУ з цього приводу: кожен факт відшкодування ПДВ потрібно ретельно перевіряти, адже сьогодні існує безліч злочинних організацій, що спеціалізуються на махінаціях з використанням механізму відшкодування ПДВ. Так званий фіктивний ПДВ дійсно існує. Схема, коли ПДВ стає джерелом для організації шахрайських схем фіктивного експорту та заробляння грошей «з повітря». Наприклад, підприємство експортує металоконструкції, які Торгово-промислова палата України визнає що не мають аналогів товарами. Перетнувши кордон ці, прямо вирушають на переробку у вигляді брухту, а аферисти вимагають, щоб їм повернули ПДВ за продукцію. Або взагалі нічого реально не експортується, але в податкову подаються ідеально оформлені документи з усіма підписами та печатками з митниці про проходження кордону, а податковий орган отримує команду повернути гроші.

В Україні склалася нездорова ситуація, коли шахраї на ПДВ наживаються, а підприємства, які реально експортують українську продукцію, чекають повернення податку роками або платять хабарі.

Щоб перемогти податкову корупцію, потрібно не тільки знижувати податки і контролювати витрати держслужбовців, а й реалізувати наступні кроки:

1. Переглянути законодавство.

Податкове законодавство має стати простим і однозначним, не завжди мінливим, а всі умови прописані саме в законах, а не в листах і роз'ясненнях податкових органів.

2. Знизити податки.

Якщо знизити різні збори одночасно з посиленням покарання за несплату податків, бізнесменам буде вигідніше платити податки і працювати «в білу», ніж вплутуватися в сумнівні схеми, давати хабарі і залишатися «в тіні».

3. Контролювати податкові органи.

З одного боку, потрібно переглянути зарплати співробітників податкових органів в сторону підвищення, з іншого – контролювати доходи, витрати чиновників, членів їх сімей.

4. Автоматизувати процеси.

Радикально змінити ситуацію з протидії незаконному відшкодуванню ПДВ і допомогти боротися з фіктивними підприємствами змогла б електронна система звітності, яка б дозволила виявляти фіктивні підприємства в режимі реального часу (on-line). Однак в автоматизованому режимі повинна працювати і система відшкодування ПДВ.

5. Профілактика корупції.

Для завчасного виявлення фіктивних дій податкові органи повинні аналізувати фактори ризику: підозра повинні викликати операції з виплатою роялті, офшорами, страхуванням. Якщо блокувати незаконні операції заздалегідь і розголошувати їх, то навіть високопоставлені покровителі вважатимуть за краще не брати участь в такого роду діяльності.

На завершення залишається підкреслити, що при чіткому і сумлінному виконанні всіх вище перерахованих завдань можна буде констатувати той факт що ситуація поступово поліпшуватиметься і з'явиться шанс минути корупційну складову в діяльності податкових органах і громадянське суспільство в цілому.

Крижна Валентина Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В Україні, як і в усьому світі, корупцію віднесено до головних політичних, економічних і соціальних проблем. Вона визнана одним із найзагрозливіших явищ сучасності, що здатне мотивувати позанормативну діяльність органів державного управління, гальмувати економічний розвиток, нести загрозу багатьом елементам конституційного та суспільного ладу, а також національній безпеці держави. Корупція підриває засади демократичного устрою, довіру до влади, порушує принципи верховенства права, справедливості й рівності перед законом, відповідальності за вчинене діяння, чесної конкуренції, призводить до зростання тіньової економіки та падіння авторитету держави в міжнародному співтоваристві. За умови відсутності системної протидії корупції з боку держави та суспільства

вона здатна до поширення та вкорінення в суспільних відносинах і в державній системі загалом [1].

Протягом усіх років незалежності в Україні триває процес розробки та реалізації державної антикорупційної політики, який втілюється в ухвалення антикорупційних законів, відповідних концепцій та стратегій, а також прийняття державних програм щодо їх виконання. Однак, незважаючи на активну розбудову національного антикорупційного законодавства, рівень корупції у країні продовжує залишатися гранично високим, що відмічається не тільки вітчизняними і зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, але й навіть вітчизняними представниками вищих органів законодавчої та виконавчої влади.

Отже, в умовах євроінтеграції України нашій державі необхідно звернути увагу на розгляд передових європейських систем управління корупційними ризиками у сфері державного управління, які довели на практиці свою ефективність, з метою запозичення зарубіжного досвіду.

При цьому за умов масштабної корупції акцент повинно бути зроблено саме на виявленні та усуненні причин, а не боротьбі з конкретними її проявами. Зокрема, для правових систем деяких розвинених країн взагалі нехарактерне використання в законодавстві терміна «боротьба», законодавці закладають в нормативно-правовому акті принципи (або механізми) оцінювання та мінімізації корупційних ризиків, що стосуються певної сфери діяльності [2].

За одержання хабаря у Голландії відповідальність публічного службовця передбачена відповідними статтями кримінального кодексу цієї країни. У Кримінальному кодексі Франції є розділ «Про порушення службового обов'язку». Цим розділом визначено такі злочини, які мають ознаки корупції: вимагання чи прийняття подарунків, переваг тощо за певні дії, утримання від певних дій або зловживання своїм впливом [6, с. 118]. Фактично одним із різновидів корупції у Кримінальному кодексі Франції різновид хабарництва визначено як торгівлю впливом.

Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються в Німеччині, потрібно назвати реєстр корумпованих фірм. Його суть полягає в тому, що фірма, яка внесена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів

Передбачено жорсткі покарання за фінансування легальної економічної діяльності за рахунок коштів, здобутих злочинним шляхом, зокрема прибутку від легалізації «брудних» грошей. Основою боротьби з корупцією в Німеччині є завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової, бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскацією майна та створенням належної правової бази для унеможливлення відмивання «брудних» грошей.

Традиційно малокорумпованою вважають британську політику. В англійському праві поняття «корупція» визначено досить вузько: це

хабарництво або отримання винагороди чи іншого доходу в обмін на сприятливе рішення.

Велика Британія має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Система антикорупційних механізмів тут урегульована на законодавчому рівні. Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 р., закони про попередження корупції – у 1906 і 1916 рр. – були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів, ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинність.

Безпосередньо корупційні процеси у Великій Британії відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 р. Його зусилля зосереджені на основних сферах громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості: це члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; це колишні міністри й інші посадові особи, які працюють у тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді, тощо.

У галузі боротьби з корупцією у Бельгії пішли не лише традиційним репресивним шляхом – установлення кримінальної відповідальності за корупційні діяння, а також подбали про попередження корупції. Так, ця проблема знайшла своє відображення в межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління), зокрема в реформі сектору фінансового контролю. Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки (деонтології).

У Данії серед основних важелів боротьби з корупцією насамперед треба відзначити інформаційну прозорість державних структур, які ухвалюють рішення з того чи іншого питання, і свободу доступу преси до документів, на яких ці рішення ґрунтуються.

Крім того, у деяких державах у боротьбі з корупцією активно використовують різноманітні громадські організації. Зокрема, Швеції незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства займається створена 1994 р. громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує провідних шведських політологів, економістів та інших науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві ця організація займається й вивченням специфічних питань, у т. ч. пов'язаних із боротьбою з корупцією.

У деяких державах повноваження щодо протидії корупції покладено на одну із силових структур або їх розподілено між кількома відомствами. Разом з тим, європейські експерти попереджають, що реалізація політики протидії корупції може ускладнюватися такими факторами, як необхідність координації дій між різними відомствами,

зміна політичного керівництва та курсу, конфліктні інтереси зацікавлених груп. У будь-якому разі, звітність, моніторинг та координація є критично важливими елементами на етапі реалізації.

З метою координації діяльності державних органів у сфері боротьби з корупцією на національному рівні та підготовки пропозицій щодо вдосконалення існуючої системи протидії цьому явищу в багатьох державах створено міжвідомчі комісії з представників профільних міністерств і відомств[3].

Законодавство країн Європи у сфері боротьби з корупцією відповідає вимогам Конвенції про корупцією у контексті кримінального права, Конвенції ООН проти корупції та інших міжнародних актів. Що ж стосується України, то у антикорупційному законодавстві існують прогалини. Це потребує подальшого удосконалення та упорядкування відповідно до міжнародно-правових актів із питань протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні : навчальний посібник для студентів вузів / І. С. Бондар [та ін. Київ : Ліра-К, 2016.

2. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.center.gov.ua/rizne/mizhna

radniiy-dosvid-schodo-zapobigannya-ta-protidiyi-korupciyi.htm

3. Антикорупційний закон. [Електронний ресурс] – Режим доступу:http:// www.pozovna.com.ua. – 2011. – 29.06.

Кришевич Ольга Володимирівна,
професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА ГРУЗІЇ

Кримінальний Кодекс України має реформуватися відповідно до стратегії європейської інтеграції, з урахуванням найкращих іноземних стандартів, оскільки за сучасних умов без звернення до позитивного іноземного досвіду неможливо розбудовувати національну правову систему, забезпечувати обмін правовою інформацією. Одним із першочергових завдань будь-якої країни є протидія злочинам пов'язаних із отриманням неправомірної вигоди, оскільки зазначені злочинні діяння тісно переплетені із корупцією та підривають авторитет органів державної влади й викликають резонанс у суспільстві.

В національному законодавстві кримінальна відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди передбачена ст. 368 Розділу XVII «Злочини у

сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Кримінального кодексу України та певним чином схожість є в статті 338 «Отримання хабаря» Глави XXXIX «Службові злочини» Розділу одинадцятого «Злочини проти держави» Кримінального кодексу Грузії. Спільними рисами для обох статей виступає злочинне діяння, яке полягає: – прийнятті пропозиції чи обіцянки суб'єктом злочину неправомірної вигоди; – одержанні суб'єктом злочину неправомірної вигоди. Неправомірна вигода в обох випадках може надаватися як самому суб'єкту злочину, так і третім особам; надається вона за вчинення чи невчинення суб'єктом злочину в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої суб'єкту злочину влади чи службового становища. Стаття 338 КК Грузії також передбачає кримінальну відповідальність за використання свого службового авторитету з метою хабарництва, що виступає певною аналогією частини 2 та 3 статті 369-2 КК України «Зловживання впливом», яка передбачає кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди суб'єктом злочину для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або пропозиція чи обіцянка здійснити вплив за надання такої вигоди. Спільними кваліфікуючими ознаками є величина неправомірної вигоди; вчинення злочину повторно; вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб; вчинення злочину у поєднанні з вимаганням. Певна спільність кваліфікуючих ознак проявляється у вчиненні злочину особою, що займає відповідальне та особливо відповідальне становище (українське законодавство) та вчинення злочину особою, що займає державно-політичну посаду (грузинське законодавство). Відмінності полягають в тому, що по перше, у законодавстві про кримінальну відповідальність Грузії залишилося поняття «хабар», а в національному законодавстві змінено на поняття «неправомірна вигода» на підставі Закону України від 18 квітня 2013 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією». Порівнюючи санкції зазначених статей, то в ст. 338 КК Грузії, визначено максимальне покарання для особи в разі вчинення такого злочину у порівнянні з українським законодавством (8 років позбавлення волі в українському та 15 років позбавлення волі у грузинському законодавстві). Крім цього, українське законодавство є більш гуманним, оскільки особа в діючому варіанті отримує менше максимальне покарання (8 років позбавлення волі згідно ст. 369-2 КК України та 12 років позбавлення волі згідно ст. 368 КК України). Крім того, стаття 338 КК Грузії передбачає кримінальну відповідальність за хабарництво у разі здійснення службового протекціонізму при виконанні посадових повноважень, чого немає в українському законодавстві.

Також стаття 338 КК Грузії охоплює як суб'єкт злочину осіб, які надають публічні послуги, на відміну від українського законодавства, яке містить статтю 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги». Крім того, в главі XXIX «Злочини проти інтересів служби в підприємницьких чи інших організаціях» КК Грузії в ст. 221 передбачена відповідальність за вчинення комерційного підкупу. Диспозиція ч. 1 цієї статті містить такі приписи: пропозиція, обіцянка, передача або надання особі, що здійснює керівні, представницькі чи інші спеціальні повноваження на підприємстві або в іншій організації, або яка працює в цій організації, в прямій чи непрямій формі грошей, цінних паперів, іншого майна чи майнових послуг або (і) яких-небудь інших неправомірних переваг на користь цієї чи іншої особи, з тим щоб вона здійснила яке-небудь діяння або утрималась від вчинення якого-небудь діяння на порушення своїх службових обов'язків, в інтересах особи, що підкупає, чи іншої особи. Кваліфікуючими ознаками за ч. 2 цієї статті є вчинення діяння групою осіб та неодноразово. Таким чином, по-перше, КК Грузії передбачає більше (чотири) форм активного корупційного підкупу службової особи приватного права (пропозиція, обіцянка, передача або надання), ніж КК України, де в ст. 368-3 зазначено всього три: пропозиція, обіцянка або надання. Утім за змістом порівнювані злочинні діяння досить схожі. Різниця полягає у тому, що такі форми діянь, як надання послуг чи яких-небудь інших неправомірних переваг у КК Грузії прямо зазначені у ч. 1 ст. 221, тоді як у КК України законодавець використав інший прийом. Такі види діянь охоплюються поняттям неправомірної вигоди, які у примітці до ст. 364-1 перелічені як її види (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди). У зв'язку з цим у ст. 368-3 КК України законодавцю достатньо було обмежитись вказівкою на неправомірну вигоду як видове поняття, щоб охопити всі ці випадки. По-друге, у КК України використовується узагальнююче поняття предмету підкупу (неправомірна вигода), яке охоплює всі його різновиди. Частина перша як однієї, так і другої статті стосується пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовим особам підприємств, установ та організацій. Частина друга зазначає кваліфікуючі ознаки цього злочинного діяння. Відповідно, повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою в КК України (3, ч. 2 ст. 368-3), та групою осіб та неодноразово в КК Грузії (2, ч. 2 ст. 221). Частина третя обох статей передбачає кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суб'єктом злочину неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Частина четверта визначає кваліфікуючі ознаки цього злочинного діяння якими є вчинення повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди в українському законодавстві, та вчинення групою осіб, неодноразово та у поєднанні з вимаганням в грузинському законодавстві. Але в національному законодавстві відсутні такі кваліфікуючі ознаки як попередня судимість за хабарництво та вчинення злочину організованою злочинною групою,

які є в КК Грузії (2,ч. 3 ст. 338). У КК Грузії ситуація дещо складніша. З одного боку, відповідне поняття закон містить: у ч. 1 ст. 221 КК є вказівка на неправомірні переваги, але, з іншого, законодавець передбачає і найбільш поширені їх види – гроші, цінні папери, інше майно чи майнові послуги. З цього переліку видно, що всі його складові мають спільну характеристику – майновий характер. Звідси випливає, що інші неправомірні переваги також мають цю ознаку. Ще однією характерною відмінністю КК Грузії є те, що антикорупційні норми для службових осіб публічного права передбачені зовсім у іншому розділі XXXIX «Службові злочини», де, зокрема, є і ст. 339 КК («Давання хабаря»).

Таким чином, порівнюючи кримінально-правове регулювання правовідносин у сфері службової діяльності України та Грузії, необхідно окреслити, що в українського і грузинського законодавства про кримінальну відповідальність є багато спільних рис у цій галузі, оскільки спільний історичний розвиток.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] : станом на 6жовтня 2018 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Кримінальний кодекс Грузії від 22 липня 1999 р. [Електронний ресурс] : станом на 26липня 2017 р. / Законодательный Вестник Грузии. – Режим доступу до сторінки : https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 квітня 2013 р. [Електронний ресурс] : станом на 26 квітня 2015 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу до сторінки : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/221-18.

Кріпак Анна Андріївна,
старший науковий співробітник науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і пробації Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ І ШЛЯХИ ЙОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

В реаліях сьогодення, серед основних першочергових завдань державної влади стоїть розробка та впровадження заходів антикорупційного спрямування. Питанням ефективності запобігання та протидії корупції все частіше присвячено науково-практичні конференції та інші заходи, на яких вітчизняні та іноземні науковці і

практики обговорюють та пропонують шляхи боротьби з таким негативним явищем як корупція. Незважаючи на це, корупція продовжує залишатися однією із нагальних проблем для українського суспільства.

За останній час наша держава зробила чимало кроків на шляху до подолання корупційних проявів: оновлено антикорупційне законодавство, створено антикорупційний суд, активно проводиться роз'яснювальна робота антикорупційного характеру із суспільством, тощо.

Так, 26 квітня 2015 року набрав чинності Закон України «Про запобігання корупції», яким запроваджено низку новел антикорупційного законодавства України, зокрема щодо конфлікту інтересів.

Законом України «Про запобігання корупції» визначено такі терміни як «приватний інтерес», «реальний конфлікт інтересів» та «потенційний конфлікт інтересів». Питання конфлікту інтересів у Законі врегульовано окремим V розділом.

Так, приватний інтерес – це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

З метою запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, суб'єкти, на яких поширюється дія Закону (зазначені у статті 3), зобов'язані:

1) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;

2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно;

3) не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;

4) вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Національне агентство у випадку одержання від особи повідомлення про наявність у неї реального, потенційного конфлікту інтересів упродовж семи робочих днів роз'яснює такій особі порядок її дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, зобов'язаний вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи.

У разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства. У разі якщо особа не отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона діє відповідно до вимог, передбачених у цьому розділі Закону.

Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням пізніше було виявлено конфлікт інтересів [1].

Антикорупційне законодавство України передбачає заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів.

Згідно Закону України «Про запобігання корупції» зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень; обмеження доступу особи до певної інформації; перегляду обсягу службових повноважень особи; переведення особи на іншу посаду; звільнення особи.

Звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи з займаної

посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється у разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, в тому числі через відсутність її згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 вищезазначеного Закону, в яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що питання, пов'язані із запобіганням та врегулюванням конфлікту інтересів, в умовах євроінтеграційного курсу України, надзвичайно актуальне і важливе.

Так, експерти Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні (EUACI) презентували НАЗК та іншим заінтересованим сторонам звіти щодо управління конфліктами інтересів та вдосконалення механізму оцінки корупційних ризиків в Україні. Документи містять 99 рекомендацій щодо усунення проблемних питань чи удосконалення процесів діяльності Національного агентства у зазначених напрямах.

На офіційному веб-сайті НАЗК можна знайти два звіти: «Оцінка корупційних ризиків в Україні: поточний стан справ» (ENG) і «Управління конфліктами інтересів в Україні та Національне агентство з питань запобігання корупції» (ENG), підготовлені експертами EUACI [2].

Вказана подія ще раз підкреслює актуальність і важливість питання, пов'язаного із запобіганням та врегулюванням конфлікту інтересів

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056 Документ 1700-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 31.08.2018, підстава – 2462-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення – 18.11.201 8р.).

2. Сторінка антикорупціонера: погляд із середини на деякі актуальні питання. Стратегія. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/may/issue-5/article-36506.html (дата звернення – 18.11.2018 р.).

Крошко Юрій Олександрович,
ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ: КОМПЕТЕНЦІЯ В МЕЖАХ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Компетенція (лат. competentia, від compete – взаємно прагну, відповідаю, підхожу) – сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або посадової особи, що визначаються законодавством. Професійна компетенція – здатність спільно діяти на основі практичного досвіду, вміння та знання при вирішенні професійних завдань. Професійна підготовка – здобуття кваліфікації за відповідним напрямком підготовки або спеціальністю. А народна мудрість говорить «перемога потребує підготовки».

Метою запобігання кримінальній корупції є корекція особистості, що тягне за собою зміни її поведінки з антигромадської до лояльної, яку схвалює суспільство (в науці це називають індивідуальна профілактика). Досягнення цієї мети потребує вирішення конкретних завдань:

− виявлення осіб, чия поведінка свідчить про реальну можливість учинення корупційних злочинів;

− вивчення соціально-психологічних особливостей цих осіб, а також зовнішніх джерел негативного впливу;

− прогнозування ймовірності скоєння особами різних антигромадських та протиправних дій;

− планування з урахуванням суспільної небезпеки особистості заходів індивідуальної профілактики;

− застосування позитивних заходів впливу та корекції.

До запобігання кримінальній корупції слід активно залучати інститути громадянського суспільства. З цією метою, на наш погляд, необхідним є:

− забезпечення діалогу між владою, бізнесом і громадськими структурами за допомогою організації регулярних загальнонаціональних і регіональних форумів з обговорення як загальних проблем протидії кримінальній корупції, так і окремих практичних задач;

− підтримка практики суспільного моніторингу кримінальної корупції в країні, здійснюваного авторитетними громадськими організаціями, а також виконання політиками передвиборних обіцянок у сфері боротьби зі злочинністю і корупцією;

− розширення доступу ЗМІ до інформації, яка зачіпає суспільні інтереси, забезпечення обов'язкового і оперативного реагування відповідних органів влади і посадовців на повідомлення ЗМІ про факти вчинення кримінальної корупції;

− притягнення до дисциплінарної і кримінальної відповідальності посадовців, перешкоджаючих представникам ЗМІ здійснювати збір і розповсюдження інформації про вказані факти;

− надання підтримки зусиллям журналістського співтовариства з вироблення і забезпечення дотримання правил професійної етики, впровадження процедур журналістського розслідування.

Важливу роль в створенні і реалізації загальнодержавних заходів із запобігання кримінальній корупції повинна зіграти міжнародна співпраця.

Потрібно також звернути увагу на проблему службового авторитету. З одного боку, авторитет є обов'язковою частиною будь-якої професії, з іншого авторитет може виступати у формі практичного впливу, особливістю якого є нестабільність та необхідність постійного підтвердження. Слово «професія» вказує на спеціальну професійну кваліфікацію і досвід, тобто на авторитет конкретного працівника-професіонала. Такий авторитет асоціюється з професійною або професійним інтелектуалізмом, він ніби підживлюється ними. Усі три елементи професії – авторитет, культура, інтелектуалізм – формуються і закріплюються в процесі набуття, становлення і розвитку професіоналізму.

Для працівників оперативних підрозділів які протидіють кримінальній корупції принципово важливо і необхідно засвоїти високий рівень не тільки професійної (правової), але й загальної культури, щоб психологічно грамотно будувати стосунки не тільки зі свідками - випадково задіяними законослухняними особами, але й з фігурантами кримінальних проваджень [1, с.40–41].

Реалізація вище зазначених заходів дозволить істотно послабити позиції та вплив кримінальної корупції на суспільно-політичну і соціально-економічну обстановку, що дасть можливість поставити під контроль розвиток кримінальної ситуації в країні і створить об'єктивні умови для істотного підвищення ефективності функціонування соціально-правового механізму протидії корупції. Але важливою умовою цього є політика держави, направлена на оздоровлення суспільства, підвищення його духовності, культури соціальної захищеності всіх верств населення та справедливого відношення до кожного громадянина держави. Життєві сили повинні бути направлені на створення антикримінальної системи поглядів і ідей, сприяти формуванню в суспільстві стійкого неприйняття кримінальної субкультури, захист основних суспільних цінностей людини.

Список використаних джерел

1. Білий П. О. До питання про правову культуру працівників органів внутрішніх справ / П. О. Білий // Право України. – 1997. – № 10. – С. 40–41.

Кубаєнко Андрій Володимирович,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСВОЄЧАСНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО СУТТЄВІ ЗМІНИ В МАЙНОВОМУ СТАНІ

Один з ефективних способів запобігання корупції в державній сфері – посилення заходів фінансового контролю осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб.

З урахуванням найкращих світових практик Законом України «Про запобігання корупції» з 2016 року запроваджено електронне декларування [1].

За порушення вимог фінансового контролю чинним законодавством передбачено дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність. Так, ч.2 ст. 1726 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані (штрафу у розмірі від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [2].

Проаналізувавши судову практику у справах щодо притягнення до відповідальності за вказаною статтею приходимо до висновку, що суддями виносяться такі види судових рішень: закриття провадження у справах про адміністративні правопорушення у зв'язку із закінченням строків накладення стягнення, у зв'язку з відсутністю події та відповідно до ст.22 КпАП при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення.

Відповідно до частин 3 і 4 ст. 38 КУпАП адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. У разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через місяць з дня прийняття рішення про закриття кримінального провадження [2].

У п. 5 Листа ВССУ роз'яснюється, що будь-якого продовження перебігу строків накладення адміністративних стягнень законом не передбачено, а тому в разі їх закінчення провадження у справі закривається. Вказівка в п. 7 ст. 247 КУпАП «на момент розгляду справи» означає, що провадження у справі про адміністративне правопорушення підлягає закриттю, якщо на початок розгляду справи закінчилися строки, встановлені ст. 38 КУпАП. Водночас сам розгляд справи про адміністративне правопорушення та його закінчення не обтяжений строками, визначеними ст. 38 КУпАП, а передбачений ст. 277 КУпАП, що

є гарантією всебічного, об'єктивного і повного з'ясування всіх обставин, які мають значення для вирішення справи. При цьому, якщо на момент розгляду справи в суді закінчились строки притягнення особи до адміністративної відповідальності, то суд в разі заперечення особою своєї вини чи наявності в її діях складу адміністративного правопорушення спочатку в повному обсязі досліджує всі обставини справи, встановлює, чи містить діяння ознаки та склад адміністративного корупційного правопорушення, чи належить особа до суб'єктів цього корупційного правопорушення, чи винна вона в його вчиненні, і лише після цього закриває провадження у справі [3]. Дотримання законодавчого положення про те, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, призводить, як вже зазначалось, до фактичної безкарності значної кількості правопорушників.

Так, за даними звіту про стан протидії корупції за 9 місяців 2018 року, кількість протоколів про корупційні правопорушення, направлених до суду у звітному періоді (без повторно направлених) працівниками органів Національної поліції складає – 7899, кількість протоколів, за якими судом прийнято рішення у звітному періоді – 5893, у тому числі: накладено штраф – 3392, закрито адміністративних справ – 2501, з них: за відсутністю події і складу правопорушення – 1076, у зв`язку із передачею матеріалів на розгляд громадської організації або малозначністю порушення – 379, у зв`язку із закінченням строків давності накладення стягнення – 1018. Кількість протоколів про корупційні правопорушення, що повернуті судом у зв'язку з неналежним оформленням або за інших підстав – 37. Усього осіб притягнуто судом до відповідальності (штраф) – 3392, з них за порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6) – 2661 [4].

Найголовніше ж – це те, що законодавчо встановлений строк накладення адміністративного стягнення для аналізованої категорії адміністративних справ є занадто коротким для того, щоб, зокрема, органи Національної поліції, НАЗК і суд вчасно встигли реалізувати всі необхідні процедури із притягнення порушника антикорупційного законодавства до адміністративної відповідальності, а тому цей строк потребує перегляду.

Думку про те, що встановлені ч. 3 ст. 38 КУпАП строки накладення адміністративних стягнень за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також правопорушень, передбачених статтями 164-14, 212-15 та 212-21 КУпАП, є недостатніми для розгляду такої складної категорії справ, поділяють й інші експерти. Як наслідок, справедливо констатують вони, величезний обсяг контрольно-наглядової роботи НАЗК зводиться нанівець, а отже, стимуляції суб'єктів правовідносин до правомірної поведінки не відбувається [5, с. 109].

Слід також зазначити, що ані Закон України «Про запобігання корупції», ані КУпАП не визначає, що є моментом виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного із корупцією, що є важливим з погляду застосування ст. 38 КУпАП. Існують різні точки зору з

цього питання: день надходження до компетентного органу першої інформації про вчинення правопорушення; день складання висновку уповноваженою особою НАЗК за результатами перевірки або день складання і затвердження рапорту уповноваженим працівником Департаменту захисту економіки Національної поліції (його територіального підрозділу) щодо виявлення правопорушення, пов'язаного з корупцією; день безпосереднього виявлення посадовою особою, уповноваженою складати протокол про адміністративне правопорушення, достатніх даних, які вказують на наявність адміністративного проступку; день відібрання пояснення в особи, стосовно якої в подальшому складено протокол; день складення протоколу [6, с. 102]. Судова практика за такої законодавчої невизначеності природно характеризується неоднозначністю щодо розуміння часу, з якого починається відлік строків притягнення до адміністративної відповідальності.

Аналіз причин, через які суди вказували на відсутність складу або події правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-6 КУпАП, дає підстави зазначити те, що найчастіше інкримінування відповідної адміністративно-правової заборони відбувалося внаслідок вчинення діянь, які умовно можна поділити на дві групи:

1) пов'язані з неповідомленням (несвоєчасним повідомленням) про придбання (отримання права власності) нерухомого майна чи автомобіля (45%);

2) неподання до ЄДРД повідомлення про суттєві зміни в майновому стані у разі отримання заробітної плати чи інших виплат (55%).

Повертаючись до причин закриття відповідних справ, слід зазначити, що найбільший відсоток (60%) із них закривались саме в другій зі згаданих категорій (пов'язаній із нарахуванням певних виплат). При цьому, незважаючи на однорідність справ та посилання при їхньому закритті на одну й ту саму норму КУпАП (ч. 1 ст. 247), конкретні причини закриття судами справ визначаються по-різному [7, с. 25].

Таким чином, проведений аналіз дозволяє констатувати, що на незадовільну результативність виконання органами Національної поліції та НАЗК адміністративно-юрисдикційної функції в частині забезпечення протидії вказаним правопорушенням негативним чином впливає низка факторів:

- недотримання відповідними посадовими особами вимог, встановлених КУпАП і самим НАЗК, зокрема щодо складання адміністративних матеріалів за правопорушення, пов'язані з корупцією, і забезпечення прав осіб, щодо яких вирішується питання про притягнення їх до адміністративної відповідальності. Як наслідок, матеріали нерідко повертаються судами до уповноваженого органу для належного оформлення, що тягне за собою закінчення встановлених ст. 38 КУпАП строків накладення адміністративного стягнення, а отже, фактичну безкарність порушників антикорупційного законодавства;

- недосконаліть і невідповідність сучасним реаліям правозастосування норм КУпАП. Так, встановлено, що: передбачені ст. 38

КУпАП строки накладення адміністративного стягнення є занадто короткими; поняття виявлення такого правопорушення, важливе для застосування ст. 38 КУпАП, законодавче не визначено і тлумачиться порізному теоретиками і практиками; чинником, який сприяє спливу строків накладення адміністративного стягнення, є зловживання порушниками антикорупційного законодавства наданими їм правами.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 31.08.2018, підстава - 2462-VIII – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
3. Інформаційний лист ВССУ «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» від 22 травня 2017 р. № 223-943/0/4-17
4. Звіт про стан протидії корупції - за 9 місяців 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm
5. Моніторинговий звіт щодо діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції в частині забезпечення законності та прозорості політичних фінансів (станом на 1 квітня 2018 року) / [М. І. Хавронюк, О. А Банчук, М. Л. Середа, О. О. Сорока, Д. О. Калмиков] ; за ред. Д. О. Калмикова. – К. : Москаленко О.М., 2018 – 151 с.
6. Панафеда Н. Проблемні питання правозастосування під час судового розгляду справ про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, щодо порушення фінансового контролю та причини їх закриття // Вісник прокуратури. – 2018. – № 4. – С. 93–107.
7. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016-2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року) за ред. д.ю.н., проф. О.О. Дудоров. – К. : 2018 – 42 с.

Кудінов Вадим Анатолійович,
професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки Національної академії внутрішніх справ, кандидат фізико-математичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (далі – Реєстр) – це електронна база даних, яка містить відомості про осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення. Реєстр ведеться з метою: 1) забезпечення єдиного обліку вищезазначених осіб та юридичних осіб; 2) забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком; 3) аналізу відомостей про осіб з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільш корупційними ризиками, а також формування та реалізації державної антикорупційної політики; 4) аналізу відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення [1].

Нормативно-правовими засадами функціонування Реєстру є Конституція України [2], закони України «Про запобігання корупції» [3], «Про інформацію», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про державну таємницю», «Про електронний цифровий підпис», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, рішення Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) від 09 лютого 2018 р. № 166 «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» [1] тощо.

Держатель та Адміністратор Реєстру – це Національне агентство. Реєстратором Реєстру є відділ з питань обробки повідомлень про корупцію Департаменту організації роботи із запобігання та виявлення корупції Національного агентства. Реєстр ведеться державною мовою.

Підставою для внесення Реєстратором відомостей про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, є: 1) електронна копія рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру

судових рішень; 2) засвідчена в установленому порядку паперова копія розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення разом з інформаційною карткою про накладення (зняття) дисциплінарного стягнення на (з) особу(и) [1].

Реєстратор вносить до Реєстру відомості протягом трьох робочих днів з дня надходження відповідних матеріалів [1, 3]. Відповідно до п. 6 розділу ІІ Положення про Реєстр [1] до нього вносяться відомості про особу, які містять 17 інформаційних реквізитів. Відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, вносяться до Реєстру у розділ з обмеженим доступом ([1], стаття 59 [3]).

Підставами для вилучення з Реєстру відомостей про особу є ухвала суду про скасування вироку, винесення виправдувального вироку, відновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, скасування постанови про накладення адміністративного стягнення за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, розпорядчого документа або судового рішення про скасування розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення [3].

Підставою для внесення Реєстратором відомостей про юридичну особу є електронна копія рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень. Відповідно до п. 10 розділу ІІ Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» [1], до Реєстру вносяться відомості про юридичну особу, які містять 11 інформаційних реквізитів.

Підставою для вилучення з Реєстру відомостей про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, є ухвала суду про звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру за визначеними у статті 96-5 Кримінального кодексу України обставинами.

Відомості з Реєстру надаються у вигляді витягу з Реєстру та інформаційної довідки.

Витяг з Реєстру – це документ, який містить інформацію про внесення відомостей про особу до Реєстру або про відсутність відомостей про таку особу в Реєстрі. Національне агентство надає безоплатно витяг з Реєстру протягом семи робочих днів на підставі письмових запитів, визначених у п. 3 розділу ІІІ Положення про Реєстр [1]. Зміст витягу з Реєстру містить відомості з 10 інформаційних реквізитів, зазначених у п. 4 розділу ІІІ цього Положення. Пошук у Реєстрі здійснюється за одним або сукупністю параметрів, якими є прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності), місце народження та число, місяць, рік народження. При цьому Реєстратор відмовляє у наданні витягу з

Реєстру в строки, встановлені для надання витягу, у разі відсутності у запитувача підстав для отримання запитуваної інформації або якщо у запиті про видачу витягу відсутні, неповністю, нечітко або нерозбірливо зазначені відомості. Не приймаються запити з підчищеннями або дописками, закресленими словами та іншими, не обумовленими в них виправленнями, заповнені олівцем, а також із пошкодженнями, які не дають змоги однозначно тлумачити їх зміст [1].

Інформаційна довідка з Реєстру – це документ, сформований будь-яким користувачем в онлайн-режимі, що містить інформацію про наявність або відсутність відомостей в Реєстрі стосовно нього та стосовно юридичної особи, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру за вчинення корупційного правопорушення. Довідка може бути сформована будь-яким зареєстрованим користувачем стосовно себе на основі персональних даних, вказаних у його електронному цифровому підписі. Зміст довідки, крім відомостей, за якими здійснювався пошук у Реєстрі, містить відомості з 4 інформаційних реквізитів, зазначених у п. 13 розділу ІІІ цього Положення.

Відкритою для безоплатного цілодобового доступу до відомостей з Реєстру через офіційний веб-сайт Національного агентства є така інформація: 1) про фізичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення; склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення; вид покарання (стягнення); спосіб вчинення дисциплінарного корупційного проступку; вид дисциплінарного стягнення); 2) про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру (найменування; юридична адреса, код в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; склад корупційного правопорушення, у зв'язку з вчиненням якого застосовано заходи кримінально-правового характеру; вид застосованих заходів кримінально-правового характеру). Національне агентство забезпечує оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті відомостей з Реєстру протягом трьох робочих днів після їх внесення до Реєстру ([1], стаття 59 [3]).

Національне агентство здійснює комплекс програмних, технологічних та організаційних заходів щодо захисту відомостей, що містяться у Реєстрі, від несанкціонованого доступу. Відповідальними за достовірність відомостей, що вносяться до Реєстру, є особи, які надали цю інформацію. Посадові особи Реєстратора є відповідальними за повноту та достовірність внесення інформації до Реєстру. Національне агентство є відповідальним за втрату інформації, допущену з його вини [1].

Таким чином, у роботі наведений комплексний аналіз особливостей функціонування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 09 лют. 2018 р. № 166. Верховна Рада України: [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18.
2. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жов. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

Кузнєцов Михайло Валентинович,
начальник Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції України

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ОКРЕМИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА АНАЛОГІЄЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

На даний час для досягнення належних результатів боротьби з корупцією потрібне поєднання низки превентивних заходів, роз'яснювальної, інформаційної роботи з оперативними та ефективними заходами щодо документування фактів кримінальних корупційних правопорушень.

З часу впровадження Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК України) та створення Національної поліції набутий досвід свідчить про важливість та вірність внесення до зазначеного нормативного акту такого нового інструменту в діяльності слідчих як негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД).[1]

Водночас поряд з напрацюванням практики проведення НСРД, таких як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, аудіо, відеоконтроль особи, місця, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи тощо відповідно до ухвал слідчих суддів, виникли і проблемні питання щодо можливості законодавчого спрощення дозвільної процедури, а саме у виняткових невідкладних випадках.

Тому постала потреба в опрацюванні зазначених питань у сфері законодавчого забезпечення, у тому числі шляхом вивчення Конституції і законодавства інших держав.

У Національній поліції України правовою основою проведення таких заходів єКонституція України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про державний захист суду, працівників апарату суду і працівників правоохоронних органів» та інші.

Так відповідно до статті 30 Конституції України кожному гарантується недоторканність житла.

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Згідно зі статтею 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [2].

Відповідно зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, так само, як і інші окремі заходи щодо аудіо, відеоконтроль особи, місця, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особивідповідно й до інших законодавчих актів проводяться на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів(далі – ОРЗ) або НСРД, постановленої за клопотанням керівника оперативного підрозділу (для ОРЗ) або слідчого (для НСРД), погодженим з прокурором.

Для винайдення варіанту рішення проблемних питань, які накопичилися у даній сфері, проаналізовано положення Конституції Німеччини.

Конституція Німеччини – основний закон Федеративної Республіки Німеччини. Відповідно до статті 10 Конституції Німеччини таємниця переписки, а також поштового, телеграфного і телефонного зв'язку недоторканна. Обмеження можуть бути встановлені лише на підставі закону.

Згідно зі статтею 13 житло недоторканне. Обшуки можуть проводитися лише за розпорядженням судді, а у невідкладних випадках також за розпорядженням інших передбачених законом органів і тільки у встановленому законом порядку. В інших випадках проникнення в приміщення і інші обмеження можуть мати місце лише з метою попередження загальної небезпеки або небезпеки для життя окремих осіб, а на підставі закону також і для попередження загрози суспільній безпеці і порядку, зокрема, для задоволення термінової необхідності в приміщеннях, для боротьби з небезпекою епідемій і захисту підлітків, які перебувають у небезпеці [3; 4].

У Германії також прийнятий окремий Закон про обмеження таємниці переписки, поштового, телеграфного ї телефонного зв'язку, в якому встановлюються підстави для проведення таємного прослуховування або спостереження, які здійснюються відповідними

органами, і на законодавчому рівні регламентується порядок проведення таких заходів. Даний закон відображає специфіку німецького кримінального права і є доповненням до статті 10 Основного закону Німеччини. Цей закон описує правила, яких повинні дотримуватися німецька влада при встановленні прослуховування телефонних розмов і перегляду поштових відправлень [5].

Порівнявши норми Конституцій однозначно можна стверджувати, що законодавець в Україні, на відміну від Німеччини, максимально обмежив можливості визначення КПК України порядку та підстав з проведення НСРД та ОРЗ щодо зняття інформації з транспортних телекомунікацій. У той же час, виходячи з вище наведених положень Конституції України, є можливість вносити відповідні зміни в КПК України, а саме до статей 260 (аудіо-, відеоконтроль особи), 267 (обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи) та 270 (аудіо-, відеоконтроль місця) з метою встановлення порядку проведення таких НСРД у виняткових невідкладних випадках, визначених у статті 250 КПК України.

Щодо проблемних питань запровадження можливості проведення НСРД у невідкладних випадках навіть журналісти, вивчаючи проблематику зняття інформації з транспортних телекомунікацій, порівнюючи процедуру отримання дозволу в Україні та США, зазначають, що в штатах це займає лічені хвилини, а в нашій державі такий термін є нереальним, хоча часто обставини злочину вимагають негайного реагування [3].

В Україні також можливе негайне проведення але лише окремих НСРДта ОРЗ (проводяться за аналогічною процедурою з НСРД). Так у ст. 250 КПК встановлено, що у виняткових невідкладних випадках, пов’язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого певними розділами Кримінального кодексу України, НСРД може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. Але зазначене стосується лише НСРД з встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) та спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), – у нормах, які регламентують їх проведення, є відповідне посилання на ст. 250 КПК України [6].

Як результат співставлення норм Конституцій, враховуючи багаторічну практику застосування окремого профільного закону в Німеччині про обмеження таємниці переписки, поштового, телеграфного і телефонного зв’язку, а також потреби практики проведення НСРД і ОРЗ в Україні, можна стверджувати про наступне:

1. Доцільним є внесення змін до Конституції України за прикладом Німеччини про можливість встановлення законом підстав та порядку обмеження таємниці листування, телефонних розмов,

телеграфної та іншої кореспонденції, виключивши суд, як єдину інстанцію, уповноважену на прийняття такого рішення у кримінальних провадженнях.

2. Як результат внесення змін до Конституції України відповідно необхідні і зміни до статей 250, 260, 263, 267, 270 КПК України, якими передбачити можливість проведення окремих НСРД, визначених зазначеними нормами, у випадках невідкладності у кримінальних провадженнях щодо кримінальних корупційних правопорушень.

4. За результатами прийняття вказаних вище законодавчих новел необхідно прийняті зміни відобразити і в відповідних відомчих та міжвідомчих нормативно-правих актах.

Зазначене завдяки підвищенню оперативності проведення НСРД і ОРЗ сприятиме підвищенню ефективності боротьби з кримінальними корупційними правопорушеннями та не дасть змоги та часу корупціонерам вивести кошти із рахунків, де вони зберігаються, переховати інші предмети корупційного кримінального правопорушення, вплинути на свідків тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI:[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.
2. Конституція України: Закон України від 26 червня 1996 р. № 254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2% D1%80/page.
3. Основний закон ФРН. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%81% D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B7%D0 %B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%A4%D0%A0%D0%9D.
4. 100(0) Ключевыдокументов по германскойистории в 20 веке. Основной закон ФедеративнойРеспубликиГермании, 23 мая 1949 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&obj ect=translation&l=ru.
5. Каждыйимеет право на тайну переписки, телефонныхпереговоров, почтовых, телеграфных и иныхсообщений. Параграф. БимбетовСаятБолатбекович: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31531040.
6. Право прослушки для НАБУ прописали в меморандуме с МВФ. ZN.UA. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zn.ua/UKRAINE/pravo-proslushki-dlya-nabu-propisali-v-memorandume-s-mvf-244479_.html.

Куценко Дмитро Володимирович,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПЕРІОДИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФІЛАКТИКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Корупцією, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» є використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1; ст. 1].

До осіб, які можуть бути суб'єктом корупційних дій п.1 ч.1 ст.3 означеного Закону віднесені також і поліцейські. Спираючись на статистичні дані МВС України можна стверджувати, що саме органами Національної поліції виявляється та документується більша кількість фактів скоєння адміністративних (7899 протоколів про корупційні правопорушення, направлених до суду у звітному періоді (без повторно направлених)) та кримінальних правопорушень (2470 кримінальних правопорушень, кримінальні провадження за якими закінчені розслідуванням)1. Але й доля працівників Національної поліції у скоєнні означених правопорушень нажаль є досить великою.

На поліцейських, відповідно до їх функціональних обов'язків, можуть покладатись різноманітні функції, які при неналежному підході дозволяють так або інакше отримувати «переваги» порівняно із законним виконанням своїх посадових обов'язків. При чому органи Національної поліції самі являються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції (а.13 п.1 ч.1 ст.1), що у свою чергу не сприяє додатковій прозорості у питаннях виявлення корумпованих поліцейських.

[1] Станом на 9 місяців 2018 року http://mvs.gov.ua/ua/pages/274_Statistika.htm

Виявленню «небажаного» кандидата на службу в поліції може сприяти проведення «скрінінгу» тобто тестування особи на поліграфі на предмет надання достовірних біографічних та інших даних; можливого вчинення в минулому протиправних діянь, наявності у кандидата зв'язків з кримінальними структурами, незаконного володіння зброєю, та ін. Саме про такий вид тестування на поліграфі йдеться у ч.2 ст. 50 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Але, не секрет, що прийняття на службу людини без досвіду скоєння правопорушень не є гарантією того, що ця людина не отримає такий досвід вже під час своєї професійної діяльності. Можна стверджувати, що до таких ризиків відносяться також і корупційні ризики, чому у свою чергу сприяє багато факторів, серед яких: значні корупційні можливості, низький рівень матеріального забезпечення співробітників, незначні можливості отримання додаткового законного заробітку, високий поріг терпимості громадян до корупції та ін..

Відповідно до Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади [3] корупційним ризиком вважається ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань.

Саме на зменшення цієї ймовірності спрямовані періодичні психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа.

Психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа полягає у нешкідливому для життя і здоров'я людини опитуванні з використанням комп'ютерного технічного засобу, призначеного для реєстрації психофізіологічних реакцій, під час якого здійснюється аналіз динаміки зазначених реакцій опитуваної особи у відповідь на психологічні стимули, задані у вигляді варіантів відповідей, предметів, схем, фото тощо, що дозволяє виявити симуляцію і представити зареєстровані результати в аналоговій та/або цифровій формі. Таке визначення закріплене у ч.1 ст. 26 Закону України «Про Державне бюро розслідувань». І якщо метою проведення «вхідного» кадрового дослідження із застосуванням поліграфу є виявлення можливих правопорушень, вчинених у минулому особою, яка претендує на зайняття певної посади, то для періодичних перевірок на поліграфі метою є виявлення можливих правопорушень особами, які вже проходить службу.

Особи, які починають працювати в лавах Національної поліції і знають, що під час проходження служби їм потрібно буде з певною періодичністю проходити дослідження із застосуванням поліграфа вже

матимуть суттєвий аргумент проти скоєння під час своєї професійної діяльності корупційних правопорушень.

Тобто, якщо проведення «вхідних» кадрових досліджень із застосуванням поліграфу спрямоване на встановлення негативних аспектів в біографії кандидата на посаду, то проведення періодичних кадрових досліджень із застосуванням поліграфу, через загальну мету, спрямоване саме на здійснення профілактичного ефекту серед співробітників, які вже працюють.

Що стосується періодичності такого дослідження, то слід зауважити, що для органів Національної поліції вона нормативно не регламентована. Законодавчо, періодичність проходження такого дослідження встановлена лише у Законі України «Про Державне бюро розслідувань», яка становить не рідше одного дослідження із застосуванням поліграфа на рік під час проходження служби у Державному бюро розслідувань [4]. Вважаємо таку періодичність оптимальною, адже одна перевірка на рік не сильно відволікає співробітників правоохоронного органу від виконання своїх посадових обов'язків та є достатньою для профілактики і виявлення корупційної складової в їх діяльності.

Але нажаль, на сьогоднішній час, для потреб Національної поліції періодичність в одну перевірку на рік є практично не досяжною, що обумовлюється великою кількістю особового складу, малою кількістю підготовлених фахівців поліграфологів та досить значною трудомісткістю самої процедури дослідження на поліграфі. Оптимальне навантаження на одного фахівця не повинно перевищувати два кадрових дослідження із застосуванням поліграфа на день.

Результати психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, відповідно до Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України не мають будь-якої доказової сили, носять вірогідний та орієнтовний характер, є одним із джерел інформації, що підлягає оцінці разом з іншою сукупністю зібраних даних [5], але результати такого дослідження можуть сприяти припиненню корупційної діяльності, усуненню негативних наслідків та проведенню відповідних перевірочних процедур.

У зв'язку із чим вважаємо, що внутрішнім кадровим ризикам у Національній поліції, як одному із видів корупційних ризиків [3; п.4 розд.3], дуже ефективно можна протистояти за допомогою використання поліграфу при проведенні періодичних досліджень співробітників Національної поліції. Вважаємо, що на даний час забезпечити періодичність в одно дослідження на рік кожного поліцейського практично не можливо, у зв'язку із чим можна або

проводити вибіркові дослідження або зосередитись на певній категорії співробітників, корупційний ризик в діяльності яких є найбільш високим а наслідки від здійснення корупційних діянь – найсуттєвішими. Також доцільним є внесення зміни до п.1 розд.3 Наказу МВС від 13.11.2017 № 920 «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» щодо можливості проведення саме періодичних досліджень із застосуванням поліграфу.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print

2. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 липня 2015 року № VIII. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19»

3. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади [Електронний ресурс] : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 № 126. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#n13

4. Про Державне бюро розслідувань [Електронний ресурс] : Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19

5. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України [Електронний ресурс] : Наказ МВС України від 13 листопада 2017 року № 920. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17

Ландіна Анна Валентинівна,
старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Одним із найбільш небезпечних проявів корупції є корупційні злочини, які у сукупності утворюють корупційну злочинність. Їх небезпечність проявляється у тому, що вони підривають принцип верховенства закону, послаблюють політичну стабільність і соціальну єдність, ускладнюють економічний розвиток, посягають на основи функціонування державного апарату, що у свою чергу негативно впливає на демократичні принципи та верховенство права і сприяє поширенню корупційних злочинів [1]. Це обумовлює той факт, що кримінальне законодавство переважної більшості країн передбачає відповідальність за корупційні злочини (Кримінальний кодекс Албанії, Кримінальний кодекс Норвегії, Кримінальний кодекс Королівства Швеції, Кримінальний кодекс Франції, Кримінальний кодекс Литовської Республіки, Кримінальний кодекс України). Тому і віднайдення ефективних шляхів запобігання корупційній злочинності є особливо актуальним, оскільки це сприятиме виробленню універсальних рекомендацій щодо боротьби із корупційними злочинними проявами як на міжнародному рівні, так і на рівні національного законодавства.

Показники корупції та корупційної злочинності зокрема є динамічним явищем: з кожним роком змінюються не лише кількісні, але і якісні показники, які характеризують дану сферу вчинення злочинів, оскільки корупція не лише швидко розповсюджуватися у сприятливих для неї умовах, але і пристосовуватися до якісних змін у суспільстві (соціально-економічних, політичних, культурних), що тягне за собою виникнення нових правопорушень, у тому числі і злочинних, корупційного характеру. Крім того, корупційна злочинність здатна не лише пристосовуватися до змін у суспільстві, але і пристосовувати суспільство до своїх потреб. Це обумовлює той факт, що національне законодавство не завжди здатне своєчасно виробити ефективні заходи запобігання новим корупційним злочинам.

Корупційні злочини мають тенденцію до розвитку разом із розвитком переважної більшості сфер життєдіяльності суспільства, є сфери державного регулювання, які визнаються найбільш корумпованими (сфери, пов'язані із фінансами, оборотом капіталу: сфера розподілу бюджетних коштів, банківська сфера, сфера державної власності, вивіз капіталу за межі країни).

Для вироблення якомога більш ефективних засобів запобігання корупції потрібно враховувати детермінанти корупційних злочинів, серед яких потрібно виділити: особливості історичного розвитку країни [2], протягом якого вироблялося та вкорінювалося ставлення до корупції як явища – не стільки позитивне, скільки терпиме, що певним чином сприяло розвитку цього явища; відсутність політичної волі у суспільстві, що обумовлює неможливість неупередженого застосування антикорупційних законів; високий рівень бюрократії у сфері державного регулювання; низька зарплата державних службовців; низька ймовірність виявлення і покарання тих, хто вчинює корупційні злочини; низький розвиток культури в усіх сферах суспільного життя та моральності у суспільстві. Все це виховує терпимість до корупції у суспільстві. Також у якості детермінантів можна зазначити урядовий фаворитизм, який сприяє отримання неправомірної вигоди чи незаконному збагаченню осіб, до яких прихильно ставляться особи, що стоять вище за службовим рангом; закритість державної фінансової інформації, що сприяє вчиненню корупційних злочинів у фінансовій сфері; посилення охорони таємниці у кримінальних справах, особливо у справах міжнародного характеру (на приклад, терористичних нападів 11 вересня 2001 року у США). Всі вказані детермінанти можуть бути наявні всі разом або якась їх частина у залежності від особливостей державного ладу, соціально-економічного, політичного, культурного, історичного розвитку тієї чи іншої країни. Виявлення таких детермінант на національному рівні, наприклад, можливо за допомогою певних кількісних і якісних показників корупційної злочинності, а також шляхом дослідження особливостей особистостей, що вчинюють корупційні злочини.

Враховуючи вказані детермінанти, найбільш ефективними будуть наступні засоби: реалізація державою політики залучення до боротьби із корупційними злочинами інститутів громадського самоврядування та населення, формування та встановлення контролю над корупцією; реалізація принципу відкритості та прозорості у діяльності органів державного та міського регулювання; контроль над діяльністю службових осіб, працівників економічного та фінансового секторів державного управління. Але головними серед заходів запобігання корупційним злочинам повинні стати ті, що спрямовані на зміну свідомості осіб, які терпимо ставляться до корупції, формування політичної, економічної, правової, соціальної культури громадян. У цьому випадків вказані заходи запобігання будуть універсальними і ефективними у застосуванні на всіх рівнях.

Одним із найбільш ефективних засобів боротьби із корупцією у сфері державного управління є встановлення режиму меритократії («влади достойних»), що надасть перевагу у боротьбі із корупційній злочинності у державному секторі управління [3]: це дасть змогу контролювати сфери, й яких найбільш розповсюджені корупційні злочини, а також допоможе змінити суспільну свідомість у частині нетерпимості до корупційних проявів в усіх сферах життєдіяльності. Також пропонується застосовувати методи, які дозволять оминати ряд

державних органів, що схильні до вчинення корупційних злочинів, під час здійснення правосуддя, а саме впровадити не процедурне (у обхід деяких інстанцій) звернення до суду [2]. Ще одним заходом запобігання корупції є спрямування зусиль на зміну морально-культурних переконань щодо сприйняття корупційних злочинів (та інших видів правопорушень), що допоможе зламати сталі стереотипи з приводу необхідності вчинення корупційних злочинів при здійсненні певних видів діяльності. Важливим заходом є залучення громадських організацій та інших неурядових об'єднань громадян до запобігання вчиненню корупційних злочинів у повсякденному житті. Пропонується з метою запобігання корупційній злочинності на національному рівні обмежити права муніципалітету, оскільки закритість і послаблення контролю його діяльності є фактором, що сприяє зловживанню владою і порушенню прав людини [4]. Важливими заходами запобігання та боротьби із корупційною злочинністю визнаються послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя; публічність влади, прозорість прийняття державних та адміністративних рішень; розроблення ефективних механізмів щодо контролю діяльності органів державної влади для формування громадянського суспільства; контроль за фінансовою діяльністю державних службовців.

Вказані заходи запобігання корупційним злочинам сприятимуть більш ефективному застосуванню норм міжнародного кримінального права, створить можливість уніфікувати національне кримінальне законодавство у сфері встановлення відповідальності за корупційні злочини, а також відкриє нові перспективи у частині розробки механізмів виявлення детермінант у найбільш корумпованих сферах та вироблення найбільш ефективних заходів запобігання цим злочинним проявам.

Список використаних джерел

1. Martin Greg. Secrecy's Corrupting Influence on Democratic Principles and the Rule of Law.// International Journal For Crime, Justice And Social Democracy, 2017, 6 (4), 100–115. // https://www.crimejusticejournal.com/article/view/429.

2. Shashkova Anna, RUSSIAN SPECIFICS OF COMBATING CORRUPTION. // KUTAFIN UNIVERSITY LAW REVIEW, Volume 2 May 2015 Issue 1(3), p. 52–67 // http://archive.kulawr.ru/netcat_files/521/703/1.2015_Kutafin_University_Law_Review_4_52_0.pdf.

3. Charron Nicholas, Dahlström Carl, Lapuente Victor. Measuring Meritocracy in the Public Sector in Europe: a New National and Sub-National Indicator. // // European Journal on Criminal Policy and Research. 2016, Volume 22, Issue 3, pp. 499–523.

4. Ageev Vyacheslav N., Khuzina Ekaterina A. RESTRICTION OF RIGHTS AND FREEDOMS OF MUNICIPAL EMPLOYEES AS MEANS FOR FIGHT AGAINST CORRUPTION// The Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2016. Vol 19 p. 13–19 // https://www.abacademies.org/articles/jlerivol19si2016.pdf.

Лапкін Андрій Васильович,
доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРОКУРОРА В РАЗІ НАБРАННЯ ЗАКОННОЇ СИЛИ СУДОВИМ РІШЕННЯМ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Важливе значення для реалізації державної антикорупційної політики має застосування встановлених законом санкцій за порушення антикорупційних вимог і обмежень, зокрема у вигляді звільнення винних у їх вчиненні осіб з посади. Зокрема, п. 3 ч. 1 ст. 51 Закону України «Про прокуратуру» передбачено таку підставу для звільнення прокурора з посади, як набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Однак на практиці у застосуванні цієї підстави для звільнення прокурора з посади виникають деякі проблеми, що є предметом розгляду у цій науковій публікації.

Порядок звільнення прокурора з посади на зазначеній підставі деталізовано у ст. 54 цього Закону, якою передбачено, що суд, що ухвалив судове рішення, яким визнав прокурора винним у вчиненні адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції», після набрання таким рішенням законної сили повідомляє про це особу, уповноважену Законом України «Про прокуратуру» приймати рішення про звільнення прокурора, яка звільняє такого прокурора з посади у триденний строк з дня отримання копії відповідного судового рішення, що набрало законної сили.

Встановлення зазначеної підстави для звільнення прокурора з посади зумовлено необхідністю забезпечення доброчесності прокурорського корпусу, його стійкості до корупційних загроз, а також своєчасного очищення від працівників, які не додержуються встановлених антикорупційним законодавством вимог та обмежень.

Визначення поняття «корупційне правопорушення» закріплене у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», згідно з якою це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Поряд з цим, у ст. 1 цього Закону закріплено термін «правопорушення, пов'язане з корупцією», яке визначається як діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом

встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

На підставі системного тлумачення п. 3 ч. 1 ст. 51 та ч. 1 ст. 54 Закону України «Про прокуратуру» можна зробити висновок, що вони передбачають в якості складової підстави для звільнення прокурора вчинення ним адміністративного корупційного правопорушення, тобто такого корупційного правопорушення, за вчинення якого передбачено адміністративну відповідальність.

З питань визначення конкретних складів таких правопорушень необхідно звернутися до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Водночас, у тексті КУпАП адміністративні корупційні правопорушення на сьогодні не визначені. Звертаючись до історії їх регламентації у КУпАП, необхідно відзначити, що свого часу згідно із Законом України від 11.06.2009 № 1508-VI КУпАП було доповнено Главою 15-Б «Корупційні адміністративні правопорушення», яка втратила чинність на підставі Закону № 2808-VI від 21.12.2010. Натомість згідно із Законом України № 3207-VI від 07.04.2011 КУпАП було доповнено Главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення». В редакції Закону № 1700-VII від 14.10.2014 Глава 13-А отримала назву «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Таким чином, поняття «адміністративні корупційні правопорушення» існувало на момент розробки чинного Закону України «Про прокуратуру», однак одночасно із його прийняттям від 14.10.2014 це поняття було виключене із КУпАП і замінене на «адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією», яке існує на сьогодні.

Поряд з цим, поняття «адміністративні корупційні правопорушення» продовжує застосовуватися у низці норм КУпАП: щодо строку розгляду адміністративних справ про адміністративне корупційне правопорушення (ч. 3 ст. 277 КУпАП), порядку направлення постанов суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне корупційне правопорушення (ч. 7 ст. 285), порядку направлень протоколу про вчинення адміністративного корупційного правопорушення (частини 2-4 ст. 257 КУпАП) тощо. Водночас, аналогічних норм, присвячених адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, КУпАП не містить. З цього можна зробити висновок, що поняття «адміністративне корупційне правопорушення» та «адміністративне правопорушення, пов'язане із корупцією» використовуються у КУпАП як тотожні.

Одночасно в Законі України «Про прокуратуру», зокрема у ст. ст. 51 та 54, вжито низку посилань на Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», проте цей Закон втратив чинність на підставі Закону «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014. З цього можна зробити висновок, що використання у статтях 51 та 54 термінології, яка не відповідає чинному законодавству (адміністративне корупційне правопорушення, Закон України «Про засади запобігання і

протидії корупції») зумовлене тим, що при прийнятті чинного Закону України «Про прокуратуру» законодавець не врахував положень Закону України «Про запобігання корупції», хоча ці законодавчі акти приймалися одночасно. Внаслідок цього відповідні норми Закону України «Про прокуратуру» необхідно інтерпретувати, виходячи із положень Закону України «Про запобігання корупції». Таким чином, в усіх нормах Закону «Про прокуратуру», в яких згадується Закон «Про засади запобігання і протидії корупції», необхідно застосовувати Закон «Про запобігання корупції», а у нормах, де йдеться про «адміністративні корупційні правопорушення», необхідно використовувати положення КУпАП стосовно адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією.

З цього випливає, що передбачені главою 13-А КУпАП порушення, які віднесені до адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також порушують обмеження і заборони, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», необхідно розглядати як складову підстави для звільнення прокурора з посади, передбачену п. 3 ч. 1 ст. 51 та ст. 54 Закону України «Про прокуратуру».

Разом з тим, необхідно звернути увагу на те, що підставою для звільнення прокурора з посади у цьому разі є не сам факт вчинення ним адміністративного корупційного правопорушення (адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією), а набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за таке правопорушення. Отже звільнення прокурора у цьому разі можливе за одночасної наявності підстави (притягнення прокурора до адміністративної відповідальності) та приводу (надходження до регіональної прокуратури судового рішення, яким прокурора визнано винним у вчиненні такого адміністративного правопорушення).

Згідно з ч. 3 ст. 38 КУпАП адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом 3 місяців із дня його виявлення, але не пізніше 2 років з дня його вчинення. Таким чином, встановлюються відповідні строки давності для накладення адміністративних стягнень за ці правопорушення. Разом з тим, вважаємо, що ненакладення на прокурора стягнення внаслідок закінчення 3 місяців з дня його виявлення не є умовою, що виключає необхідність застосування підстави для звільнення такого прокурора, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 51 та ст. 54 Закону України «Про прокуратуру». Необхідно враховувати, що Закон пов'язує звільнення прокурора з посади на цій підставі не з фактом накладення на нього адміністративного стягнення, а з фактом визнання прокурора винним у вчиненні адміністративного корупційного правопорушення рішенням суду, яке набрало законної сили. Отже, сплив відповідних строків, передбачених у ст. 38 КУпАП, може звільнити прокурора від стягнення, яке передбачає адміністративна відповідальність, проте не звільняє його від настання спеціальних

наслідків дисциплінарного характеру, які полягають у необхідності звільнення такого прокурора з посади.

На підставі викладеного необхідно констатувати, що у разі надходження до регіональної прокуратури судового рішення, яким визнано прокурора винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, зокрема у порушенні обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції», незалежно від фактичного накладення на прокурора стягнення на його підставі, воно є безумовною підставою для прийняття рішення про звільнення прокурора з посади у триденний строк з дня отримання копії відповідного судового рішення, що набрало законної сили.

Левченко Юрій Олександрович,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КІБЕРБУЛІНГУ В УКРАЇНІ

В Україні, як і в усьому світі, поширюється явище булінгу та його різновиду – кібербулінгу. За даними Центру інформації про права людини станом на липень 2017 року 67 % дітей в Україні у віці від 11–17 років стикалися з проблемою булінгу протягом останніх трьох місяців 24 % дітей цькували, а 48 % навіть нікому не розповідали про ці випадки [1]. Крім того, в Українському інституті дослідження екстремізму встановили, що із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей [2].

Кібербулінг – це новітня форма агресії, що відбиває жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо.

Американки Робін Ковальскі, С'юзан Лімбер і Патріція Агатстон, на дослідження яких переважно посилаються в цій сфері, виділили вісім типів поведінки, характерних для кібер-буллінгу:

1) Перепалки, або флеймінг (від англ. flaming – пекучий, гарячий, полум'яний) – обмін короткими гнівними і запальними репліками між двома чи більше учасниками, використовуючи комунікаційні технології. Частіше за все розгортається в «публічних» місцях Інтернету, на чатах, форумах, дискусійних групах, інколи перетворюється в затяжну війну (холіво – від англ.. – свята війна). На перший погляд, флеймінг – це боротьба між рівними, але в певних умовах вона теж може перетворитися на нерівноправний психологічний терор. Так, неочікуваний випад може привести жертву до сильних емоційних переживань, особливо на тому відтинку часу, коли вона не знає, хто серед учасників яку займе позицію, наскільки її позиція буде підтримана значущими учасниками.

2) Нападки, постійні виснажливі атаки (англ. harassment) – найчастіше це залучення повторюваних образливих повідомлень, спрямованих на жертву (наприклад, сотні СМС-повідомлень на мобільний телефон, постійні дзвінки) з перевантаженням персональних каналів комунікації. На відміну від перепалки, атаки більш тривалі і односторонні. В чатах чи на форумах (місця розмов у інтернеті) нападки теж трапляються, в онлайн-іграх нападки найчастіше використовують гріфери (grieffers) – група гравців, які за мету ставлять не перемогу в певній грі, а руйнацію ігрового досвіду інших учасників.

3) Обмовлення, зведення наклепів (denigration) – розповсюдження принизливої неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій. Це можуть бути текстові повідомлення, фото, пісні, які змальовують жертву в шкідливій інколи сексуальній манері. Жертвами можуть ставати не тільки окремі підлітки, трапляється розсилка списків (наприклад, «хто є хто», або «хто з ким спить» в класі, школі), створюються спеціальні «книги для критики» (slam books), в яких розміщуються жарти про однокласників, також можуть розміщуватись наклепи, перетворюючи гумор на техніку «списку групи ненависті» з якого вибираються мішені для тренування власної злоби, зливання роздратування, переносу агресії тощо.

4) Самозванство, втілення в певну особу (impersonation) – переслідувач позиціонує себе як жертву, використовуючи її пароль доступу до її аккаунту в соціальних мережах, блогу, пошти, системи миттєвих повідомлень тощо, а потім здійснює негативну комунікацію. Організація «хвилі зворотних зв'язків» відбувається, коли з адреси жертви без її відому відправляються ганебні провокаційні листи її друзям і близьким за адресною книгою, а потім розгублена жертва не очікувано отримує гнівні відповіді. Особливо небезпечним є використання імперсоналізації проти людей, включених до «списку груп ненависті», адже наражає на реальну небезпеку їхнє життя.

5) Ошуканство,видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження (outing & trickery)- отримання персональної інформації в міжособовій комунікації і передача її (текстів, фото, відео) в публічну зону Інтернету або поштою тим, кому вона не призначалась.

6) Відчуження (остракізм), ізоляція. Будь-якій людині, особливо в дитинстві, притаманно сприймати себе або в якійсь групі, або поза нею. Бажання бути включеним у групу виступає мотивом багатьох вчинків підлітка. Виключення із групи сприймається як соціальна смерть. Чим в більшій мірі людина виключається із взаємодії, наприклад, в грі, тим гірше вона себе почуває і тим більше падає її самооцінка. У віртуальному середовищі виключення також наражає на серйозні емоційні негаразди, аж до повного емоційного руйнування дитини. Онлайн відчуження можливе в будь-яких типах середовищ, де використовується захист паролями, формується список небажаної пошти або список друзів. Кібер-остракізм проявляється також через відсутність швидкої відповіді на миттєві повідомлення чи електронні листи.

7) Кіберпереслідування – це дії з прихованого вистежування переслідуваних і тих, хто тиняється без діла поруч, зазвичай зроблені нишком, анонімно, з метою організації злочинних дій на кшталт спроб згвалтування, фізичного насильства, побиття. Відстежуючи через Інтернет необережних користувачів, злочинець отримує інформацію про час, місце і всі необхідні умови здійснення майбутнього нападу.

Хепіслеппінг (від англ. happy slapping – щасливе ляскання) – відносно новий вид кібер-буллінгу, який починався в англійському метро, де підлітки прогулюючись пероном раптом ляскали один одного, в той час як інший учасник знімав цю дію на мобільну камеру. В подальшому за будь-якими відеороликами, в яких записано реальні напади, закріпилась назва хепіслепінг. Відеоролики нападів з метою гвалтування чи його імітації інколи ще називають хоппінг – наскок (особливо поширений в США). Ці відеоролики розміщують в Інтернеті, де його можуть продивлятись тисячі людей, зазвичай без жодної згоди жертви. Інша форма хепіслепінгу – це передавання сюжетів мобільними телефонами. Починаючись як жарт, хепіслепінг може завершитись трагічно, як це сталось із 18-річним Трістоном Крістмасом, якого група хлопців побила для того, щоб зняти відео для Інтернету, а коли він, вдарившись головою, помирав кинутий на підлозі, вбивця і спостерігачі пішли продовжувати вечірку [3, с. 9].

Сьогодні загибель жертви внаслідок буллінгу, вважається злочином і хепіслепінг, якщо призводить до таких трагічних наслідків та визначається поняттям «булліцид» [4].

Більшість описаних типів поведінки, які узагальнюються поняттям кібербуллінгу, присутні в досвіді і наших підлітків (школярів) хоча і рідко називаються даними термінами. Нажаль, детальних систематичних всеукраїнських досліджень, які дали б змогу кількісно оцінити масштаби явища і потенційну небезпеку кібербуллінгу в Україні досі немає. Проте точно відомо, що Інтернет-бум набирає обертів.

В Одесі, Києві, Дніпрі, Львові та інших містах України фіксуються факти кібербулінгу, про які стало відомо саме з соцмереж.

Минулого року в українських школах зафіксували близько 109 тис. звернень до психологів через цькування. При чому, до фахівців зверталися як самі учні, так і батьки з вчителями. 39 % з усіх звернень надходили від дітей, 29 % – від вчителів, ще 5% – від сторонніх людей, а решта – від батьків [5].

Досить часто булінг фактично переростає у катування із наявністю усіх ознак складу цього злочину, за винятком суб'єкта. Діти-булери до 16 років, які вчинили дії, що утворюють склад катування, не несуть кримінальної відповідальності за ст. 127 КК України, оскільки ч. 2 ст. 22 КК України цей злочин не передбачено у переліку тих, кримінальна відповідальність за які наступає з чотирнадцяти років. Якщо ж вони здійснюють свої неправомірні дії через мережу Інтернет (кібербулінг), то за погрози іншим дітям в інтернеті відповідальність несе власник того комп'ютера, з якого було поширено неправдиву

інформацію або залякування. З огляду на наявну в Україні практику, найчастіше дії кібербулерів кваліфікуються як хуліганство (ст. 296 КК України).

За дії дітей-булерів притягують до відповідальності їхніх батьків за ч. 4 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей», відповідно до якої вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність [6].

Сьогодні Верховній Раді зареєстрований законопроект № 8584, в якому пропонують запровадити адміністративну відповідальність та штрафи за булінг (цькування).

За булінг, вчинений малолітніми або неповнолітніми від 14 до 16 років, пропонують штрафувати батьків – від 340 до 850 гривень. Крім того, автори законопроекту пропонують представників закладу освіти карати за приховування випадків булінгу штрафом від 850 до 1700 гривень.

Отже, слід визнати, що на сьогодні існує проблема правового визначення протиправним діяння, що містить ознаки кібербулінгу та вжиття заходів щодо протидії (запобігання) йому, адже закономірним стало збільшення жертв серед підлітків.

Список використаних джерел

1. 67% дітей в Україні зазнали цькувань у попередні 2-3 місяці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://humanrights.org.ua/material/67_ditej_v_ukrajini_zaznali_ckuvan_u_ poperedni_23_misjiaci.

2. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу»: http://uire.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf.

3. Найдьонова Л.А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини / Л.А.Найдьонова //Методичні рекомендації / Серія: На допомогу вчителю. Вип. 4. – К., 2011. – 34 с. (1,5 д.а.).

4. Насилля в школі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://familytimes.com.ua/harakter/kiberbuling.https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/kiberbuling-novitni-nebezpeki-v-internet-prostori-460488.html.

5. Звернення про боулінг – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.5.ua/suspilstvo/torik-v-ukraini-narakhuvaly-maizhe-110-tys-zvernen-pro-bulinh-175437.html.

6. Булінг як різновид катувань серед неповнолітніх – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/ Жеброва Анастасія Олександрівна/ pdf.

7. Депутати пропонують штрафувати за цькування дітей у школі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://expres.online/archive/news/2018/07/11/301122-deputaty-proponuyut-shtrafuvaty-ckuvannya-ditey-shkoli.

Лов'як Олег Орестович,
професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Мотиль Віктор Іванович,
доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ (м. Івано-Франківськ), кандидат юридичних наук

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ФІЗИЧНІЙ ОСОБІ ВЧИНЕННЯМ КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

На перший погляд, законодавство встановлює надійні гарантії відшкодування збитків, завданих фізичній особі внаслідок корупційних правопорушень, але з цього моменту хотілося б докладніше проаналізувати положення Закону України Про запобігання корупції від 14 жовтня 2014 року (далі – Закон) [1].

По-перше, Закон зазначає, що фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

Не досить зрозумілим є положення стосовно того, що відшкодування шкоди, а відповідно і настання цивільно-правової відповідальності, здійснюється «у встановленому законом порядку». Виникає питання, який це повинен бути порядок, якщо у ЦК України відсутня пряма норма, яка б передбачала відшкодування шкоди, завданої корупційними правопорушеннями. Можна припустити, що зазначене твердження випливає із статті 1166 ЦК України [2], але ж ця норма передбачає загальні положення з відшкодування шкоди, але аж ніяк не порядок.

По-друге, доцільно звернути увагу на назву статті 68 вищезазначеного Закону «Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення».

Прогресивною ідеєю, яка закладена законодавцем у цю норму є можливість відновлення окрім прав, ще й «законних інтересів». Але, як це зробити і який має бути порядок відновлення інтересу, Закон не регламентує. У своєму Рішенні №18-рп/2004 від 01.12.2004 р. Конституційний суд України визначив основні ознаки охоронюваного законом інтересу, як правового феномену, який: а) виходить за межі змісту суб'єктивного права; б) є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони; в) має на меті задоволення

усвідомлених індивідуальних і колективних потреб; г) не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загальновизнаним принципам права; д) означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом; є) розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом. Охоронюваний законом інтерес регулює ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним. А також дав його дефініцію. **Охоронюваний законом інтерес** – це прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам [3].

По-третє, у контексті порядку відшкодування такої шкоди Закон все ж таки закріплює окремі позиції, які повинні враховуватись у процесі відшкодування, а саме:

– збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку;

– Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди);

– кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку.

По-четверте, ведучи мову про відшкодування шкоди, завданої внаслідок корупційних правопорушень, ми б хотіли привернути увагу фахівців до усвідомлення такого факту, що відшкодувати завдану шкоду, у досліджуваних відносинах, у тому числі в повному обсязі – як про це говорить Закон та ЦК України досить важко. Складність виникає при розумінні обсягу моральної шкоди, оскільки ЦК України не встановлює ні верхньої, ні нижньої межі такого відшкодування. Зважаючи на це, доцільно, на нашу думку, було б говорити не про відшкодування шкоди, а про мінімізацію шкідливих наслідків, завданих корупційними правопорушеннями.

Під час удосконалення законодавства про відповідальність за корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією доцільно приділяти особливу увагу:

– забезпеченню системності норм різних галузей права, зокрема уточненню соціального і правового поняття «корупція», визначенню вичерпного переліку «корупційних діянь», інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, їх форм (видів) у різних галузях права;

– розробленню правового інструментарію (методик, рекомендацій, коментарів тощо) стосовно правильного визначення ступеня суспільної небезпечності конкретних корупційних правопорушень, видів відповідальності за них, критеріїв розмежування, взаємопов'язаності санкцій та стягнень;

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що антикорупційне законодавство потребує конкретизаційних змін, спрямованих на визначення організаційно-правових засад протидії (запобіганню, контролю, локалізації, нейтралізації, мінімізації) корупції та усунення причин і умов її існування, відшкодування завданої, внаслідок вчинення корупційних правопорушень, шкоди, вимоги щодо поновлення прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави.

Окреслені проблеми потребують подальшого вивчення, а наукові здобутки – впровадження в соціальне і правове буття.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст. 2056

2. Цивільний кодекс України: Коментар. – Видання друге зі змінами за станом на 15 січня 2004 р. – Х.: ТОВ «Одісей», 2004. – 856 с.

3. Охоронюваний законом інтерес: визначення та способи захисту у суді (Рішення КС у справі 1-10/2004. від 1 грудня 2004р.) / [Електронний ресурс]: режим доступу:https://protocol.ua/ua/ohoronyuvaniy_zakonom_interes_viznachennya_ta_sposobi_zahistu_u_sudi_(rishennya_ks_u_spravi_1_10_2004_vid_1_grudnya_2004r_)/ – з екрану

Лукашенко Марина Юріївна,
аспірант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У зв'язку з посиленням антикорупційної політики держави в сучасних умовах все більше вимог висувається до професійно важливих якостей особистості поліцейського як представника влади. Завчасна діагностика, що обумовлює потенційну схильність особи до вчинення протиправних дій корупційного характеру, спрямована на зниження потенційного ризику виникнення такої поведінки. Оскільки при

корупційній взаємодії має місце такий різновид психологічного впливу, як маніпуляція, велика роль належить здатності поліцейського до усвідомлення та регуляції власних емоційних станів.

Стійка увага психологів до емоційної сфери людини визначається тим, що емоції виступають головним результативним як механізмом діяльності. Стан людини, з точки зору системи – це своєрідна відповідь функціональної системи різних рівнів на зовнішні та внутрішні впливи, що виникають при виконанні значущої для людини діяльності. Важливим чинником для успішної підготовки поліцейського є психологічний аналіз професійної діяльності, її структури і функцій у співвідношенні з мотиваційною сферою особистості.

Системно-діяльнісний підхід до вивчення індивідуальності визначає те, що аналіз професійної діяльності людини складається з виділення дій і операцій, що входять до її структури, виявлення динаміки діяльності, визначення засобів контролю діяльності та певної мотивації. Визначення психологічної готовності людини до виконання професійних дій базується на уявленнях про властивості, якості, риси особистості, сукупності індивідуальних особливостей. Актуальність даної проблеми визначається необхідністю розвитку емоційної готовності спеціаліста до моменту включення в активну професійну діяльність. Тому важливим напрямом підвищення ефективності функціонування правоохоронних органів є забезпечення психологічної підготовки поліцейських до умов професійної діяльності.

Вивченням психологічних аспектів формування готовності до професійної діяльності та визнням ролі емоційних станів у житті людини займались зарубіжні так і українські вчені, а саме, Г. Балл, В. Дорохіна, В. Бондар, Ю. Гільбух, Л. Карамушка, Є. Клімов, В. Моляко, С. Равикович, С. Рубінштейна, Т. Павленко, Д.Векслера, Г.Гарднера, Р.Бар-Она, П. Саловея, Дж. Мейера, Д. Гоулмана, Г. Орме, Д.Карузо, І.Андрєєвої, А.Петровської, Е.Носенко, С.Дерев'янко, Г.Березюк, О.Філатової та інші.

Незважаючи на наявність праць науковців із проблеми формування готовності фахівців до професійної діяльності та ролі емоцій у життєдіяльності людини, проблема емоційної готовності до професійної діяльності та її зв'язок з рівнем розвитку емоційного інтелекту є недостатньо вирішеною у психологічній науці.

Психологічна готовність допомагає людині найбільш раціонально використовувати свої можливості, особистісні якості, уміння і навички при виконанні професійних функцій, вносити необхідні зміни у свою діяльність, із метою підвищення її ефективності. Тому актуальним є аналіз структури психологічної готовності людини до певної діяльності, визначення критеріїв, умов, які визначають тривалість і стійкість проявів, динаміку психологічної готовності особистості. На основі проведеного аналізу розробляється структура психологічної готовності особистості до професійної діяльності [1, с. 3].

Одним із важливих показників психологічної готовності людини до професійної діяльності є рівень її емоційного стану. Емоції, що виникають у процесі здійснення професійної діяльності, значно впливають на якість професійних дій. Емоційні властивості (наприклад, реактивність, збудливість, урівноваженість, загальний емоційний тонус, сила емоційних реакцій та їх зовнішнє вираження – експресивність) та особливості реагування на інтенсивні зовнішні подразники визначаються індивідуально-психологічними та типологічними характеристиками конкретної людини: конституцією, типом темпераменту, станом нервової системи, чутливістю до впливів тощо [2, с. 34]. Вивчення безпосередньої практичної діяльності показує, що існує значна кількість питань, пов'язаних із вирішенням складних виробничих завдань, здійснення яких покладається на людину без урахування її емоційної стійкості.

До емотивного рівня в структурі особистості психологи та соціологи відносять показники задоволеності життям, професією, особистим статусом, особистого ставлення до себе та інше. Неадекватна оцінка, ставлення до себе активізує комплекс неповноцінності і пошук компенсаторних механізмів у вигляді підвищення значущості особистості за рахунок збільшення матеріальних благ. Інтегральний індекс схильності до корупції за вказаними шкалами буде складатись із низьких показників за шкалами задоволеності життям і професією, особистого статусу, що може чинити негативний вплив на правову поведінку особистості [3, с. 107].

Виходячи з цього очевидно, що одним із критеріїв оптимального виконання професійних функцій поліцейського у різних ситуаціях, тобто на етапах підготовки до неї, безпосередньо здійснення певних дій, виходу із неї, є її емоційна стійкість. На сьогодні у складній, багатоетапній підготовці співробітників внутрішніх справ основна увага приділяється спеціальним дисциплінам, але водночас недостатньо враховується емоційна складова майбутньої трудової діяльності, що може бути причиною для формування особистості, схильної до використання службового становища з метою особистого збагачення.

Список використаних джерел

1. Костюк Г.С. Професійне самовизначення як фактор формування особистості / Григорій Савович Костюк // Радянська школа. – 1967. – березень. – С. 1–8.

2. Изард К. Е. Психология эмоций / К. Е. Изард. – СПб.: Питер, 2003. – 384 с.

3. Решетников М.В. Психология коррупции: утопия и антиутопия / М.В. Решетников. – СПб.: Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 2008. – 128 с.

Луценко Юрій Васильович,
член науково-видавничої ради науково-практичного журналу «Європейські перспективи», кандидат юридичних наук

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА КРИТИЧНІ СУДЖЕННЯ

Загальновідомо, що ефективність антикорупційної політики перш за все пов'язане з узгодженістю антикорупційного законодавства, що складається з відповідних галузевих законів та нормативно-правових актів. Сьогодні є всі підстави стверджувати, що у чинних актах ця узгодженість не дотримується. Так, 14 жовтня 2014 року вперше в історії України було прийнято Закон України «Про запобігання корупції» [3], який відповідав усім міжнародним стандартам у цій сфері та враховував найкращий зарубіжний досвід і рекомендації міжнародних інституцій (GRECO, ОЕСР та ін.). Одночасно з прийняттям цього Закону затверджено Антикорупційну стратегію, яка визначила пріоритети державної антикорупційної політики на 2014–2017 роки, реалізація яких мала би створити основу для подальших реформ. На виконання зазначеної Стратегії, а також належної імплементації нового базового антикорупційного законодавства Урядом розроблено та затверджено Державну програму щодо реалізації Антикорупційної стратегії на 2015–2017 роки, яка передбачала конкретні завдання і заходи [1; 4]. Нажаль цей закон так і не став ефективним інструментом антикорупційної політики держави.

Антикорупційна стратегія є важливим документом для боротьби з корупцією в Україні, адже він визначає основні пріоритети державної антикорупційної політики на певний період і є єдиною підставою для розробки загальнодержавного плану дій із запобігання корупції – Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії. На відміну від Антикорупційної стратегії, така програма містить конкретні заходи для вирішення локальних завдань і досягнення кінцевої мети, терміни їх реалізації та відповідальні органи. Також Державна програма – це базовий документ для розробки антикорупційних програм кожного державного органу, органу місцевого самоврядування та інших інституцій [2].

Водночас, 18.05.2018 року подано на розгляд до Верховної Ради України проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки» (станом на 23.11.2018 року цей нормативний акт не прийнято) [5]. Відповідно до законопроекту, у разі його ухвалення через три місяці після набрання чинності документом Кабмін має затвердити Державну програму з реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018–2020 роки. За результатами розгляду проекту Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді

України повернути Кабінету Міністрів України як суб'єкту законодавчої ініціативи законопроект на доопрацювання. Таким чином, відтермінування прийняття цього системного документа зумовило дисбаланс нормативних актів щодо його реалізації, а отже, знову порушено системність антикорупційного законодавства [1].

Корупція в Україні є більше політичною і соціально-економічною проблемою, а тому не можна сподіватися, що її здолають спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції (Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура і Вищий антикорупційний суд) чи допоможуть тільки виховні і просвітницькі заходи. Кожен державний орган, орган місцевого самоврядування, політична партія і громадська організація повинні виконувати комплекс антикорупційних заходів [2].

Отже, нова Антикорупційна стратегія на наступні роки має стати результатом всебічного, ґрунтовного аналізу поточної ситуації в державі з врахуванням існуючих викликів та загроз, які завдає корупція, базуватися на аналізі попередніх зусиль, кореспондуватися з загальноєвропейськими тенденціями у сфері протидії корупції та враховувати позитивний досвід боротьби з корупцією у зарубіжних країнах з урахуванням напрацювань як вітчизняних так і міжнародних експертів.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/3143/.

2. Боротьба з корупцією навпомацки, або чому в Україні досі немає Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873157-borotba-z-koruptsieyu-navpomatski,-abo-chomu-v-ukrayini-dosi-nemae-antikoruptsiynoyi-strategiyi-na-20182020-roki.

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 4 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

4. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.

5. Проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64035.

Марков Михайло Миколайович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Для міжнародної спільноти проблема протидії корупції продовжує залишатися однією з найактуальніших і потребує постійної уваги не лише з боку керівництва держав, а й широкої громадськості.

Ратифікована 18.10.2006 р. Верховною Радою України Конвенція ООН проти корупції з-поміж інших ключових засад здійснення державами-учасницями політики у сфері запобігання та протидії корупції визначає забезпечення доступу громадськості до процесів протидії корупції [1].

Дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадськості успішно апробовані багатьма державами світу. Так, у Фінляндії, яка, згідно з індексом сприйняття корупції, є найменш корумпованою державою світу, діє система відкритого доступу до інформації на всіх рівнях державного управління.

Важливим кроком в антикорупційній діяльності Японії є прийняття у 2001 р. Закону «Про розкриття інформації». Положення цього документа гарантують громадянам держави доступ до офіційної інформації, яка зберігається в органах влади. В Японії існує у відкритому доступі реєстр осіб, яким висунуто обвинувачення в корупції або які причетні до організованої злочинності, що надає можливість громадськості здійснювати контроль за притягнення винних до відповідальності [4].

В Ізраїлі система «дублювання моніторингу корупційних діянь» забезпечується урядовими організаціями і спеціальними підрозділами поліції, відомством Державного контролера, що володіє незалежністю від міністерств і державних відомств, і громадськими організаціями типу «Відомства за чистоту уряду». Ці організації досліджують можливі корупційні точки, а у разі їх виявлення інформують органи розслідування.

Для оперативного реагування на будь-які повідомлення про незаконне збагачення певних осіб в Румунії створено проміжний між фіскальною службою та Національним антикорупційним директоратом орган – Національну агенцію з доброчесності. Її співробітниками стали сумлінні громадяни, наявність юридичної або економічної освіти для яких не є обов'язковою вимогою. У разі надходження повідомлення про підозру щодо незаконного збагачення працівники вказаного органу мають право здійснити перевірку фінансових зобов'язань та статків особи [3, с. 235].

У Нідерландах боротьба з корупцією будується на системах відбору і стеження – спеціальна група експертів, аналітиків, науковців з

допомогою збору даних та обчислень стежить, де можливе виникнення корупції та встановлює над цією сферою жорсткий контроль.

У Швеції зазначеною проблематикою займається створена 1994 р. громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та інших науковців, які працюють над вивченням специфічних питань, пов'язаних із боротьбою з корупцією [2].

У Південній Кореї «Закон про корупцію» дає право кожному повнолітньому громадянину цієї країни почати власне розслідування за фактом хабаря, а головний антикорупційний орган – Комітет з аудиту та інспекції – зобов'язаний підтримати його. В цьому допомагає запущена онлайн-система контролю Open, кожна подана заява до якої обов'язково буде розслідуваною.

Існує позитивно показовий світовий досвід ефективної співпраці державного і недержавного сектору в питаннях протидії корупції в країнах з попередньо її вкрай високим рівнем. Так, у Гонконгу робота незалежної від влади комісії боротьби з корупцією щільно контролюється структурами громадянського суспільства; в Сінгапурі поряд із спеціальним бюро з розслідування фактів корупції діють спеціальні наглядові комісії з представників громадськості; в Індії ті самі функції виконує Національна спілка громадської дії.

Як свідчить міжнародний досвід, дієва антикорупційна стратегія повинна бути логічне вибудуваною, цілісною системою взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства. Проведений аналіз дозволяє сформувати уявлення про її засади для України:

– відсутність функціональних обмежень щодо виявлення та документування випадків корупційних дій;

– посилений громадський контроль за всією системою державного адміністрування і забезпечена можливість порушення в цих рамках кримінального переслідування правопорушників;

– визначення і законодавче закріплення критеріїв ефективності діяльності громадських організацій з протидії корупції, а також мотиваційної складової їх діяльності;

– ефективні адміністративні механізми розгляду звернень громадян з питань протидії корупції, які передбачатимуть проведення оперативних та об'єктивних перевірок інформації про можливі корупційні прояви;

– максимально широке оприлюднення, прозорість та комп'ютеризація окремих процесів прийняття управлінських рішень;

– створення дієвої коаліції антикорупційних недержавних організацій, яка б стала повноправним партнером держави.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU03129.html.

2. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії / Н. Ахтирська [Електронний ресурс]. – Режим доступу – URL: http://veche.kiev.ua/journal/4910/.

3. Трепак В. М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості / В. М. Трепак // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – №2 (10). – С. 233–246.

4. Ярмиш О. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією / О. Ярмиш [Електронний ресурс]. – Режим доступу – URL: http:// uspishnaukraina /strategy.html.

Мазур Вікторія Вікторівна,
старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Плєва Валерій Анатолійович,
професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Гостра проблема сьогодення не тільки на території України, а й інших країн світу – це корупція, яка тісно прижилася з економікою та іншими сферами суспільних відносин і гальмує розвиток країн. Проаналізувавши деяке законодавство України з питань антикорупційної політики, можна дійти висновку про те, що Україна дійсно зрушила з місця для вирішення цієї нагальної проблеми, але не на достатньому рівні. Так дійсно здійснено ряд заходів для попередження корупції, серед них, наприклад:

1) прийняття відповідних нормативно-правових актів, створення відповідних антикорупційних органів (Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура), покликаних для мінімізації корупційних дій та посилення ефективності діяльності органів судової влади та системи кримінальної юстиції у переслідуванні осіб, які вчинили корупційні правопорушення [1];

2) обов'язкове проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, яке покликане зменшити масштаби проблем, що виникають внаслідок недосконалості законодавства;

3) створення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

4) здійснення координації та моніторингу діяльності державних службовців;

5) та інші антикорупційні заходи.

Ці та інші заходи спрямовані не лише на викорінення корупції як явища, а й запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню в кожній із сфер суспільних відносин. Україна не єдина держава, яка запровадила антикорупційну політику, це і країни Східної Європи, Азії, Америки.

Лише за умови вивчення, дослідження та втілення в життя позитивного закордонного досвіду боротьби зі зменшення рівня корупції до безпечного в Україні рівня, можливе в успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції. Дослідження та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію такого вкрай негативного соціального явища, як корупція, що довели на практиці свою ефективність і може мати перспективи для запозичення іноземного досвіду, особливо за відсутності власного реально діючого механізму протидії корупції.

Тому потрібно проаналізувати досвід деяких країн, що досягли певного успіху в антикорупційній сфері:

В **Ізраїлі** антикорупційна атмосфера забезпечується системою «певного дублювання моніторингу» за можливими корупційними діями. Він здійснюється урядовими організаціями і спеціальними підрозділами поліції, відомством Державного контролера, що володіє незалежністю від міністерств і державних відомств, і громадськими організаціями типу «Відомства за чистоту уряду». Ці організації досліджують можливі корупційні точки, а у разі їх виявлення інформують органи розслідування. В Ізраїлі, через значні соціальні пільги для урядовців і безжального їх покарання при виявленні корупції, низова корупція практично відсутня. Доведених до суду корупційних злочинів в Ізраїлі не більше 5%, проте, репутація людини, замішаної в корупційному скандалі, вкрай небажана.

Яскравим прикладом «культури прозорості» є Південна Корея. Так з 1999 р. в Сеулі діє програма «OPEN» – система контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації, яка викликала справжню сенсацію серед національних антикорупційних програм. Програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією.

Вільний доступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм хабарів з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, «OPEN» шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян, як необхідної умови існування корупції, виконує основну свою задачу – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міської адміністрації [2].

Нормативно-правові акти, що видаються державними органами законодавчої влади – основний фактор, що може сприяти виникненню корупції в державі, тому як і в Україні і в інших країнах запроваджено інститут антикорупційних експертиз нормативно-правових актів, прикладом може бути:

– у Республіці Вірменія вимога щодо проведення антикорупційної експертизи була започаткована з 2009 року у зв’язку з

постановою Уряду Республіки Вірменія від 22 жовтня 2009 року № 1205-Н «Про оцінку регулюючого впливу антикорупційних нормативно-правових актів». Антикорупційну експертизу в Республіці Вірменія здійснює спеціальний орган Міністерства юстиції – Агентство експертизи правових актів.

– у Республіці Молдова на законодавчому рівні визначено проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів в 2008 році, а саме Законом Республіки Молдова «Про запобігання корупції і боротьбу з нею» [3].

– та в інших країнах проводиться антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції.

Тобто, проаналізувавши досвід деяких зарубіжних країн, можна дійти висновку, що антикорупційне законодавство розвивається у бік використання всіх правових засобів боротьби, а також створюються всі заходи для попередження ненастання такого соціального явища, як корупція.

Проведений аналіз дозволяє сформувати основні стратегії національної антикорупційної політики, яка необхідна для сьогодення України:

1) потрібно сформувати сильну політичну волю та єдину державну політику в області боротьби з корупцією на всіх рівнях влади, які б включали комплекс заходів державного, політичного, економічного, організаційного, соціального і правового характеру;

2) дотримання принципу незалежності судової влади. Такий підхід всебічно ілюструє правоохоронна система Італії, США, Великобританії, Франції та інших країн;

3) здійснення та створення умов атмосфери прозорості, які в свою чергу забезпечуватимуться організацією потужного соціального контролю з боку громадянського суспільства, де важливу роль відіграватимуть незалежні засоби масової інформації;

4) повинна бути організована не просто жорстка, а дуже жорстка підзвітність осіб, які наділені владними повноваженнями незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади, а також їх близьких осіб перед реально незалежним органом;

5) ще одним не мало вагомим є те, що необхідно підвищити рівень довіри населення до влади, розширивши можливості доступу до суспільно важливої інформації; для забезпечення антикорупційної політики повинен бути особистий приклад представників вищого керівництва, а також спрощення процедури для зняття депутатської недоторканності з представників влади щодо питань відповідальності за порушення антикорупційного законодавства;

6) потрібно, щоб все ж таки почав свою роботу Вищий антикорупційний суд, створення якого передбачалося ще в 2016 році, відповідно до судової реформи і на створення якого в проекті Державного бюджету України на 2019 рік закладено 287 млн. Створення такого Суду

буде іспитом для українського суспільства, який покаже рівень готовності безповоротно і безкомпромісно боротися з корупцією.

На нашу думку, ці положення можуть бути одними з успішних стратегій розвитку національної антикорупційної політики в Україні.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року // – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

2. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html.

3. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 21 трав. 2012 р. «Антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції» www.rada.gov.ua.

Макаренко Вікторія Сергіївна,
старший викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЙНИМИ ВИЯВАМИ: ДОСВІД СІНГАПУРУ

Питання запобігання та протидії корупції на сьогоднішній день залишаються надзвичайно актуальними для України в умовах триваючого процесу реформування діяльності органів виконавчої влади. Для підвищення ефективності застосування антикорупційних заходів вважаємо за доцільне вивчення та імплементацію в національну правову систему окремих положень, що успішно працюють в зарубіжних країнах. Одним із прикладів надзвичайно успішної перемоги над окресленою проблемою є Республіка Сінгапур, яка за останні 40 років пройшла шлях від надзвичайно корумпованої країни до держави, що знаходиться на шостому місці в світі за показниками Індексу сприйняття корупції на 2017 рік з 84 балами із 100 можливих [1] та на другому місці у світі за показниками Індексу економічної свободи [2].

Проблема подолання корупції гостро постала в Сінгапурі що у 1940-х – на початку 1950-х років, коли корупція стала частиною повсякденного життя громадян Сінгапуру. Тоді, прем'єр-міністром Лі Куан Ю було прийняте життєво вважливе рішення про запровадження дієвого механізму боротьби з корупцією, що процвітала в усіх сферах суспільного життя. Ще у 1952 році, Британським колоніальним урядом було створено Бюро з розслідування корупційної діяльності (далі – БРКД), головний незалежний державний орган Сінгапуру, на який покладено завдання по виявленню та запобіганню корупційних проявів. Але громадяни не мали довіри до нового органу, а недосконале законодавство надзвичайно ускладнювало процес збирання доказів у справах. Фактично створене у 1952 році, реальну можливість повної

реалізації своїх функцій Бюро з розслідування корупційної діяльності отримало після 1959 року, коли до влади прийшов новий уряд, до корумпованих посадових осіб були застосовані жорсткі покарання та почався процес розробки та прийняття нових законодавчих актів [3, с. 41].

17 червня 1960 року було прийнято Закон «Про запобігання корупції», який є основним нормативно-правовим актом в Сінгапурі, що стосується боротьби з корупційними проявами. Цей закон визначив, що корупція в Сінгапурі в цілому визначається як хабар, пропонований в обмін на послугу. Хабар може бути отриманий як у грошовому так і негрошовому вигляді, тобто: гроші, подарунки, позики, збори, винагороди, комісії або інше майно; пропозиція працевлаштування або контракту; будь-які виплати, повернення, зняття або погашення будь-якої позики або зобов'язання; будь-яка інша послуга, або надання переваги будь-якого характеру; будь-яка пропозиція або зобов'язання надати заохочення.

Цей закон регулює розслідування всіх випадків корупції, незалежно від того, чи це стосується приватних осіб або представників влади. Незалежно від рангу, стажу та політичної приналежності, ніхто не звільняється від відповідальності, а сама відповідальність за корупційні діяння значно посилилась (грошове стягнення на суму, що не перевищує 100 тис. дол. в еквіваленті або позбавлення волі на строк до 7 років) [4]. Діяльність Бюро регулюється Розділом 241 Закону. Згідно з чинними положеннями, сьогодні БРКД має усі необхідні повноваження для боротьби проти корупції. Були значно розширені повноваження слідчих, а Бюро набуло незалежності, оскільки його діяльність підпорядковується напряму Прем'єр міністру, задля виключення будь-якої можливості втручання в його діяльність органів чи посадових осіб, або роботи БРКД в інтересах окремих підрозділів чи департаментів [5].

Функції БРКД полягають в: отриманні і розгляді скарг, у яких йдеться про підозри в корупції; розслідуванні випадків протизаконних дій і неправомірної поведінки службовців державних установ, які можуть бути пов'язані з корупцією; запобіганні корупції шляхом вивчення практики і процедур діяльності державних установ з метою зведення до мінімуму можливостей для корумпованої діяльності. Але повноваження Бюро не виходять за межі розслідування корупційних правопорушень, які стосуються хабарництва. Інші економічні злочини належать до юрисдикції Департаменту з економічних справ у складі Поліції Сінгапуру [3, с. 42].

Згідно із Законом «Про запобігання корупції» на БРКД покладаються такі повноваження: право на арешт (Директор або спеціальний слідчий можуть затримати будь-яку особу без постанови суду, якщо вона має відношення до вчинення корупційного правопорушення або на неї подано обґрунтовану скаргу); повноваження на проведення розслідування (порушення Кримінального кодексу або Закону «Про запобігання корупції»); особливі повноваження на

проведення розслідування (наприклад, надання доступу до інформації про будь-який банківський рахунок). Також співробітники наділені низкою повноважень, які можуть здійснюватись за санкцією прокуратури.

Цікавим моментом є повноваження БРКД у сфері попередження корупційних правопорушень. Наприклад, співробітники займаються дослідженням діяльності схильних до корупції державних органів з метою виявлення «слабких місць» всередині існуючої адміністративної системи, які могли б сприяти появі корупції, хабарництва і несумлінної практики. За результатами такої діяльності формуються рекомендації з ужиття заходів, спрямованих на усунення недоліків і запобігання корупції, які направляються керівникам департаментів. Крім того, співробітники Бюро регулярно проводять лекції і семінари для державних службовців з питань прихованих аспектів корупції та методів їх подолання [3, с. 42]. У червні 2017 року у Сінгапурі було відкрито Центр повідомлення про корупційні правопорушення при БРКД, який діє як в режимі електронного доступу, так і у вигляді підрозділу Бюро. До Центру може звернутися будь-яка особа із повідомленням чи скаргою на корупційне правопорушення.

Широкі повноваження та активна діяльністю Бюро дозволили йому залучитися довірою населення, яке бере активну участь у виявленні та повідомленні корупційних правопорушень серед чиновників різного рівня. Статистичні дані БРКД свідчать, що у 2017 році надійшло в цілому 778 скарг та повідомлень, що на 3,7% менше порівняно з 808 скаргами, отриманими в 2016 році, при цьому все більша частка скарг надходить стосовно представників приватного сектору, а скарги на посадових осіб становлять лише 8% випадків з усіх, що перебували у розслідуванні Бюро[7].

Таким чином, зміна вектору державної політики, прийняття належного нормативного регулювання та результативна діяльність Бюро з розслідування корупційної діяльності Сінгапуру дозволили йому вийти на перші сходинки у світових рейтингах серед найменш корумпованих країн світу. Оскільки проблема подолання корупційних проявів є однією з найбільш нагальних для України, вважаємо за можливе запровадження окремих положень, пристосовуючи їх до сучасних реалій української дійсності. Досвід діяльності БРКД може бути врахований при функціонуванні Національного антикорупційного бюро України.

Список використаних джерел

1. Transparency International Україна, Індекс сприйняття корупції, URL: https://ti-ukraine.org/cpi2017/#/ (дата звернення 20.11.2018)

2. Індекс економічної свободи 2018, URL: https://www.heritage.org/index/.

3. Клеменчич Г., Стусек Я. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей, Організація економічного співробітництва і розвитку, URL: https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf.

4. Prevention of Corruption Act, The Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB), Government of Singapore, URL: https://www.cpib.gov.sg/about-corruption/prevention-of-corruption-act.

5.Singapore's three-pronged program to combat corruption: enforcement, legislation and adjudication, URL: http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan047818.pdf.

6. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей, Організація економічного співробітництва і розвитку, URL: https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf.

7.Corruption in Singapore Remains Low, The Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB), Government of Singapore, URL: https://www.cpib.gov.sg/research-room/corruption-situation-singapore.

Марунич Ігор Іванович,
головний спеціаліст Управління взаємодії з Державною прикордонною службою України Міністерства внутрішніх справ України, кандидат філологічних наук, доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЙОГО В УКРАЇНІ

Для міжнародної спільноти проблема запобігання корупції продовжує залишатися однією з найактуальніших. Об'єктивні фактори її розвитку свідчать про те, що корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності багатьох країн світу, і на сьогодні масштаби її поширення становлять загрозу для національної безпеки будь-якої країни. Тому на сучасному етапі розвитку, коли відбуваються кардинальні зміни у міжнародному політичному та суспільному житті, змінились погляди і на проблему протидії корупції. Завдання боротьби з корупцією розглядаються нині як загальнодержавні та пріоритетні.

Визначення пріоритетів державної антикорупційної політики, імплементація базових антикорупційних актів слугують основою для успішної розбудови країни і становлення правової держави. Зазначене неможливе без належного експертного супроводження, урахування міжнародних рекомендацій з одночасною трансформацією свідомості посадовців різного рівня та громадян [1, с. 71].

Аналіз відкритих джерел інформації, що ілюструють стан протидії корупції у секторі безпеки за кордоном, свідчить про наявність достатньо ефективно функціонуючих механізмів, які обмежують корупційні ризики до рівня, на якому вони не становлять серйозної загрози для національної безпеки держави. У сучасних демократичних суспільствах вже започатковано і ефективно функціонує певна система заходів боротьби з корупцією у секторі безпеки, яка побудована на невідворотності відповідальності за вчинення будь-яких корупційних злочинів незважаючи на час і персоналії. Для нас особливого значення

набуває досвід країн, які, реалізувавши антикорупційні програми, досягли необхідних позитивних результатів і заклали основи сталого суспільно-політичного розвитку (зокрема, й у контексті забезпечення національної безпеки).

Проведений аналіз показує, що переважна більшість державних антикорупційних програм розвинутих країн у секторі безпеки ґрунтуються на загальноприйнятих міжнародно-правових документах, які визначають основні підходи щодо боротьби з корупцією. В ЄС контроль за реалізацією правових актів у сфері протидії корупції покладено на спеціальний загальноєвропейський орган ЄС – GRECO (The Group of States against Corruption – «Група держав проти корупції») – орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу [2].

Проведений аналіз міжнародних правових актів з питань антикорупційної боротьби та передових світових практик дозволяє виокремити найважливіший комплекс принципів протидії корупції, який має усі підстави бути застосованим в Україні:

– по-перше: високий патріотизм та професіоналізм керівників усіх ланок, які виявляються, зокрема, в їхній діяльності виключно в інтересах суспільства, а не окремих олігархічних кланів і в умовах максимально допустимої відкритості;

– по-друге: прозорість та підзвітність структур органів державної влади суспільству через вільний доступ громадських організацій до процесу прийняття і виконання управлінських рішень;

– третє: реальне забезпечення прав та захисту приватної власності (яка отримана легальним шляхом) як запорука від рейдерських захоплень, незаконних платежів, хабарів тощо;

– четверте: невідворотність відповідальності за вчинення корупційних дій, незважаючи на час, що минув та персоналії;

– п’яте: посилений контроль держави і суспільства за діяльністю осіб, що працюють у державному секторі, одним з механізмів якого є публічне оприлюднення декларацій про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру державними службовцями, народними депутатами України та іншими суб’єктами владних повноважень;

– шосте: необхідність захисту свідків у кримінальних та цивільних провадженнях проти корупціонерів [2].

Сьогодні світова співдружність розглядає корупцію як одну із найбільших загроз суспільного життя. Міжнародна співпраця у запобіганні корупції здійснюється на двох рівнях: на рівні світових організацій та на рівні держав–учасниць. Також значна увага приділяється правотворчій діяльності, що передбачає, по-перше, розробку міжнародних актів, які повинні стати основою для національного законодавства щодо протидії корупції; по-друге, удосконалення національного законодавства держав-учасниць.

Сучасна закордонна практика протидії корупції свідчить, що у багатьох європейських країнах законодавець поступово стає на шлях відмови від суто репресивних методів протидії цьому явищу. Однією з основних ідей у міжнародній діяльності протидії корупції є розробка ефективного механізму унеможливлення корупційних діянь. Законодавець усе частіше зосереджується на питанні співвідношення адміністративно-правових та кримінально-правових засобів протидії корупційним проявам.

При розробці та удосконаленні українського антикорупційного законодавства, безумовно, слід враховувати вимоги міжнародних правових актів, насамперед, ратифікованих Україною. Серед найбільш важливих таких документів слід назвати останню «Конвенцію ООН проти корупції» [3], якою державам-учасницям рекомендується: заохочувати непідкупність, чесність і відповідальність своїх публічних посадових осіб відповідно до основних принципів своєї правової системи; застосовувати у рамках своїх інституціональних і правових систем кодекси чи стандарти поводження посадових осіб для правильного, сумлінного і належного виконання публічних функцій; розглядати, відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства, можливість встановлення заходів і систем, що сприяють тому, щоб публічні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо при виконанні ними своїх функцій; у належних випадках і відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства, встановлювати міри і системи, що зобов'язують публічних посадових осіб представляти відповідним органам декларації, серед іншого, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи і про істотні дарунки чи вигоди, у зв'язку з якими виникає колізія інтересів відносно їхніх функцій у ролі публічних посадових осіб [4].

Аналіз досвіду протидії корупції у різних країнах світу свідчить про використання ними різних методів і засобів. Незважаючи на це, всі вони дають позитивний ефект, який полягає у зменшенні (мінімізації) рівня корупції. Не варто сподіватися, що повне копіювання будь-якого досвіду стане панацеєю для України. Нашій державі необхідно розробляти власний механізм запобігання, що відповідає національним особливостям та традиціям.

Дієва антикорупційна стратегія повинна бути логічно вибудуваною цілісною системою, яка складається із взаємозалежних елементів, серед яких, насамперед: ефективне антикорупційне законодавство; автономний (незалежний) спеціальний державний орган по боротьбі з корупцією; сталий економічний розвиток країни; нетерпимість корупції з боку населення держави, залучення його до участі у реалізації державної антикорупційної політики.

За висновками експертів, в Україні найвищий рівень корупції спостерігається у сферах діяльності, пов'язаних з державними

закупівлями, ліцензуванням, квотуванням, бюджетними трансфертами тощо [5]. У зв'язку із цим, особливої актуальності набувають питання постійного антикорупційного моніторингу найуразливіших у цьому плані ділянок сектору безпеки, а також запровадження якісно нової системи відбору та розстановки кадрів.

Досвід розвинених країн показує, що антикорупційне законодавство повинно передбачати найсуворіші покарання за корупційні злочини – максимально великі штрафи і терміни ув'язнення, заборону професійної діяльності на майбутнє, позбавлення пенсії та соціальних пільг тощо. При цьому, відповідальність за вчинення корупційних діянь є невідворотною і не має строку давності. Конфіскація коштів та майна, набутих злочинним шляхом, відбувається незалежно від їхнього кінцевого власника. Максимально широке оприлюднення, прозорість та комп'ютеризація окремих процесів прийняття управлінських рішень у секторі безпеки (насамперед, щодо бюджетного планування, державних закупівель, аудиту, добору, атестації та призначення керівних кадрів) дозволить вивести їх із зони корупційних ризиків, а також позитивно позначиться на загальному іміджі державних органів. Професійне навчання фахівців (військовослужбовців та службовців) органів державної влади слід розглядати як обов'язкову передумову поширення в державних структурах ідеології патріотизму, морально-етичної поведінки, несприйняття корупції.

Список використаних джерел

1. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. Юридична наука. 2013. № 2. С. 71–77.
2. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1848/#_ftnref11.
3. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовт. 2003 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
4. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. Юстініан. 2009. № 11. URL: http://www.justinian.com.ua/article. php?id= 3342. – Заголовок з екрану.
5. Хмара О. Про що сигналізують Україні нові дані Індексу корупції від Transparency International? Апостроф. 2014. 4 груд. URL: https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2014-12-04/pro-scho-signalzuyut-ukran-nov-dan-ndeksu-korupts-vd-transparency-international/894.

Микитась Ірина Миколаївна,
начальник кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Корупція це один з основних факторів, який не дозволяє ефективно функціонувати органам державної влади, порушуючи стабільність самої держави. Корупція створює загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави. Саме тому ця проблема є дуже актуальною.

Розглядаючи причини корупції виникають певні труднощі. На думку О.О. Акімова, за змістом можна виділити такі групи безпосередніх причин та умов розвитку корупції: «... політичні (замкнутість системи управління, її повільний розвиток, відсутність системи виховання патріотичних почуттів, моральних якостей, поверховість при проведенні антикорупційної політики, відсутність державної ініціативи щодо створення громадських формувань, незалежних недержавних структур для зростання активності населення у боротьбі з корупцією); економічні (несприятливий режим діяльності підприємств; відсутність прозорості багатьох економічних процесів; на тлі багатих державні службовці не мають навіть помірного достатку); правові (відсутність цілісної системи антикорупційних засобів, невизначеність відповідальності за корупційні діяння, формальний характер чинної системи декларування доходів, неповне визначення суб'єктів, нецілеспрямованість правоохоронних органів щодо виконання правових вимог при виявленні корупційних діянь, викритті винних у їх учиненні); організаційно-управлінські (відсутність чіткої регламентації діяльності посадових осіб, поширеність у кадровій політиці випадків заміщення посад через знайомство, відсутність механізмів унеможливлення прийняття на службу лідерів і членів злочинних угруповань та здійснення ними кар'єри, відсутність окремих працівників, які контролювали б цю сферу); соціально-психологічні (нерозвиненість громадянської свідомості, корислива спрямованість державних службовців, професійна та моральна деформація частини керівників, що виявляється у поблажливому ставленні до корупції) тощо» [1, с. 186].

Корупція є однією з найважливіших проблем сьогодення. Адже коли злочин здійснюють людини в погонах, то такий випадок завжди викликає резонанс серед громадськості.

Корупційні прояви в Державній кримінально-виконавчій службі України створюють недовіру, руйнують авторитет всього персоналу Корупція дискредитує право як універсальний регулятор суспільних відносин, перетворюючи його на засіб задоволення приватних і

корпоративних інтересів. Вона змінює сутність правоохоронної діяльності відповідних державних органів, які за корумпованості їх посадових осіб перестають виконувати функцію охорони права і перетворюються на інструмент розправи над невинними особами або інструмент неправомірного задоволення особистих чи групових інтересів певних осіб, у тому числі самих посадових осіб таких органів [2, с. 92].

Б.Б. Казак зазначає, що загроза корупції перегукується зі зрадою і шпигунством, які можуть бути їх спонукальним мотивом. Ця загроза стає небезпечною через те, що державний апарат у такій ситуації починає виконувати не свої функції, використовує державну службу в інтересах тих, хто платить більше [3]. В.В. Лунєєв стверджує: «... корупція стала нашою конституцією, а безвідповідальність за неї – повсякденною практикою» [4, с. 20].

І.І. Вершков, С.Б. Погодін вважають, що корупція в правоохоронній системі підриває віру населення у здатність органів влади до позитивних дій в інтересах усього суспільства, піднімаючи вирішення проблеми на вищий політичний рівень. У такій ситуації надання широкої гласності результатам антикорупційної роботи може не тільки зберегти, але і збільшити кредит політичної довіри в суспільстві. Важливо при цьому забезпечити професіоналізм, об'єктивність і попереджуючий характер інформування населення [5, с. 70].

Однозначно, корупційні відносини виникають у порядку реалізації публічно-правового регулювання відносин у сфері діяльності пенітенціарної служби, яка має відповідні особливості. Такі особливості пов'язані не тільки з численністю об'єктів управління, а також із предметами регулювання, пов'язаними між собою спільним інтересом.

Отже, корупція в Державній кримінально-виконавчій службі України це один із проявів корупції в системі органів державної влади. Корупція може проявлятися в різних формах, серед яких найбільш небезпечними є вчинення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, посадових злочинів: зловживання владою або посадовим становищем, перевищення службових повноважень, одержання хабаря та розкрадання державного майна шляхом зловживання службовим становищем. Таке негативне явище, здатне вражати різні види органів державної влади та напрями їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Акімов О. О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні [Текст] / О. О. Акімов / Державне управління : теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 181–188.

2. Старицька О. Теоретичні аспекти корупції в органах державної влади [Текст] / О. Старицька // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 2 (182). – С. 90–93.

3. Казак Б. Б. Источники и угрозы безопасности уголовно-исполнительной системы [Текст] / Б. Б. Казак // Безопасность уголовно-исполнительной системы. – 2008. – № 1. – С. 26–30.

4. Лунеев В. В. Коррупция в России [Текст] / В. В. Лунеев // Государство и право. – 2007. – № 11. – С. 20–27.

5. Вершков И. И. Борьба с коррупцией в условиях состязательного процесса [Текст] / И. И. Вершков, С. Б. Погодин // Право и политика. – № 5. – 2004. – С. 68–72.

Микитчик Андрій Васильович,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

На сьогоднішній день в юридичній літературі неодноразово розглядались різні підходи до класифікації заходів запобігання злочинам, які використовуються в залежності від дослідницьких цілей і практичних потреб. Заходи запобігання злочинам класифікуються за різними ознаками та підставами. Наприклад, однією з класифікаційних ознак є метод запобіжного впливу. В принципі все різноманіття заходів впливу зводиться до двох основних методів: стимулювання і обмеження Діяльність щодо запобігання злочинам можна уявити як двосторонній процес: з одного боку, як цілеспрямоване залучення об'єкта до суспільно корисних зв'язків та відносин, а з іншого – перешкоджання вступу в криміногенні. Отже, це – дві взаємопов'язані сторони запобіжної діяльності. Якщо переривання негативних відносин здійснюється переважно за допомогою примусових заходів запобігання, то для стимулювання позитивних зв'язків використовуються головним чином заходи, не пов'язані з примусом.

На нашу думку, в більшості наукових праць кримінально-правовим заходам запобігання злочинам приділяється недостатня увага. Цей вид запобігання фактично виводиться за рамки предмета кримінології, і судячи з більшості наукових досліджень, його запобіжний потенціал у кримінології майже не досліджується. Так, всі види діяльності щодо запобігання злочинам традиційно поділяються на дві нерівні частини: 1) кримінальна репресія, тобто заходи запобігання, які здійснюється в рамках кримінального правосуддя; 2) профілактика, або превенція, в яку входять всі види антикриміногенного впливу, що знаходяться за рамками кримінального правосуддя.

Необхідно зазначити, що запобігання злочинам кримінально-правовими заходами – необхідний і дуже вагомий засіб, що володіє своєю специфікою. У зв'язку з цим слід погодитися з думкою авторів, які вважають, що кримінально-правовий контроль повинен бути включений в предмет кримінології. Природно, що тут повинні

досліджуватися не проблеми кримінально-правової догматики і доктрини, що входить в предмет науки кримінального права, а питання відносно криміналізації та декриміналізації, запобіжної ефективності засобів, що використовуються в рамках кримінального правосуддя. З огляду на вищевикладене, ми вважаємо за можливе розглядати кримінально-правові заходи запобігання злочинам, не зупиняючись на заходах, які виходять за рамки кримінального правосуддя.

На нашу думку, можливо запропонувати таку класифікацію кримінально-правових заходів запобігання злочинам. За колом осіб, на яких розповсюджується запобіжний вплив кримінально-правових норм, всіх заходів можна розділити на заходи загального і індивідуального запобігання злочинам (загальної та індивідуальної превенції). Загальне запобігання злочинам – це запобігання злочинам з боку нестійких в соціальному відношенні осіб, тих осіб, які ще не вчинили злочинних діянь.

Загальнозапобіжний вплив кримінального закону має неперсоніфікований характер, тобто має вплив на всіх громадян, а не тільки на осіб з криміногенною спрямованістю. Індивідуальна превенція кримінального закону – це запобігання вчиненню нових злочинів особами, які вже вчинили злочин, шляхом застосування до них заходів кримінального покарання, примусових заходів медичного і виховного характеру, а також винесення обвинувального вироку і відстрочку відбуття покарання. Індивідуальне запобігання злочинам має персоніфікований характер. До заходів індивідуального запобігання злочинам доцільно віднести наступні норми кримінального закону: норми про добровільну відмову від вчинення злочину; норми відносно щирого каятті; норми подвійної превенції; норми про обставини, що виключають злочинність діяння. За механізмом впливу всі кримінально-правові заходи розподіляються на чотири однорідні групи: заходи заохочення; заходи відновлення; міри кримінальної відповідальності і покарання; заходи безпеки.

Механізм кримінально-правового впливу в даному випадку - це функціонуючий комплекс (процес застосування) передбачених кримінальним законом і використовуваних в правозастосовчій практиці щодо осіб, винних у вчиненні злочинів, а також в превентивному плані, засобів, прийомів і технологій.

Як вказує В. К. Дуюнов, «механізм кримінально-правового впливу – це об’єктивно необхідний складний динамічний процес практичної реалізації негативної, справедливої і невідворотної реакції держави на вчинення злочинів за допомогою системи передбачених законом кримінально-правових засобів (кримінально-правових норм, кримінально-правових відносин та актів застосування норм кримінального права) з метою забезпечення і підтримки правопорядку в суспільному житті »[1, с. 116]

Н. В. Щедрін, проводячи класифікацію заходів запобігання злочинам, зазначає наступне: «Якщо розглядати весь спектр заходів

запобіжного впливу, то можна виділити чотири однорідні групи: заходи заохочення (стимулювання), відповідальності (покарання), відновлення (компенсації) і безпеки (захисту). Вони відрізняються один від одного за методом, безпосереднім цілям, підстав, змісту, суб'єктам і термінами застосування ». [2, с. 28]

І хоча автором дана підстава використовувалося для класифікації всього спектру запобіжних заходів, нам доцільно зупинитись на змісті елементів зазначеної класифікації тільки кримінально-правових заходів запобігання злочинам.

Заохочувальні норми в кримінальному законі – це норми, що звільняють від кримінальної відповідальності або істотно знижують міру покарання, які повинні мати широке поширення у зв'язку з тим, що держава і суспільство зацікавлені в тому, щоб процес запобігання злочинам і їх своєчасне розкриття, відшкодування заподіяної шкоди, а також виправлення і ресоціалізація осіб, які порушили вимоги кримінально-правових заборон, реалізовувались переважно з використанням методу переконання.

Заходи відновлення в кримінальному законодавстві спрямовані на усунення шкоди, заподіяної протиправним діяннями суспільним відносинам, і включають: примусове виконання особистих зобов'язань, скасування незаконних актів і обов'язок відшкодувати заподіяні збитки. На думку науковців, існує можливість посилити профілактичний ефект кримінального закону саме за рахунок застосування заходів відновлення.

До заходів кримінальної відповідальності і покарання відноситься більшість кримінально-правових норм. Особливо виділяється новий підхід до трактування визначення кримінальної відповідальності, а саме розгляд її в позитивному (перспективному) аспекті. Концепція позитивної відповідальності обґрунтовано велике значення надає свідомості і добровільності виконання нормативних приписів, що має велике значення для загальнозапобіжного впливу кримінального права. Запобіжне значення кримінально-правових норм полягає не тільки в тому, що вони сприяють засвоєнню соціально корисних еталонів поведінки, будучи усвідомленими, вони оберігають суб'єкта від впливу антигромадських норм і звичок поведінки, допомагають правильному формуванню його ціннісних орієнтацій. Заходи безпеки – це особливі заходи запобіжного впливу, мета яких – при наявності зазначених у законі підстав за допомогою примусового і тимчасового обмеження можливостей запобігти вчиненню суспільно небезпечних діянь.

Отже, виходячи з вищевикладеного, необхідно зробити висновок, що кожен з чотирьох видів запобіжного впливу виконує свою специфічну функцію, але їх необхідно розглядати як набір інструментів, за допомогою яких досягається поставлена мета – запобігання злочинам, а їх поєднання залежить від конкретної життєвої ситуації.

Список використаних джерел

1. Щедрин Н.В. Основы общей теории предупреждения преступности: Учеб. пособие / Краснояр. гос. ун-т, 1999. 58 с.
2. Дуюнов В.К. Уголовно-правовое воздействие: сущность, формы и механизм. М., 2003. 520с.

Мілова Тетяна Миколаївна,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент

ОБ'ЄКТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368-2 КК УКРАЇНИ

Одним із шляхів подолання проявів корупції в Україні є, безперечно, посилення кримінальної відповідальності за подібного роду суспільно небезпечні діяння. Особливе місце у системі кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг посідає такий злочин як незаконне збагачення, передбачений ст. 368-2 Кримінального кодексу України (далі – КК). Про складність та проблемність його кваліфікації свідчать складні процеси включення даної норми до закону про кримінальну відповідальність та її подальше реформування. Ці процеси безпосередньо пов'язані з імплементацією норм міжнародного права у національне антикорупційне законодавство та відповідно до нього встановлення відповідальності за корупційні правопорушення. З огляду на це, особливої актуальності набуває дослідження всіх кримінально-правовових аспектів незаконного збагачення крізь призму юридичного аналізу складу злочину. В першу чергу варто зосередити увагу саме на об'єкті даного злочину.

Особливості злочину, передбаченого ст. 368-2 КК (незаконне збагачення) досліджували у контексті кримінально-правової характеристики злочинів у сфері службової діяльності такі науковці, як: П.П. Андрушко, В.І. Борисов, Л.П. Брич, О.О. Дудоров, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, Є.Л. Стрєльцов, М.І. Хавронюк та інші. Окрема група науковців особливу увагу звертає саме на дослідження ознак об'єкта злочину, передбаченого ст. 368-2, а саме: Д.О. Гарбазей, О. І. Гузоватий, О. П. Денега, А.А. Задорожний, К.П. Задоя, О.М. Костенко, М.І. Мельник, О.Я. Свєтлов, Т.І. Слуцька, В. Г. Хашев, І. М. Ясінь та інші. Актуальність означеної проблематики та законодавчі зміни, незважаючи на наявність ряду наукових досліджень, зумовлюють практичну необхідність у подальших дослідженнях особливостей об'єкта такого злочину як незаконне збагачення.

Об’єктом злочину, як правило, визначають суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, а саме те, на що завжди посягає злочин і чому він завжди заподіює певну шкоду [1, с. 89]. Окремі автори під об’єктом розуміють охоронювані законом цінності, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким спричиняється чи може бути заподіяна шкода [2, с. 234]. Проте, безперечно, об’єкт найбільш точно відображує соціально-правову сутність злочину.

Основним безпосереднім об’єктом незаконного збагачення науковці визначають: суспільні відносини, які виникають у зв’язку та під час здійснення службовою особою правомірної діяльності, тобто в межах і відповідно до нормативно-правових актів [3, с. 405]; встановлений порядок службової діяльності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємствах, установах, організаціях [4, с. 120]; суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремих ланках апарату управління органів державної влади, місцевого самоврядування, в окремих юридичних особах публічного чи приватного права, а також суспільні відносини, які забезпечують нормальне здійснення тих конкретних видів професійної діяльності, які пов’язані з наданням публічних послуг [5, с. 183]; неупередженість, сумлінність та добросовісність при виконанні своїх обов’язків осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [6, с. 48].

На нашу думку, основним безпосереднім об’єктом незаконного збагачення (ст. 368-2 КК) варто окреслити суспільні відносини, які забезпечують авторитет, порядок здійснення державної служби, цілі і завдання установ та організацій публічного сектора, встановлений порядок їх функціонування.

Безпосередній додатковий об’єкт незаконного збагачення, зокрема додатковий обов’язковий, у більшості випадків науковцями не виділяється. Проте, окремі автори акцентують увагу на необхідності такого розмежування, розуміючи під додатковим обов’язковим об’єктом наступне: авторитет органів влади і місцевого самоврядування та ділову репутації державних, комунальних підприємств, установ, організацій [3, с. 405]; відносини справедливого розподілу матеріальних благ у суспільстві [7, с. 1079].

У цьому аспекті слушною є думка про те, що безпосередній додатковий обов’язковий об’єкт незаконного збагачення може частково чи в повній мірі співпадати з тим чи іншим безпосереднім об’єктом. Проте, в залежності від особливостей конкретного злочину, який кваліфікується як незаконне збагачення, відповідний безпосередній додатковий об’єкт буде кардинально відрізнятися. Відповідно для данного кримінального правопорушення не є характерним наявність сталого та незмінного додаткового обов’язкового безпосереднього об’єкта [6, с. 49].

При незаконному збагаченні, безперечно, виникає ймовірність нанесення істотної шкоди й іншим відносинам, що передбачає

кваліфікацію за іншими статтями Особливої частини КК України. У таких випадках мова йде про наявність додаткового факультативного об'єкту, який в загальному вигляді, як слушно вказує О. П. Денега, передбачає такі елементи правопорядку: інтереси владно-службових суспільних інституцій, неупередженість правосуддя, порядок обчислення, нарахування та сплати податків та зборів, інших платежів обов'язкового характеру, а також фіскальна забезпеченість держави тощо [6, с. 49].

Отже, основним безпосереднім об'єктом незаконного збагачення (ст. 368-2 КК) варто окреслити суспільні відносини, які забезпечують авторитет, порядок здійснення державної служби, цілі і завдання установ та організацій публічного сектора, встановлений порядок їх функціонування. Вважаємо не доцільним визначати додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт незаконного збагачення, оскільки відсутні ідентичні, чітко окреслені відносини, яким поряд з основни об'єктом завжди завдається шкода при вчиненні данного кримінального правопорушення. Проте цілком можливе існування додаткового факультативного безпосереднього об'єкта, який передбачає різного роду суспільні відносини, яким може завдаватися шкода при незаконному збагаченні в залежності від особливостей скоєння данного злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін..; за ред.. В. В. Сташиса, В. Я. Тація – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.

2. Фесенко Є. В. Проблеми структури об'єкта як елемента складу злочину / Є. Фесенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 1. – С. 234–236.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] / За заг. ред. Литвинова О. М.. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 528 с.

4. Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення як склад злочину в міжнародному праві / Д. О. Гарбазей // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 2. – С. 119-122.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.. – 2013. – 1040 с.

6. Денега О. П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення за об'єктом / О. П. Денега // Форум права. – 2015. – №3. – С.45–50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_3_10.pdf.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., перероб. та доп. – К.: Юрид. думка, 2012. – 1316 с.

Міненко Кирило Вікторович,
начальник управління з питань нотаріату Головного територіального управління юстиції у м. Києві
Романова Ніколь Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ

Корупція є негативним соціальним явищем, яке деморалізує суспільство та породжує недовіру до органів державної влади, органів місцевого самоврядування нівелюючи її авторитет, уповільнюючи темпи економічного розвитку держави в цілому. Протягом останнього часу в Україні була створена законодавча база для запобігання та подолання корупції, що свідчить про пріоритетність цієї реформи, однак спостерігається недостатня ефективність результатів діяльності у цій сфері.

На міжнародному рівні питання створення політики протидії корупції врегульовано Конвенцією ООН проти корупції, прийнятою від 31 жовтня 2003 року, Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією прийнятою від 27 січня 1999 року, Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією прийнятою від 4 листопада 1999 року, які ратифіковані Україною. На підставі ратифікації та задля виконання визначених в них зобов'язань було затверджено Указ Президента України від 11.09.2006 № 742/2006 «Про Концепцію подолання корупції в Україні "На шляху до доброчесності"», а пізніше Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011 «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки», які визначали політику країни та були чинними в період певного проміжку часу.

За час проведення антикорупційної реформи в Україні було сформовано законодавчу базу для запобігання і протидії корупції, яка складається з Закону України від 14.10.2014 № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» (наразі включено до порядку денного Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки від 18.09.2018 № 2543-VIII), Закону України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції», Закону України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України», Закону України від 07.06.2018 № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд», Закону України від 10.11.2015 № 772-VIII «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», Указу Президента України від 14.10.2014 № 808/2014 «Про Національну раду з питань антикорупційної політики», Наказу Мін'юсту України від 23.06.2010 № 1380/5 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів», Наказу Мін'юсту України від 11.01.2012 № 39/5 «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення», Рішення Національного агентства з питань

запобігання і протидії корупції від 10.02.2017 № 56 «Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», Наказу Генеральної прокуратури України від 12 квітня 2016 року № 149 «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру», Наказу Нацдержслужби від 05.08.2016 № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» тощо. Прийняття такої ґрунтовної кількості нормативно-правових актів з початку антикорупційної реформи забезпечило на високому рівні регламентацію загальних положень, сформувало необхідний мінімум категоріально-понятійного апарату для правильного механізму реалізації антикорупційної політики держави.

Так, існує багато підходів до розуміння сутності поняття корупції, які умовно можна об'єднати у декілька концепцій: 1) корупція розуміється як підкуп-продажність державних службовців; 2) корупція розглядається як зловживання владою або посадовим становищем, використання повноважень чи статусу посади, здійснене для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб; 3) корупція розглядається як елемент організованої злочинності [1].

З прийняттям Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією поняття корупції в міжнародному вимірі визначається як: «Прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливість її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабаря, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи» [2].

Законом України «Про запобігання корупції» корупцією визнається використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди з метою протиправного використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Із розробкою всіх цих реформ, очікування громадськості щодо їхнього реального впровадження є дуже високими. Натомість, рівень громадської довіри до основних державних інституцій у контексті корупції практично не зріс порівняно з відповідними показниками доєвромайданівського періоду. Опитування, проведене Національним демократичним інститутом (НДІ в Україні), показало, що корупція посідає четверте місце у переліку ключових проблем (на першому місці – підвищення цін, на другому – конфлікт у східній Україні, на третьому – безробіття), а антикорупційна реформа є найбільшим пріоритетом для національної політики, у той час як судова реформа отримала четверте місце у переліку пріоритетів. Transparency International (далі – TI) у своєму звіті щодо населення і корупції у країнах Європи та Центральної Азії (2016 рік) зазначає, що 70% українців не відчувають зниження

рівня корупції після Євромайдану; на їхню думку, державні службовці (65%), народні депутати (64%), працівники податкових служб (62%), судді (61%), Президент і Прем'єр-міністр (60%) є найбільш схильними до корупції [4].

Для євромайданівських протестувальників однією з найважливіших була судова реформа. Більшість (94%) респондентів назвали корумпованість суддів основним фактором, який підриває довіру до судової системи. Серед інших факторів були також названі залежність суддів від політиків (81%) та олігархів (80%); вирішення судових справ за гроші (77%); та взаємне прикриття у системі правосуддя (73%). Дослідження, яке у травні-червні 2016 року проводила компанія «GFK Україна» у рамках проекту USAID «Справедливе правосуддя», свідчить про надзвичайно низький рівень довіри до судової влади (10% респондентів) та органів прокуратури (11%). Відповідно до дослідження компанії Dragon Capital та Європейської бізнес асоціації, здійсненого у вересні 2016 року, міжнародні інвестори вважають, що найбільшими перепонами для інвестування в Україну є масова корупція (середній показник – 8,5 балів із 10 можливих) та недостатня довіра до судової системи (7,5 балів). Найбільш позитивними кроками, які має зробити українська влада для залучення міжнародних інвестицій, на думку інвесторів, є перезавантаження судової системи за рахунок люстрації її діючих представників і залучення нових суддів (середній показник – 7,6 балів із 10 можливих), а також притягнення до відповідальності багатьох високопосадовців і суддів за корупцію (7,4 балів).

Станом на 2017 року Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні антикорупційної мережі ТІ «Індекс сприйняття корупції» (Corruption Perceptions Index, CPI) і посіла 130 місце зі 180 країн, де показник «1» означає найменш корумповану країну. Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн). Індекс є оцінкою від 0 (дуже високий рівень корупції) до 100 (вкрай низький рівень корупції) та вказує на рівень сприйняття корупції у державному секторі країни або території [5].

Дослідження «Сприйняття успішності проведення антикорупційної реформи в Україні», яке проводилось протягом жовтня-грудня 2017 року із застосуванням фокус-групового методу в різних областях свідчить, що перешкодами в боротьбі з корупцією у більшості випадків є високий рівень суспільної толерантності до корупції та загальна зневіра у можливість побороти корупцію. У списках ключових корупційних проблем спостерігається цілий блок загальних для всіх регіонів проблем. У свою чергу специфічні проблеми пов'язані, як правило, з географічним розташуванням (прикордонні райони) або наявністю спеціалізованих підприємств чи видобування корисних копалин та переробки природніх ресурсів, це такі як: «Побутова корупція в освітній і медичній сферах, комунальне майно (неефективне управління, розтрати, непрозорі тендери, землевідведення, будівництво), політична корупція (лобізм незаконних

рішень, непрозорі призначення на посади), корупція в діяльності порту та на митниці та інші» [6].

Висновки. Діяльність органів державної влади в Україні спрямована на подолання корупції, супроводжується певними ризиками та недоліками постійно розвивається, оновлюються підходи до реформування, враховується міжнародний досвід, рекомендації. Для отримання результатів антикорупційної політики повинен пройти певний час, а також потрібно докласти зусилля не тільки державі в особі відповідних органів та їх посадових і службових осіб, а й самим громадянам України, показавши свою правову і політичну свідомість.

Список використаних джерел

1. Валюшко І. В. Інститути громадянського суспільства у системі антикорупційної політики України: дис. … канд. політ. наук. Київ, 2017. 217 с.

2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014, № 49. Ст. 2056.

4. Четвертий раунд оцінювання запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. URL: https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206.

5. ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ-2017. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/.

6. Сприйняття успішності проведення антикорупційної реформи в Україні: регіональний вимір. Київ, 2018. 124 с.

Мойсей Любомир Олексійович,
начальник Західної територіальної групи з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства оборони України, кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Забезпечення соціального захисту військовослужбовців в Україні є пріоритетним завданням держаних інституцій на сучасному етапі розвиту та становлення державності. Саме належний соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України, що включає в себе процеси задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі є вагомим чинником у розбудові правової держави та громадянського суспільства.

Процеси діяльності органів державної влади спрямовані на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію військовослужбовцями гарантованих прав і свобод вимагають подолання низки негативних соціальних чинників, одним з яких є корупція.

Таке явище як корупція у збройних силах, зокрема у сфері врегулювання процесів, що безпосередньо впливають на рівень належного забезпечення реалізації гарантованих прав і свобод військовослужбовців руйнують оборонні інституції зсередини, позбавляючи їх при цьому здатності адекватного реагування на зовнішні виклики.

З-поміж багатьох чинників, що впливають на прояви корупції у збройних силах, сприяючи її поширенню, можна виділити людський та економічний чинники, корисливе бажання військових посадових осіб збагатитися шляхом свідомого порушення моральних і правових норм.

Відсутність наступальних дій з боку органів влади, у тому числі вищого військового керівництва, наявність правового нігілізму військовослужбовців, відчуття вседозволеності та безкарності за вчинені корупційні діяння стимулюють правопорушників до їх вчинення.

В цілому корупція в оборонній сфері характеризується як складне, багатогранне явище, яке охоплює природу її виникнення, адміністративно-правові норми, що містять санкції, діяльність спеціально утворених органів з питань запобігання та виявлення корупції та пов'язаних із нею правопорушенням.

Сучасна система запобігання та виявлення корупції у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України не є досконалою та потребує відображення реальних ризиків, що виникають в процесі гарантування соціального захисту військовослужбовців, їх мінімізації, за умов запровадження дієвих механізмів розроблених стратегій оборонного відомства.

Види корупційних загроз, що виникають при виконанні функцій, що покладаються на збройні сили у забезпеченні суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості України вказує на їх масштабність, у тому числі на повну відсутність дієвих кроків на їх подолання.

Для забезпечення соціального захисту військовослужбовців у збройних силах та в Україні в цілому, у тому числі у системі з протидії й запобігання проявам корупції існує ціла низка взаємопов'язаних між собою у вертикальній і горизонтальній площині суспільних та державних інститутів, до яких належать, наприклад, судові органи, інститут омбудсмена, органи прокуратури, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, інспекторські органи відомчого та внутрішньовідомчого характеру, уповноважені особи (підрозділи) з питань запобігання та виявлення корупції, що діють у системі міністерств, зокрема у Міністерстві оборони, громадські організації та інші.

Наділені відповідними повноваженнями для вжиття необхідних заходів з протидії й запобігання проявам корупції з метою забезпечення соціального захисту військовослужбовців, зокрема підлеглих військовослужбовців і їхні військові командири (начальники).

Важливою гарантією забезпечення соціального захисту військовослужбовців за умов мінімізації проявам корупції є також наявність у національному законодавстві чіткої та перевіреної на практиці системи спеціальних правових норм, які не тільки надають цим правам предметного змісту, а й встановлюють певний правовий механізм їх захисту, відповідні можливості та межі їх реалізації.

До таких передусім належать норми Конституції України (ч. 5 ст. 17) [1, с. 80], Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-XII (ст.ст. 9, 9-1, 11-13,15,16) [2, с. 190], «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 2403.1998 № 203/98 [3, с. 249], *«Про військовий обов'язок і військову службу» від* 25.03. 1992 № 2232-XII *(ст. 24)* [4, с. 385], постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання статусу в антитерористичній операції або забезпеченні її проведення» від 20.08.2014 № 413 [5, с. 54], *«Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями» від 03.08.2006 № 1081* [6, с. 142], *«Про затвердження Порядку кредитування будівництва та придбання житла для військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань» від 28.01.2004 № 88* [7, с. 234], «Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил, Національної гвардії, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації та Державної спеціальної служби транспорту за піднайом (найом) ними жилих приміщень» *від 26.06.2013 року № 450* [8, с. 69], *та інші.*

Проте якими б досконалими не були норми законодавчих актів, дуже ймовірним є намагання створити обставини за яких була б реальна можливість існування такого негативного явища у військовому середовищі, як корупція. Існує безліч прикладів, коли приписи нормативних актів грубо порушувались військовими посадовими особами різного рівня, недаремно проблеми забезпечення виконання законодавства з питань військової сфери набули актуальності їх вирішення.

Усі перелічені права і свободи військовослужбовців виступають складовими вказаного виду державної політики у сфері соціального захисту та є надзвичайно важливим елементом створення стабільності у суспільстві, що у свою чергу активно позначається на зміцненні обороноздатності держави.

Зрештою варто визнати, що процеси пов'язані із реалізацією гарантованих прав і свобод військовослужбовців є найбільш вразливими до утворення обставин, що сприяють виникненню корупції,

при цьому таке негативне явище як корупція у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України можна призупинити лише через своєчасне виявлення та усунення причин, що детермінують, та умов, що сприяють вчиненню таких діянь, спрямованих на протиправне, умисне використання службових повноважень для одержання протиправних доходів, іншої неправомірної вигоди або задоволення інших особистих інтересів чи інтересів третіх осіб.

Водночас за станом на сьогодні є нагальна потреба у комплексному дослідженні причин виникнення корупції у Збройних Силах України, у тому числі у сфері соціального захисту військовослужбовців як невід'ємної їх частини, що здійснює свій вплив на забезпечення національної безпеки та оборони держави, її суверенітету.

Список використаних джерел

1. Конституції України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 15. – Ст. 190.
3. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24 берез. 1998 р. № 203/98 // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 40. – Ст. 249.
4. *Про військовий обов'язок і військову службу*: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2232-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 385.
5. Про затвердження Порядку надання статусу в антитерористичній операції або забезпеченні її проведення: постанова Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2014 р. № 413 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 73. – Ст. 54.
6. Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями : постанова Кабінету Міністрів України від 03 серп. 2006 р. № 1081 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 31. – Ст. 142.
7. Про затвердження Порядку кредитування будівництва та придбання житла для військовослужбовців Збройних Сил та інших військових формувань : постанова Кабінету Міністрів України від 28 січ. 2004 р. № 88 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Ст. 234.
8. Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил, Національної гвардії, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації та Державної спеціальної служби транспорту за піднайом (найом) ними жилих приміщень : постанова Кабінету Міністрів України від 26 черв. 2013 р. № 450 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – Ст. 69.

Неганов Віктор Вадимович,
аспірант Національної академії внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСАД АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Відповідно до ст.ст. 5, 6 Конвенції ООН проти корупції (ратифікована ВР України 18.10.2006) держави – учасниці повинні розробляти і здійснювати ефективну скоординовану політику щодо протидії корупції та утворити з цією метою спеціально уповноважений орган (органи) [1]. Відповідні рекомендації були надані Україні Групою держав проти корупції (GRECO), Організацією економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) та експертами ЄС. Стратегічним документом, який визначив першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері став Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», прийнятий 14.10.2014 року [2].

14.10.2014 року був також прийнятий Закон України «Про запобігання корупції», ст. 18 якого передбачено, що засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) та затверджується Кабінетом Міністрів України [3]. На виконання цих положень КМУ прийнято Постанову від 29.04.2015 р. № 265 «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» [4].

Положеннями Закону зазначалося, що попередня Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки так і не стала ефективним інструментом антикорупційної політики, насамперед через відсутність всупереч міжнародному досвіду чітких індикаторів стану та ефективності її виконання, відсутності механізму моніторингу та оцінки її виконання [2].

Засадами державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки було виділено ряд проблем і заходів по їх вирішенню. Зокрема визначені такі основні проблемні питання: відсутність законодавчої, інституційної основи для формування та реалізації антикорупційної політики на основі співпраці державних органів та громадськості; демократичності політичної системи загалом і виборчого процесу зокрема; доброчесної публічної служби; запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади, у сфері державних закупівель, у судовій системі та органах кримінальної юстиції, у приватному секторі; відсутність ефективного доступу до інформації; формування у населення негативного ставлення до корупції [2]. Державною програмою щодо

реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні на 2015–2017 роки, по кожному розділу з визначених Законом засад державної антикорупційної політики, були затверджені завдання і заходи з її виконання, встановлені строки, органи, відповідальні за виконання кожного завдання, індикатори виконання, визначені джерела фінансування.

За даними аналітичного звіту НАЗК про виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії станом на другий квартал 2017 року виконано 112 заходів Державної програми, частково виконано 38, в процесі виконання – 23. Загалом ступінь виконання заходів була оцінена лише у 64%, лише 27% заходів Державної програми було реалізовано вчасно [5]. Серед причин такої низької якості її виконання можна відзначити, зокрема, пасивне ставлення відповідальних органів державної влади, повноцінний запуск новостворених органів (НАЗК, НАБУ, САП) лише наприкінці 2015 року – початку 2016 року.

Натомість головною проблемою сьогодення в Україні з питань законодавчого забезпечення Антикорупційної стратегії є те, що на кінець 2018 рік ВР України не прийнято Закон України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». Частина відповідальності, на думку автора, лежить і на КМУ, який лише 26.04.2018 вніс до розгляду парламенту цей законопроект і лише 18.09.2018, за даними сайту ВР України його було включено до порядку денного сесії [6]. Таким чином, окрім зазначених вище причин неефективного виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки, можна додати відсутність політичної волі як виконавчої, так і законодавчої гілки влади з питань формування і реалізації чітких законодавчих заходів спрямованих на зменшення рівня корупції та подальше просування антикорупційних ініціатив в Україні.

Розглядаючи законодавство Польщі у цій сфері, відзначу, що ст. 19 Закону Республіки Польща (РП) «Про засади проведення політики розвитку» визначається, що державна програма розвитку, підготовлена відповідним міністром, затверджується Радою Міністрів [7]. На виконання цього положення Радою Міністрів РП 19.12.2017 прийнято Антикорупційну програму на 2018–2020 роки, у якій визначені основні і спеціальні цілі програми, шкала виміру успішності виконання цілей програми, механізми реалізації програми, план дій по кожному завданню програми, впровадження та оцінка реалізації програми з поділом на рівні відповідальних суб'єктів (координатори виконання програми; команда, призначена прем'єр-міністром; Рада Міністрів), що реалізують програмні завдання. До головних цілей польської Антикорупційної програми слід віднести: зміцнення профілактичної та просвітницької діяльності; вдосконалення механізмів контролю за корупційними загрозами та моніторинг правових норм у сфері протидії корупційним злочинам; активізація співробітництва та координація дій між правоохоронними органами у цій сфері [8].

Одним з критеріїв оцінки виконання Антикорупційної програми, польській уряд визначив необхідність виконання щонайменше 80% запланованих заходів у рамках кожного завдання в середині третього року реалізації Програми [8]. Порівнюючи цей показник з вищенаведеними даними (64%) ступеню виконання заходів української Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки, можна дійти висновку, що за польськими стандартами оцінювання, виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки в Україні нажаль не можна вважати успішним.

Натомість треба зазначити, що до потенційних загроз реалізації Антикорупційної програми на 2018–2020 роки в Польщі, як і в Україні виділяється такий фактор, як відсутність політичної згоди і волі до впровадження правових положень щодо запобігання і протидії корупції [8].

Отже, за результатами оглядового порівняльно-правового аналізу законодавчого врегулювання засад антикорупційної політики України і Польщі, стану їх виконання, відзначимо наявність спільних ризиків, які виникають під час прийняття і виконання засад антикорупційної політики на певні періоди в обох країнах, а також актуальність питання оцінки успішності виконання відповідних державних Антикорупційної програм (стратегій).

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції / Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

2. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» / Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/.

3. Закон України «Про запобігання корупції» / Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1700-18.

4. Постанова КМУ від 29.04.2015 р. № 265 «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» / Кабінет Міністрів України – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF.

5. Аналітичний звіт про виконання Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії / НАЗК – Режим доступу до ресурсу: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2017/%D0%BC.

6. Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки / Верховна Рада України – Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942.

7. Закон Республіки Польща «Про засади проведення політики розвитку» / Сейм – Режим доступу до ресурсу: http://www.lexlege.pl/ustawa-o-zasadach-prowadzenia-polityki-rozwoju/.

8. Антикорупційна програма на 2018–2020 рр. / Рада Міністрів Республіки Польща – Режим доступу до ресурсу: https://www.infor.pl/akt-prawny/MPO.2018.003.0000012,uchwala-nr-207-rady-ministrow-w-sprawie-rzadowego-programu-przeciwdzialania-korupcji-na-lata-20182020.html.

Нікітін Анатолій Анатолійович,
проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

На сьогоднішній день прояви корупції стали тим явищем, яке становить реальну глобальну загрозу не тільки національній безпеці та демократичному розвитку кожної країни, але й негативно впливають на суспільне життя в цілому. Це говорить про те, що проблема корупції має світовий масштаб. Безумовно, стан корупції країн Європи відрізняється одна від одної, а методи боротьби з нею тим більше. Спостерігається зміна у міжнародному політичному та суспільному житті, погляди на проблему корупції постійно змінюються. Однак, міжнародна спільнота вже давно провела апробацію стосовно вивчених чинників протидії корупції. Т.В. Ільєнок зазначає, що це насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації [1].

Для боротьби з корупцією європейські країни вживають заходи організаційного характеру, шляхом створення спеціалізованих установ та організацій. Вироблення відповідної стратегії й тактики, а також розробка превентивних заходів нормотворчого й функціонального змістового наповнення є головним вектором цих держав.

Найдавніші традиції щодо боротьби з корупцією має Великобританія, яка відома високими стандартами громадянської поведінки, що є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективнішого соціального контролю за державними службовцями. Під час дослідження проблемних питань боротьби з корупцією А.Л. Коваленко [2] зазначає, що Великобританія входить у десятку найменш корумпованих країн світу. Розслідуванням корупційних діянь у Великобританії займається Public Sector Corruption – спеціальний підрозділ поліції у сфері боротьби з корупцією у громадському секторі. У випадку скоєння корупційних діянь в особливо великих розмірах (2 мільйони фунтів стерлінгів) або, якщо злочин є дуже складним, його розслідуванням займатиметься Serious Fraud Office.

Друга особливість – це надзвичайно висока роль громадської думки, вона стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов'язаних із лобіюванням і купівлею політичного впливу, проблем, створених зміною меж приватної і державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо [3].

Для боротьби з корупцією в Бельгії існує підрозділ федеральної поліції, який називається «Центральне управління по боротьбі з корупцією» (https://www.police.be/5998/fr/a-propos/directionscentrales/office-central-pour-la-repression-de-la-corruption-ocrc-0). Управління є центральною службою з функціональною компетентністю. Працівники управління можуть проводити розслідування як самостійно, так й за підтримки або разом з управліннями судової поліції, які розосереджені по округах [4].

Однією з найбільш вільних від корупції країн є Швеція. У Швеції механізм запобігання та протидії корупції побудований на чотирьох основних принципах: 1) заборона особистих контактів чиновника та громадянина; 2) обов'язкове декларування доходів; 3) обмеження готівкових розрахунків (заборонено приймати готівкові платежі більш ніж на 5-6 тисяч євро); 4) повна відкритість діяльності влади [5].

Румунія характеризується найагресивнішою антикорупційною політикою в Європейському Союзі. В 2002 році було створено Національний антикорупційний директорат Румунії (далі – НАДР) за моделлю Італії, покликаний викривати й розслідувати корупційні правопорушення. До підслідності цього органу належать фінансове шахрайство з коштами Євросоюзу, зловживання посадовими обов'язками тощо. У 2014 році після повторного звернення Антикорупційного директорату до парламенту Румунії було знято імунітет з одного сенатора, шістьох депутатів, одного міністра та десятьох колишніх міністрів [6].

На нашу думку, вітчизняним законодавцям необхідно звернути увагу на політику боротьби з корупцією в Німеччині. Так, в основу боротьби Німеччини покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Генеральна лінія німецького уряду у сфері запобігання корупції полягає в тому, щоб в результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем [7].

Ефективність державної антикорупційної політики в країнах Європи має високу ефективність перш за все через те, що вона будується на засадах міцної політичної волі керівництва держави щодо протидії корупції. Результативність механізму запобігання корупції

залежить й від постійного моніторингу потенційно небезпечних чинників, які створюють передумови корупційним правопорушенням.

За умов наявності масштабної корупції пріоритетними є заходи щодо усунення її причин, а вже потім – боротьба з конкретними виявами. Причому для правових систем деяких розвинених країн не є характерним використання в законодавстві терміна «боротьба», численними є закріплення в нормативно-правовому акті (часто – кодифікованому) принципів запобігання правопорушенням [8].

Таким чином, проведений аналіз окремих країн Європи щодо подолання корупційних проявів дає можливість зробити висновок про те, що втілення ефективних заходів боротьби в Україні вимагає підвищеної уваги та доопрацювання, а особливо розробка власної національної антикорупційної стратегії, яка вкрай необхідна вже сьогодні.

Список використаних джерел

1. Ільєнок Т.В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід / Т.В. Ільєнок // Юридична наука, № 2. – 2013. – С. 71–77.
2. Коваленко А.Л. Боротьба з корупцією у Великобританії / Роль поліції у боротьбі з корупцією (зарубіжний досвід) Збірник тез доповідей учасників XIX студентської науково-практичної конференції іноземними мовами 20 квітня 2018 року, м. Харків, Україна. – С. 93–94.
3. Офіційний сайт ВГО «Успішна країна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html.
4. Олексюк О.О. Боротьба з корупцією у Бельгії. / Роль поліції у боротьбі з корупцією (зарубіжний досвід) Збірник тез доповідей учасників XIX Студентської науково-практичної конференції іноземними мовами 20 квітня 2018 року, м. Харків, Україна. – С. 113–114.
5. Таряник Д.М. Механізм запобігання та протидії корупції в зарубіжних країнах. – [Електронний ресурс]. Назва з екрана: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/4155/1/-%20ЗБІРНИК% 20ТЕЗ%20 % 20ост. _p165-167.pdf.
6. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії / Н. Ахтирська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://veche.kiev.ua/journal/4910/.
7. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// uspishnaukraina.com.ua/ strategy/69/244.html.
8. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viche.info/ journal/4201/.

Одинцова Олена Володимирівна,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, кандидат юридичних наук

СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ, В УКРАЇНІ У 2013–2017 РОКАХ

Характерною ознакою сучасної державної антикорупційної політики в Україні є те, що вона здійснюється під пильною увагою міжнародних організацій і результати її реалізації прямим чином впливають на міжнародні стосунки України з Європейським Союзом та Міжнародним валютним фондом. Результати статистичних даних виступають одним із джерел інформації, що використовується міжнародними експертами для оцінки результатів діяльності правоохоронних органів у сфері протидії корупції [див., наприклад: 1, с. 14]. Цим, на нашу думку, обумовлена актуальність статистичного дослідження корупційних злочинів.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб здійснити аналіз статистики досудового слідства [2–6] про стан протидії корупційним злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг в Україні за п'ять повних років дії нового Кримінального процесуального кодексу – 2013–2017 роки. Відповідно до примітки до ст. 45 КК України це злочини, передбачені ст. 364, 364-1, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України (далі – корупційні злочини).

Обмежений обсяг роботи не дозволяє представити результати статистичного дослідження у вигляді таблиці або в графічному вигляді. Тому ми обмежимось представленням результатів аналізу статистичних даних лише у текстовому вигляді.

У загальній структурі облікованої злочинності за 2013–2017 роки корупційні злочини у середньому складають 1,2 %. У 2013 році було обліковано 6482 корупційних злочини. Наступного, 2014 року, відбулось істотне зниження кількості облікованих корупційних злочинів (на –18 %). Проте у наступні 2015–2017 роки кількість облікованих корупційних злочинів у порівнянні з 2014 роком почала зростати у середньому на 13 % у рік (на 791 злочин / рік). А в 2017 році кількість облікованих корупційних злочинів перевищила абсолютний показник за 2013 рік на 18 % і склала 7662 злочини. У 2014–2017 роках щороку обліковувались у середньому 6304 корупційні злочини.

У структурі облікованих корупційних злочинів половину (у середньому 53 %) складають злочини, передбачені ст. 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем). Четверту частину (у середньому 27 %) складають прийняття пропозиції, обіцянки

або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України). Приблизно по 5 % складають злочини, передбачені ст. 364-1 КК України (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) та ст.369 КК України (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі). Не перевищують 2 % від всієї кількості облікованих корупційних злочинів підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України) та зловживання впливом (ст. 369-2 КК України). Найменшу кількість (менше одного процента) у структурі цих злочинів складають незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України) та підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України).

У 2013 році за 2372 злочинами були вручені повідомлення про підозру. На відміну від тенденції зростання облікованих корупційних злочинів протягом 2015-2017 років у порівнянні з 2014 роком, кількість злочинів, за якими особам було вручено повідомлення про підозру, щороку відносно 2013 року зменшувалась у середньому на 199 злочинів (10 %) і в 2017 році складала 1575 злочинів. Таким чином, у 2014–2017 роках повідомлення про підозру вручались у середньому за 1637 корупційними злочинами на рік. Проте у 2017 році відносно 2016 року кількість корупційних злочинів, за якими вручались повідомлення про підозру, зросла на 13 %.

Аналогічною є тенденція розвитку щодо динаміки направлення до суду кримінальних проваджень з обвинувальним актом. У 2013 році за 2148 корупційними злочинами до суду були направлені кримінальні провадження з обвинувальним актом. Протягом 2014–2017 років кількість злочинів, за якими до суду направлялись кримінальні провадження з обвинувальним актом, щороку відносно 2013 року зменшувалась у середньому на 251 злочин (12 %) і в 2017 році складала 1289 злочинів. Таким чином, у 2014–2017 роках до суду направлялись кримінальні провадження з обвинувальним актом у середньому за 1315 корупційними злочинами на рік. Проте у 2017 році відносно 2016 року кількість корупційних злочинів, за якими до суду були направлені кримінальні провадження з обвинувальним актом, зросла на 18 %.

Як видно із первинних статистичних даних, кримінальні провадження зазначеної категорії майже у 100 % випадків закриваються за підставами, передбаченими п.п. 1, 2, 4, 6 Кримінального процесуального кодексу України. У 2013 році було закрито провадження за 9265 корупційними злочинами. Наступного, 2014 року, відбулось зниження кількості закритих проваджень майже у три рази (на – 60 %) і складало 3682 корупційні злочини. Протягом наступних 2015–2017 років кількість закритих проваджень порівняно з 2014 роком зберігалась приблизно на одному рівні (зменшувалась у середньому по 5 % щороку). У середньому щороку провадження закривались за 3413 корупційними злочинами.

Зниження кількості облікованих корупційних злочинів у 2014–2016 роках порівняно до 2013 року, корупційних злочинів, за якими було вручено повідомлення про підозру, та корупційних злочинів, які направлялись до суду з обвинувальним актом, на нашу думку, можна пояснити наступним.

По-перше, практика застосування норм Кримінального процесуального кодексу від 13.04.2012 року знаходиться на етапі становлення, сам Кодекс також постійно зазнає змін.

По-друге, як відомо, за 2014–2017 роки були внесені істотні зміни в антикорупційне законодавство в сторону його посилення, активно реформувались правоохоронні та судові органи, було створено спеціалізовані правоохоронні та судові органи, головним пріоритетом діяльності яких визначено протидію кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [7].

З точки зору правової статистики, в умовах окреслених динамічних змін ще зарано говорити про якісь стійкі тенденції протидії антикорупційним злочинам з боку уповноважених правоохоронних органів. Дослідження кримінальної статистки – це лише перший етап, за яким – аналіз судової практики, вивчення кримінальних проваджень, закритих або таких, за якими були винесені остаточні рішення, опитування співробітників правоохоронних органів, уповноважених на протидію корупції.

Список використаних джерел

1. Звіт Національного антикорупційного бюро України за І півріччя 2018 року. 128 с. // Національне антикорупційне бюро України URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_dodatky.pdf (дата звернення: 23.11.2018).

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року // Генеральна прокуратура України URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 22.11.2018).

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року // Генеральна прокуратура України URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820 (дата звернення: 22.11.2018).

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року // Генеральна прокуратура України URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820 (дата звернення: 22.11.2018).

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2016 року // Генеральна прокуратура України URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112757&libid=100820 (дата звернення: 22.11.2018).

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року // Генеральна прокуратура України URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820# (дата звернення: 22.11.2018).
7. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1698-18 (дата звернення: 23.11.2018).
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 23.11.2018).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 23.11.2018).

Ольшевський Костянтин Миколайович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Корчовий Микола Михайлович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ АБО РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

У КПК України (гл. 21, § 3, ст. 272) передбачено такий вид негласних слідчих (розшукових) дій, як виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або учасником вказаної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. [1, ст. 272]

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року серед заходів щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю надає право спеціальним підрозділам по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України, якщо інших заходів для розкриття злочинів та притягнення винних до відповідальності

недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання.

Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинність та на підставі письмового доручення. Для виконання доручення негласний співробітник вправі під легендою прикриття вступати в трудові, цивільно-правові та інші відносини. Шкода або збитки, завдані діями негласного співробітника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету.

Негласний співробітник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідними для виконання доручення . Для здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю спецпідрозділи органів внутрішніх справ і Служби безпеки України також мають залучати до співробітництва учасників організованих злочинних угруповань на підставі письмового доручення та відповідно до нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України і Служби безпеки України.

Учасник організованого злочинного угруповання може бути частково або повністю звільнений від кримінальної відповідальності та покарання, якщо він у процесі оперативно-розшукової діяльності, розслідування чи судового розгляду справ сприяє викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними злочинів, притягненню винних до відповідальності, відшкодуванню шкоди фізичним та юридичним особам і державі [4, ст. 13, 14].

Не є злочином вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи учать в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності.

Така особа підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєднаного з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчинено умисно і пов’язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків. Особа, яка вчинила такий злочин, не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин [2, ст. 43 КК України].

Виконання спеціального завдання, крім зазначених вище правових норм, також регламентовано нормами оперативно-розшукового законодавства. Так, оперативним підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, для виконання завдань при наявності відповідних підстав надається право виконувати спеціальне завдання згідно з положеннями ст. 272 КПК України, а також мати гласних та негласних

штатних та позаштатних працівників, використовувати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності згідно з положеннями ст. 275 КПК України [3, ст. 8 КК України].

Отже, відповідно до чинного законодавства виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації це:

– негласна слідча (розшукова) дія згідно з КПК України[6];

– оперативно-розшуковий захід відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»

– здійснюється особою, яка проникає до складу організованої групи чи злочинної організації, беручи участь в організованій злочинній діяльності, або є учасником вказаної групи чи організації, беручи участь в організованій злочинній діяльності, або є учасником вказаної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з оперативними підрозділами і органами досудового розслідування, із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

Аналіз практики діяльності кримінальної поліції свідчить проте, що незважаючи на законодавче регулювання виконання спеціального завдання, існують проблеми, пов'язані із застосуванням ст. 43 ККУ щодо осіб, які виконували спеціальні завдання і висушено вчинили злочин під час його виконання.

На даному етапі, на нашу думку, можна запропонувати наступні шляхи вирішення даної проблеми:

– Розробка нового нормативного документу-Інструкції про порядок звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вимушено вчинила злочин під час виконання спеціального завдання;

– внесення доповнень до розділу 7 чинної Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами НПУ в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявлені та розслідувані затвердженої наказом МВС України від 07.–7.2017 року № 575 [5];

– внесення доповнень до ч. 3 ст. 272 КПК України такого змісту : « У постанові, крім відомостей, передбачених ст. 251 цього кодексу, зазначається обґрунтування меж спеціального завдання, використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів, звільнення від кримінальної відповідальності (повне або часткове) особи, яка вимушено вчинила злочин під час виконання спеціального завдання

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Голос України від 19.05.2012. – 2012. – № 90–91.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Каннон ; А.С.К., 2002. – С. 129.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року // ВВРУ. – 1992. – № 22. – Ст.303.

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року // ВВРУ. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявлені та розслідуванні. Наказ МВС України № 575 07.07. 2017 року.

6. Про затвердження Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»: Спільний наказ ГПУ, МВС, СБУ, Міністерство фінансів, ДПС, Міністерство юстиції № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 року.

Павленко Наталія Григорівна,
провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

СТВОРЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Створення суду, який би спеціалізувався на розгляді корупційних злочинів, стало черговим важливим етапом реалізації антикорупційної політики в Україні.

До його створення призвели вкрай низька ефективність наявної правоохоронної системи загалом та судової зокрема, відсутність довіри суспільства до інституцій, що мають боротись з корупцією, а особливо до судів.

У свій час за створення в Україні антикорупційного суду висловилися Венеціанська комісія, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Transparency International, численні вітчизняні громадські організації.

Після створення Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури останні стикнулися з випадками тяганини при розгляді відповідних кримінальних проваджень у судах. Наприклад, справа судді з Одеської області, котрий відкрив вогонь з вогнепальної зброї по детективах НАБУ, слухається в суді вже понад рік, за цей час змінилося три колегії суддів, і врешті чергова колегія прийняла рішення про розгляд справи спочатку [1].

Одним з аргументів створення спеціалізованого антикорупційного суду якраз і називалося зменшення часу судового розгляду корупційних справ.

Також як підставу створення спеціалізованого суду називали необхідність зменшення обсягу навантаження на суддів, що розглядатимуть корупційні справи, а також підвищення їх професійної спеціалізації.

7 червня 2018 року Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» було прийнято. До його підсудності віднесено як корупційні злочини, так і злочини у сфері господарської діяльності (зокрема, пов'язані з відмиванням доходів отриманих злочинним шляхом), а також декларування посадовцями недостовірної інформації.

Закон передбачив право на зайняття посади судді Вищого антикорупційного суду не лише діючим суддям (котрі повинні мати стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років), але й науковцям (вимога – науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років) та адвокатам (вимога – досвід професійної діяльності, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років).

Законодавцем було встановлено спеціальні обмеження для кандидатів у судді Вищого антикорупційного суду, які мали на меті гарантування його політичної незалежності, нейтральності та безсторонності. Так, до складу суду не можуть бути обраними особи, котрі працювали в правоохоронних та антикорупційних органах, займалися політичною діяльністю (зокрема обіймали політичні посади чи мали представницький мандат), стосовно яких є відомості про вчинення корупційних правопорушень або умисного злочину.

Варто виокремити новелу в українському законодавстві, оскільки вперше для створення державної інституції створюється допоміжний орган з числа іноземних громадян – Громадську раду міжнародних експертів.

До повноважень Громадської ради міжнародних експертів відносяться: збирання, перевірка та аналіз інформації щодо кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду; надання Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформації щодо цих кандидатів; фактичне право вето при розгляді кандидатур кандидатів, оскільки неголосування трьох з шести членів ГРМЕ за кандидата на посаду судді антикорупційного суду означає припинення його участі в конкурсі.

На даний момент склад Громадської ради міжнародних експертів вже сформовано – до її складу обрано наступних осіб: суддя Верховного суду Литви Ауреліюс Гутаускас, суддя Суду королівської лави у провінції Саскачеван (Канада) Тед Зажечни, екс-голова першої секції Європейського суду з прав людини Мір'яна Лазарова-Трайковська (Македонія), суддя Апеляційного суду Великої Британії у відставці сер Ентоні Хупер, британський прокурор у відставці Лорна Харріс та

колишній заступник державного прокурора з розслідування особливо важливих економічних злочинів з Данії Флемінг Денкер.

Законом встановлено додаткові способи перевірки доброчесності суддів Вищого антикорупційного суду, до яких зокрема відносяться: моніторинг способу життя суддів Вищого антикорупційного суду та членів їхніх сімей на вимогу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Громадської ради доброчесності, а також на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, що містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

Станом на сьогоднішній день конкурс до складу Вищого антикорупційного суду вийшов на фінішну пряму – кандидати склали тести з питань законодавства, виконали практичне завдання по написанню судового рішення та очікують етапу співбесід з членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Громадської ради міжнародних експертів.

Підсумовуючи сказане, можна дійти висновку, що в Україні створено оптимальний варіант спеціалізованого антикорупційного суду з вдосконаленим механізмом відбору суддів, що є судом першої інстанції з виключною компетенцією щодо корупційних справ.

Список використаних джерел

1. Що змінить поява Антикорупційного суду? [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.radiosvoboda.org/a/details/28872279.html.

Панова Оксана Олександрівна,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Одним з найбільш небезпечних та негативних явищ суспільства є корупція, адже вона загрожує не лише національній безпеці країни, а й породжує правовий нігілізм серед населення, створюючи атмосферу безкарності та неможливості захиститися правовими засобами.

Проте слід відмітити, що Конституція України закріпила, що єдиним джерелом влади в Україні є народ, він здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [4]. Отже, громадськість має можливість, в рамках визначених законом, самостійно або у співпраці з іншими громадянами, громадським організаціями, чи державними органами влади,

реалізовувати свої права визначені Основним законом, це стосується і запобігання корупції.

Про обов'язкову участь громадськості в подоланні корупції зазначено й у Конвенції ООН, підписання якої 9 грудня 2003 р. міжнародною спільнотою стало однією з найбільш визначних подій в історії сучасних міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції. Наприклад, ст.13 Конвенції визначає необхідність участі суспільства у заходах щодо запобігання і протидії корупції, а для цього необхідно сприяти активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як, громадське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та заради поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею. Цю участь треба зміцнювати за допомогою таких заходів [5, 192]:

– посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;

– забезпечення для населення доступу до інформації;

– проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, також реалізація програм державної освіти, зокрема навчальних програм у школах і університетах;

– повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію [6].

Одну з ключових ролей у боротьбі з корупцією, особливо на стадії її запобігання, відіграє громадянське суспільство, насамперед його найбільш активний елемент – громадські організації. Необхідно підкреслити, що в Україні зареєстровано близько 200 неурядових громадських організацій, які так чи інакше задекларували свої наміри боротьби з корупцією, Наприклад, ВГО «Всеукраїнський громадський комітет боротьби з корупцією та організованою злочинністю», МГО «Міжнародне бюро з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю», ВГО «Бюро антикорупційних розслідувань», ВГО «Молодь проти корупції» та інше [1].

Цікавим, на наш погляд, є можливість реалізації громадянами та їх об'єднаннями своїх прав у сфері запобігання корупцію завдяки участі в грандах та конкурсах у визначеній сфері. Так, це надає можливості не лише реалізувати власті програми та плани, а й отримати незалежне фінансування не лише від резидентів України-учасників об'єднань, а й завдяки іноземному та державному фінансуванню.

Так, наприклад, цікавим є конкурс «Проведення журналістських розслідувань у сфері корупції» [3] ініційований Міжнародним фондом «Відродження», розмір гранту якого складає 400000 грн. Учасники даного конкурсу не лише виконають контрольні функції громадян щодо дотримання правоохоронними органами, органами державної влади, органами місцевого самоврядування та загалом всіма державними

службовцями антикорупційного законодавства, а й набувають змоги реалізувати свої пропозиції у визначеній сфері. Схожі проекти висвітлюється в рамках і вітчизняних громадських організацій (ГО «Інститут розвитку регіональної преси», ГО «Громадський люстраційний комітет», OPEN media Hub та інші), які відкриті для кожного бажаючого.

Новим, суттєвим кроком на розбудову демократичної, правової та безкорупційної держави, стало впровадження у 2017 році проекту «Антикорупційна ініціатива ЄС» розрахованої на 3 роки. Головними елементами програми є:

1. Посилення спроможності новостворених антикорупційних інституцій щодо ведення розслідувань, здійснення кримінальних переслідувань та покарань випадків корупції. Це стосується Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції та Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Окрім того, від цієї ініціативи також отримають користь нові антикорупційні суди (щойно їх буде створено), а також Державна служба фінансового моніторингу. У рамках програми будуть доступні різні види підтримки, адаптовані до потреб бенефіціарів. Вона стосуватиметься не лише експертного потенціалу та підготовки, але й вагомої ІТ-підтримки.

2. Залучення громадянського суспільства та медіа до антикорупційної діяльності, особливо в регіонах. Ініціатива допомагатиме місцевій владі, що підтримує справжні зміни, та готова до співпраці з організаціями громадянського суспільства, запроваджувати цілий комплекс антикорупційних заходів у муніципалітетах. Процес визначення цих муніципалітетів відбуватиметься протягом початкових місяців. Громадянське суспільство отримуватиме підтримку за допомогою грантів [2].

Таким чином, особливостями участі громадськості в процесі запобігання корупції є:

– активна підтримка міжнародних, державних та громадських організацій;

– попереднє створення програм для залучення громадського суспільства як самостійного елемента, так і у взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами, іншими громадськими об’єднаннями, тощо;

– матеріальна зацікавленість громадськості у прийнятті активної участі в антикорупційних програмах. Адже, майже кожна програма передбачає гранд та має певний бюджет для її реалізації.

Список використаних джерел

1. Горган О. Взаємодія прокуратури та громадських організацій у боротьбі з корупцією в Україні. Jurnalul juridic naţional: teorie şi practică. 2016. № 2. Т. 2 С. 44–48.

2. Євросоюз запустив в Україні антикорупційний проект. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2239872-evrosouz-zapustiv-v-ukraini-antikorupcijnij-proekt.html (Дата звернення 21.11.2018).
3. Конкурс «Проведення журналістських розслідувань у сфері корупції». URL : http://www.irf.ua/grants/contests-end/konkusr_jour_rosl_feb_2017/ (Дата звернення 21.11.2018).
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Ростовська К.В. Окремі питання участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. Право і суспільство. 2017. № 1. С. 191–194.
6. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 26.08.2011 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0059323-11 (Дата звернення 21.11.2018).

Пастух Ігор Дмитрович,
професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДРІБНОГО ХУЛІГАНСТВА, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 173 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Дрібне хуліганство, відповідальність за яке настає відповідно до ст. 173 КУпАП, є поширеним видом адміністративного правопорушення, що посягає на громадський порядок.

Об'єктом дрібного хуліганства є відносини громадського порядку, суспільної моралі та людської гідності.

З об'єктивної сторони дрібне хуліганство передбачає нецензурну лайку в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян.

Нецензурна лайка – це сегмент лайливої лексики різних мов, що містить вульгарні, грубі (непристойні) лайливі вирази, за допомогою якої часто виражають спонтанну мовну реакцію на несподівану (зазвичай неприємну) ситуацію. Варто зазначити, що у правозастосовній практиці використовують фактичну презумпцію загальновідомості нецензурної лексики. Це пояснює відсутність законодавчого визначення цієї категорії, а також безпосередньої її фіксації в матеріалах справи, а також проведення в кожному конкретному випадку філологічної, культурологічної та інших експертиз.

Образливе чіпляння до громадян – це нав'язлива розмова або інша дія, спрямована на навмисне приниження честі та гідності оточуючих. Таку поведінку громадян слід відрізняти від більш мирного

настирливого докучання, яке є ознакою адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 178 КУпАП (Поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль). Образливе чіпляння характеризується зухвалими, нав'язливими діями хулігана, який завдає моральної чи фізичної шкоди іншій особі, незважаючи на протидію потерпілого. Хулігану властива злісність протиправних проявів, їх багаторазова повторюваність. Така поведінка є несумісною з моральними засадами потерпілого, якого подібні дії ображають і принижують. Йдеться про хапання за одяг, насильницьке тримання за руки, демонстративне зривання головного убору, вимога дати цигарку або пускання в обличчя диму від неї, непристойна пропозиція дівчині тощо.

До інших подібних дій, що порушують громадський порядок і спокій громадян, зараховують: нанесення непристойних малюнків на тротуари, стіни, паркани, двері чи вчинення написів нецензурного змісту; безпідставне порушення спокою громадян телефонними дзвінками; справляння природних потреб у не відведених для цього місцях; поява у громадському місці в оголеному вигляді; знищення або пошкодження з хуліганських мотивів якого-небудь майна у незначних розмірах тощо. Використання в Законі формулювання «інші подібні дії» дозволяє розглядати як дрібне хуліганство всі дії, які за ступенем суспільної небезпеки нижче кримінально караного хуліганства (ч. 1 ст. 296 Кримінального кодексу України).

Під час вирішення питання про відмежування кримінально караного хуліганства від дрібного потрібно зважати на те, що відповідно до ч. 1 ст. 296 Кримінального кодексу України, *хуліганство* – це умисне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Якщо таке порушення не супроводжувалось особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, то його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 КУпАП.

За ознакою особливої зухвалості хуліганством може бути визнано таке грубе порушення громадського порядку, яке супроводжувалося насильством із завданням потерпілому побоїв або заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням, знищенням чи пошкодженням майна, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи (підприємства, організації), руху громадського транспорту тощо, а також таке, яке особа тривалий час уперто не припиняла.

Хуліганством, яке супроводжувалося винятковим цинізмом, можна визнати дії, поєднані з демонстративною зневагою до загальноприйнятих норм моралі (прояв безсоромності чи грубої непристойності, знущання над хворим, дитиною, особою похилого віку або такою, яка перебувала у безпорадному стані тощо).

Обов'язковою кваліфікуючою ознакою дрібного хуліганства є *місце* його вчинення – *громадське місце,* що потрібно розуміти як частину (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита

для населення вільно, за запрошенням або плату, постійно, періодично або час від часу, зокрема під'їзди, підземні переходи, стадіони.

Суб'єктом адміністративної відповідальності за дрібне хуліганство є особа, якій до його вчинення виповнилося 16 років. За вчинення дрібного хуліганства особи віком від 16 до 18 років підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах, що передбачено ст. 13 КУпАП, з урахуванням заходів впливу, які можуть застосовуватися до неповнолітнього (ст. 24^1 КУпАП).

З суб'єктивної сторони вчинення дрібного хуліганства завжди має певний умисел – особа, яка його здійснила, усвідомлює (повинна усвідомлювати), що своїми неправомірними діями вона посягає на громадський порядок у громадському місці.

Оскільки адміністративні стягнення за дрібне хуліганство накладають лише суди, то провадження у таких справах є звичайним. Воно передбачає складання протоколу про адміністративне правопорушення. До правопорушника можуть застосувати доставлення, а також інші заходи забезпечення провадження (адміністративне затримання, особистий огляд, огляд і вилучення речей).

Рева Лариса Григорівна,
член Національної спілки краєзнавців України, член-кореспондент Академії наук вищої освіти України, кандидат філологічних наук

СЛОВО В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

Історія України – це історія народів, які жили на її землі в усі часи та періоди, незалежно від етнічної приналежності. Необхідність пізнання нації, народу можлива лише через його духовну культуру. Духовна культура – складна, багатогалузева система, яка охоплює усну народну творчість, художню літературу, мову, мистецтво, науку, ідеологію, релігію, традиції, звичаї, вірування, тобто все те, що складає духовний світ народу, його свідомість, переконання і погляди. Без міцних духовних засад не буває міцної держави: духовно розвалене суспільство не в змозі створити потужну економіку, забезпечити гідне суспільне життя.

Українська духовна культура увібрала багатовікові традиції розвитку свого народу, збагаченого досвідом народів сусідніх регіонів, засвоюючи мистецькі досягнення європейського Заходу. Українці свою духовну культуру почали творити задовго до прийняття християнства в Україні. Візантія ж додала ще й християнську культуру. Протягом багатьох століть український народ мав змістовну християнську культуру, що відповідала менталітетові, суспільним і духовним потребам українців. Релігійність є однією із складових сакрально-світоглядної характеристики особистості; вона відіграє важливу роль у формуванні морального світу українця.

Розвиток суспільної думки в Україні останніх десятиліть викликав справжній вибух інтересу громадськості до минулого і сучасного буття українського народу, його духовної культури, оскільки саме духовна культура є основним важелем у боротьбі з корупцією. Цьому сприяє звільнення досліджень від тривалого засилля догматичних схем, ідеологізації, обмеженого доступу вчених до архівних джерел, спецфондів, замовчування і перекручування фактів.

В 11-томному «Словнику української мови», виданому в 1970-х р. Інститутом мовознавства ім. О. Потебні, значення слова «корупція» пояснюється так: «У капіталістичних країнах – підкупність, продажність урядовців і громадських діячів». Це свідчило про те, що такого явища в СРСР, до складу якого входила і Україна, не було.

Проте уже за часів Володимира Мономаха (1053–1125), сина Великого князя Київського Всеволода Ярославича, питання корупції поставало дуже гостро. Для стабілізації внутрішнього становища Русі Мономах впровадив систему заходів, серед яких важливе місце посідало законодавство. Він здійснив правничо-фінансові реформи, що увійшли до «Руської правди», відомі як Статут Мономаха. За цим Статутом обмежувалися безконтрольність лихварів і землевласників, скасовувалося холопство за борги, піднімалася роль зовнішньої торгівлі. Його твір «Повчання», що містить історико-побутові, культурні, моральні настанови, адресований його дітям. Умудрений досвідом, на християнських засадах, він розмірковує над одвічними темами добра і зла, закликаючи за будь-яких обставин лишатися гідними, чесними, порядними. Таким і увійшов Володимир Мономах в історію, як мудрий правитель і реформатор. За його сприяння укладена «Повість минулих літ», що увійшла до скарбниці світової культури як неперевершена пам'ятка.

Заявлена нами тема – глобальна. Її розкрити не під силу ряду дисертаційних досліджень. Але, враховуючи актуальність проблеми, ми намагалися хоча б фрагментарно спинитися на ролі давнього красного письменства у боротьбі з корупцією.

З прийняттям християнства в Київській Русі розповсюджуються біблійні книги, апокрифічні сказання, твори житійної або агіографічної літератури, присвячені питанням християнської догматики і моралі. Особливо популярною була візантійська антологія «Пчела» (Пъчела) – грецький збірник цитат із християнської та античної літератури, складений Максимом Ісповідником (VII ст.). Український переклад з'явився на межі XII – XIII с. Це – багатюще джерело античних афоризмів та анекдотів, що увійшли в український фольклор. Збірник не втрачав своєї популярності аж до XX ст. Мотиви збірника використовував у своїй творчості І. Франко. «Такі збірки мали чимале культурне і літературне значення. Вони хоч трохи розширяли круг тем наших старих книжників та їх світогляд поза межі церковного писання, підсували їм взірці, форми і гадки, а при тім давали змогу повеличатись при нагоді цитатами з різних християнських і античних письменників, котрі вони знаходили в таких збірках» [1, с. 37].

Величезною була потреба в богослужбовій літературі: вона не лише захищала православну віру і загалом християнство, а надихала український народ на боротьбу, вселяла мужність, віру в священність цієї боротьби. В першій половині XVI ст. виникає суспільно-політична і воєнно-адміністративна організація українського козацтва – Запорізька Січ. Козацтво виконало покладену на нього історичну місію, захистило український народ від зовнішньої і внутрішньої агресії, сприяло розвитку нації, утвердженню національної самобутності і самосвідомості. Однак, слід відзначити, що проблема ментальності і духовності, нехай підсвідомо, виникала перед українцями задовго до козацької епохи.

Найвидатнішим письменником-полемістом не тільки України, а й усього слов'янського світу, визначним культурним, громадським діячем кінця XVI – початку XVII ст. був Іван Вишенський (бл. 1545-50 – після 1620) [2, с. 185–206].

У своїх посланнях і листах, використовуючи біблійно-євангельські образи, І. Вишенський гнівно викриває тогочасний суспільно-політичний, державний, релігійний лад, де всі «от главы и до ног острупели», «несть места целаго от греховнаго недуга». Численними засобами сатири з сарказмом та іронією він викривав паразитизм, духовну убогість, запроданство панівного класу, таврував релігійне насильство над православним населенням, виступав проти національної дискримінації українців та білорусів у Речі Посполитій. Захищаючи слов'янську мову, І. Вишенський писав: «Скажу вам тайну велику, що диявол таку зависть має на слов'янський язик, що ледве живий від гніву і рад би до решти погубити і всю боротьбу свою на те двигнув, щоб його обплюгавити і в огиду та ненависть привести».

І. Вишенський був сином свого народу. «Його демократично-гуманістичні ідеї випереджали погляди і традиції епохи, його твори будили думку, вселяли відвагу і силу для дальшої боротьби» [3].

Одночасно з розвитком полемічної літератури розвивається жанр ораторсько-проповідницької прози. Творчість Кирила Транквіліона-Ставровецького (?-1646) – церковно-освітнього діяча, друкаря, українського письменника, філософа, вчителя кінця XVI – першої половини XVII ст., зокрема його проповіді та окремі вірші відноситься до початку літературного бароко в Україні. У 1618 р. у власній мандрівній друкарні в Почаєві було видано «Зерцало богослів'я», один із видатних головних філософсько-теологічних творів мислителя – науковий трактат, в якому вперше викладено «простим язиком і словенським», не переобтяженим літературними прикрасами українську догматичну систему богословської науки про Бога, про Світ, про Вавилон та пресвітлий Сіон, про блаженне життя в майбутньому віці і мзду праведним. К. Транквіліон-Ставровецький відходить від усталених догм і йде шляхом нової теології, наближаючись до натурфілософії, надаючи виключного значення ролі особистості. Головний герой його твору – людина з її роздвоєною душею та змаганням в ній лихих і добрих начал. Транквіліон не сумнівається у

великих творчих потенціях людини, у якої є «ум» і розум: перше – вроджене, друге – набуте [4, с. 421–431].

Лазар Баранович (бл. 1620–1693 рр.) був найпомітнішою постаттю в релігійному, суспільно-політичному, культурно-освітньому та літературному житті України в другій половині XVII ст. [5, с. 29–33].

У Чернігові Л. Баранович створив гурток блискучих письменників своєї доби, що увійшов до історії літератури під назвою «Чернігівські Атени» (Афіни). Сюди входили Іван Максимович, Іван Величковський, Олександр Бучинський-Яскольд, Іоаникій Галятовський, Лаврентій Крщонович (Крщанович), Стефан Яворський, Дмитро Тупталенко-Ростовський, Іван (Ян) Орновський. Саме тому Чернігів стає одним із провідних культурних осередків другої половини XVII ст. [6, с. 126–127].

Він покладає надії на покаяння, очищення від гріхів як єдиний вихід із громадянської війни:

Брат брату недруг, син батьку ворожий,
Скрізь недовіра і всі насторожі.
Своєї тіні жахаються люди –
Гріхи це чинять, пануючи всюди!
Прямуйте, люде, мерщій до покути,
Не так боятись ви будете скрути (Пер. В. Шевчука) [7, с. 28].

Одним із найвидатніших письменників-полемістів першої половини XVI ст. був Мелетій Смотрицький (бл. 1577–1579 – 1633) – син Герасима Смотрицького – письменник, організатор освіти, видавець [8, с. 496].

Найвизначнішим твором М. Смотрицького є його «Тренос, тобто плач єдиної святої вселенської апостольської східної церкви», виданий польською мовою (Вільно, 1610) під псевдонімом Теофіл Ортолог. Причиною до написання твору став реальний факт погрому уніатським митрополитом І. Потієм віленських православних церков і монастирів, які 1609 р. силою були передані уніатам. Написаний у формі плачу чи голосіння православної матері-Церкви, персоніфікований образ якої часто переростає в образ матері-України. Твір викриває «грішителів, а не учителів, гасильників, а не світильників, брехунів, а не пастирів, архіскопів, а не архієпископів». Проклинає він уніатське духовенство, ренегатів. У гротескно-сатиричному плані М. Смотрицький викриває католицьку церкву на чолі з Ватіканом, широко використовуючи антикатолицькі твори Ф. Петрарки, М. Баптісти та інших. Звертається М. Смотрицький і до спадщини діячів Європейського Відродження – Е. Роттердамського, Савонароли, Мюнстера. Більше ніж на 140 авторів посилався письменник, що збільшувало авторитетність його твору. Книга свідчила про високу культуру та ерудицію автора. Вона мала надзвичайну популярність серед сучасників. За її емоціонально-викривальний заряд вона підпала гонінню. Під загрозою штрафу «не дозволялося продавати й купувати» цю «злоязичну» книжку, а розповсюджені примірники вилучалися із вжитку і спалювалися. Коректора цієї книжки було ув’язнено.

Письменник Бароко Григорій Савич Сковорода (1722–1799) – найяскравіша постать в духовно-культурному житті України XVIII ст., а його оригінальна гуманістична творчість «була ґрунтом для розвитку української філософії і літератури» [9, с. 5] подальших століть. Поет, філософ, музикант, байкар, педагог і співак, а до того ж і досі його особистість є багато в чому незбагненною. В своїх філософських творах Г. Сковорода підняв важливі питання суспільно-політичного, етичного, педагогічного, богословського характеру. Як оригінальний і самобутній мислитель, опанувавши досягнення світової філософської думки, Г. Сковорода став одним із зачинателів нової філософії в Україні. За Г. Сковородою щастя є самопізнання, пізнання своїх природних нахилів. Вихід із існуючого становища філософ убачав не в активній боротьбі, а у втечі від світу зла і досягненні свободи у сфері духу. Такі переконання утверджували ідею про суспільну позастанову цінність людей праці. Становище людини повинно оцінюватися не за маєтностями, а природною здатністю до тієї чи іншої справи [10, с. 351–366]. Своєю творчістю Г. Сковорода підсумував найвищі досягнення давнього українського письменства. Його поетична спадщина – це поезія роздумів над смислом і суттю життя: «Щастя, а де ти живеш?», «Розпошир удаль свій зір, як і розуму коло», «Ми тебе зовсім марнуєм…», «Розмова про премудрість»…. Вона утверджує гуманістичні ідеали, гідні людини.

Центральне питання поезії Г. Сковороди, як і інших філософів-просвітителів, була проблема шукання шляхів, що ведуть до щастя – найвищої філософської категорії. Справжнє щастя, за Г. Сковородою, – це почуття свободи і душевного спокою людини і людства. Свободі (вольності) він присвятив оду «De libertate» («Про волю»):

Слава навіки буде з тобою,

Вольності отче, Богдане-герою!

написана в час, коли Катерина II наказала зруйнувати Запорозьку Січ, ода була свідченням високої відваги і свідомості поета.

Збірка «Байки Харківські» містить тридцять творів, більша частина яких подається як і його філософські трактати, у формі діалогів. В них письменник образно втілює провідну етичну ідею: справжня вартість людини – не в її багатстві, чинах, титулах, а у внутрішніх благородних якостях: працьовитості, розумі, доброті, душевній щедрості: «Освіченість, милосердя, великодушність, справедливість, постійність і цнотливість – ось ціна наша й честь! Давня приказка говорить: «Дурень шукає видного місця, а розум – його і в кутку видко» («Два коштовні камені – діамант і смарагд»).

«Руссо, Сковорода, Толстой геніально передчули вищу мудрість, яка стала найгострішою потребою нашого часу: вернутися до природи, шукати гармонійності з нею. Іншого шляху нема. Цивілізація несе зручності, але щастя людині не може дати… Ось де вузол усіх філософій» [11,с. 54].

«Більш ніж столітні впливи західного реформаційного руху підняли нарешті високу хвилю в застоялій воді руського життя, і

козацькі випади наших доморощених літераторів, проповідників і агітаторів зрушили і повели у бій широкі лави тих задріманих мас. Не академічні спроби василів острозьких та копистенських, а козацькі вискоки смотрицьких і вишенських, підхоплені «неученими попами» київськими і понесені серед козацькі маси, рішили справу — так, як у новім відродженні XIX століття «гайдамацька», революційно-дерзновенна поезія «п'яної Шевченківської музи» [12, с. 6].

Список використаних джерел

1. Грушевський М.С. Історія української літератури: В 6 т.: 9 кн. – К., 1993. – Т. 2. – С. 37.
2. Рева Л.Українське письменство XIV першої половини XVI ст. : історіографія і бібліографія // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць / редкол.: А. В. Козлов (відп. ред.) [та ін.] ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т філології. – К., 2005. – Вип. 21,ч. 2. С. 185–206.
3. Франко І. І. Вишенський і його твори // Зібр. тв.: У 50 т. – Т. 30. – К.: Наук. думка, 1981.
4. Рева Л. К. Транквіліон-Ставровецький: богословський та філософський контексти у творчості // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник: 2010: Кн. ІІ / Упоряд.: О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. – Львів: Львівський музей історії релігій: Логос, 2010. – 1064 с.
5. Рева Л. Він жив і творив на Чернігівщині: До портрета Лазаря Барановича // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 1. – С. 29–33.
6. Шевчук В. Співці музи роксоланської в Чернігові // Дорога в тисячу років. – К., 1990. – С. 126–127.
7. Баранович Л. Світ стрясають грози на людськії сльози // Марсове поле. – К., 1989. – Т. 2. – С. 28.
8. Рева Л. Смотрицький Мелетій // Видатні діячі України минулих століть : мемор. альм. / Компанія «Євроімідж», Ін-т історії України НАН України, Т-во «Україна-світ», Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. ; голов. ред. О. Шокало. – К., 2001. – С. 496.
9. Попов П.М. Григорій Сковорода: Життя і творчість: Літ. портрет. – К.: Дніпро, 1969. – 172 с. – с. 5.
10. Рева Л. Григорій Сковорода (1722–1794) – уродженець України, філософ світового рівня // Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів / Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України. — Т. 19: У 2-х кн. Тематичний випуск: «Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризації». – Кн. 1. – К., 2009. – 692 с. /Матеріали Міжнар. наук. конф. «Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризації» (К., 29–30 верес., 2009). – [С. 351–366].
11. Гончар О. Щоденники: У 3 т. – Т. 2: 1968–1983. – К.: Веселка, 2003. – С. 54.
12. Грушевський М.С. Історія української літератури: Т. V: Кн. 2: Перше відродження: 1580–1610. – К.: Обереги, 1995. – С. 60.

Печенкін Ігор Віталійович,
провідний фахівець сектору запобігання і протидії корупції Національної академії державного управління при Президентові України

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК МЕХАНІЗМ УПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Корупція, безумовно, за влучним порівнянням давніх греків, які перефразовані в наукових дослідженнях українських вчених, не тільки корозія влади [1, 10–58]. Вона, більшою мірою, деформує саму державу з середини, соціальні відносини, знецінює більшість демократичних принципів, верховенства права та справедливості загалом. Протягом часів існування сучасної української незалежної держави на кожному кроці зростання цьому ганебному явищу приділялась значна увага суспільства, науковців, практиків, законодавця. Однак, попри законодавче врегулювання засобів протидії залишалася й досі залишається на неприпустимо високому для демократичних країн рівні. Отже, одним з найбільш істотних чинників у подоланні корупції все ж таки являється ставлення населення до цієї проблеми. Як свідчать результати досліджень за методикою міжнародної неурядової організації Transparency International, запровадженої ще з 1999 років у вивченні рівня сприйняття корупції країни її населенням, проведених в Україні – такий рівень весь час був високим і залишається майже не змінним.

Запорукою прогресивного розвитку української держави є створення системи протидії корупції шляхом відкриття інформаційного електронного доступу до процесу прийняття і реалізації рішень у сфері публічного управління на рівні європейських стандартів, яка б надійно забезпечила захист прав та інтересів людини, суспільства і держави. Важливою складовою цього процесу є забезпечення доступу до баз даних та інформаційних систем, а також сервісно-орієнтована діяльність органів публічного управління та місцевого самоврядування.

Міжнародні експерти та представники громадськості, починаючи з 2014 року, активно примушують владу змінити відношення до протидії корупції, результатом чого стало зміна правоохоронного та антикорупційного законодавства. Однак виконання нових вимог та діяльність органів публічного управління, новостворених антикорупційних і правоохоронних органів стоїть на початковому етапі їх сприйняття та безумовного виконання. До цього Україну спонукають норми міжнародно-правових актів з 2004 року, до яких вона долучилась та ратифікувала їх вимоги в національному законодавстві.

Визначення заходів для досягнення результатів антикорупційної діяльності має здійснюватися з обов’язковим і неухильним врахуванням рекомендацій, наданих Групою держав проти корупції (GRECO) за результатами першого-четвертого раунду оцінювання України, а також

рекомендацій, наданих Україні в рамках моніторингу Стамбульського плану дій для країн Антикорупційної мережі країн ОЕСР. Поряд з цим, слід зазначити про те, що в порушення вимог антикорупційного законодавства новий Закон України щодо Антикорупційної стратегії України на наступний період досі прийнятий не був, а розроблений лише його проект [2].

Створення цифрових інфраструктур – основний чинник розширення доступу громадян до глобального інформаційного середовища та знань. Ще у 2011 році вільний доступ до Інтернету визнано ООН фундаментальним правом людини – цифровим правом.

Україна демонструє недостатній прогрес в питанні переходу електронного урядування до цифровізації публічного управління та гармонізації цифрових ринків у напрямі досягнення цілей, які ЄС запропонував для країн Східного партнерства у Спільному робочому документі «Східне партнерство – 20 очікуваних результатів до 2020 року» [3]. У такій ситуації для переходу до практичних результативних дій у всіх сферах цифрової гармонізації в Україні слід напрацювати комплекс стратегічних документів, синхронізованих між собою і підкріплених ретельним аналізом.

В правовому полі, впровадження цифрового врядування в Україні визначено Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р [3] і яка може вважатися планом подальших дій та цифровим порядком денним України.

Зазначена Концепція являється короткостроковим і початковим інструментом розвитку та стимулювання внутрішніх ринків споживання, упровадження й виробництва цифрових технологій, містить бачення трансформації економіки від традиційної до ефективної цифрової. Вона визначає першочергові кроки щодо імплементації відповідних стимулів, створення умов для цифровізації в різних галузях економіки і суспільного життя, виклики та інструменти розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери й проекти публічного управління. До прийняття цієї Концепції, дані положення розроблялися науковцями і практиками у цій сфері під час підготовки та продовження роботи над впровадженням проекту «Цифрової адженди України – 2020» [4]

Нова генерація талановитих, амбітних та патріотичних українців за допомогою західних партнерів, які вже пройшли цей шлях та допомагають його впровадити в Україні будуть розроблені інструменти громадського і цифрового контролю за виконанням сервісної діяльності і цифровізації публічного управління.

Зокрема, проект – EGOV4Ukraine, який впроваджуватиметься, в тому числі за участю НАДУ при Президентові України, дозволить покращити процес надання державних послуг на віх рівнях завдяки розробленню та впровадженню державної системи обміну даними

«Трембіта» та інформаційної системи «Вулик». Зазначені ІКТ зроблять роботу органів публічного управління та антикорупційних органів більш прозорою та ефективною, а процес надання адміністративних послуг та доступу до баз даних більш ефективною, легкою та прозорою.

Список використаних джерел

1. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). – К.: Юр. думка, 2004. С. 10, 58. – 400 с.

2. Уряд схвалив Антикорупційну стратегію. Кабінет Міністрів України Електронний ресурс // https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupcijnu-strategiyu-na-2018-2020-roki.

3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації // Розпорядження Кабінету Міністрів України. Офіційний документ. Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80.

4. Фіщук В., Риженко О. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Проект нормативно-правового акту. Електронний ресурс. Режим доступу: https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf.

Пятківський Роман Олександрович,
докторант кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат філософських наук, доцент

МІРКУВАННЯ СТАНІСЛАВА ОРІХОВСЬКОГО ПРО ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НЕДОБРОЧЕСНІСТЮ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

До ключових причин, які гальмують соціально-економічний, політичний, правовий, моральний і культурний поступ українського суспільства, слід віднести загрозливе поширення корупції та інших проявів недоброчесності серед осіб, які реалізують державно-управлінські функції в Україні. Шукаючи протиотруту цій практиці необхідно не лише використовувати засоби, напрацьовані за кордоном, але й звертатися до вітчизняного досвіду, зафіксованого у творчості видатних українських мислителів та громадських діячів минулого.

До числа таких відноситься філософ, публіцист та історик доби Відродження Станіслав Оріховський (1513-1566), який ще за життя прославився в Європі як «сучасний Ціцерон» та «український Демостен».

Мріючи про встановленню справедливого правового ладу в Речі Посполитій, до складу якої в XVI столітті входила більша частина

українських земель, С. Оріховський у своїх широко відомих листах і творах, – «Напучення польському королю Сигізмунду II Августу», «Промова на похороні Сигізмунда Ягелона», «Про турецьку загрозу Слово перше (до шляхти)», «Діалог, або Розмова навколо екзекуції Польської держави», «Життя і смерть Яна Тарновського», – висловив цікаві думки про належне управління державою [1]. Зокрема, мислитель уважно аналізував наслідки недоброчесності посадовців для держави і громадян, обґрунтовував ефективні шляхи боротьби з нею. Висвітлити актуальні сьогодні застереження та пропозиції видатного українського мислителя і є метою нашої публікації.

Розуміючи під державою «зібрання співгромадян, пов'язаних спільним правом і спільною вигодою» [2, с. 272], С. Оріховський вважав, що її метою є дбати про спільне благо і збереження загального достатку. Відповідно, кожен посадовець, включаючи виборного короля, має усвідомлювати себе «слугою держави» і «слугою повсюдної вольності», бути для громадян «братом, а не паном».

Вважаючи управління державою «мистецтвом всіх мистецтв», С. Оріховський закликав правителя залучати до цієї справи виключно мудрих, чесних, справедливих, відповідальних, поміркованих, працьовитих і мужніх громадян. Одночасно він радив не довіряти посади підлабузникам, донощикам та пліткарям, злочинцям та гультіпакам, особам самовпевненим та зажерливим – всім нікчемним, які «не вшанування, а кари гідні». За таких обставин, вважав мислитель, у державі «чесноти відразу ж підуть… вгору, а кількість вад зменшиться, і нечесність сама в безнадії загине» [2, с. 54].

У своїх творах С. Оріховський пояснює негативні наслідки зловживань посадами управлінцями та суддями. Дбаючи виключно про власну вигоду, вони чинять свавілля, несправедливо судять, займаються хабарництвом, забирають собі податки і майно громадян. Поступово перетворюючись на «королів провінцій», такі посадовці та судді приносять державі самі збитки, пригнічують всяке право, привчають люд розраховувати тільки на них [2, с. 54]. Як наслідок, позбавлені свободи і принижені в різний спосіб громадяни стають ледачими до суспільних справ, перестають слухатись закону і довіряти владі, не бажають захищати державу. У суспільстві виникають невиліковні хвороби: незгоди, чвари, громадянські війни, заколоти, які нищать закони і людей. Парламентарі ж, дбаючи про власне, а не спільне, прагнуть лише нашкодити один одному, виснажуючи один одного образами, приниженнями, плітками, тримаючи для цієї потреби тисячі судочинців та «адвокатів-крутіїв» [2, с. 45].

Панування несправедливості розчаровує у державі навіть відданих громадян, які через корупцію і зловживання не можуть посісти або ж втримати гідні посади. С. Оріховський попереджав, що коли правитель роздає посади не достойним, а негідникам, то цим самим він «саму чесноту ганьбить і ніби мором яким губить», адже, застерігав мислитель, «зневажена чеснота лютує, божеволіє і бунтує дуже і коли

бачить, що сама зневажена, прагне, щоб і суспільні справи гинули» [2, с. 53–54].

Таким чином, недоброчесність управлінців С. Оріховський вважав лихом, яке підриває засади суспільного життя. «І по заслузі, – зауважує філософ, – бо не сподівайся, що в тій державі, де ґандж іде попереду чесноти, де доброчинці мерзнуть, а лиходії веселяться; де гідність поступається грошам, особиста доблесть – породі, розум – недоумкуватості й недбалості, майбутнє буде щасливим і довготривалим» [2, с. 53–54]. Особливо небезпечним наслідком зростання недовіри громадян до влади, згасання у них любові до свободи та своєї держави, є активізація зовнішнього ворога, який сподівається на перемогу і стає рішучим, коли знає про слабкість супротивника. «Даремна зброя поза домом, якщо немає згоди в домі», – згадує мислитель латинський вислів [2, с. 348].

С. Оріховський не лише описував негативний вплив недоброчесності чиновників на здоров'я суспільства, але у своїх настановах королю та шляхті вказував шляхи боротьби з нею.

Як і більшість суспільних хвороб, український мислитель радив лікувати недоброчесність управлінців Законом, який «сам є правителем вільної держави» [2, с. 42].

Для цього король як «вуста, очі і вуха закону» повинен не лише здійснювати контроль за посадовцями, але й, прислухаючись до свідчень громадян про зловживання чиновників, карати негідників безчестям та позбавленням посад. «Ніколи не живи довго на одному місці, – радить С. Оріховський королю, – всюди бувай, всюди давай про себе знати, дбай про всі частини своєї держави: оглядай провінції, вислуховуй скарги, карай винних, звільняй пригноблених» [2, с. 56]. Справедливі нагородження за чесноти і покарання за провини зміцнять у людей належне ставлення до добрих справ, привчать посадовців і правителя не сваволити, а «перебувати в межах свого обов'язку», «нічого іншого не робити, як тільки те, що закон велить».

С. Оріховський відверто захоплювався принциповою позицією короля Сигізмунда ІІ, який вважав, що «кожен, хто обіймає гонорову посаду», є «лише скарбником тих речей, а не власником і господарем» [2, с. 145]. Мислитель вважав справедливим та міцним такий державний лад, в якому кожен виконує свій обов'язок, пильнуючи якнайбільше прислужитися суспільству. У такій державі підзвітним має бути навіть король, який не зможе шукати власного зиску та дбати про особисті інтереси на шкоду суспільству [2, с. 86–87].

Щоб зупинити процвітання незаконності у державі, правитель повинен не лише дбати про доброчесність, виводячи усі справи «з темряви на світло», але й безпосередньо стверджувати «репутацію справедливості», надаючи гідні посади виключно чесним, мужнім, ощадливим і вірним громадянам, котрі мають реальні заслуги перед республікою. Добірне заповнення посад мислитель вважав змістом «розподільної справедливості» у державі, яка, поруч із справедливістю

правовою, є запорукою стабільного життя республіки. При цьому кращим за нагороди та посади заохоченням для підданих має стати «найвище й найостанніше з благ» – жити у державі «у згоді з законом і природою» [2, с. 53].

Недоброчесність парламентарів С. Оріховський радив зупинити забороною виступати їм «суддями власних справ» у сеймі, а також відмінивши оплату за їхнє служіння вітчизні. Унеможливити корупцію і несправедливість суддів, на його думку, вдасться передавши всі суперечки з приводу приватних справ на розгляд виборних суддів, рішення яких залишатиметься незмінним [2, с. 45–46].

С. Оріховський також висловлював думки про необхідність підтримки моральних якостей «слуг держави» добрим прикладом з боку безпосередніх керівників, а також постійною освітою, яка робитиме їх мудрими і чесними. Знання ж історії і звичаїв свого народу виховуватиме у підданих патріотизм, громадянську гордість, бажання благочестиво служити своїй державі.

Таким чином, С. Оріховський вважав, що недоброчесність управлінців не є вадою природною, а лихом, породженим поганими звичками. Посилення відповідальності посадовців за правопорушення та їх зважання на вказівки розуму зможуть змінити недобрий стан справ у державі.

Як бачимо, позиція знаного у світі українського мислителя доби Відродження відображає одну з найбільш ранніх спроб в історії державно-управлінської думки обґрунтувати доцільність синтезу особистісного та інституціонального способів забезпечення доброчесних засад діяльності публічних службовців.

Залишаючись виразником моралістичного підходу у баченні напрямів реформування виконавчої влади, характерного для української етичної культури, С. Оріховський, окрім моралізаторської критики бюрократії й проголошення необхідності заміни одних чиновників іншими, пропонує системні кроки впровадження принципу доброчесності в практику державної служби. Така позиція залишається співзвучною із думками сучасних дослідників, які закликають в нинішній ситуації поєднувати зміни у особистісних цінностях службовців з інституціональними, організаційними змінами у виконавчій владі [3, с. 18].

Список використаних джерел

1. Пятківський Р.О. Станіслав Оріховський про мистецтво управління державою // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. 2001. – Вип. 14. – С. 57–63.

2. Оріховський С. Твори / пер. В.Д.Литвинова. – К.: Дніпро, 2004. – 672 с.

3. Василевська Т.Е., Саламатов В.О. Етика державного службовця як засіб запобігання та протидії корупції: навч.-метод. матеріали. – К.: НАДУ, 2011. – 72 с.

Розвадовський Броніслав Леонович,
головний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦІЙ СФЕРІ

Аналіз міжнародного досвіду протидії корупції свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя.

Позитивний світовий досвід інституційного забезпечення протидії корупції знайшов своє відображення у міжнародно-правових документах зокрема Міжамериканській Конвенції проти корупції [1], Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією Ради Європи [2], Конвенції ООН проти корупції [3], якими передбачається створення у державах спеціалізованих органів із запобігання і протидії корупції низкою.

Першими країнами, що впровадили ефективні незалежні спеціалізовані структури боротьби з корупцією, стали Сінгапур та Гонконг, де створені незалежні антикорупційні відомства у системі виконавчої влади, правовий статус яких визначений Конституцією і законодавчими актами [4, 5]. Їх досвід спонукав інші держави до створення подібних власних інституцій із запобігання і протидії корупції.

Ціла низка європейських й інших країн світу пішли по шляху створення спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією в існуючих правоохоронних органах (правоохоронних системах) із повноваженнями оперативно-розшукової діяльності і кримінального переслідування за корупційні правопорушення. Іспанія та Румунія створила такі спецпідрозділи в органах прокуратури, а Бельгія, Норвегія, Великобританія – у поліцейських службах [5–8].

Широке розповсюдження у світі отримали й спеціалізовані органи із запобігання корупції, розробки антикорупційної політики і координації, які виконують одну або декілька превентивних функцій, як правило не мають повноважень правоохоронних органів, проте можуть виконувати спеціальні координаційні й контрольні функції і через це наділяються особливими правами. Найчастіше до їх повноважень відноситься дослідження корупції, моніторинг і координація заходів з виконання антикорупційних стратегій і програм, контроль у сфері конфлікту інтересів і декларування доходів, сприяння у проведені освітніх заходів. Такі спеціалізовані органи функціонують у Франції

(Центральна служба із запобігання корупції), Республіці Словенія (Комісія запобігання корупції), США (Управління з урядової етики) й інших [9, 10].

Для формування ефективної системи інституційного забезпечення протидії корупції та координаційної діяльності у цій сфері більшість країн світу використовують різні моделі спеціалізованих антикорупційних органів у сукупності з іншими правоохоронними, державними та громадськими інституціями. Прикладами тому є Фінляндія, США, ФРН , а також Польща, Литва та інші держави з перехідною економікою, які в короткий час змогли добитися значного зниження рівня корупції.

У Фінляндії, яка стабільно займає передові позиції у рейтингу, немає спеціального органу, діяльність якого спрямована на запобігання корупції, Національне Бюро розслідувань Фінляндії має в штаті співробітника, до обов'язків якої входить виключно відстеження всіх питань, пов'язаних з корупцією в державі [11]. Координацію антикорупційної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, приватний структур, дослідницьких та недержавних організацій здійснює Міністерство юстиції, з метою сприяння антикорупційній діяльності та внесення відповідних ініціатив, підвищення рівня усвідомлення небезпеки корупції суспільством і встановлення антикорупційних директив у державному, муніципальному і приватному секторах, виконання зобов'язань згідно з міжнародними антикорупційними угодами, сприяння вивченню і дослідженню корупції [12].

У системі інституційного забезпечення протидії корупції США не має самостійних спеціалізованих антикорупційних структур, до її складу можна віднести три різновиди установ, які виконують антикорупційні функції поряд з виконанням своїх основних завдань. До першого виду відносяться органи, які займаються розслідуванням корупційних та інших кримінальних правопорушень, зокрема Федеральне бюро розслідувань, як головний орган міністерства юстиції, що безпосередньо займається боротьбою з організованою злочинністю, та Відділ кримінальних порушень міністерства юстиції, який здійснює контроль за розслідуванням злочинів, пов'язаних з проведенням виборних кампаній тощо. Другий вид – «Ударні сили» міністерства юстиції, сформовані федеральним урядом з кваліфікованих співробітників правоохоронних органів відповідно до Програми боротьби з організованою злочинністю. Третій вид – включає інститут незалежного прокурора, незалежних генеральних інспекторів у Федеральних департаментах виконавчої влади, які займаються запобіганням і виявленням корупційних правопорушень у департаментах, Головне управління етики США, Служба судових виконавців США (здійснює захист свідків і членів їх сімей під час розслідування справ, пов'язаних з організованою злочинністю і корупцією) та Служба юридичної допомоги, досліджень та статистики

міністерства юстиції. Розробкою і координацією виконання загальнонаціональних програм боротьби з організованою злочинністю і корупцією займається Національна рада по боротьбі з організованою злочинністю (створена в 1970 р.) [13, 14].

У Німеччині також не має єдиного державного органу по боротьбі з корупцією. Виявлення та розслідування корупційних злочинів на рівні федерації здійснює Департамент по боротьбі з тяжкими злочинами та організованою злочинністю Федерального відомства кримінальної поліції, а на рівні федеральних земель – відділи по боротьбі з економічною злочинністю та корупцією земельних відомств кримінальної поліції. Крім цього, в міністерствах і федеральних органах управління введено (2002 р.) посаду уповноваженого з попередження та профілактики корупційних правопорушень, а також розроблено рекомендації щодо дотримання Кодексу антикорупційної поведінки [12].

Отже, у розвинутих країн світу таких як США, Німеччина, Фінляндія корупція розглядається не як ізольованим феноменом, а як складова злочинності, як правило організованої, що не потребує створення спеціальних антикорупційних органів. Антикорупційна політика в цих країнах інтегрована у загальну політику держави по забезпеченню національної безпеки і поширення корупції в державі сприймається як недоліки управління (керівництва) у певними сферах життєдіяльності, прогалини правового регулювання окремих питань або правозастосування тощо.

У Литві склалася достатньо складна система інституційного забезпечення протидії корупції, яка включає низку спеціалізованих парламентських, урядових і правоохоронних установ, які беруть участь у запобіганні та боротьбі з корупцією. Незважаючи на розгалуженість такої системи на практиці це дало позитивні результати, її ефективність пояснюється, передусім правильною організацією координації суб'єктів, яку здійснюють урядова Міжвідомча комісія з координації боротьби проти корупції (щодо реалізації Національної антикорупційної програми) та спеціальний підрозділ прокурорської служби (щодо досудового розслідування і кримінального переслідування за корупційними справами) [15].

Досвід європейських та інших країн світу свідчить, що протидіяти корупції не можливо єдиним незалежним державним органом, навіть з широким повноваженням і достатніми ресурсами. Спеціалізовані органи з протидії корупції у любій державі вимушені певним чином залучати до своєї діяльності інші правоохоронні, контролюючі та виконавські установи, а також спеціалістів різного профілю. Тобто в запобіганні та протидії корупції, як правило, задіяна низка різних державних, приватних і громадських структур, антикорупційну діяльність яких для забезпечення ефективності й результативності необхідно узгоджувати, організовувати тісну взаємодію на що й спрямована координація.

Узагальнюючи міжнародний досвід інституційного забезпечення протидії корупції, слід підкреслити важливу роль координаційної діяльності у цій сфері. Як правило, координація необхідна на двох рівнях: перший – координація антикорупційної політики, як складової національної антикорупційної стратегії, що має здійснюватися на достатньо високому рівні визначеним державним органом з координаційними повноваженнями за участю різних державних інституцій та представників громадянського суспільства; другий рівень – координація антикорупційних заходів, виконання яких покладено на різні державні структури наділені владними повноваженнями, у тому числі правоохоронними, спеціальними, контролюючими, за участю громадських об'єднань.

Список використаних джерел

1. Міжамериканська Конвенція проти корупції, прийнята на третій пленарній сесії 29 березня 1996 р. // Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію, 1999.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. / Офіц. вісник України, 2006 р. – № 44. – С. 41. – Ст. 2939.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року / Офіційний вісник України, 2006 р. – № 44. – Ст. 2938.
4. Специализированные институты по борьбе с коррупцией: обзор моделей // Организация экономического сотрудничества и развития. Сеть по борьбе с коррупцией для стран Восточной Европы и Центральной Азии, 2007. – 140 с.
5. Незалежна комісія проти корупції Особливого адміністративного району Гонконг // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icac.org/hk.
6. Національний антикорупційний директорат // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pna.ro.
7. Національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки і навколишнього середовища // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.okokrim.no
8. Бюро боротьби проти шахрайства в особливо великих розмірах // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sfo.gov.uk.
9. Центральна служба запобігання корупції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iustice.gouv.fr/minister/minscpc.htm
10. Комісію запобігання корупції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kpk-rs.si.
11. Харичева М.С. Контроль коррупции в Финляндии («What Finland Has Done Right») [Електронний ресурс] / М.С. Харчева. – Режим доступу : http://www.klimvd.ru/files/mejd_opit/Haricheva_2.pdf.

12. Бочарников И.В. Зарубежный опыт противодействия коррупции / И. В. Бочарников // [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http:// www.budgetrf. ru/Publications/Magazines/vestnikSF/2008.

13. Потебенько М.О. Координація боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – №4. – С. 20–29.

14. Закон о контроле за организованной преступностью США. № 91-452 // Криминальный кодекс США. – Разд. 18. – М. : Политиздат, 1990. – С. 93.

15. Спеціальна служба розслідувань Литовської Республіки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stt.lt.

Рожнова Вікторія Василівна,
професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Важливою умовою належної, ефективної правозастосовної практики є однакове розуміння та застосування кримінальних процесуальних норм, що, в свою чергу, забезпечується, серед інших факторів, якістю кримінального процесуального закону, досконалістю його законодавчої техніки.

Свого часу, Концепцією реформування кримінальної юстиції України, яка затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, було визнано, що, незважаючи на внесення до кримінально-процесуального законодавства в останні роки певних змін, що були спрямовані на реалізацію вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема, щодо забезпечення прав учасників кримінального судочинства, існуюча система кримінальної юстиції не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, що склалися в Україні, і не забезпечує ефективного захисту осіб, суспільства та держави від небезпечних посягань на соціальні цінності, права і законні інтереси (розділ 1 Концепції) [1].

Через 7 років, уже після ухвалення й набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України в межах реалізації вищевказаної Концепції, Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, яка схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, констатовано невиконання системою правосуддя поставлених перед нею завдань на належному рівні, зокрема й у сфері кримінальної юстиції. Так, серед недоліків функціонування прокуратури та кримінальної юстиції, як суміжних правових інститутів вказані: малорозвинені інструменти внутрішнього та зовнішнього контролю в рамках боротьби з корупцією; відсутність професійної відповідальності

за порушення прав людини й ігнорування принципу змагальності; розбіжності між новими процесуальними повноваженнями та реальними інституційними функціями суб'єктів досудового та судового етапів слідства та ін. Крім того, визнано, що надмірна зосередженість на короткострокових рішеннях у законодавчому процесі, відсутність системного бачення у формуванні демократизації сектору правосуддя у довгостроковій, середньостроковій та найближчій перспективі створюють системні проблеми у сфері стратегічного планування та у законодавчому процесі (розділ 3 Стратегії) [2].

Одним із найбільш актуальних питань сучасної науки кримінального процесу та правозастосовної практики у цьому контексті є набуття та реалізація особами, що залучаються до сфери кримінального провадження, відповідного процесуального статусу.

Як відомо, основний зміст правового, а отже й процесуального, статусу особи визначають права та обов'язки.

У кримінальному процесуальному законі по-різному сформульовані та викладені права й обов'язки учасників кримінального провадження. В одних випадках, це формулювання в одній статті лише переліку прав, а в іншій – переліку обов'язків (наприклад, статті 56, 57 КПК України), в інших випадках – формулювання переліку прав і обов'язків в межах однієї статті (наприклад, ст. 66 КПК України), а у деяких випадках – формулювання лише переліку прав або позначення меж їх визначення (наприклад, ч. 4 ст. 58 КПК України).

Поряд із цим, зазначення прав і обов'язків інколи відбувається у контексті регламентації певних процесуальних дій (наприклад, ч. 4 ст. 56 КПК України), у деяких випадках права або обов'язки представляють собою елемент нормативного закріплення тієї чи іншої засади кримінального провадження (наприклад, ч. 2 ст. 19 КПК України).

Тематика процесуального статусу учасників кримінального провадження (як представників сторін кримінального провадження, так й інших учасників) завжди була та залишається у центрі уваги науковців і практиків. Досліджуються й обговорюються питання як процесуального статусу загалом, так і його складових елементів (прав, свобод, законних інтересів, обов'язків, відповідальності, тощо). При цьому, у переважній більшості випадків вказується на необхідність удосконалення процесуального статусу певного учасника кримінального провадження, і, насамперед прав, як складової його частини.

Приводом до розгляду питання щодо процесуального статусу викривача у кримінальному провадженні стало обговорення проекту Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» (реєстр. № 4038а від 20.07.2016) [3].

Аналіз вищезазначеного законопроекту засвідчує, що викривач, як особа, яка відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» [4], за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою

особою, у кримінальному провадженні наділяється процесуальним статусом заявника.

І хоча процесуальний статус заявника вважається трансформативним (у подальшому змінним на процесуальний статус свідка, потерпілого, цивільного позивача, представника/законного представника або підозрюваного), тим не менше він визнається самостійним учасником кримінального провадження [5; 6].

Окрім прав заявника, передбачених ч. 2 ст. 60 КПК України, викривача пропонується наділити правом «в порядку, встановленому вказаним Законом отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням» (пп. «а» п. 9 законопроекту).

Насамперед, слід вказати на те, що в частині нормативного закріплення прав і обов'язків учасників досудового розслідування і зокрема, заявника, формальний стан не повною мірою відображає фактичний. Так, відсутність у законі вказівок відносно обов'язків деяких учасників кримінального провадження не означає, що вони їх не мають.

Безперечно, що кримінальне процесуальне право, як процедурне право, яке регулює відносини, що можуть виникати в необмеженій кількості ситуацій правозастосування, не може повно та вичерпно закріпити всі права та обов'язки учасників кримінального провадження в статтях, які визначають їх процесуальний статус. Водночас, недоліком КПК України визнається відсутність у деяких статтях прямої вказівки на обов'язки учасників провадження, про що вже неодноразово вказувалось у процесуальній літературі [6].

Зокрема, заявник (а значить і викривач) зобов'язаний підписати заяву або повідомлення про кримінальне правопорушення, що подана ним особисто або зафіксована з його слів; з'являтись за викликами уповноваженої особи (у разі неможливості – завчасно повідомляти про причини неявки); не перешкоджати здійсненню кримінального провадження та встановленню обставин кримінального правопорушення; не розголошувати відомості досудового розслідування, що стали відомі у зв'язку з участю в ньому, без дозволу слідчого, прокурора.

Що стосується додатково визначеного права заявника (викривача) на отримання інформації про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням (пп. «а» п. 9 законопроекту), то слід вказати на те, що, по-перше, запропоновані зміни мають незавершений характер, оскільки проектом Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» не передбачений порядок отримання заявником такої інформації; по-друге, невизначеним у контексті цієї норми є поняття «стан досудового розслідування»; а по-третє, виникає питання щодо співвідношення запропонованого права із уже визначеними правами заявника на отримання витягів з Єдиного реєстру досудових розслідувань, інформації про закінчення досудового розслідування (п.п. 1-1, 3 ч. 2 ст. 60 КПК України).

Список використаних джерел

1. Концепція реформування кримінальної юстиції України: затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008. Офіційний вісник України. 2008. № 27. Ст. 838.
2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 41. Ст. 1267.
3. Проект Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» (реєстр. № 4038а від 20.07.2016) / Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59836.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року / Верховна Рада України. Законодавство України: офіційний веб-портал. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
5. Осінська О.М. Особливості процесуального статусу заявника та свідка у кримінальному процесі України. Право і безпека. 2016. № 4. С. 71–75.
6. Симчук А.С. Заявник, який не є потерпілим у Кримінальному процесуальному кодексі України. Конституційні засади правового життя: світові традиції та національні реалії: Міжнародна юридична науково-практична інтернет-конференція (28 червня 2013 р.). URL: http://www.legalactivity.com.ua/index.php/index.php?option=com_content&view=section&id=19&Itemid=88&lang=ru.

Рощина Інна Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права та процесу Державного вищого навчального закладу «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

З урахуванням чинного законодавства України, найбільш важливою та ефективною для боротьби з корупцією є судова влада.

У державі, що прагне стати правовою, суд зобов'язаний бути авторитетним та справді незалежним. На жаль, сучасна судова система є корупційною. Тому, для успішної боротьби з корупцією, перш за все необхідно виявити і усунути причини корупції в судовій системі України.

На перше місце, серед причин корупції в судовій системі, слід поставити відсутність виборності суддів. Так, в США 60% суддів апеляційних судів і 80% суддів першої інстанції на рівні штатів вибирає народ [1] . Виборність суддів робить їх не тільки відповідальними перед

народом, як єдиним носієм влади в країні, але й незалежними від влади та партій.

До Європейського суду також судді обираються шляхом голосування. Процедура вибору та затвердження кандидатів від держави – члена Європейської Ради відбувається наступним чином. Країна подає список із трьох кандидатур на посаду судді. Потім проходить голосування і Парламентська асамблея приймає рішення більшістю голосів, відданих за будь – якого кандидата.

Діючий сьогодні в Україні порядок відбору і призначення суддів суперечить не тільки здоровому глузду, але й ст. 5 Конституції України. Згідно ст. 371 КПК України суд ухвалює вирок іменем України [2, с. 200]. Відповідно ст. 5 Конституції України «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування» [3, с. 4]. Отже, судова влада здійснює свою діяльність від імені народу. А якщо це так, то тільки народ має вирішувати, кому довіряти від його імені ухвалювати вироки. Тому суддів має обирати народ. Народ також має право бути ініціатором звільнення із посади суддів.

Другий недолік стосується кількості злочинів, при розгляді яких беруть участь присяжні. Обмеження участі присяжних у кримінальному провадженні в суді першої інстанції тільки за злочинами, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, причому тільки на прохання обвинуваченого, є доказом того, що Законодавець свідомо не бажав введення нормального інституту присяжних.

Третій недолік законодавства про присяжних в Україні полягає у правах і обов'язках присяжних, а також порядку їх наради і голосування в суді.

Іншими словами, в Україні у XXI столітті придумали суд присяжних у складі двох професійних суддів і трьох присяжних, які мають однакові права і разом, шляхом голосування, вирішують згідно зі ст. 368 КПК України всі питання по справі [2, с. 198–199].

Кожен суд, у тому числі і суд присяжних повинен володіти двома якостями – незалежністю від сторонніх впливів і здатністю постановити правильне рішення [4, с. 362].

Чи володіє суд присяжних в Україні, з урахуванням вимог ст. 368 КПК України, незалежністю і здатністю постановити правильне рішення? Виходити з вимог цієї статті, присяжні не користуються ні незалежністю, ні правом самостійного прийняття рішення, а тому вони не в змозі постановити правильне рішення. Отже, їх роль повністю зведена до прав народних засідателів, які були в СРСР, а потім і в Україні, і яких, у народі називали «киваламі» за їх згоду з усіма рішеннями головуючого в суді.

Тому необхідно терміново запровадить повноцінний інститут присяжних. Кількість присяжних в Україні за злочини, з мірою покарання три роки позбавлення волі і вище, має бути 9 осіб. За

злочини, за якими міра покарання менше трьох років позбавлення волі, кількість присяжних має бути шість осіб і тільки за клопотанням обвинуваченого. Колегія присяжних засідателів повинна сидіти окремо від суду і спілкуватися з ним тільки через обраного нею Голову колегії.

Це не тільки зменшить корупцію в судах, але істотно дасть можливість уникнути незаконних засуджень громадян України і грубого порушення їх прав і свобод.

Судова реформа, яка проводиться в даний час в Україні, ніколи не дасть позитивних результатів. Судді, як і раніше, будуть керуватися не законами, а вказівками влади імущих. Отож, для створення реальної можливості боротьби с корупцією терміново необхідно:

1. Запровадить повноцінний інститут присяжних.
2. Зняття недоторканності з суддів.
3. Виборність суддів.

Список використаних джерел

1. Гаврилечко Ю. Выборы судей в США: сильна ли коррупция? / Ю. Гаврилечко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://politiko.ua/blogpost13432.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К. : Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 326 с.

3. Конституція України. Основний закон України. – К. : Видавець ПАЛИВОДА А.В., 2009. – 48 с.

4. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства / И.Я. Фойницкий. – В 2-х т. – Т. 1. – СПб. : Изд – во «Альфа», 1966. – 552 с.

Рябовол Лілія Тарасівна,
професор кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор

ЛОБІЮВАННЯ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ

Лобіювання – один з основних механізмів реалізації інтересів різних соціальних груп. У сучасних соціально-політичних умовах воно відіграє все більшу роль у процесі прийняття рішень на різних рівнях влади в усьому світі, так само, і в Україні. Однак, вітчизняний лобізм поки що має негативне навантаження, залишається формою представництва інтересів корумпованих груп, а сам процес прийняття владою політичних та економічних рішень є непублічним та хаотичним. Наразі законодавче забезпечення лобістської діяльності є одним із складників євроінтеграційної програми України, згідно з якою, визначення правових засад лобіювання відбувається в контексті реалізації державної антикорупційної політики [8, с. 32].

Технології і методи лобіювання, за визначенням М. Базілевича й В. Нестеровича, – це сукупність прийомів та способів, що їх використовують у межах чинного законодавства і за допомогою яких лобісти та лобістські об'єднання здійснюють легітимний вплив від власного імені чи в інтересах і на замовлення одного або декількох клієнтів на органи влади, які визначено законом як об'єкти лобіювання, та на їх посадових і службових осіб [5, с. 7].

Значна частина науковців визначає технології і методи, виходячи з поділу лобіювання за змістом і значенням для суспільства на цивілізоване / демократичне і «тіньове». Перше описують як таке, що захищає інтереси всього суспільства, а не окремих суб'єктів, корегує загальні «правила гри» цілих галузей діяльності, передусім економічної (М. Газізов) [3, с. 3]; як одну з форм соціального діалогу, у процесі якого, на засадах взаємної пошани й визнання інтересів сторін, політичні та корпоративні структури обстоюють свої інтереси у державних колах [9, с. 121].

Г. Почепцов виділив такі методи цивілізованого лобізму, як: персональні контакти з представниками влади; участь у засіданнях комітетів і комісій парламенту та міністерств; робота в експертних групах з підготовки проектів документів парламенту та уряду; з'їзди та наради підприємців за участю представників влади; участь у громадських слуханнях законопроектів у парламенті; вплив на громадську думку через ЗМІ; доповіді, послання з боку бізнесу до владних структур; зустрічі з вищим керівництвом держави [6, с. 127–130]. М. Газізов усю сукупність демократичних технологій лобізму систематизував у три групи: 1) такі, що передбачають своєрідний «обмін» голосування політика з важливого для певної групи питання на його «популярність», що сприятиме його перемозі на майбутніх виборах; 2) діяльність, спрямована на переконання / зміну поглядів / ціннісних установок осіб, що ухвалюють рішення; 3) доступ до процесу ухвалення рішень через надання політикові допомоги в аналізі проблеми й підготовці потрібних для її вирішення документів (доповідей, законопроектів тощо) [2, с. 6].

«Тіньове» лобіювання М. Газізов характеризує як таке, що не сприяє прогресивному розвитку конкурентної, ринкової економіки; передбачає прямі особисті (а головне – негласні, непрозорі) контакти лобістів з особою, яка приймає рішення, в результаті чого виникає акт протекції (закон, постанова, указ, що стає підставою для надання пільг, дотацій, субсидій тощо), власне для створення вигідних умов діяльності для одного чи кількох суб'єктів [3, с. 3].

Важливим для обрання методів і технологій є також поділ лобіювання на види на основі структуризації інтересів, які лобіюються. Наразі вітчизняні (Ю. Ганжуров та ін.) та зарубіжні (Ч. Ендрейн, Д. Епгер та ін.) вчені вказують на такі типи лобіювання: пряме – власне лобістська діяльність, здійснення цілеспрямованої роботи лобістів-

професіоналів, яких наймає заінтересована особа або група осіб, з представниками інститутів влади для досягнення певної мети; непряме (опосередковане) – організація та проведення різних акцій, заходів у формі масштабних компаній у ЗМІ, збирання підписів, надсилання листів на підтримку або проти конкретних рішень, інші методи формування громадської думки як засобу тиску на органи влади, передовсім – парламент; внутрішнє – лобіювання певних інтересів в органах влади особами, які працюють в цих органах або мають до них прямий доступ [4, с. 51].

Прямий чи непрямий характер лобістської діяльності зумовлює, відповідно, безпосередні або опосередковані методи. Перші передбачають здійснення суб'єктами лобіювання легітимного безпосереднього впливу шляхом встановлення прямих контактів, проведення зустрічей з посадовими і службовими особами органів влади, визначених, згідно із законодавством, як об'єкти лобіювання. Такими методами є: підготовка проектів нормативно-правових актів і винесення їх на обговорення відповідних органів; поширення лобістами результатів різноманітних досліджень, інформаційно-аналітичних матеріалів тощо серед посадових і службових осіб органів влади; участь у роботі засідань парламентських і урядових комітетів, комісій, робочих груп, консультативно-дорадчих установ, створених при органах державної влади та органах місцевого самоврядування; консультування посадових і службових осіб органів влади щодо питань, які визначено як предмети лобіювання. Перелічені методи не завжди забезпечують досягнення бажаного для лобіста результату, однак, принциповою їх ознакою є те, що, переважно, вони є законними. Опосередковані методи – організація і проведення суб'єктами лобіювання публічних заходів, які спрямовані на підтримку або проти питань, що визначені як предмет лобіювання. Ними є: надсилання заяв, скарг, пропозицій поштою (електронною поштою), телеграфних або факсимільних повідомлень чи іншої кореспонденції посадовим і службовим особам органів державної влади; проведення публічних заходів (круглих столів, конференцій, семінарів) за участю посадових і службових осіб органів влади, громадськості; проведення публічних зібрань громадян – мітингів, походів, демонстрацій, пікетів; розміщення у ЗМІ коментарів фахівців, результатів різноманітних досліджень, опитувань, аналітичних матеріалів тощо [5, с. 12–13].

Розгляд методів і технологій лобіювання свідчить про те, що вони перегукуються, їх неможливо чітко й однозначно закріпити за одним з перелічених вище видів. Саме тому, усі методи і технології лобіювання передусім слід розглядати з позицій відповідності їх закону. Д. Виговський, наприклад, виокремлює не суто прямий, а прямий законний лобізм і оцінює його як здорове й потрібне для демократичного суспільства явище, систему організаційного оформлення, вираження й представництва інтересів різних груп. Разом з

тим, вчений акцентує, що термін «лобізм», використовуваний на побутовому рівні, має негативну смислову конотацію й означає фактично купівлю голосів або вигідних політичних рішень, наразі є синонімом термінів «блат», «протекціонізм», «підкуп» державних чиновників з корисливою метою. Крайнім виявом негативного аспекту лобізму у даному контексті є: незаконний тиск на представників влади, хабарництво, корупція, посередництвом чого приймаються управлінські рішення в інтересах певних груп / осіб. Унаслідок саме такої практики «впливу» на управлінські рішення і сформувалося негативне ставлення до лобізму [1, с. 43].

Законні та незаконні методи лобіювання виокремлює П. Шляхтун. До законних він відносить такі, як: направлення листів і особистих звернень до законодавців / представників виконавчої влади; підготовка проектів законів; надання консультативної допомоги; контроль за дотриманням законів і рішень; організація кампаній у ЗМІ; проведення демонстрацій, маршів, пікетування, інші публічні акції; підтримка кандидатів у депутати на виборах; сприяння призначенню / просуванню по службі працівників органів державної влади; налагодження особистих контактів із членами законодавчих / виконавчих органів. До незаконних – прямий та непрямий підкуп; втручання в особисте життя законодавців і чиновників, зокрема збирання компрометуючого матеріалу; шантаж, погрози [10, с. 371–372]. Підкуп, обман, силовий тиск, шантаж, погрози, маніпулювання А. Шохін також відносить до «кримінальних» технологій просування приватних інтересів, застосовуваних тоді, коли інші (законні) механізми впливу не виявилися дієвими [11, с. 78].

Узагальнення практики лобістської діяльності дозволило визначити сукупність заходів (способів) відповідного впливу на осіб, уповноважених ухвалювати управлінські рішення. Ними є: висвітлення певної проблеми, яка є предметом лобіювання, в ЗМІ; проведення соціологічних опитувань і побудова рейтингів, при тому, що об’єктивність відповідних результатів, як правило, не перевіряється; організація наукових досліджень та експертиз, в результатах яких зацікавлені певні компанії в певних галузях економіки, і матеріали яких можуть бути використані на засіданнях парламентських чи урядових комітетів, парламентських слуханнях тощо; організація мітингів, демонстрацій, інших масових заходів, учасники яких представляють (просувають) інтереси певної соціальної, професійної, іншої груп; організація парламентських слухань, прес-конференцій, інших заходів, супроводжуваних виступами депутатів, зацікавлених у певному варіанті вирішення питання, яке лобіюється; організація «ефекту неочікуваності» – одна з тіньових технологій, що передбачає внесення законопроекту спонтанно, коли депутати не підготовлені до ведення дискусії з даного проблемного питання; використання регламентних / процесуальних рамок, зокрема зловживання ними, наприклад, внесення

законопроекту на розгляд компетентного органу у стислі строки з метою ухвалення рішення, необхідного для лобістів.

Для усунення негативних проявів лобізму особливу роль відіграє гласність і прозорість лобістської діяльності та контроль за нею. Лише дотримання цих вимог забезпечує демократичний, справедливий характер просування інтересів бізнесу, дозволяє широкому загалу, громадським організаціям, політичним партіям, профспілкам отримувати й аналізувати інформацію про просування інтересів лобістів та встановлювати, чи узгоджуються вони із загальносуспільними інтересами, а також контролювати процес лобістської діяльності, підтримувати чи блокувати його [7, с. 7].

Список використаних джерел

1. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2008. Вип. 20. С. 42–48.
2. Газізов М. М. Інституціональна складова лобістської діяльності в умовах демократії. Державне будівництво. 2015. № 2. С. 1–16.
3. Газізов М. М. Концептуальні підходи до дослідження феномену лобізму. Державне будівництво. 2015. № 1. С. 1–13.
4. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації. Політичний менеджмент. 2005. № 4 (13). С. 50–62.
5. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку. Науково-інформаційне видання / Д. Базілевич, В. Нестерович, В. Федоренко; Інститут професійного лобіювання та адвокасі. К.: ФОП Москаленко О.М., 2015. 111 с.
6. Почепцов Г. Г. Паблик рилейшнз для профессионалов. М.: Рефл-бук, 2000. 622 с.
7. Рейтерович І. В. Політичний вимір діяльності фінансово-політичних груп у державах перехідного типу: автореф. дис. … канд. політ. наук: спец. 23.00.04. К., 2008. 19 с.
8. Рябовол Л. Т. Інститут лобіювання як предмет наукового дослідження. Право і суспільство. 2018. № 1. Ч. 2. С. 32–37.
9. Шевченко О. В., Шевченко Г. В. Комунікативна взаємодія бізнесу і влади: сутнісні характеристики. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 103, Ч. 1. С. 120–125.
10. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): підручник. К.: Либідь, 2002. 576 с.
11. Шохин А. Н., Королёв Е. А. Взаимодействие бизнеса и власти в Европейском Союзе. М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2008. 158 с.

Свірін Олександр Федорович,
головний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення прокурорської діяльності поза сферою кримінальної юстиції Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Актуальність проблеми протидії корупції, як і раніше, обумовлена високим рівнем її суспільної небезпеки. Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, корупція визнана актуальною загрозою національній безпеці України [1]. Вона негативно впливає на всі аспекти життєдіяльності в суспільстві, на розвиток соціальних, фінансово-економічних процесів, призводить до величезних економічних втрат, руйнує правові й етичні відносини між людьми, має вкрай негатив ні політичні наслідки, у тому числі на міжнародному рівні, гальмує розвиток держави та стає на заваді євроінтеграції.

Окрім негативних майнових наслідків, корупція причиняє шкоду й немайнового характеру, зокрема репутаційного. Так, її поширення зумовлює низьку довіру до органів державної влади та їх представників [2]. Саме тому запобігання і протидія корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушеннями є одним із пріоритетних завдань держави.

Органи прокуратури згідно із статтею 1 Закону України «Про запобігання корупції» безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують корупційні правопорушення. Упродовж останнього часу триває процес реформування системи органів прокуратури відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав. Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює визначені статтею 131[1] Конституції України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства і держави.

На сьогодні антикорупційне законодавство істотно оновлено. Його, зокрема, утворюють закони України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [3], «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2015–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року [4], Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265 [5]. На виконання цих нормативних актів розроблено Антикорупційну програму Генеральної прокуратури України на 2018 рік, затверджену наказом Генеральної прокуратури України від 28 лютого 2018 року № 36.

Серед суб'єктів, яких відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» держава уповноважує вживати заходи із запобігання корупції та щодо яких вона окреслює загальні напрями здійснення їхніх повноважень, прокуратура займає гідне місце. Коло цих суб'єктів можна виділити три групи.

Перша група суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, включає суб'єкти із загальними повноваженнями, не створені спеціально для безпосередньої боротьби з корупцією, проте уповноважені протидіяти корупції. Президент України у межах своїх повноважень затверджує загальнонаціональні програми, концепції тощо. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні, який визначає засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія, яка розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції). Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади (прикладом нормативної координаційної діяльності Уряду є встановлення та зміна структурних підрозділів органів виконавчої влади, зокрема й підрозділів, діяльність яких спрямована на запобігання і протидію корупції). Саме Кабінетом Міністрів України затверджується державна програма на виконання Антикорупційної стратегії, яка розробляється НАЗК.

Другу групу суб'єктів зі спеціальними повноваженнями складають спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, визначені у статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії їй, безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують корупційні правопорушення чи пов'язані з ними: органи прокуратури; органи Національної поліції України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань запобігання корупції.

У цьому контексті не можемо не згадати, що наданий час йде процес створення й формування Вищого антикорупційного суду на підставі прийнятого 07 червня 2018 року за № 2447-VIII Закону України «Про вищий антикорупційний суд», який буде розглядати по суті кримінальні провадження, віднесені до його підсудності.

Третя група складається з суб'єктів, які мають право лише брати участь у запобіганні та протидії корупції. Однак у певних випадках вони мають право здійснювати заходи щодо припинення корупційних правопорушень, сприяти відновленню порушених прав чи інтересів держави, фізичних і юридичних осіб, брати участь в інформаційному й науково – дослідному забезпеченні проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції, залучатися до таких заходів: державні органи; органи влади; органи місцевого самоврядування ; підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їхні посадові та службові особи; посадові та службові особи юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів; громадяни, об'єднання громадян (за їх згодою).

Одним із основних завдань для прокуратури щодо запобігання корупції є забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційними правопорушеннями, у першу чергу державі. Крім того, до способів усунення негативних наслідків корупційних правопорушень чинне антикорупційне законодавство (Розділ XI Закону України «Про запобігання корупції») відносить відшкодування фізичним та юридичним особам збитків, моральної або майнової шкоди, завданих унаслідок корупційного правопорушення; скасування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок учинення корупційного правопорушення, органом або посадовою особою, уповноваженою на їх прийняття чи скасування; визнання актів, рішень незаконними у судовому порядку; визнання нікчемними правочинів, укладених унаслідок корупційного правопорушення; конфіскація або спеціальна конфіскація коштів та іншого майна, одержаного унаслідок вчинення корупційного правопорушення за рішенням суду в установленому законом порядку.

Генеральною прокуратурою України організовано реалізацію проекту «Запобігання та протидія корупції шляхом об'єднання зусиль органів прокуратури та громадськості». В рамках проекту налагоджено співпрацю з 79 громадськими організаціями, які об'єднались у Всеукраїнський рух проти політичної корупції «Під контролем». Завдяки цій діяльності вдалось досягнути численних результатів у боротьбі з корупцією. Органами прокуратури України та Всеукраїнським рухом проти політичної корупції «Під контролем» проводиться співпраця за 674 матеріалами. За результатами у 355 випадках інформація про порушення вимог законодавства посадовими та службовими особами регіонального рівня, повністю або частково підтвердилась. Органами прокуратури вжито заходів реагування. За 181 інформаціями тривають перевірки.

Правоохоронними органами за матеріалами складено 82 протоколи (переважна більшість про правопорушення, пов'язані з корупцією), скеровано 65 подань/листів про усунення порушень вимог законодавства, заявлено 15 позовів в інтересах держави, у 25 випадках чиновники самостійно усунули порушення. Крім того, 186 інформацій перевіряються слідчим шляхом результатом в результаті чого 21 обвинувальний акт скеровано до суду. Судами винесено 5 вироків [7].

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України"». URL: https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070.

2. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані с корупцією: практ. посіб./ кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. О.М. Костенка. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. – 346 с.; С. 4.

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII.

4. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

5. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 46, ст.2047) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.

6. Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/document/.../P0265-00.doc.

7. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. – К. : ФОП Москаленко О.М., 2017. – 242 с.; С. 11–16; URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/1496912133anticor_metod_web.pdf.

8. Сайт Генеральної прокуратури України. URL: www.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=217732.

Селюков Вадим Сергійович,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ДОСВІД НОРВЕГІЇ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

На сьогодні не існує єдиної стандартної моделі спеціального антикорупційного органу. У деяких країнах вони створюються як самостійні органи. Багато спеціальних антикорупційних органів функціонують у межах уже наявних правоохоронних органів, наприклад, у вигляді спеціальних підрозділів прокуратури та офісу омбудсмена, національних аудиторських агентств або поліцейських підрозділів. Тому проблема використання зарубіжного досвіду щодо діяльності антикорупційних органів залишатиметься актуальною ще протягом значного часу [1, с. 115].

Актуальність питання використання зарубіжного досвіду у процесах реформування та приведення антикорупційної діяльності в Україні є вкрай високою, адже сам процес реформування передбачає законодавчі та інституційні зміни, що повинні призвести до зниження рівня корупції в країні, і тим сам забезпечити належний рівень суспільних відносин у всіх сферах.

Враховуючи так звані показники щастя населення та індекс сприйняття корупції, варто звернутися до досвіду Норвегії, в питання протидії корупційним проявам. В цій країні нарівні із законодавчими та інституційними механізмами, діяльність яких виражається у стані менталітету населення, яке зовсім не сприймає таке явище як корупція.

Норвегію зараховують до країн з низьким рівнем корупції, як у державному, так і в приватному секторі. Це означає, що в повсякденному житті громадянине стикаються з необхідністю або вимогою давання хабаря державним службовцям, а підприємці не пропонують хабарів. Зазвичай, пропозиція або очікування давання хабаря не тільки призведе до застосування санкцій, але й викличе різко негативну реакцію. Індекс сприйняття корупції за оцінками організації «Трансперенсі Інтернешнл» протягом останніх 5 років дорівнював 8,6 – 8,9 з 10 можливих балів, що дає змогу Норвегії залишатися серед 10 – 12найменш корумпованих країн світу [2,с.165]. Також варто відзначити, що за даними сайту Transparency International з 2012 по 2017 роки індекс сприйняття корупції у порівнянні з іншими країнами не застав негативних змін (у 2012 – 85; 2013, 2014 – 86; 2015 – 88; 2016 і 2017 – 85)[3], в той час як в інших країнах лідерах їх показники дещо знизилися.

Одним із сприятливих такій ситуації в Норвегії є функціонування Норвезького національного управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сферіекономіки і навколишнього середовища (далі – ОКОКРІМ) (норв. – Densentrale enhet for etterforskning og påtale avøkonomisk kriminalitet ogmiljøkriminalitet - Økokrim).[4]

До головних повноважень ОКОКРІМ відноситься розслідує та доводить о суду великі, складні і серйозні справи та/або справи великого значення,пов'язані з економічними, екологічними та комп'ютерними злочинами на території Норвегії. ОКОКРІМ має досить цікаву структуру та займає особливе становище в системі органів влади в країні. Так ОКОКРІМ є однією з шести спеціалізованих служб поліції і однією з дванадцяти прокурорських служб. ОКОКРІМ має горизонтальну організаційну структуру. Начальник і заступник начальника ОКОКРІМ спираються у своїх діях на виконавчу групу, до якої входять голови Адміністративного департаменту та Департаменту інформації і зв'язків з пресою, головний суперінтендант, головний консультант у сфері фінансів та старший прокурор. [5]

ОКОКРІМ підпорядковується Директоратові поліції. У тому, що стосується конкретних справ, він підпорядковується Директорові Прокурорської служби. Начальник ОКОКРІМ має право самостійно приймати рішення про початок розслідування справи. Також розслідування може бути розпочато за запитом керівника місцевої поліції, прокурора або офіційного контрольного органу, а також за рішенням Директора Прокурорської служби. Старші прокурори очолюють самостійні спеціалізовані слідчі групи, до складу яких входять спеціалісти з різних галузей; зазвичай вони включають спеціальних слідчих з досвідом роботи у галузі бухгалтерського обліку та управління.[2, с. 168]

Особливість такої інституції як ОКОКРІМ полягає не тільки у своєрідній підпорядкованості, а й у методах та способах діяльності. Цікавим є те, що у випадку отримання інформації про підозрілі події

(в економічній чи екологічній сфері) окрім початку кримінального переслідування, в певних випадках, ОКОКРІМ здійснює роз'яснювальну роботу, що призводить до підвищення довіри до них та зменшення рівня відстороненості від співпраці.

Також цікавим є те, що проведення розслідування та будь-якої превентивної діяльності або надання експертної допомоги здійснюється спеціалістами вузького профілю. Розслідування справ відбувається у міждисциплінарних (багатопрофільних) групах, які складаються зі слідчих з досвідом роботи в поліції чи з додатковою економічною, технічною чи іншою професійною підготовкою, яка відповідає напряму розслідування. Кожна група включає одного або декількох менеджерів (консультантів) в тій чи іншій справі і очолюється здебільшого професійними юристами (першокласними адвокатами).[6]

Крім цього заслуговує на увагу той факт, що ОКОКРІМ надає експертну оцінку та допомогу територіальній поліції Норвегії у розслідуванні справ у сфері корупції.

Враховуючи викладене, варто підсумувати, що досвід Норвегії у протидії явищам корупції не зводиться тільки до протидії та попередженню корупції. Діяльність більшості норвезьких інституцій, в тому числі ОКОКРІМ, зводиться не тільки до процесу виявлення фактів порушення закону і розробки «антикорупційних» рекомендації, а проводять заходи щодо зменшення причин та умов корупції: створюють сприятливі умови функціонування приватного сектору в бізнесі, що не сприяє корупції; розроблюють програми по допомозі населенню, які опинилися у тяжких фінансових умовах; зменшуються кількість податків – загалом створюють такі умови, за яких такий спосіб діяльності як «корупція» або «хабар» у норвежців викликає відразу та зневагу. Саме такі принципи антикорупційної діяльності мають бути запозичені в Норвегії для їх використання на теренах України.

Список використаних джерел:

1. Sergey Savranchuk Foreign experience of determination of administrative and legal status of Specialized Anti-Corruption Prosecutor. Visegrad Journal on Human Rights. 2018. 1 (volume 2). P. 115–120.

2. Пилип Я.Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. вищ. навч. заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2016. 204 с.

3. CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2017 URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

4. ØKOKRIM. URL: https://www.okokrim.no/.

5. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. URL: https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf

6. ØKOKRIM. Organisasjonen. URL: https://www.okokrim.no/ organisasjonen.417053.no.html.

Семенов Віктор Васильович,
доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СЛІДЧА ПОМИЛКА ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність слідчого розглядається як пізнавальний процес, що потребує від суб'єкта його здійснення наявності відповідних розумових, фізичних і моральних якостей. Наявність в більшості кримінальних проваджень ситуацій з мінімальним об'ємом інформації, дефіциту часу, протидією розслідуванню негативно впливають на якість досудового слідства і приводять до помилок, що знижують ефективність розслідування.

Слідча помилка є складовою в системі помилок у праві (юридичних помилок). Юридична помилка – результат (фрагмент, епізод), який реалізується людиною в правовій сфері. І чим вона ширше й різноманітніше, тим більше ймовірність настання помилки.

Юридична природа помилки визначається наступними ознаками:

1. Наявність негативного результату (фрагмента, епізоду) як наслідок неправильної вольової дії соціального суб'єкта, нерозривно пов'язаного з реалізацією прав і свобод особи, її законних інтересів.
2. Істотність. Неможливість конкретній людині реалізувати свої права, свободи й законні інтереси.
3. Явище соціальної дійсності «об'єктивно протиправне». Протиправність помилки не пов'язана з порушенням норм права, а полягає в тому, що вона перешкоджає досягненню тих цілей суспільного розвитку, які закріплені в законодавстві.
4. Помилка в праві вимагає здійснення відповідного юридичного розгляду, що припускає визнання й виправлення помилки відповідно до встановленого законом порядку.
5. Має ненавмисний характер і сприяє створенню умов настання несприятливих наслідків для учасників правовідносин.

Мотивована вольова діяльність людини є найважливішою рисою, яка дозволяє прогнозувати її наслідки. У юридичної діяльності, у сфері правового регулювання за зазначеним критерієм виділяються два види поведінки – правомірне й протиправне (правопорушення). Це дозволяє відокремити наступні типи помилок у праві – помилки, що допускаються в межах правомірної поведінки, і помилки, чинені в межах правопорушення.

Діяльність працівників правоохоронних органів (в тому числі діяльність слідчого з розслідування злочинів) при виконанні своїх посадових обов'язків відноситься до правозастосовній діяльності. Під останньою розуміємо владну діяльність компетентних органів держави та посадових осіб з підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних фактів та конкретних правових

норм. Прийняття вказаних рішень працівниками правоохоронних органів може суттєво вплинути на обсяг прав і свобод людини та громадянина, а помилки в застосуванні норм права можуть породжувати низку негативних наслідків.

Правозастосування – це точне виконання передбачених нормами права дій, дотримання встановлених правом заборон і, звичайно, використання суб'єктом своїх повноважень. Тому, для визнання дій суб'єкта правозастосування помилковими, необхідно визнати їх невідповідність тим чи іншим вимогам правової норми. При цьому варто підкреслити, що правові норми, які застосовуються працівниками правоохоронних органів, містять в основному суворо імперативні розпорядження, що зобов'язують їх приймати чітко визначене, однозначне правозастосовне рішення. Можливості правозастосування у таких випадках жорстко регламентовані змістом норми. Разом з тим, в залежності від ситуації у кримінальному провадженні, замість зазначеного нормативним актом варіанту поведінки норма права наділяє слідчого певним обсягом дискреційних повноважень. Йому надається можливість залежно від слідчої ситуації, керуючись криміналістичними (тактичними) рекомендаціями, на власний розсуд самому обирати варіант правозастосовного рішення.

Існує чимало точок зору на зміст та ознаки слідчої помилки. Слідча помилка розглядається як ненавмисно перекручене пізнання об'єктивної дійсності, будь-які, ненавмисні порушення закону, недоліки й недогляди, допущені на початковому етапі кримінального провадження та подальшого розслідування злочину, усяка неправильність процесуальної діяльності, у тому числі й у розумовому процесі компетентної особи, як і будь-які неправильні дії слідчого, що не мають характеру слідчого свавілля, спрямовані по його суб'єктивній думці на якісне розслідування, але тягнуть за собою порушення прав і законних інтересів осіб, які залучені у будь-якої формі в процес розслідування.

Але тут не враховується мотивація слідчої помилки, немає зв'язку з негативними наслідкам, до яких приводять слідчі помилки.

Вчені-криміналісти не мають єдиної думки з приводу розуміння мотивації слідчої помилки. Одна думка, що вона має винятково ненавмисний характер, інша – віднесення до помилок також і навмисних відступів слідчого від вимог закону й наукових (криміналістичних) рекомендацій, незалежно від міркувань, якими керувався слідчий.

Якщо брати до уваги ознаки юридичної помилки, то навмисне неправильне застосування норм права та криміналістичних рекомендацій повинне розцінюватися як посадовий злочин (злочин в сфері службової діяльності).

Припускаючи помилки ненавмисно, слідчий не усвідомлює небезпечний характер своїх дій, не передбачає й не може передбачати можливості настання у зв'язку з цім негативних наслідків. У таких

випадках, якщо помилка тим, чи іншим чином виявлена, у особи, що її здійснила, виникає об'єктивне бажання виправити й усунути шкодливі наслідки всіма можливими способами, тому що помилка – негативний критерій його роботи.

Якщо помилка навмисна, слідчий свідомо передбачає негативні наслідки своєї діяльності з розслідування конкретного кримінального провадження у вигляди втрати доказів, затягування строків розслідування, закриття кримінального провадження.

Слідчу помилку можна розглядати як обумовлений оманою або необережністю негативний результат юридично значущої діяльності, що здійснена в супереч нормам права та криміналістичним (тактичним) рекомендаціям особою, яка згідно до своїх посадових обов'язків провадить розслідування й перешкоджає досягненню цілей окремої слідчої дії (кримінального провадження), приводить до виникнення нових, зміну або припинення існуючих прав і обов'язків учасників кримінального процесу.

В деяких випадках слідча помилка може бути зафіксована в якому-небудь акті реагування, якщо вона ненавмисна – може бути виявлена й виправлена при здійсненні кримінального провадження самим слідчим та зафіксована відповідними документами. Помилку (як ненавмисну, так і навмисну) може виявити й прийняти заходи до її усунення прокурор або суд, інші посадови особи – наприклад начальник слідчого відділу, слідчий-суддя на різних етапах розслідування. В даному випадку знання ознак слідчих помилок надає можливість їх виявлення та визначення шляхів усунення їх негативних наслідків.

З'ясування мотивації виявлених помилок надає можливість викрити недоброчесних співробітників, схильних до зловживання владою або службовим становищем, одержанню неправомірної вигоди.

Сокиран Федір Михайлович,
професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ СЛІДСТВА ЯК СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Вагому роль в питаннях боротьби з корупцією відіграють слідчі підрозділи Національної поліції, в тому числі і управлінський апарат, які знаходяться на етапі їх реформування.

Слідчі підрозділи Національної поліції України займають винятково важливе місце в системі державних правоохоронних органів, оскільки саме вони безпосередньо пов'язані із здійсненням кримінального переслідування осіб, які вчини кримінальні правопорушення.

Реформи, що проводяться в Україні, торкнулися практично усіх сторін економічного, суспільно-політичного і соціально-правового життя суспільства. В умовах вдосконалення української державності особливо важливу роль набуває формування правової держави і громадського суспільства. Практика громадського життя свідчить, що вдосконалення системи державного управління в правоохоронній сфері повинне базуватися, передусім, на правовому механізмі регулювання діяльності, що включає як правове забезпечення, так і формування організаційних структур управління в системі органів охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю та її «раковою пухлиною» – корупцією.

Особливості реалізації функцій слідчих підрозділів Національної поліції України формують специфіку управління цим державним органом. Багато в чому, управління цією діяльністю не має аналогів в інших випадках соціальної практики. Слідчий апарат Національної поліції України є невід'ємною частиною правоохоронної системи і своєю діяльністю активно впливає на соціально-політичний і соціально-психологічний клімат в сучасному українському суспільстві в напрямі протидії корупції.

Досягнутий рівень розвитку теорії управління у сфері правоохоронної діяльності дозволяє виділити проблему соціального наповнення правоохоронної діяльності. Ця проблематика завжди знаходилась в центрі уваги дослідників, проте підходи до її вивчення, очевидно, ніколи не будуть вичерпані. Кожен етап розвитку суспільства розкриває все нові сторони дійсності, по відношенню до яких, питання індивідуального, групового, громадського характеру перетинаються, взаємо проникають і породжують нові проблеми, серед яких є проблема викорінення корупції в нашій державі.

За більш ніж двадцяти семи річну історію розвитку вітчизняної юридичної психології накопичений величезний масив теоретичних і емпіричних даних про генезис і структуру функціонування правоохоронної системи [1].

Зібраний великий матеріал, призначений проблемам вдосконалення професійної діяльності фахівців правоохоронних органів і інших державних структур; проаналізовано психолого-педагогічні аспекти роботи слідчого, оперуповноваженого, дільничного офіцера поліції, співробітників патрульної поліції, особливого складу підрозділів поліції особливого призначення в даному напрямку.

Проте, за межами наукових досліджень залишається цілий спектр проблем, вивчення яких могло б позитивно позначитися на рішенні ряду практичних завдань в області підвищення ефективності і якості слідчої практики серед боротьби з проявами корупційних діянь.

На сучасному етапі теорія управління у сфері правоохоронної діяльності, в предметі якої можна виділити такий компонент, як комунікативна компетентність, набуває все більш чіткий зміст.

Метою вивчення управління в слідчих підрозділах є цілеспрямована підготовка професіоналів, зайнятих управлінням в цій структурі. У сучасний період розвитку суспільства управлінська діяльність в правоохоронних органах, заснована лише на досвіді і інтуїції керівників, вже не може гарантувати досягнення успіхів в службовій діяльності як їх самих, так і підлеглих ним виконавців.

Нині виявилася наполеглива потреба в підготовці керівників, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Особливу роль тут грає рівень сформованості тих професійно-значущих якостей, що впливають на успішність професійної управлінської діяльності. Через це, майбутні керівники обов'язково повинні своєчасно набувати необхідний обсяг сучасних управлінських знань, умінь і навичок, а діючі – постійно підвищувати рівень своїх теоретичних знань і удосконалювати наявні уміння і навички в області соціальної і юридичної психології, направлених на протидію корупції.

Вивчення основ управління повинно сприяти тому, щоб у керівників виникло усвідомлене розуміння і стійка внутрішня потреба в постійному самостійному набутті управлінських знань, умінь і навичок; реалізації функцій управління в межах компетенції; у аналізі практики управління; вивченні і поширенні передового досвіду, направлених на виконання державної програми боротьби із корупцією [2].

Список використаних джерел

1. Сокиран Ф.М. Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві: Монографія // Ф.М. Сокиран // НАВСУ; В.Г. Гончаренко, ред. – Київ: НВТ «Правник», 2002 – 171 с.

2. Антикорупційна програма Генеральної прокуратури України, затв. наказом Генеральної прокуратури України від 31.03.2017 р. № 98. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/iopd.html?_m=publications&_t=rec&id=94103

Стасюк Василина Миколаївна,
провідний фахівець з наукової роботи Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Реформування системи запобігання та протидії корупції в Україні – один із найважливіших аспектів сучасної правової політики, якому приділяється досить велика увага з боку держави. Корупція уповільнює розвиток правової системи держави, що значною мірою відстрочує наближення нашої країни до високих стандартів світового рівня життя.

Чинним законодавством України передбачено визначення поняття «корупція». Отже, корупція – використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою

одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Нажаль, подібне явище притаманне і такому важливому інституту як правосуддя та його окремим інституціям, зокрема – судово-експертній діяльності. Експертна служба МВС України належить до системи управління МВС України, які також знаходяться в зоні корупційного ризику, тому МВС України розробила відповідно до вимог ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції» Антикорупційну програму, яка передбачає створення системи запобігання та протидії корупції в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС; оцінювання корупційних ризиків, виявлення причин, що їх породжують, та умов, що їм сприяють [2, с. 257].

Експерта служба МВС є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується МВС України. Експертну службу формують Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України й територіальні підрозділи – науково-дослідні експертно-криміналістичні центри [3].

Зокрема, державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України затверджено Антикорупційну програму на 2018 рік, основною метою якої є: утворення ефективної системи запобігання і протидії корупції, подальше впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків та підвищення рівня довіри громадян до діяльності правоохоронних органів [4].

В Експертних установах здійснюють дослідження судові експерти. Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовому експерту забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки та пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб [5].

Враховуючи специфіку роботи експертів, Експертна служба МВС України встановлює Антикорупційною програмою комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності Експертної служби. Експертна служба забезпечує розробку та вжиття заходів, які є необхідними та достатніми для запобігання, виявлення і протидії корупції у своїй діяльності. Антикорупційні заходи включають: 1) періодичну оцінку корупційних ризиків у діяльності Експертної служби; 2) антикорупційні стандарти і процедури у діяльності Експертної служби. Основними антикорупційними

стандартами і процедурами Експертної служби є: ознайомлення нових працівників із змістом Антикорупційної програми, проведення навчальних заходів з питань запобігання і протидії корупції; положення щодо обов'язкового дотримання Антикорупційної програми; обмеження щодо підтримки Експертною службою політичних партій, здійснення благодійної діяльності; механізм повідомлення про виявлення ознак порушення Антикорупційної програми, ознак вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а також конфіденційність таких повідомлень та захист викривачів; здійснення Уповноваженим та працівниками функцій щодо запобігання корупції; процедура розгляду повідомлень викривачів, включаючи внутрішнє розслідування і накладення дисциплінарних стягнень; норми професійної етики та обов'язки і заборони для працівників; механізми запобігання і врегулювання конфлікту інтересів; обмеження щодо подарунків; нагляд і контроль за дотриманням вимог Антикорупційної програми [5].

Підсумовуючи, хочеться зазначити, що Експертна служба МВС України активно реалізує та здійснює антикорупційні заходи в її територіальних підрозділах, які направлені на недопущення ознак вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення шляхом виконання Антикорупційної програми спираючись на національне та міжнародне законодавство.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс]: закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014 – № 49 – Ст. 2056 (зі змінами та доповненнями). – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/card3#Files.

2. Ковальова О.В. Напрями реалізації антикорупційної програми підрозділів експертної служби Міністерство Внутрішніх Справ України Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали II Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 412 с.

3. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]: наказ МВС від 03.11.2015 № 1343. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15/card3#Files.

4. Антикорупційна програма Державного науково-дослідного інституту МВС України на 2018 рік [Електронний ресурс]: наказ Експертної служби МВС 07.03.2018 р. № 1-ЕС – Режим доступу: http://dndekc.mvs.gov.ua/wp-content/ uploads/2018/06/ Антикорупційна програма.-Експертної-служби-МВС-України.pdf.

5. Закон України про судову експертизу [Електронний ресурс]: від 25.02.1994 р. № 4038-XII. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/4038-12.

Стеценко Інна Миколаївна,
слідчий Солом'янського управління поліції ГУНП у м. Києві

МАЙНО, ОДЕРЖАНЕ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЯК ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

У Законі України «Про засади запобігання і протидію корупцію», який набрав чинність 01 липня 2011 року, у ст. 1 зазначається, що корупція – це використання суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, наданих йому службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції 2 такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди суб'єкту відповідальності за корупційні правопорушення, або на його вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Майном, одержаним злочинним шляхом, слід визнавати не тільки речі, які об'єктивно існували до отримання їх у результаті скоєння злочину, а й ті, що створені (виготовлені) у результаті злочинної діяльності. Як відповідний приклад О.М. Крапівіна вказує на виготовлення особою грошей або цінних паперів, підроблених кредитних або розрахункових карток, а також інших предметів.

Предметом злочину, передбаченого ст. 198 КК, слід вважати також майно, яке було одержане злочинним шляхом, а в подальшому з метою його збуту було видозмінено, оновлено або перероблене відчужувачем, а також виготовлене з матеріалів, одержаних злочинним шляхом.

Таким чином, одержаним злочинним шляхом вважається майно, яке було:

– безпосередньо отримано в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння;

– видозмінено, оновлено або перероблене відчужувачем у випадках, коли така діяльність містить ознаки самостійного складу злочину;

– виготовлене з матеріалів, одержаних злочинним шляхом;

– отримане в обмін на здобуте злочинним шляхом.

Суттєвий внесок у дослідження питань кваліфікації придбання, отримання, зберігання або збуту майна, одержаного злочинним шляхом, зробили такі вчені, як Г.І. Баймурзін, І.А. Бушуєв, Г.Б. Віттенберг, С.О. Дробот, А.В. Зарубін, М.Й. Коржанський, О.М. Крапивіна, В.О. Кузнєцов, А.Є. Мілін, А.Н. Мурадов, Б.Т. Разгільдієв, В.В. Скосарев, І.Х. Хакімов та ін. Між тим, комплексного дослідження складу злочину, передбаченого ст. 198 КК України, не проводилося.

Здійснюючи придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом, особа створює умови, за яких ускладняється робота правоохоронних органів з виявлення осіб, які

вчинили предикатний злочин, притягнення їх до відповідальності, а також з пошуку майна – предмета цього самого предикатного злочину. Ускладняється також повернення майна законному власнику чи звернення в дохід держави. Якби не було б осіб, які хочуть придбати майно, одержане злочинним шляхом, то у злочинців, які збувають таке майно, не було б ринку збуту такого майна.

Ряд авторів вважають, що придбання майна, здобутого злочинним шляхом, спрямоване на звернення такого майна на свою користь [1, с. 119; 2, с. 11–12; 3, с. 11, 4, с. 147]. Однак Кузнєцов В.О., як і деякі інші дослідники, вважає, що таке придбання включає отримання винним майна, здобутого злочинним шляхом, не тільки з метою звернення його на свою користь, а й з метою звернення його на користь інших осіб [5, с. 33; 6, с. 70].

У юридичній літературі висловлюються погляди про недоцільність установлення відповідальності за зберігання майна, завідомо здобутого злочинним шляхом. На думку С.О. Дробота, зберігання майна, здобутого злочинним шляхом, є елементом приховування результатів чужої злочинної діяльності, але ніяк не використання, а ст. 175 КК РФ описує діяння, спрямовані на використання особою результатів чужої злочинної діяльності. Тому, як вважає цей автор, російський законодавець обґрунтовано декриміналізував відповідальність за зберігання майна, здобутого злочинним шляхом, з метою збуту [7, с. 16–17]. Д.В. Черемісов, наприклад, визнає за необхідне виключити з кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за придбання, зберігання чи збут матеріальних цінностей, здобутих злочинним шляхом (ст. 236 КК Республіки Білорусь), відповідальність за зберігання, оскільки, на думку автора, наявність цієї ознаки ускладнює розмежування зберігання майна, здобутого злочинним шляхом, і приховування злочину (ст. 405 КК Республіки Білорусь) [8, с. 241].

Зберігання майна, здобутого злочинним шляхом, за ступенем суспільної небезпечності не вище, ніж приховування злочину, оскільки посягає не лише на суспільні відносини у сфері нормального здійснення правосуддя. Особа, що здійснює зберігання майна, здобутого злочинним шляхом, зазіхає передусім на відносини у сфері легального розподілу й перерозподілу майна. При зберіганні майна, здобутого злочинним шляхом, винна особа може не ставити перед собою мету – приховати основний злочин, а прагнути до незаконного збагачення за рахунок майна, яке було прийняте на зберігання, та використовувати його для отримання вигоди.

Список використаних джерел

1. Хакимов И.Х. Ответственность за прикосновенность к хищению социалистического имущества / И.Х. Хакимов; отв. ред. Б.С. Никифоров. – Ташкент: Фан, 1982. – 124 с.

2. Магомедов А.М. Уголовная ответственность за приобретение или сбыт имущества, заведомо добытого преступным путем : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.08 / А.М. Магомедов. – М., 1973. – 19 с.

3. Мурадов А.Н. Уголовная ответственность за приобретение или сбыт имущества, заведомо добытого преступным путем : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.08 / Мурадов Аслан Нусрат оглы. – М., 1985. – 23 с.

4. Баймурзин Г.И. Ответственность за прикосновенность к преступлению / Г.И. Баймурзин. – Алма-Ата : Издательство «Наука», 1968. – 188 с.

5. Кузнецов В.А. Борьба с преступным приобретением и сбытом имущества / В.А. Кузнецов. – К. : Наук. думка, 1970. – 160 с.

6. Коржанский Н.И. Ответственность за приобретение, хранение и сбыт имущества, добытого преступным путем / Н.И. Коржанский. – Волгоград : Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел Высшей следственной школы МВД СССР, 1971. – 88 с.

7. Дробот С.А. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика приобретения или сбыта имущества, заведомо добытого преступным путем : дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дробот Сергей Александрович ; Московская академия МВД РФ. – Москва, 2000. – 163 с.

8. Дробот С.А. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика приобретения или сбыта имущества, заведомо добытого преступным путем : дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дробот Сергей Александрович ; Московская академия МВД РФ. – Москва, 2000. – 163 с.

Стрельченко Оксана Григорівна,
доцент кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Фармацевтичний ринок входить у п’ятірку найбільш прибуткових галузей міжнародної економіки [1]. Це усе свідчить про постійну потребу у лікарських засобах та зросту попиту на них. При цьому, світовий фармацевтичний ринок цілеспрямовано демонструє зростання цього попиту майже по всіх етапах.

Українські виробники в умовах глобалізаційних процесів вимушені все більше втрачати фармакологічні ринки та все частіше звертаються до вчинення фінансових шахрайств та корупційних злочинів щодо фінансової звітності для захисту власних компаній від знищення. Не цураються вони і виробленням та поставкою на ринок фальсифікованої лікарської продукції. Так, за інформацією Державної

служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками, в Україні за час установлення кримінальної відповідальності за фальсифікацію лікарських засобів або їх обігу спостерігається зростання фактів фальсифікації ліків, оскільки вказаним центральним органом виконавчої влади за останні п'ять років видано 310 розпоряджень про заборону обігу щодо 326 серій 183 найменувань фальсифікованих лікарських засобів. За вказаний період Держлікслужбою до правоохоронних органів, а саме Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Служби безпеки України та їх територіальних підрозділів направлено 440 службових листів з відповідними матеріалами щодо виявлених фактів фальсифікації лікарських засобів. Водночас, зареєстровані слідчими органами МВС України (з листопада 2015 року - Національної поліції України) у Єдиному реєстрі досудових розслідувань 141 кримінальне провадження (у 2012 році – 7; у 2013 році – 55; у 2014 році – 20; у 2015 році – 27; у 2016 році – 32; у 2017 році – 46) за ст. 321-1 КК України («Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів») свідчать про негативну динаміку та гостру проблему обігу фальсифікованих лікарських засобів на території України і необхідність удосконалення нормативно-правових механізмів протидії даному явищу [2, с. 54].

Таки показники спричинені низькою купівельною спроможністю громадян, і дешевизна місцевих лікарських засобів робить невигідним їх «білу» фальсифікацію тому, поширення набуває «чорна» фальсифікація досить дорогих місцевих препаратів, наприклад, антибіотиків, які підміняють на більш дешеві аналоги. Такі фальсифікати виробляються всередині країни, чому сприяє наявність неконтрольованих виробництв і торгових точок, а також ввезення «in bulk» (залишається тільки розфасувати і наклеїти етикетки). Іще одним способом є залучення адміністративного ресурсу та грошових коштів для напрацювання нових шляхів виробництва і реалізації фальсифікованих лікарських засобів, які не підпадають під поняття кримінального правопорушення й, таким чином, надають можливість реалізувати неправомірні схеми зі збагачення на фармацевтичному ринку держави. Як приклад, створення суб'єктів господарювання: легально діючі фірми, офіційно зареєстровані, які мають відповідні ліцензії, однак під виглядом легальної діяльності здійснюють реалізацію фальсифікованих лікарських засобів; легально діючі дистриб'юторські фірми, створені за участю вітчизняних виробників ліків, які нелегально виробляють імпортні закордонні лікарські засоби; фірми «одноденки», створені керівниками іншого виду фірм, які реалізують фальсифіковані лікарські засоби, створюються для однієї-двох торгових операцій та здійснюють свою діяльність, використовуючи підроблені документи (реєстраційні та дозвільні). Протидію незаконній діяльності зазначених суб'єктів господарювання ускладнює використання ними можливостей безконтактних схем та Інтернету, що, у свою чергу, призводить до

вчинення фальсифікаторами також кримінального правопорушення, передбаченого ст. 190 КК України (Шахрайство) [3].

Треба відзначити, що у сфері обігу лікарських засобів на Україні існує іще ціла низка не вирішених проблем. Так, у сфері обігу лікарських засобів поряд з різного роду заборонами, які накладаються на продаж і зберігання відповідних лікарських засобів (наприклад, АТФ-лонг, Кратал) шахраї купують ці препарати та валізами незаконно перевозили в бувшу зону АТО (сьогодні ООС). Тобто відбувається безконтрольне розповсюдження лікарських препаратів. Є і інша сторона медалі у цій ситуації щодо застосування АТФ-Лонг, який у таблетованому вигляді є взагалі неефективним, що доведено українськими дослідниками лікарських препаратів. Але ці ліки активно використовуються (пропонуються) певними українськими лікарями, які плідно співпрацюють із фармацевтичними кампаніями, і призначаються пацієнтам до сьогоднішнього дня. Такі лікарські засоби поширюються не тільки на території України, а й продаються на зарубіжних ринках: Білорусі, Вірменії, Албанії, Казахстану, Киргизстану, Росії тощо.

Наступною проблемою є також справи про сплату податків. Так, при проведенні податкових перевірок на фармакологічних підприємствах, наприклад, Борщагівський ХФЗ, де із 2016 по 2018 рік, разом із іншими підприємствами було створено фіктивні фірми, щоб прикривати незаконний переказ безготівкових коштів в готівку, а також оформляти операції купівлі-продажу. Ця схема була створена, для того, щоб зменшити податкові виплати. У ході проведеного аналізу електронної звітності податківці встановили, що злочинці відображали у звітах лише частину придбаних товарів, і в той же час реалізовували компаніям «реального» сектора економіки лікарські засоби по зовсім іншій номенклатурі. Безпосередньо, в офіційній документації відображена реалізація деяких лікарських засобів (наприклад, поліспаздона, кавомакса) на адресу: ООО «Київський вітамінний завод», «Кусум Фарм», «Фармико» тощо. Крім того, у квітні 2016 року керівництво та співробітники заводу звинувачувалися в шахрайстві, скоєному в великих розмірах. Тоді вони через 58 створених фізичних осіб, намагалися вивести більше 11 мільйонів грн. Керівництву та співробітникам навіть загрожувало від 3-х до 8-ми років позбавлення волі [4].

Окремою та досить вагомою проблемою у сфері обігу лікарських засобів є офшорні рахунки колишніх керівників компаній. Розглянемо цю проблематику на прикладі, Борщагівського ХФЗ. Так, за фактом основний пакет акцій зосереджений в руках сім'ї колишньої керівниці Борщагівського ХФЗ. На сьогоднішній день самий великий пакет акцій зосереджений в руках звільнених керівників, їх рідних, близьких людей, членів наглядових рад та бухгалтера. Наприклад, акції Борщагівського ХФЗ номінально перебувають у руках всього керівництва що становить 2,6 %, але через офшори, які зареєстровані на Віргінських островах («Леник Груп» та «Белдор Груп»), реально вони володіють 41,5 %

підприємства. Другий за величиною пакет акцій – 29,9 % акцій раніше належали місту Києву, але у 2016 році їх викупила фармацевтична фірма «Дарниця», який входив в трійку найкрупніших «гравців» фармацевтичного ринку. Біля 26 % акцій до цих пір знаходяться на рахунку 300 сьогоднішніх та бувших працівників заводу. Відповідно, це означає, що зміна керівництва – ні до чого не приведе, адже «колишні» все ще мають контроль над підприємством так як більше 40% акцій, як виявилося, володіють всього 2 компанії, які розташовані не в Україні. Відповідно, самим «солідним куском» заводу володіють дві офшорних контори, які належать керівництву заводу – біля 41,5 %. Перша – «Леник Груп С.А.», яка розташована на Віргінських островах і на яку записано 20,3169 % акцій заводу та «Белдор Груп С.А.» – на яку записано21,2636 % акцій та яка розташована там же [4].

Не можна обійти також проблему шахрайської змови лікарів та представників фармацевтичних компаній, котрі зі згоди чиновників від охорони здоров'я виписують пацієнтам певні препарати, радячи їм купувати їх у в певних аптеках. За «надані послуги» лікарі отримували від представників фармацевтичних компаній гроші, а також туристичні путівки у зарубіжні країни. Лікарі також намагаються виписувати пацієнтам якомога більше препаратів, зокрема, з числа тих, у яких залишалося кілька місяців до закінчення терміну придатності. (Лікарі від продажу таких лікарських засобів отримують 10% за один препарат від 50 грн. (1,5 дол. США) і 20 % за препарат від 80 грн.(3 дол. США) [4].

Факти шахрайства у сфері обігу лікарських засобів також часто проявляються у тих випадках, коли лікарські засоби, які підлягають відпуску по спеціальних рецептурних бланках № 3, на яких має бути присутнім штамп медичного закладу, особиста печатка та підпис лікаря, вільно відпускаються за завищеними цінами та великими партіями, в результаті чого потрапляють у незаконний обіг наркотичних засобів.

Отже підводячи підсумок викладеному, вважаємо що для зменшення фінансових правопорушень у сфері обігу лікарських засобів в умовах глобалізації необхідно запровадження інститутів громадського контролю, у вигляді добровільного об'єднання незалежних медичних фахівців, що залучаються до перевірки у сфері обігу лікарських засобів.

Список використаних джерел

1. Гладких Д.Є. Тенденції розвитку світового хіміко-фармацевтичного ринку в умовах глобальної кризи / Д.Є. Гладких // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/08.pdf.

2. Мельничук В. М. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії) : 12.00.08 / Мельничук Василь Миколайович. – Київ, – 2017. – 224 с.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05 квіт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2001 р. № 25. ст. 131.

4. Як Борщагівський ХФЗ обманює клієнтів та співробітників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.obozrevatel.com/ukr/health/digest/borschagivskij-hfz-ofshori-mahinatsii-z-podatkami-i-neefektivni-preparati.htm.

Супрун Тетяна Миколаївна,
доцент кафедри кримінального права та кримінології Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ СІНГАПУР

Республіка Сінгапур – розвинена світова держава, з потужним високотехнологічним потенціалом і ефективною економікою. Проте, так було не завжди. успіх невеликого острівної держави багато в чому пов'язаний з результативною діяльністю уряду. Поряд з проривом в областях науки, інтелектуальних технологій, торгівлі, міжнародних відносин, поліпшення якості життя населення, окремої уваги заслуговує досвід протидії корупції Сінгапуру, без якого «Сінгапурське економічне диво» було б неможливо. За результатами міжнародних досліджень Сінгапур міцно зосередив свої позиції в першій десятці країн з найменшим рівнем корупції [1].

Лі Куан Ю, як президент Сінгапуру, увійшов у світову історію як чиновник, який переміг корупцію, причиною якої був низький рівень життя в країні з невисокими заробітними платами держслужбовців.

Боротьба з корупцією в Сінгапурі була орієнтована на три найважливіші напрямки: виключення з держапарату хабарників; максимальне спрощення державних процедур; посилення покарань за виявлені факти порушень.

Обговорюючи методи боротьби з корупцією в Сінгапурі, були впроваджені такі заходи як: введена ротація чиновників; забезпечена прозорість перевірок нижчестоящих чиновників вищестоящими; введена система раптових перевірок замість запланованих; забезпечено заохочення роботи незалежних ЗМІ; налагоджена система взаємодії з громадянами, які повідомляють про факти порушень.

Всі ці заходи дали відчутний результат. Крім того, була підвищена заробітна плата чиновників, що дозволило залучити на роботу в органи влади кращих фахівців і сформувати в країні прошарок професійних забезпечених держслужбовців. Зазначимо, що на сьогодні, оклад чиновника становить 2/3 доходу, порівнянного з ним за рангом працівника приватної корпорації. Таким чином співробітники державних органів втратили мотивацію до хабарництва. Не дивно, що

керівник, який переміг корупцію в Сінгапурі, користується в країні такою повагою.

Успішність проведеної антикорупційної політики забезпечили великі реформи в області законодавства. Всі призначення чиновників стали прозорими і зрозумілими. Свою роль зіграла і жорстка регламентація службових повноважень кожного чиновника [2].

В основу комплексної та системної стратегії Сінгапуру було покладено вирішення двох взаємопов'язаних блоків завдань. Перший орієнтований на усунення умов для здійснення корупційних дій. Він включає розробку і вдосконалення антикорупційного законодавства; формування спеціальних органів у боротьбі з корупцією; особливий нагляд за тими видами діяльності, де владні повноваження можуть бути використані для вилучення особистої вигоди; контроль за проходженням бюджетних коштів; скорочення, спрощення і прозорість більшості адміністративних процедур. І якщо сукупність використовуваних в Сінгапурі антикорупційних інструментів схожий з таким у більшості країн, то відмінною рисою його застосування стали продуманість, системність, послідовність, висока ефективність, жорсткі авторитарні методи їх реалізації.

Другий компонент антикорупційної стратегії пов'язаний з ліквідацією спонукальних мотивів для здійснення корупційних дій. Його головним змістом стали формулювання і твердження на практиці принципів «Чесного і непідкупного уряду», поширення їх на всю державну службу [1].

Також у Сінгапурі розроблено та впроваджено певний перелік того, що чиновникам робити дозволено та заборонено. До дозволених дій віднесено:

– повідомляти про будь-яких корупційних проявах;

– уникати неформальних відносин з членами суспільства, які вступають з чиновником в офіційні відносини, щоб уникнути упередженості і фаворитизму;

– вказувати на інтерес в будь-якому бізнесі не тільки в своїх інтересах, а й в інтересах сім'ї. Усуватися від нагляду над такими проектами;

– спілкуватися з будь-якою людиною, з якою чиновник вступає в офіційні відносини, рівноправно і чесно без остраху і протекції;

– знайомитися з положеннями Закону про протидію корупції, а також установками і інструкціями відомства, керуючого супроводом службовців;

– консультуватися з керівництвом у випадках, коли виникають сумніви щодо обґрунтованості тієї чи іншої дії;

– завжди бути лояльним до відомства і дотримуватися його інтересів.

До заборонених дій віднесено:

– приймати будь-які нагороди від будь-якого члена суспільства як плату за послугу;

– приймати подарунки за ухилення від дій;

– приймати плату за намір допускати помилки в офіційних документах, а також робити брехливі і невірні заяви;

– приймати подарунки, запрошення на обід або спільні розваги від будь-якої особи, з яким чиновник перебуває в офіційних стосунках;

– займатися будь-якою позаурочною роботою або комерційною діяльністю без письмового дозволу влади;

– приймати винагороду за свої послуги від кого-небудь у якості плати за свої професійні обов'язки;

– приймати винагороду або компенсацію від будь-якого постачальника за позаурочну роботу з нагляду за його проектом;

– фінансувати бізнес будь-якого підприємця, з яким чиновник перебуває в офіційних зв'язках;

– приймати комісійні і «відкати» від постачальників, які надають послуги;

– погоджуватися на пропозиції щодо безкоштовного обслуговування в особистих справах (допомога з транспортом, реконструкцією) від будь-якої особи, з яким чиновник має офіційні зв'язки;

– вступати в неформальні відносини з будь-якою особою, з якою чиновник має офіційні відносини, і проявляти фаворитизм;

– проводити офіційні зустрічі або переговори на території постачальника або в публічних місцях, якщо немає причини для цього;

– відвідувати офіс або будинок будь-якої особи, з яким чиновник перебуває в офіційних відносинах;

– займати гроші (відкрито чи таємно) у постачальника, з яким чиновник перебуває в офіційних відносинах;

– дозволяти постачальнику оплачувати свої рахунки або позики;

– надавати особистим інтересам переважувати службовий обов'язок;

– наносити шкоду уряду, наприклад, даючи поради постачальнику щодо використання лазівок в контрактах [3].

На основі дослідженого, постає питання: «Що можна запозичити із Сінгапурського досвіду?», адже досягнення Сінгапуру в сфері боротьби з корупцією вражають. Авторитарними методами уряд тримає під контролем бюрократію, успішно справляється із завданням запобігання корупції. І багато в чому за рахунок цього забезпечує сприятливий інвестиційний клімат Сінгапуру. Але чи запрацюють ці методи в Україні?

Як правило, агентства, подібні сінгапурському Бюро з розслідування випадків корупції, створюються там, де корупція проникла в суд, прокуратуру, до органів поліції і спецслужби. Практично всі подібні агентства засновані саме в азіатських країнах, які усвідомили ступінь загрози корупції, і лише один такий апарат створений в Новому Південному Уельсі – одному з штатів Австралії.

Тому зазвичай такі органи незалежні від інших правоохоронних структур, і безпосередньо підпорядковується вищому керівникові країни. Відбираються до них найдостойніші і бездоганні кадри. Такий орган наділяється надзвичайними повноваженнями для проведення оперативних і слідчих дій на тлі ефективної системи громадського нагляду над його діяльністю.

Навряд чи можливо відтворити сінгапурську анти-корупційну стратегію цілком, так як місто-держава має свою неповторну історію, географічне розташування і особливості політичного управління. Порівнювати Україну з Сінгапуром і переймати його методи контрпродуктивно. Потрібно врахувати різні масштаби не тільки явища, але і держав. І як би не прикро це звучало, в масштабах України це нереально.

Якщо вести боротьбу з корупцією в Україні за збудованими в авторитарних умовах методами, то де гарантія того, що наші політичні лідери виявляться настільки ж послідовними, як їх сінгапурські колеги? І що жителі України, більшість яких країни вважають корупцію нормою, нададуть їм підтримку? Адже проведення заходів щодо реальної протидії корупції в Україні вимагає не тільки політичної волі, величезного адміністративного ресурсу і грошей, але і далеко не завжди додає популярності ініціаторам.

Популярність силових методів серед широких верств населення на основі розгулу беззаконня з роками лише зростає. Є небезпека того, що ініціатори візьмуть авторитарні методи як найпродуктивніші, пообіцявши розправитися з корупцією раз і назавжди, «вимостили трупами корупціонерів» дорогу в світле майбутнє. Те, що опора лише на силові методи є контрпродуктивною, показує досвід Китаю.

Залучення до відповідальності корупціонерів є лише частиною системних заходів по боротьбі з корупцією. Особливо в умовах, коли населення України не довіряє правоохоронним органам і судовій системі. Необхідно змінити менталітет широких верств населення нашої держави, а тут необхідні інші способи.

Організація системної протидії корупції крім безпосереднього переслідування корупціонерів передбачає проведення заходів попередження і контролю, перегляду корупціогенного законодавства, підвищення окладів рядовим чиновникам, ефективну пропаганду ідей верховенства закону і «чистих чиновницьких рук». Реальна боротьба з корупцією – це не кампанія, для проведення якої призначені терміни. Цей напрямок державної діяльності, яка повинна вестися безперервно.

Рівень корупції в Україні досяг критичних показників. Про це свідчить хоча б становище країни в міжнародних рейтингах інвестиційної привабливості. Схожа ситуація запустила свого часу в Сінгапурі механізм боротьби з корупцією.

У Сінгапурі авторитарні методи працюють багато в чому завдяки щирому бажанню політичного керівництва протистояти корупції. Воно веде підкреслено скромний спосіб життя. Кожен засуджений в скоєнні

корумпованих дій карається, незважаючи на розміри банківських рахунків і положення в суспільстві. В іншому випадку боротьба з корупцією – тільки видимість. А чи здатна на це нинішня українська влада?

Список використаних джерел

1. Опыт Сингапура в борьбе с коррупцией. URL:http://www.gugenplan.spb.ru/UserFiles/BUKLETsingapore22.06.2018.pdf.
2. Коррупция в Сингапуре и методыборьбы с ней в 2018 году. URL:http://emigranto.ru/strany-azii/singapur/korruptciia-v-singapure.html
3. Опытборьбы с коррупцией в Сингапуре: лечение «заразнойжадности». URL: http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/opyit-borbyi-s-korrupcziej-v-singapure-lechenie-zaraznoj-zhadnosti.html.

Титко Анна Василівна,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

НЕСВОЄЧАСНЕ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ ОСОБИ, УПОВНОВАЖЕНОЇ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, БЕЗ ПОВАЖНИХ ПРИЧИН

Відповідно до Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки боротьба з корупцією є одним із пріоритетів українського суспільства для розвитку держави. Ключовим заходом на шляху створення чіткої законодавчої та інституційної платформи для формування та реалізації антикорупційної політики є моніторинг та контроль за декларуванням майна, доходів, витрат та зобов'язань фінансового характеру. Тому в цьому аспекті адміністративна відповідальність за порушення вимог фінансового контролю є необхідним заходом у запобіганні та протидії правопорушенням, пов'язаних з корупцією [1].

В контексті вивчення антикорупційного законодавства слід зауважити про те, що в Законі України «Про запобігання корупції» існує Розділ VII «Фінансовий контроль», який служить підтвердженням важливості вивчення проблеми попередження порушення вимог фінансового контролю у зв'язку з його високим корупційним ризиком. Адже саме диспозицію норми статті 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю» слід розглядати в контексті адміністративного та антикорупційного законодавства як порушення своєчасності подання, інформування та порядку заповнення декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру, що може слугувати надійним засобом укриття незаконно отриманих доходів та витрат поліцейськими як суб'єктами декларування [2, с. 105–110].

Сьогодні гостро стоїть питання регулювання притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП) посадових осіб, які виконують організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції.

Однією з невирішених проблем залишається притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 172-6 КУпАП («Несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»), зокрема в частині визначення, які обставини можна вважати «поважними причинами». Такі оціночні поняття існують і у кримінальному, адміністративному, кримінальному процесуальному, цивільному, трудовому, сімейному законодавстві, проте така невизначеність породжує чимало законодавчих проблем, що супроводжується уникнення від різного виду юридичної відповідальності.

Для чіткої інтерпретації цього поняття варто звернутися до Листа ВССУ «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією» головам апеляційних судів Так, для кваліфікації діяння за ч. 1 ст. 172-6 КУпАП необхідним є встановлення несвоєчасності подання декларації, тобто подання поза строком, визначеним законом. Відповідно до ч. 1 ст. 45 Закону визначено кінцевий термін, коли уповноважені на те особи зобов'язані подати декларацію, зокрема вміщено формулювання «щорічно до 1 квітня».

Конструктивною ознакою цього правопорушення є також несвоєчасне подання декларації без поважних на те причин. Тобто за наявності останніх відповідальність за аналізованою частиною статті виключається. Під поважними причинами слід розуміти неможливість особи подати вчасно декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням особи на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо [3].

Варто зауважити, що у вітчизняному законодавстві не визначено чіткого переліку поважних причин, такі норми є бланкетними та окремими для кожної галузі права. Так у Кримінальному процесуальному кодексі можна також зустріти поняття «поважні причини», для інтерпретації яких слід звернутися до листа ВССУ від 05 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12, що поважними причинами відсутності учасника кримінального провадження в судовому засіданні (перелік поважних причин, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення зазначається, крім іншого, у тексті повістки про виклик) відповідно до ст. 138 КПК є неможливість такої особи прибути у судове засідання у зв'язку із затриманням, триманням під вартою або відбуванням покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії

закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійне лихо тощо); відсутність особи за місцем проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування у закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю (за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад); смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; несвоєчасне одержання повідомлення про виклик та інше [4].

Як правило, всі поважні причини повинні бути підтверджені відповідними офіційними документами уповноваженими органами. Саме існування таких причин, що немає чітких критеріїв, дозволяє розширити такі обставини та широке поле для маневрування посадовим особам, які завдяки цьому дозволить уникати відповідальності. Тому важливим є зазначення переліку поважних причини, який повинен мати уніфікований вид та використовуватися у всіх галузях права вітчизняного законодавства.

Тому під «поважними причинами», як оціночного поняття, у розрізі несвоєчасного подання декларації слід розглядати обставини, пов'язані із затриманням, триманням під вартою або відбуванням покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійне лихо тощо); відсутність особи за місцем проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування у закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю (за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад); смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія на 2018-2020 [Електронний ресурс]: Проект Закону України від 26 квіт. 2018 р. № 8324. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942.
2. Тытко А. В. Анализ объективной стороны статьи за нарушение требований финансового контроля – законодательные пробелы / А. В. Тытко // Право и Политика : науч.-метод. журн. (Кыргызская Республика). – 2014. – № 4. – С. 105–110.
3. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією: Лист ВССУ головам апеляційних судів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/files/Golovam_apeliacijnih_sudiv_vid_2205_2017.pdf.
4. Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист ВССУ від 05 жовт. 2012 р. № 223-1446/0/4-12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12.

Теленик Сергій Сергійович,
здобувач Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЙНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку», Служба безпеки України (СБУ) – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини свої повноваження, зокрема щодо контррозвідувального захисту об'єктів критичної інфраструктури [1].

Ці положення відображають важливі складові реформи СБУ, а саме щодо визначення завдань у сфері захисту критичної інфраструктури. Наразі триває законотворчий процес та нормативно-правова діяльність з метою врегулювання діяльності державної системи захисту критичної інфраструктури, визначення місця в ній суб'єктів, які здійснюють такий захист та їх повноважень.

Так, у проекті Закону України «Про критичну інфраструктуру та її захист», СБУ визначено як суб'єкта державної системи захисту критичної інфраструктури, який:

1) бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури;

2) здійснює контррозвідувальне забезпечення, контртерористичний та контрдиверсійний захист об'єктів критичної інфраструктури, захист її економічного та науково-технічного потенціалу, обмін інформацією з питань оцінки загроз та реагування на загрози і кризові ситуації, а також ліквідації їх наслідків у взаємодії з іншими суб'єктами державної системи захисту критичної інфраструктури, пов'язаних із протиправною діяльністю спеціальних служб іноземних держав, негативного впливу окремих організацій, груп та осіб, а також розробляє заходи реагування на них;

3) здійснює заходи з попередження, виявлення, запобігання та припинення проявів фінансування тероризму, екстремізму, сепаратизму з використанням об'єктів критичної інфраструктури;

4) бере участь у перевірці інвестицій та походження капіталу, що спрямовується на фінансування критичної інфраструктури, на предмет дотримання їх операторами інтересів національної безпеки держави;

5) вживає заходів з попередження та протидії актам несанкціонованого втручання в діяльність об'єктів критичної інфраструктури, фінансування критичної інфраструктури не в інтересах національної безпеки,

6) отримує у визначеному законом порядку доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків

даних, держателем (адміністратором) яких є органи державної влади, оператори об'єктів критичної інфраструктури;

7) контролює у межах компетенції здійснення на об'єктах критичної інфраструктури заходів з попередження, виявлення, запобігання та припинення витоку інформації з обмеженим доступом, втрати її матеріальних носіїв, локалізації можливих наслідків, а також виявлення та усунення існуючих для цього передумов;

8) бере участь в обмеженні та блокуванні доступу до об'єктів та ресурсів, які використовуються для організації, підготовки, вчинення, фінансування, сприяння або приховування акту несанкціонованого втручання в діяльність критичної інфраструктури, а також в інших передбачених законами України випадках у порядку, встановленому законодавством;

9) проводить перевірку угод на постачання товарів, робіт і послуг на об'єкти критичної інфраструктури та персоналу компаній-підрядників на предмет завдання шкоди національній безпеці України;

10) бере участь у розробленні категоризації, визначенні критеріїв та порядку оцінки стану безпеки та захищеності об'єктів критичної інфраструктури;

11) здійснює спеціальну перевірку осіб для допуску на об'єкти критичної інфраструктури;

12) подає органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань захисту критичної інфраструктури, та обов'язкові до виконання запити про діяльність об'єктів критичної інфраструктури, вимоги щодо дотримання законодавства;

13) бере участь у перевірці та оцінці захищеності об'єктів критичної інфраструктури, погодження паспортів безпеки на кожний об'єкт;

14) бере участь у встановленому законодавством порядку, у реагуванні на кризові ситуації, пов'язані з безпекою, захистом, стійкістю і цілісністю критичної інфраструктури;

15) використовує для своєї діяльності інформацію щодо критичної інфраструктури, отриману від Уповноваженого органу у справах захисту критичної інфраструктури України й інших суб'єктів захисту критичної інфраструктури;

16) знайомиться в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, в операторів об'єктів критичної інфраструктури із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення та недопущення актів несанкціонованого втручання в діяльність об'єктів критичної інфраструктури, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;

17) направляє військовослужбовців Служби безпеки України для роботи на штатних посадах в Уповноваженому органі у справах захисту

критичної інфраструктури України, на об'єкти критичної інфраструктури незалежно від форм власності в інтересах їх захисту;

18) ініціює застосування та притягнення до відповідальності посадових осіб операторів об'єктів критичної інфраструктури, за невжиття заходів із безпечного функціонування об'єктів критичної інфраструктури та вчинення (або невчинення) ними дій, які призводять до послаблення їх режимно-охоронного захисту, стійкості, цілісності та не забезпечують їх відновлення у випадку відмов, атак та настання інших кризових ситуацій;

19) створює бази даних щодо загроз і уразливості об'єктів критичної інфраструктури;

20) вживає заходів для забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у рамках захисту критичної інфраструктури;

21) здійснює міжнародне співробітництво і взаємодіє з іноземними державними та спеціальними правоохоронними органами у рамках надання міжнародно-правової допомоги у сфері захисту критичної інфраструктури;

22) здійснює аналітичну обробку інформації, проводить контррозвідувальні, оперативно-розшукові, пошукові, режимні, адміністративно-правові та інші заходи, спрямовані на боротьбу з кібертероризмом і кібершпигунством стосовно об'єктів критичної інформаційної інфраструктури;

23) бере участь у розслідуванні кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури, забезпечує реагування на кіберінциденти у сфері державної безпеки;

24) здійснює іншу діяльність для захисту критичної інфраструктури в межах повноважень, визначених законами, що регулюють діяльність суб'єктів захисту критичної інфраструктури.

2. Служба безпеки України здійснює діяльність у сфері захисту критичної інфраструктури через свої структурні органи (управління, відділи, підрозділи, служби), яким делеговані відповідні повноваження [2].

Здійснення СБУ заходів щодо захисту критичної інфраструктури нерідко дозволяє виявити значну кількість правопорушень, зокрема корупційних. Так, під час контррозвідувального захисту об'єктів критичної інфраструктури у сфері продовольчої безпеки, співробітники СБУ викрили розкрадання зернових посадовцями одного із хлібозаготівельних державних підприємств Івано-Франківщини; на Дніпропетровщині СБУ блокувала протиправну схему виробництва неякісної металопродукції для інфраструктурних об'єктів; на Чернігівщині СБУ блокувала розкрадання сировини з нафтопроводу; СБУ викрила Голову державного агентства резерву України на завданні державі мільйонних збитків; викрила багатомільйонну оборудку на Запорізькій АЕС; викрила керівництво Укравтодору на нанесенні збитків державі на понад 220 мільйонів гривень та ін. [3].

Отже, законодавче визначення повноважень і місця СБУ у системі державного захисту критичної інфраструктури є послідовним та виваженим кроком, що відповідає сучасним потребам та викликам у сфері безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку. Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2469-19.

2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний сайт. URL: http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f6481532-9ec0-4ca5-9832-dcc32e31da3c&title=ProektZakonu UkrainiproKritichnuInfrastrukturuTaYiiZakhi.

3. Служба безпеки України. URL: https://ssu.gov.ua/.

Ткач Андрій Володимирович,
прокурор Київської місцевої прокуратури № 6

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО НЕОСУДНИХ ОСІБ

Під час проведення правоохоронними органами досудового розслідування та притягнення особи (осіб) до кримінальної відповідальності одну з ключових ролей відіграють питання щодо їх осудності у момент вчинення кримінального правопорушення. Оскільки обов'язковою ознакою суб'єкта злочину є його осудність, тільки осудна особа здатна правильно оцінювати фактичні обставини вчиненого діяння, усвідомлювати його суспільно небезпечний характер, керувати своїми діями (бездіяльністю). З цього випливає, що особа в кожний момент повинна усвідомлювати, що саме вона робить і як суб'єкт права нести відповідальність за кожну свідомо вчинену дію, що тягне за собою юридично значимі наслідки. Це означає розуміння суб'єктом права дозволів і заборон, які є в законі та здатність пристосовувати до них свою поведінку. Отже, щоб бути суб'єктом права, тобто бути осудною, особа повинна мати фактичну можливість правильно оцінювати обстановку, в якій здійснюються юридичні дії, усвідомлювати їх сутність і бути в змозі розпоряджатися ними. Тільки осудна особа підлягає кримінальній відповідальності й покаранню. Як зазначено у ч. 1 ст. 19 КК України, осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [1].

Таким чином, осудна особа – це фізична особа, яка за віком і станом психічного здоров'я може усвідомлювати свої дії і керувати ними під час вчинення злочину. Питання встановлення неосудності, тобто неможливості усвідомлювати свої дії і керувати ними, вирішуються під час проведення судово-психіатричної експертизи. Отже, фактично від висновку експерта напряму залежить чи буде особа

визнана осудною, з подальшою можливістю притягнення до кримінальної відповідальності та засудження до покарання, у разі доведення її вини перед судом. Чи все ж таки за наслідками проведення експертизи її може бути визнано неосудною з подальшою необхідністю застосування примусових заходів медичного характеру (далі ПЗМХ) у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги з певним режимом. Термін такого поміщення визначається з урахуванням характеру психічного розладу лікарською комісією і може бути продовжений необмежену кількість разів у встановленому законом порядку. Саме під час проведення судово-психіатричних експертиз і виникає більшість корупційних ризиків щодо отримання психічно здоровою особою, яка бажає уникнути кримінальної відповідальності за вчинене суспільно-небезпечне діяння, висновку лікарської комісії щодо наявності психічних розладів, які потребують застосування ПЗМХ шляхом надання неправомірної вигоди експерту чи лікарю-члену експертної комісії. Зокрема, за повідомлення прес-служби Генеральної прокуратури України, в березні цього року в м. Одеса співробітники Служби безпеки України й прокуратури Одеської області викрили в отриманні неправомірної вигоди розміром 1 тисяча доларів США лікаря-судово-психіатричного експерта «Одеського обласного медичного центру психічного здоров'я» за надання висновку на користь підозрюваного у іншому кримінальному провадженні [2].

Проблематика застосування примусових заходів медичного характеру, досліджувалась у працях таких учених, як С.Є. Віцин, М.Н. Голоднюк, В.О. Глушков, І.В. Жук, Г.М. Зільберблат, М.М. Книга, П.А. Колмаков, В.В. Лень, Д.Р. Лунц, Р.І. Міхєєв, Н.А. Мирошниченко, Є.В. Мищенко, А.А. Музика та інших. Проте у працях вказаних учених не було повною мірою досліджено питання щодо наявності корупційної складової при встановленні медичного критерію неосудності особи шляхом підготовки завідомо неправдивого висновку судово-психіатричної експертизи. Безперечно вказане питання потребує більш глибокого вивчення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

Статтею 3 вказаного Закону України визначено коло суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону. Відповідно до підпункту б) п. 2 ч. 3 вказаного Закону, до вказаних суб'єктів корупційних правопорушень які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого

самоврядування, але надають публічні послуги відносяться також експерти [3].

Варто зазначити, що з набуттям чинності оновленого наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Правил застосування примусових заходів медичного характеру в спеціальному закладі з надання психіатричної допомоги» було запроваджено суттєві зміни в системі застосування примусових заходів медичного характеру та проведення судово-психіатричної експертизи. Оновленими правилами передбачено, що психіатрична допомога суспільно небезпечним пацієнтам буде відокремлена від загально психіатричної практики, а пацієнти зможуть самостійно звертатись до незалежного лікаря-психіатра, який зможе надати висновок щодо необхідності зміни, продовження та припинення ПЗМХ. Крім цього, запропоновано створити спеціальні заклади з надання психіатричної допомоги у кожному регіоні з можливістю проведення судово-психіатричних експертиз та застосування примусових заходів медичного характеру [4].

Вказані зміни викликали певний спротив з боку представників державних закладів, які мають багаторічний досвід застосування ПЗМХ, в тому числі з огляду і на корупційні ризики вказаних новел. Як зазначалось у адміністративному позові Державного закладу «Українська психіатрична лікарня з суворим наглядом МОЗ України» (м. Дніпро) до Міністерства охорони здоров'я України про скасування наказу, який вводив в дію оновлені Правила із застосування ПЗМХ, «є великий ризик розпорошення загальнодержавної функції із застосування ПЗМХ з асиміляцією в середовище психіатричних закладів територіальних громад, у тому числі тих з них, що в порушення статті 7 Закону України «Про судову експертизу», здійснюють прямо заборонену діяльність з проведення судово-психіатричних експертиз (на проведення якої мають право лише відповідні державні заклади), які своїм вчорашнім підекспертним у себе ж будуть застосувати ПЗМХ». Фахівці ДЗ «Українська психіатрична лікарня з суворим наглядом МОЗ України», позиваючись до МОЗ України, вважають, що внаслідок цього створюється очевидне корупційне навантаження – ризики банального придбання статусу неосудності (особливо у разі притягнення до відповідальності за статтями КК України, які санкціонують багаторічне або довічне позбавлення волі), що зростають у рази за полегшеного винесення завідомо неправдивого висновку судово-психіатричного експерта з можливістю надійного приховання криміналу за локальності і наближеності експертизи та ПЗМХ [5].

Згідно ст. 94 КК України, залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого діяння, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб, суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру:

1) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;

2) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом;

3) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленим наглядом;

4) госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом [1].

Як роз'яснюється у чинних Правилах застосування ПЗМХ, спеціальний заклад з надання психіатричної допомоги (далі - СЗНПД) - заклад з надання психіатричної допомоги, в якому застосовуються стаціонарні види ПЗМХ, передбачені Кримінальним кодексом України;

– ПЗМХ у виді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом – вид ПЗМХ та психіатричної допомоги, за якого особа, перебуваючи в СЗНПД, може самостійно, без супроводу медичного працівника залишати палату, відділення та СЗНПД;

– ПЗМХ у виді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги із посиленим наглядом – вид ПЗМХ та психіатричної допомоги, за якого особа, перебуваючи в СЗНПД, може самостійно, без супроводу медичного працівника залишати палату та відділення. Виходити за межі СЗНПД самостійно, без супроводу медичного працівника пацієнтам заборонено;

– ПЗМХ у виді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом – вид ПЗМХ та психіатричної допомоги, за якого особа, перебуваючи в СЗНПД, може самостійно залишати палату та не може самостійно, без супроводу медичного працівника залишати відділення. Виходити за межі СЗНПД пацієнтам заборонено, крім випадків участі в судовому засіданні.

ПЗМХ щодо неповнолітніх застосовуються відокремлено від повнолітніх осіб. Психіатрична допомога дітям надається виключно лікарем-психіатром дитячим та іншими спеціалістами, що мають підготовку з роботи із дітьми [4].

В Єдиному державному реєстрі судових рішень можна знайти чимало прикладів, коли висновок судово-психіатричної експертизи щодо неосудності особи, яка вчинила особливо тяжкий злочин, під час судового слідства ставився учасниками кримінального провадження під сумнів і в подальшому спростовувався повторною експертизою. Зокрема, 17 січня 2015 року Октябрський районний суд м. Полтави (справа № 554/12626/14-к) при розгляді клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру відносно уродженця м. Полтава за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, задовольнив клопотання представника потерпілої сторони про призначення стаціонарної судово-психолого-психіатричної експертизи щодо обвинуваченого, проведення якої доручити експертам Київського відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз. Заслухавши учасників процесу, дослідивши матеріали справи суд прийшов до висновку про

задоволення клопотання представника потерпілої, оскільки як зазначено у мотивувальній частини висновку амбулаторної судово-психолого-психіатричної експертизи № 917 від 23.11.2011 року, проведеної експертами Полтавської обласної психіатричної лікарні підекспертний станом на 04.11.2011 року виявляв ознаки розладів особистості та поведінки органічного характеру. Під час скоєння інкримінованого протиправного діяння, дії підекспертного були викликані агресивною поведінкою потерпілого, збудливим, неврівноваженим характером підекспертного. Його дії були зовні досить послідовними, направлені на те, щоб дати відсіч нападнику, підекспертний досить послідовно розповідає про ті події. Пам'ятає, як наносив удари, разом з тим, категорично заперечує, що наносив після тих 2-х ударів іще якісь удари, категорично заперечує те, що знущався над тілом потерпілого, або забирав гроші, при цьому вказує на те, що були присутні інші люди, які могли це також зробити. Активно захищається, визнає свою провину лише в тій частині, де двічі ударив потерпілого, категорично заперечуючи його вбивство. Аналізуючи поведінку підекспертного в період інкримінованого йому злочину, його пояснення при даній експертизі, активний захист, можемо стверджувати, що підекспертний у вказаний період міг усвідомлювати свої дії та керувати ними. Згідно мотивувальної частини висновку стаціонарної комплексної судово-психолого-психіатричної експертизи № 95 від 24.04.2014 року, проведеної експертами Дніпропетровської клінічної психіатричної лікарні, підекспертний в період часу, що відноситься до інкримінованого йому діяння, страждав та в даний час страждає хронічним душевним захворюванням у формі шизофренії параноїдальної та не усвідомлював свої дії і не міг ними керувати. Суд погодився із доводами представника потерпілої сторони, що висновок експертів Дніпропетровської клінічної психіатричної лікарні щодо неосудності підекспертного належним чином не мотивований [6].

В подальшому, при розгляді цього ж клопотання про застосування ПЗМХ 10 серпня 2015 року Октябрський районний суд м. Полтави ухвалив задовольнити клопотання прокурора, який просив повернути вищевказане кримінальне провадження для організації розслідування в загальному порядку, оскільки при проведенні повторної судово-психіатричної експертизи в Київському міському Центрі судово-психіатричної експертизи, у підекспертного встановлено ознаки органічного розладу особистості, однак у період інкримінованого йому правопорушення та на час проведення експертизи він за своїм психічним станом міг усвідомлювати свої дії та керувати ними (Висновок № 136 від 18.06.2015 року). В ЄДРСР відсутні відомості щодо подальшого реагування правоохоронних органів на дії експертів, які надали попередній висновок, який в подальшому було спростовано фахівцями судової психіатрії іншого регіону. Одначе можемо припустити, що в даному випадку з огляду на специфіку психіатричної науки вкрай тяжко довести, що експерти мали на меті надати саме

завідомо неправдивий висновок. Адже відомі випадки коли підекспертні досить вдало симулюють психічні розлади та вводять експертів в оману [7].

Отже, враховуючи викладене можемо констатувати, що при застосуванні оновлених «Правил застосування примусових заходів медичного характеру в спеціальному закладі з надання психіатричної допомоги» в практичній площині обґрунтовано існує ряд корупційних ризиків. По-перше, при можливості вибору пацієнтом незалежного лікаря, який в праві надати свій висновок про необхідність зміни, продовження чи припинення ПЗМХ, який буде в подальшому сприйнято судом можливі зловживання з наданням завідомо неправдивого висновку в інтересах особи, яка бажає уникнути притягнення до кримінальної відповідальності. По-друге, ще один корупційний ризик, на думку фахівців у галузі судової психіатрії, існує при можливості створення СЗНПД в регіонах та підпорядкуванні їх територіальним громадам з можливістю проведення експертних досліджень і подальшим застосуванням ПЗМХ в межах одного закладу. Також вважаємо, що в даних новелах є ризик зацікавленості експертів із СЗНПД в наданні завідомо неправдивого висновку з метою подальшого регулювання тривалості лікування вказаної особи у своєму ж СЗНПД. По-третє, як вбачається із аналізу судової практики, доволі тяжко піддається доведенню склад злочину щодо завідомо неправдивого надання висновку експертом в галузі судової психіатрії, якщо така діяльність не була належним чином задокументована правоохоронними органами, адже випадки затримання експертів при отриманні неправомірної вигоди поодинокі.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №о 4651-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

2. Всеукраїнське видання «Сєгодня» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukr.segodnya.ua/regions/odessa/v-odesse-na-vzyatke-popalsya-sudebnyy-psihiatr-1123914.html.

3. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

4. Правила застосування примусових заходів медичного характеру в спеціальному закладі з надання психіатричної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.08.2017 № 992 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z1408-17.

5. Витяг з адміністративного позову ДЗ «Українська психіатрична лікарня з суворим наглядом МОЗ України» від 12.12.2017 про визнати протиправним та не чинним наказу Міністерства охорони здоров'я України від 31.08.2017 № 992 «Про затвердження Правил застосування примусових заходів медичного характеру в спеціальному

закладі з надання психіатричної допомоги», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 20 листопада 2017р за № 1408/31276 [Електронний ресурс] – Режим доступу: ukrpsychiatry.org/ attachments/article/75/pozov_pzmkh.pdf.

6. Ухвала Октябрського районного суду м. Полтави від 17.01.2015: справа № 554/12626/14-к [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42427646.

7. Ухвала Октябрського районного суду м. Полтави від 10.08.2015: справа № 554/12626/14-к [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48177309.

Топчій Віталій Васильович,
прокурор прокуратури Київської області, кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі передбачено проведення реформи захисту інтелектуальної власності (вектор безпеки). Згаданою Стратегією також визначено, що Україна повинна стати державою із сильною економікою та з передовими інноваціями (вектор розвитку).

Ця Концепція розроблена відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII, та на виконання пункту 174 плану дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 184 (Офіційний вісник України, 2016 р., № 24, ст. 961).

У Концепції з урахуванням передового досвіду іноземних держав з розвиненою економікою запропоновано запровадження дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності шляхом створення національного органу інтелектуальної власності, який належатиме до сфери управління Мінекономрозвитку [1].

Необхідність охорони та захисту прав інтелектуальної власності зумовлена такими потребами: забезпечення інтересів творців шляхом надання їм обмежених у часі прав щодо контролю над використанням власних творів; стимулювання творчої інтелектуальної праці, заохочення творчої активності та впровадження її результатів у інтересах соціально-економічного прогресу суспільства; активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу та нововведень у всі сфери суспільного життя; створення цивілізованого ринкового середовища, надійного захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції,

пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності; захисту економічної безпеки держав за умов глобалізації світогосподарського розвитку, створення сприятливих умов для трансферу нових технологій; поширення інформації, уникнення втрат внаслідок дублювання зусиль, спрямованих на пошук шляхів вирішення нагальних науково-технологічних і соціально-економічних проблем; захисту інтересів суспільства та запобігання корупції у вищезазначеній сфері [2].

За чинностим Кримінальним кодексом України, кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності здійснюється статтями 176-177 цього Кодексу. Стаття 176 КК України присвячена захисту авторського права і суміжних прав. Вона має назву «Порушення авторського права і суміжних прав [3, с. 508].

Але, корупційні діяння в сфері інтелектуальної власності в кримінальному законодавстві не передбачено. На сьогодні, ця проблема існує практично в кожній державі і становить однакову загрозу як для розвинених країн зі сталою економікою, так і для країн, що переживають економічну кризу. Володіння адміністративною владою надає широкі можливості для зловживання нею у формі протекціонізму, незаконного привласнення інтелектуальної власності тощо. Нечітко сформульовані правила, надмірне регулювання дають, створюють широкі можливості для корупції та привласнення інтелектуального продукту [4].

Такі діяння, за національним кримінальним законодавством, можуть кваліфікуються лише як зловживання службовим становищем.

Викорінення корупції як явища та запобігання умовам, що можуть сприяти її виникненню у сфері інтелектуальної власності, – dкрай складна соціально-економічна, політична, суспільна проблема. З'ясування складових організаційно-правового механізму протидії корупції у сфері інтелектуальної власності дозволяє констатувати, що найбільш складними залишаються питання, пов'язані з розробленням, удосконаленням та втіленням інструментів його реалізації. Першочерговими кроками держави на шляху запобігання корупції мають стати:

– політична воля керівництва країни щодо вирішення питань запобігання корупції у сфері інтелектуальної власності;

– закріплення повноважень на горизонтальних рівнях таким чином, щоб вони не дублювали одне одного;

– запровадження курсу навчання з охорони інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах з метою подолання необізнаності населення та працівників правоохоронних органів у цій сфері;

– залучення громадян до роботи щодо забезпечення прозорості діяльності національного органу з питань інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні / розпорядження КМУ. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249086258.
2. https://pidruchniki.com/11151212/ekonomika/ohorona_zahist_prav_intelektualnoyi_vlasnosti/
3. Підопригора О.Л. : Право інтелектуальної власності : [Навчальний посібник] // За редакцією: О.Л. Підопригори, О. Д. Святоцького. К.: Юрінком Інтер,2004. 672 с.
4. Боковикова Ю. В. Механізм протидії корупції URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/2/02.pdf.

Тронько Ольга Володимирівна,
провідний науковий співробітник відділу з вивчення проблем протидії організованій злочинності у сфері державної безпеки Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, кандидат юридичних наук;
Прокопченко Світлана Іванівна,
молодший науковий співробітник відділу з вивчення проблем захисту національних інтересів та протидії корупції Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ

Система боротьби з корупцією визнана у світі пріоритетним завданням як в глобальному, так і в національному масштабах. Загальновідомо, що корупція є стримуючим фактором розвитку усіх секторів економіки, сфер життя суспільства, а також системи публічного адміністрування. З огляду на це кожна країна має на меті створення ефективно діючого механізму запобігання корупції із застосуванням найсучасніших інноваційних розробок.

У провідних країнах світу реалізуються національні програми адаптації системи публічного адміністрування до умов інформаційного суспільства, що передбачають впровадження електронного урядування як нової форми взаємодії органів державної влади і суспільства. У контексті євроінтеграційних прагнень України особливого значення набувають запровадження європейських норм і стандартів реалізації державної інформаційної політики та використання зарубіжного досвіду впровадження електронного урядування [1, с. 6]. Так, на сьогоднішній

день поширеною світовою практикою є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, в тому числі й у сфері надання адміністративних послуг. Оскільки, по-перше, використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу уникати особистих контактів між суб'єктом надання адміністративної послуги і суб'єктом звернення, і, в свою чергу, повністю виключає можливість вимагати та отримувати суб'єктом надання послуги неправомірної вигоди від суб'єкта звернення. По-друге, для запобігання корупції значну роль в інформаційному суспільстві відіграє така ознака автоматизації роботи центрів надання адміністративних послуг як запрограмованість систем електронної взаємодії на виконання тих чи інших дій по черзі, що не дає змогу пришвидшити строк надання послуги для «обраних» осіб або надання таким особам послуги поза чергою. У такий спосіб забезпечується дотримання принципу прозорості у діяльності суб'єктів надання адміністративних послуг.

Яскравим прикладом успішного досвіду запровадження системи електронних послуг є розробка та впровадження програми X-Road в Естонії. Така програма створена для здійснення контролю за запитами між незв'язаними комп'ютерними середовищами (системами). Починаючи з 90-х років XX століття, ця країна посідає одне з перших місць у списку країн, що запровадили електронне урядування. Саме тому на сьогоднішній день в Естонії усі державні послуги надаються в режимі он-лайн [2]. Завдяки впровадженню програми X-Road у систему публічного адміністрування в Естонії майже всі адміністративні послуги надаються в режимі он-лайн (оплата штрафів, отримання паспортів, оформлення довідок, реєстрація підприємств тощо).

На виконання Концепції розвитку електронного урядування в Україні [3] з метою розвитку та підтримки доступних та прозорих, безпечних та не корупційних, найменш затратних, швидких та зручних електронних послуг запроваджується версія естонської розробки X-Road під назвою «Трембіта» (проект «Підтримка електронного урядування для децентралізації в Україні – EGOV4UKRAINE»). Проект реалізується в рамках Програми підтримки процесу децентралізації в Україні – «U-LEAD з Європою», – яка триває з 2016 року і триватиме по 2020 рік. Програму фінансує Європейський Союз, а також такі країни як: Данія, Естонія, Німеччина, Польща і Швеція. У березні 2018 року також розпочалася розробка інформаційної системи «Вулик». Така інформаційна система підвищить доступність та якість адміністративних послуг, надаваних центрами надання адміністративних послуг, та забезпечить надійне зберігання й захист інформації. «Вулик» базуватиметься на «хмарних» технологіях, тому дозволить надавати технічну підтримку дистанційно та швидко без потреби наймати місцевих ІТ-спеціалістів. Інформаційна система «Вулик» у десятки разів прискорить отримання адміністративних послуг громадянами та юридичними особами шляхом надання доступу до державних реєстрів та обміну даними через естонську цифрову

систему електронної взаємодії між державними реєстрами, яка в Україні отримала назву «Трембіта» [4].

Таким чином, варто підсумувати, що в Україні розпочато запровадження позитивної практики досвіду запровадження системи електронних послуг Естонії з метою налагодження електронної взаємодії баз даних між органами державної влади, що дасть змогу підвищити рівень прозорості у сфері надання адміністративних послуг. Така практика також надає можливість уникати особистих контактів між суб'єктом звернення та суб'єктом надання адміністративних послуг, тим самим запобігаючи корупційним проявам у системі публічного адміністрування.

Список використаних джерел

1. Електронне урядування: основи та стратегії реалізації: навчальний посібник у 15 частинах. Ч. 2. Київ, 2017. 74 с.

2. Запровадження електронної взаємодії як необхідна умова розвитку електронного урядування: зарубіжний і вітчизняний досвід. URL: https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ/498a1b0297a1c4501bc162676828b9.pdf.

3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80.

4. Підписано Меморандум щодо впровадження програмного комплексу автоматизації центрів надання адміністративних послуг «Вулик». Урядовий портал. 2018. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/news/pidpisano-memorandum-shchodo-vprovadzhennya-programnogo-kompleksu-avtomatizaciyi-centriv-nadannya-administrativnih-poslug-vulik.

Федоренко Оксана Анатоліївна,
молодший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ

ЯВИЩЕ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Явище корупції не є новизною і переслідує людство, ще на початку встановлення найперших, правил і форм його існування. Проникаючи у всі сфери апарату держави, корупція негативно впливає на динаміку розвитку держави, що перебуває на етапі становлення, та тягне за собою низку негативних наслідків, що здатні поставити під загрозу існування громадянського суспільства та економічної системи, функціонуванню державного апарату, обмежує конституційні права і свободи людини та громадянина руйнує моральні і суспільні цінності; дискредитує державу на міжнародному рівні, що виражається зниженні на міжнародній арені економічних та політичних позицій, погіршені її іміджу у труднощах та перешкодах при вступі країни до авторитетних та престижних організацій або виключення з них. Отже, корупція

робить країну такою, яка не відповідає цінностям Європейського Союзу. Саме тому одним із головних завдань у побудові цивілізованого суспільства є викорінення та зниження її рівня [1].

Соціологічні дослідження в Україні вказують на глобальність і серйозність цієї проблеми. На міжнародному рівні наша держава має репутацію надзвичайно корумпованої країни. Так, за даними у дослідженні Україна посіла 130-те місце серед 180-ти країн у світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2017 рік. Про це йдеться у щорічному рейтингу, оприлюдненому міжнародною організацією Transparency International. Водночас, повільне зростання індексу України у Transparency International пояснюють браком політичної волі керівництва країни до боротьби з корупцією і низьким рівнем довіри до українських судів та прокуратури [2]. Ще один вимір корупції, що пропонує ТІ, – Глобальний Барометр Корупції (Global Corruption Barometer, GCB), який операціоналізує досвід та погляди понад 100 000 людей у 100 країнах та територіях. Загалом, GCB є найбільшим опитуванням громадської думки на тему корупції. Його результати показують сприйняття корупції пересічними людьми, міру частоти хабарів і висвітлюють суспільні переконання щодо ефективності боротьби з корупцією. Згідно з результатами GCB 2011 року, лише 8% українців вірять, що за попередні три роки корупція знизилась, 63% поділяють думку, що вона залишилась незмінною, тоді як 30% переконані, що вона зросла.

За даними моніторингового дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) «Стан корупції в Україні», проведеного у липні-серпні 2018 року, більше 41% респондентів визнали, що їхні сім'ї мали досвід корупції впродовж останніх 12 місяців. Особисто з випадками корупції впродовж останніх 12 місяців стикалися 30,6% населення, і ще 10,9% відповіли, що вони особисто не стикалися, але члени їхньої сім'ї – так. Решта 53,1% вважають, що не стикалися з корупцією, – йдеться в дослідженні. Дослідники звертають увагу і на те, що 36,8% респондентів у 2018 році стикалися з вимогою хабаря, звертаючись до державних установ. При цьому 14,6% пропонували хабар самі, а 17% опитаних українців – використовували зв'язки для вирішення певних питань. Уперше за весь час відсоток неготових до відстоювання своїх прав (37,1%) перевищив відповідну частку тих, хто декларує свою готовність до якихось дій», – наголосили в інституті. [3].

Економічний ефект від боротьби з корупцією в Україні становить близько 6 мільярдів доларів на рік. Така цифри оприлюдненні в дослідженні Інституту економічних досліджень та політичних консультацій «Україна проти корупції: економічний фронт».

Корупція також викривлює розподіл ресурсів у промисловості. Андрей Шлєфер та Роберт Вішни (Andrei Shliefer and Robert Vishny) з Масачусетського технологічного інституту (MIT) стверджують, що країни з високим рівнем корупції інвестують відносно більше ресурсів у будівництво і менше – в освіту та соціальні програми. Корумпований

урядовець радше надасть перевагу великому інвестиційному проекту із дуже непевними розрахунками, де складно моніторити витрати (приміром, будівництво автотраси, футбольного стадіону чи аеропорту), ніж освітнім програмам, які є відкритішими та контрольованішими. Цей погляд підтверджується емпіричними спостереженнями. Transparency International опитала 3016 старших бізнесових посадовців у 30 країнах світу щодо ознак участі їхніх зарубіжних компаній-партнерів у хабарництві (Індекс хабарництва, Bribe payers index (BPI)) [4]. В Transparency International також зазначили, що задля глобальної боротьби з корупцією уряди країн в усьому світі мають робити більше для розвитку громадянського суспільства, підтримки вільної преси, захисту активістів і журналістів, а також забезпечення прозорості та підзвітності у державних і приватних установах. Поліпшити результат України, на думку експертів, може запуск Антикорупційного суду і продовження судової реформи, а також перезапуск Національного агентства із запобігання корупції та позбавлення правоохоронців права втручатися в економічну діяльність

Якщо ж ознайомитись із положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС і його державами-членами, з іншої сторони, політичну частину якої було підписано Урядом України 21 березня 2014 р., можна без сумнівів зробити висновок, що інститути влади та управління ЄС приділяють дуже значну увагу питанням боротьби з корупцією. Зокрема, визначено, що сторони зобов'язуються співпрацювати у боротьбі з корупцією в державному секторі та ефективно виконувати Конвенцію ООН проти корупції 2003 року. Здійснювати обмін ефективними практичними навичками та за потреби залучати фахівців по боротьбі з корупційними правопорушеннями. Разом з тим Угодою визначено співпрацю щодо обміну інформацією та досвідом, а також удосконалення методів, спрямованих на припинення та запобігання корупції Слід зазначити, що міжнародною спільнотою впроваджено багатосторонні документи щодо боротьби з корупцією.

Успішне проведення євроінтеграційних процесів неможливо без подолання корупції, боротьба з якою повинна стати державним імперативом в Україні. Ідеологічна корупція спотворює державне управління і є загрозою національним інтересам. Для її викоренення необхідно підвищити як кримінальну, так і моральну відповідальність політиків, оскільки за наявного стану речей суспільство ніколи не позбавиться вульгарного політиканства, цинічної влади бюрократії, політизованого прагматизму. Потрібно активізувати зусилля щодо створення аналітичної бази боротьби з корупцією, задля чого необхідно проводити широкомасштабні дослідження і опитування, спрямовані на виявлення масштабів і моделей корупції в окремих інституціях, галузях і сферах національного господарства, а також збір, аналіз і оприлюднення статистичних даних про діяльність органів із боротьби з корупцією. Здійснення бажаних антикорупційних звершень повинно відбуватися за активної взаємодії державної влади і громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Христич І. О. Корупція в Україні і шляхи подолання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/3732/1/Xristich_61_64.pdf.

2.. Українське представництво міжнародної антикорупційної організації Transparency International. Індекс сприйняття корупції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ti-ukraine.org/news/konkurs-z-obrannya-pravlinnya-ti-ukrayina/.

3.Київськийміжнародний інститут соціології Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kiis.com.ua/materials/pr/20161602_corruption/Corruption%20in%20Ukraine%202015%20UKR.pdf.

4. Олександр Шепотило. Ціна корупції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://krytyka.com/ua/articles/tsina-koruptsiyi.

Хоменко Володимир Петрович,
здобувач Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗЛОВЖИВАННЯ У ФІСКАЛЬНІЙ СФЕРІ В МЕХАНІЗМІ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах реформування економіки України найбільш загрозливою у криміногенному аспекті є ситуація, що склалася у фіскальній сфері, де останнім часом зросла кількість корупційних діянь, які призводять до ненадходження до бюджету країни значних коштів і їх привласнення злочинними об’єднаннями.

Так, аналіз статистичних даних показує, що за період з 2013 по 2017 роки зареєстровано 13634 кримінальних проваджень за фактом вчинення корупційних злочинів, за цей же період досудове розслідування закінчено у 9340 провадженнях, що складає 68,5 %. У ході розслідування кримінальних проваджень оголошено підозру 9861 особам, з них засуджено лише 4526, що складає 45,8 %. Відносно 853 осіб провадження закрито [1]. При цьому потрібно враховувати високу латентність корупційних правопорушень, що обумовлено відсутністю «прямих» потерпілих, адже шкода від таких злочинів завдається безпосередньо інтересам держави.

Наразі відсутній чіткий механізм взаємодії правоохоронних органів між собою, контролюючими органами і установами економічної системи, що могло б забезпечувати ефективне виявлення зловживань у фіскальній сфері, які мають корупційне підґрунтя. Відповідно, актуальною постає проблема запобігання цим суспільно небезпечним явищам.

Науковці-кримінологи розглядають як основне завдання правоохоронної діяльності досягнення значних успіхів в сфері запобігання злочинам. На цьому базується позиція правоохоронних

органів, які при систематизації сукупності даних про певні види (групи) злочинів, що використовуються для їх запобігання, звертають увагу на те, що збір інформації про криміногенні фактори являє собою лише вихідний етап для оптимізації процесу розробки та реалізації заходів запобігання злочинам, далі – це розробка і реалізація запобіжних заходів [2, с. 211].

Запобігання зловживанням у фіскальній сфері має бути спрямоване насамперед на досягнення і збереження тенденції зниження й позитивної зміни її характеру та структури. Як зазначає Л.Г. Давтян, для досягнення цієї мети необхідно вирішити низку завдань, головним із яких є забезпечення захисту фінансових інтересів держави й суспільства, що у свою чергу передбачає таке:

– виявлення, дослідження й усунення причин та умов, які сприяють вчиненню податкових злочинів;

– запобігання або припинення податкових злочинів;

– відшкодування шкоди, завданої податковими злочинами, тобто надходження належних державі податків, пені та штрафів до бюджету в повному обсязі;

– виявлення осіб, схильних до вчинення податкових злочинів, їх виправлення [3, с. 43].

Для запобігання зловживанням у фіскальній сфері як частини механізму корупційних правопорушень потрібно першочергово вжити запобіжних заходів на загальносоціальному рівні.

Загальносоціальне запобігання – це позитивний ефект продуманої соціальної політики, яка спрямована перш за все на вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави. Його здійснення зменшує рівень безробіття, підвищує стандарт життя людей, створює необхідні умови для легалізованого одержання достатніх прибутків громадянами, сприяє побудові міцного фундаменту щодо нормального функціонування всіх соціальних сфер, виховання та контролю над дітьми і молоддю, оздоровлення морального клімату в суспільстві, впровадження високих моральних цінностей у ньому, додержання демократичних засад та ін. [4, с. 54].

У загальносоціальному запобіганні фіскальній складовій корупційної злочинності важливу роль відіграють державні або соціальні програми. Особливістю вказаних програм є те, що вони мають максимально широкий діапазон, направлені на суспільство в цілому, охоплюють всі його органи та інститути, знаходять своє відображення в регіональних і місцевих програмах розвитку.

Успішна реалізація заходів, вказаних у програмах, і досягнення поставлених цілей – гарантія істотного зниження рівня злочинності, окремих видів (груп) злочинів, у тому числі й корупційних правопорушень. На жаль, практика показує, що на сьогоднішній день ці програми виконуються лише частково, дія деяких вже закінчилася, а нові не прийняті.

У цьому напрямі ми пропонуємо на загальносоціальному рівні запобігання зловживанням у фіскальній сфері, як основі корупційних правопорушень, вжити: для запобігання на національному та транснаціональному рівні удосконалити законодавство, ратифікувати відповідні міжнародні угоди; розробити та прийняти державну програму профілактики корупційних правопорушень, де передбачити відповідні заходи, у тому числі й щодо запобігання злочинам у фіскальній сфері.

Дієва протидія зловживанням у фіскальній сфері як частини механізму корупційних злочинів зведе до мінімуму окремі економічні загрози національній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html.

2. Криминология : учебник для юридических ВУЗов / [Алимов С. Б., Антонян Ю. М., Бузынова С. П. и др.] ; под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. М. : Юрист, 1995. 511 с.

3. Давтян Л. Г. Правоохоронні органи як суб'єкти запобігання податковій злочинності. Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія «Юридичні науки». Випуск 6-1. Том 4. 2014. С. 40–44.

4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Голіни [2-е вид. перероб. і доп.]. Харків : Право, 2009. 288 с.

Чишко Катерина Олександрівна,
старший викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ: ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЧИ УМОВА ЇЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ?

Очевидно, що корупція була та нажаль залишається однією з основних проблем української держави та суспільства. В свою чергу на офіційному (нормативному рівні) рівні боротьбі з корупцією присвячено низку нормативно-правових актів, серед яких: Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» (додамо, що сьогодні у Верховній Раді України знаходиться проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки [1]), «Про запобігання корупції» [2] (далі – Закон), «Про Національне антикорупційне бюро України» та інші. Прийняття останніх та поступова реалізація їх положень, на думку представників Transparency International, стали однією із основних підстав для підняття України за рівнем сприйняття корупції на 130 місце із 180 країн світу у 2017 році [3]. Законом «Про

запобігання корупції» визначено ключові правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зокрема зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів. При цьому де-факто зазначений закон являє собою добре доопрацьований попередній закон «Про запобігання і протидії корупції», що мало сприяти як підвищенню дієвості деяких заходів запобігання та протидії корупції, так і усунути безглуздо жорсткі обмеження, виконання яких навряд чи сприяє запобіганню корупції, а за певних обставин навпаки зумовлює її виникнення. Показовим у контексті викладеного нами твердження серед заходів запобігання корупції виглядають «обмеження щодо одержання подарунків» (ст. 23 Закону). Далі спробуємо проаналізувати основні спірні питання стосовно реалізації даного заходу.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також особи, які для цілей Закону до них прирівняні (далі – особи, на яких покладено обмеження) можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово (у 2018 році ця вартість у місячному розмірі складає – 3723 грн., а у погодинному – 22 грн. 41 коп. [4]), а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (у 2018 році вартість подарунків має не перевищувати: у січні – 3400 гривень, з липня − 3554 гривень, а у грудні − 3706 гривень). При цьому зазначеним особам забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Позитивним виглядає новий підхід Закону до збільшення вартості подарунку приблизно у двічі у порівнянні з положеннями попереднього закону. Проте, як бачимо чинним залишилося положення, відповідно до якого суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення можуть отримувати подарунки, які окрім обмеження щодо вартості мають відповідати «загальновизнаним уявленням про гостинність». Очевидно, що зазначена категорія є значним чином оціночною, тому її «загальновизнаність» може бути доволі таки спірною, що прямо залежить від рівня матеріального забезпечення осіб. Даючи роз'яснення з приводу можливості отримання дарунків згідно Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» Міністерство юстиції України категорію «дарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність» описує як дарунки, які можуть отримуватися з нагоди, наприклад, дня народження, ювілею, або загальновизнаного свята (Новий рік, Міжнародний жіночий

день). До дарунків, що дозволятимуться приймати публічними службовцями, можуть бути віднесені і ділові дарунки (сувеніри) і прояви гостинності (запрошення на каву або вечерю) у скромних масштабах, які широко використовуються для налагодження добрих ділових відношень і зміцнення робочих стосунків [5]. При цьому складову матеріальної сторони «загальновизнаного уявлення про гостинність» фактично визначає Закон.

Обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які: 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси (ч. 2 ст. 23 Закону). З викладеного цілком закономірно випливає, що особи на яких покладено обмеження часто можуть потрапляти до, м'яко кажучи, безглуздих ситуацій. Так, виходячи зі змісту поняття «близькі особи» (ст. 1 Закону) особи, на які покладено обмеження, зобов'язані відмовитися від подарунку, який надходить від рідного дядька (тітки) чи двоюрідного брата (сестри), якщо його вартість перевищує зазначену суму. Екстраполюючи описувані положення Закону на можливість отримання каблучки на заручини особою, на яку покладено обмеження, вона також має відмовитися від такої пропозиції, крім випадків, коли така особа спільно проживає, пов'язана спільним побутом і має взаємні права та обов'язки із чоловіком, який надає їй відповідну пропозицію. Адже зрозуміло, що вартість каблучки у переважній більшості випадків буде перевищувати визначену Законом вартість дарунку. Більше того виходячи з визначення подарунку (ст. 1 Закону) особи, на яких покладено обмеження, не мають права навіть укладати договори купівлі-продажу того чи іншого майна, вартість якого є нижчою за мінімальну ринкову, якщо купівля-продаж здійснюється у зв'язку зі здійсненням покупцями діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або продавець перебуває у підпорядкуванні покупця тощо. Як бачимо визначення подарунку згідно положень Закону входить у пряме протиріччя з цивільно-правовими правами фізичних осіб (ст. 717 ЦК України). З іншої сторони обмеження щодо одержання подарунку «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» може використовуватися у якості правового засобу уникнення кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України), адже поняття неправомірної вигоди є майже ідентичним по відношенню до поняття подарунку.

Актуальним та цікавим у контексті досліджуваного питання виглядає зарубіжний досвід. Так, в Польщі обов'язковість декларування подарунків передбачена для осіб, які обіймають політичні посади, а також місцеві виборні посади, в Угорщині – для членів Парламенту, у Великобританії, Іспанії та Німеччині – для членів Уряду та осіб, які обіймають політичні посади, а в Латвії – всіма публічними службовцями. Члени британського парламенту зобов'язані декларувати подарунки, вартість яких перевищує 1% від їхньої заробітної плати,

члени Парламенту Німеччини – якщо вартість подарунка перевищує 5000 євро, члени французького Парламенту – будь-які подарунки незалежно від їхньої вартості [5].

Таким чином існування описаних обмежень в Україні більше сприяє порушенню закону, ані ж дієвому запобіганню корупції, оскільки створює умови для поширення корупційних відносин між особами, на яких покладено обмеження, та спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції. У той же час, вдалим виглядає зазначений зарубіжний досвід щодо декларування подарунків, який має створити підґрунтя для дієвої перевірки дійсного призначення отриманих особами, на яких покладено обмеження, подарунків, а не формальне виявлення «осіб-корупціонерів», які навіть де-юре не вчиняючи корупційних правопорушень, часто стають суб'єктами відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, через незнання положень заплутаного українського законодавства.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки від 26.04.2018 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056.
3. Індекс сприйняття корупції − 2017 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Transparency International Україна. – Режим доступу: https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/.
4. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 3–4. – ст. 26.
5. Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : роз'яснення Міністерства юстиції України від 28.07.2011 // Баланс-Бюджет. – 2011. – № 36. – ст. 11.

Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Боротьба з корупцією та її наслідками повинна займати важливе місце для сучасної України, як держави, що прагне у майбутньому стати в рівень з розвинутими Європейськими країнами. Адже корупція обмежує конституційні права та свободи людини і громадянина, заважає нормальному функціонуванню державного апарату, гальмує просування в державі соціально-економічних реформ, сприяє розвитку

організованої злочинності, підриває довіру до влади, негативно відбивається на міжнародному авторитеті країни тощо.

На жаль, в Україні корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми і поступово трансформуються у звичайну норму поведінки, що, безумовно, загрожує її майбутньому. Протягом останнього часу надзвичайно складна соціально-економічна й політична ситуація, анексія частини території країни та сепаратистські прояви в окремих її регіонах, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, звели нанівець і без того не зовсім ефективну державну антикорупційну політику, що не дає підстав для оптимістичного прогнозу щодо зменшення рівня поширення корупції в Україні. Тут слід зазначити, що жодна з країн світу не має повного імунітету від корупції – вони відрізняються лише її обсягами, характером її проявів та масштабом впливу на соціально-економічну та політичну ситуації. У тих країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило і виступає звичним засобом вирішення проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства. В країнах, де вона зустрічається порівняно рідко, корупція у громадській свідомості асоціюється з великим злом для держави та її громадян і не справляє суттєвого впливу на суспільне життя [1].

На рівні правового регулювання протидії і запобігання корупції та пов'язаних з корупцією явищ в Україні зроблено немало. Україна ратифікувала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції, здійснила заходи з імплементацію її положень тощо. Зокрема, прийнято Закон України «Про запобігання корупції»; в Кримінальний кодекс України внесено певні зміни, направленні на протидію корупції; в низку інших нормативно-правових актів внесено зміни, які також направленні на запобігання та протидію корупції, на нейтралізацію явищ, пов'язаних з корупцією. Однак, варто зазначити, що правове регулювання запобігання та протидії корупції, а також пов'язаних з корупцією діянь, не можна вважати досконалим, що значно впливає на ефективність як діяльності уповноважених державою органів, так і інших суб'єктів, які і згідно законодавства, і відповідно до власних устремлінь намагаються протидіяти цьому негативному соціальному явищу та вживати дієвих заходів з його попередження.

Про проблеми боротьби з корупцією в Україні неодноразово йшлося на наукових форумах (міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях за круглим столом). Також багато написано наукової літератури, захищено дисертаційний досліджень з питань протидії корупції та корупційним правопорушенням. Разом з тим, не дивлячись на значну науково-теоретичну розробку даного питання, вона знову і знову піднімається у науковому товаристві із залученням фахівців з різних галузей – права та економіки, історії та політики. До питання протидії корупції в Україні активно долучаються політики і економісти, адже про корумпованість

на всіх гілках влади свідчить той факт, що наша держава не представляє інтерес для міжнародної спільноти та не сприймається як надійний стратегічний партнер. Це пов'язано з тим, що корупційні прояви знижують інвестиційну привабливість України, заважають розвитку бізнесу, руйнують довіру до судової системи та правоохоронної системи [2, с. 36].

Що ж заважає протидіяти якісній боротьбі з корупцією? Спробуємо дати відповідь на це питання.

По-перше, велику роль у боротьбі з корупцією відіграє антикорупційне просвітництво, здатне сформувати антикорупційну культуру в більшості громадян. Для цього потрібна політична воля, яка спрямована на формування ідеології нетерпимості до корупції, і яка, буде вищим проявом правової культури. Просвітницький напрям реалізації концепції передбачає забезпечення роз'яснення населенню негативних тенденцій, що виникають внаслідок корупційних діянь, та їх впливу на суспільне життя. Для забезпечення реалізації даного напряму необхідна медійна підтримка ЗМІ [3], мова йде про зміну менталітету, вплив якого має основне значення, що вже доведено вченими. Наприклад, загальновідомо, що в країнах Південної Європи, зокрема Данії, корупція не розповсюджена саме з менталітету нації – віра, яку громадяни сповідують (протестантизм), не дозволяє красти.

По-друге, кількість корупційних правопорушень зростає, а кількість зареєстрованих злочинів і засуджених осіб, пов'язаних з корупцією, абсолютно не відповідає дійсному поширенню цього негативного явища. Вважається, що звітність про стан протидії корупції є недосконалою з огляду відсутності загальновизнаних критеріїв оцінки корупції, ефективності взаємодії правоохоронних органів з іншими органами державної влади у висвітленні цієї інформації. Корупція дуже часто є найкращим способом боротьби з бюрократією. Через складність і заплутаність надання послуг українськими органами влади в багатьох випадках саме хабарі допомагають вирішити певну справу. Українська система управління по суті залишилася радянською, і вона не спроможна ефективно працювати в умовах ринкової економіки. Корупційні прояви, що перетворилися на своєрідний ринковий механізм, роблять її більш гнучкою. При цьому слід зазначити, що більшість законодавчих ініціатив у сфері антикорупційної політики спрямовані на посилення відповідальності особи за вчинення корупційного діяння, що безпосередньо впливає на збільшення корупційних явищ. Але такі заходи впливають на наслідки корупції, а не на їх причини. Погоджуємось з думкою Борець Т.О, яка вважає, що кардинально змінити ситуацію можна лише шляхом усунення корупційних можливостей у чинному українському законодавстві, яке містить багато прогалин, можливостей «обходу» тієї чи іншої норми, ряд колізійних норм [4, с. 34].

По-третє, протидіяти якісній боротьбі з корупцією заважає політична корупція – це корумповані форми політичної боротьби кланів, політичних еліт, партій, груп і окремих осіб за владу, що підриває фундаментальні основи функціонування суспільства і держави. Політична корупція здійснюється правлячою елітою для захоплення і утримання влади, нейтралізації політичних конкурентів шляхом зовні легітимного, а фактично незаконного заволодіння державними ресурсами для їх використання на власні політичні цілі під майбутні «дивіденди». При цьому очевидно, що корупція, як економічна проблема, породжена участю державних чиновників у комерційній діяльності для одержання особистого чи корпоративного прибутку, використанням службового становища для «перекачування» державних коштів та матеріальних цінностей у комерційні структури; надання пільг для своєї корпоративної групи (політичної, національної, кланової та ін.) з відтягненням державних ресурсів, лобіюванням при прийнятті нормативних актів в інтересах певних угруповань тощо [4, с. 34–35].

Таким чином, варто зазначити, що політична воля є вирішальним фактором ефективності протидії корупції. А дії, спрямовані на боротьбу з корупцією повинні носити системний, широкомасштабний багаторівневий характер, опиратися на глибоке вивчення соціальних законів розвитку суспільства. І, безумовно, саме наукове осмислення цих глибинних процесів, їх різностороннє дослідження слугує міцною основою подолання кризи функціонування існуючої системи протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії / С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко ті ін.; за ред. Ю. Г. Кальниша. – Київ: Пріоритети, 2010. – 88 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sd.net.ua/2012/03/ 08/korupciyavukrayinivstup.html.

2. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. Державне управління. – 2014. – № 1 (1). – С. 35–37.

3. Костенко О. М., Бусол О. Ю. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. Публічне право. – 2016. – № 2. – С. 143–151.

4. Борець Т.О. Сучасний стан та проблеми протидії корупції в Україні // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 31 березня 2017 року). – Харків. – 2017. – С. 34–35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/12.pdf.

Шармар Ольга Михайлівна,
доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Згідно зі статтею 8 Основного Закону в Україні визнається й діє принцип верховенства права. Складовою верховенства права є принцип правової визначеності, основою якого є ідея передбачуваності очікування суб'єктом відносин визначених правових наслідків (правового результату) своєї поведінки, яка відповідає наявним у суспільстві нормативним приписам. В умовах судової реформи необхідно звернути увагу на новації які підвищать ефективність правосуддя. Однією з цих новацій є зміна підходів до формування однакової судової практики, в тому числі при застосуванні та тлумаченні законодавства про кримінальну відповідальність, та надання прерогативи превентивним засобам.

Забезпечення єдності судової практики є одним з головних завдань Верховного Суду (далі – ВС). Так, відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» 2.06.2016 р. ВС забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Згідно зі ст. 27 Цього закону апеляційний суд: аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд (п. 2 ч. 1 ст. 27); надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства (п. 3 ч. 1 ст. 27). Реформування судової системи та зміни до КУ закріпили зміни щодо тлумачення законодавства Конституційним Судом України (далі – КСУ). Згідно зі ст. 150 КУ до повноважень КСУ відноситься: 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) офіційне тлумачення Конституції України; 3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України. Вважаю за необхідне нагадати, що до зазначених змін п. 2 ст. 150 КУ включав до повноважень КСУ не лише офіційне тлумачення Конституції України, а й законів України. Отже, ст. 150 КУ в новій редакції позбавила КСУ повноважень офіційного тлумачення законів України, в тому числі і положень Кримінального кодексу України. Отже, в теперішній час відсутній орган в судовій владі, який зобов'язаний тлумачити положення закону про кримінальну відповідальність, за винятком, як вже зазначалося ВС щодо однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій.

В Україні створено систему нових органів для боротьби з корупцією. Однак їх діяльність переважно спрямована на виявлення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Окрім прагнення особистого збагачення, є інші чинники, які спонукають суддю до корупції, — це недосконале законодавство, яке дозволяє деяким учасникам спорів за сприяння недобросовісних суддів маніпулювати законом. Сучасне законодавство не передбачає можливості проведення перевірок судових рішень, які сторонами не оскаржені, з метою установлення неправосудності цих рішень. Відсутній механізм перегляду таких рішень інакше ніж за заявою чи скаргою самих учасників справи. Недостатня кількість ефективних механізмів забезпечення єдності судової практики може породжувати корупційні ризики. Необхідно зазначити, що за останні роки в Україні щороку суди всіх інстанцій розглядають близько 4 млн. справ і матеріалів. Тобто щоденно ухвалюється в середньому близько 10 тис. судових рішень, які містять тлумачення різноманітних правових норм. Визначальна роль у процесі тлумачення нормативно-правових актів належить саме судді. Відсутність єдності судової практики, зокрема судами першої інстанції, властива для багатьох держав, судова система яких побудована за принципами інстанційної та територіальної юрисдикції судів. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) погоджується з тим, що певні розбіжності в інтерпретації судами одних і тих самих правових норм — це природний наслідок функціонування подібних судових систем. Завдання вищих, верховних судів полягає у врегулюванні суперечливих позицій при тлумаченні, використовуючи ефективні механізми забезпечення узгодженості практики національних судів (наприклад, справа «Зелінський, Прадель, Гонсалез і інші проти Франції», «Тудор проти Румунії», «Шварцкопф і Тауссік проти Чехії»). Тому виникає необхідність у створенні механізмів, які мінімізують розбалансованість судової практики та запобігатимуть зловживанням суддів при прийнятті рішень, що допоможе нівелювати корупційні ризики.

Позиція ЄСПЛ у цьому питанні наступна – судове тлумачення в рішеннях національних судів має відповідати положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод має бути розумним і передбачуваним. Таким чином, єдність судової практики – це реалізація принципу правової визначеності та одна з основних цінностей правової системи. Забезпечення єдності судової практики – завдання найвищої судової установи кожної держави. Про це свідчить позитивний європейський досвід і це підтверджує стала практика ЄСПЛ. У теперішній час для виконання цього завдання ВС користується чи не єдиним дієвим процесуальним механізмом – обов'язковою силою свого правового висновку, який зроблено в рішенні, але він не є судовим прецедентом, який сформувався в англосаксонській правовій сім'ї. Верховний Суд не уповноважений створювати правову норму чи змінювати її. Суд на прикладі конкретного випадку роз'яснює зміст правової норми: як її треба розуміти за наявності тих чи інших

обставин, як вона реалізується на практиці, які наслідки можуть настати. Україна належить до держав романо-германської правової сім'ї. Ми маємо достатньо розвинуту систему нормативно-правових актів і не потребуємо перетворення судової влади на законодавчу, а суддів – у суб'єктів правотворчості. Як наслідок повне запозичення інституту англосаксонського прецеденту буде дещо суперечити нашій правовій системі. У свою чергу, в державах континентального права під судовим прецедентом розуміють інститут усталеної судової практики. Однак уніфікацію судової практики в теперішній час у багатьох питаннях відсутня. Тому позитивним була б розробка механізмів упровадження інституту переконливого прецеденту, який притаманний обом правовим сім'ям і означає те, що судове рішення не має обов'язкової прецедентної сили, проте впливає на практику інших судів з огляду на авторитет суду, який таке рішення ухвалив.

Водночас необхідно зазначити, що до прийняття ЗУ від 2.06.2016 р. правовий висновок ВС України був способом впливу на формування однакової судової практики. Проте цей висновок ВС України робив лише тоді, коли розглядав конкретну справу. Отже, цей суд лише виправляв помилки в правозастосуванні, допущені судами. Завданням ВС України було не лише вирішення конкретної справи як правового спору. Призначення ВС України була головна ідея його діяльності – забезпечення єдності судової практики шляхом здійснення тлумачення правових норм. Внаслідок ліквідації ВС України з порушенням Конституції України відбулося створення нової юридичної установи ВС. У теперішній час ВС повинен мати змогу розглядати справи в процесуальному порядку та виправляти фундаментальні судові помилки в правозастосуванні, які допустили місцеві чи апеляційні суди. Але не менш важливо, щоб єдність судової практики забезпечувалася іншими шляхами та спрямовувалася в правильне русло заздалегідь, тобто до того, як суд помилиться в правозастосуванні.

Аналізуючи судову систему в Україні, Венеціанська комісія у Висновку від 18 жовтня 2010 року № 588/2010 (пункт 31) підкреслила: ідея верховного суду полягає в тому, що такий суд надає прецедентне тлумачення закону і таким чином забезпечує однакове тлумачення закону всіма судами, навіть до того, як розбіжності виникають. ВС повинен мати змогу спрямовувати практику для забезпечення єдності застосування її суб'єктами правозастосування та усувати неоднакове застосування норм, в тому числі і кримінального права. Із цього приводу привертає увагу новація, як інститут консультативного, або преюдиціального запиту. Його особливість у тому, що найвищий у державі суд тлумачить норму права не тоді, коли фактично виправляє судову помилку, а за запитом ще до моменту вирішення справи по суті в суді першої інстанції. Преюдиціальний запит як процедуру передбачено в діяльності Суду Європейського Союзу. Крім того, інститут консультативного запиту впроваджується в діяльності ЄСПЛ. Так, у 2013 р. в рамках заходів з реформи ЄСПЛ Комітет міністрів Ради

Європи схвалив Протокол № 16 до Конвенції. Згідно з цим протоколом надається право національним вищим судам (трибуналам), визначеним самими державами, звертатися до ЄСПЛ із запитами про надання консультативних висновків стосовно принципових питань, пов'язаних із тлумаченням або застосуванням прав і свобод, установлених Конвенцією. Консультативний запит має забезпечити правильну практику, яка буде завчасно сформована. Це дозволить прогнозувати результати судового розгляду будь-якого спору і має стати дієвим засобом боротьби з корупцією в судовій системі. Застосування цього Протоколу запобігатиме порушенню Конвенції на національному рівні та запобігатиме великій кількості звернень громадян до ЄСПЛ. Ця практика є актуальною для нашої держави у зв'язку з тим, що результатами діяльності ЄСПЛ у 2015 р., а саме, серед усіх держав – членів Ради Європи Україна продовжує лідирувати за кількістю звернень. Україна підписала Протокол № 16 ще в червні 2014 р., але з його ратифікацією невиправдано зволікає і як наслідок гальмуються механізми імплементації цієї процедури в національну правову систему.

Однак, у теперішній час ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 р. Кримінальний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства, Цивільний процесуальний кодекс не передбачають механізму консультативного запиту. Така ситуація негативно впливає на процес застосування, зокрема норм закону про кримінальну відповідальність. Тому, вважаємо за необхідне закріпити процедуру консультативного запиту на рівні закону для правильної кваліфікації злочинів та мінімізації корупційних ризиків.

Шатрава Сергій Олександрович,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ШЛЯХИ УСУНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Специфіка діяльності органів Національної поліції створює можливості для існування суперечливих інтересів – індивіда, соціальних груп, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє до виникнення різноманітних ризиків. Специфічним видом ризиків в діяльності органів поліції є кадрові ризики, що мають місце під час прийняття управлінських (кадрових) рішень.

Головною проблемою під час проходження служби в органах поліції є те, що недостатньою мірою застосовуються сучасні технології

управління роботи з персоналом щодо яких провідна роль належить кадровим підрозділам. Упровадження ефективної системи управління роботи з персоналом в органах поліції створить передумови для подальшого здійснення заходів, спрямованих на модернізацію управління на основі демократичних цінностей і принципів урядування [1, с. 270]. В цьому контексті варто говорити про існування ризиків, що впливають на ефективність діяльності органів поліції, а саме, кадровий ризик, оскільки він безпосередньо пов'язаний з персоналом.

Звернення до наукових праць на предмет визначення кадрових ризиків дозволило визначити, що кадрові ризики виникають внаслідок проявів професійних, ділових і особистісних якостей персоналу й містять у собі такі види, як психофізіологічні, особистісні, комунікативні, моральні, освітні, професійно-кваліфікаційні ризики й ризики неблагонадійності. У зв'язку з цим, управління кадровими ризиками – це складний процес, оскільки не усі кадрові ризики можна ідентифікувати й оцінити, багато з них мають вірогідницький характер [2].

Під час прийняття кадрових рішень в діяльності Національної поліції, можуть мати місце такі корупційні ризики, як: недотримання обмеження щодо роботи близьких; недоброчесність поведінки; виникнення конфлікту інтересів в підрозділах поліції; безконтрольність з боку керівництва поліції; недотримання обмеження щодо використання службового становища; недотримання обмеження щодо одержання; недотримання обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; недотримання обмеження щодо розголошення або використання в інший спосіб у своїх інтересах інформації, яка стала відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

В той же час, варто виокремити основні корупційні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції та запропонувати заходи на їх реагування: 1) привілейоване чи завідомо упереджене ставлення до окремих працівників поліції; 2) застосування репресивних заходів впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) до викривачів фактів корупції; 3) приховування корупційної поведінки підлеглих; 4) провокування підлеглих з боку керівника на корупційні дії; 5) зговір працівників щодо здійснення корупційних дій; 6) приймання керівником або пропонування підлеглими подарунків або послуг; 7) лобіювання та просування по службі окремих співробітників [3, с. 52–53].

Стосовно заходів реагування на виявленні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції, то постає необхідним: 1) створити збірник положень про персонал з чітким описом прав і обов'язків співробітників і керівників, процедур оцінки результатів їх роботи, просування по службі, переведення на нижчу посаду або звільнення з роботи тощо; проводити регулярні тренінги для персоналу; 2) впровадити систему щоденної фіксації працівниками своєї

роботи у табелі обліку робочого часу; проводити вибіркові або щоденні перевірки; 3) переглянути положення про структурні підрозділи, а також посадові інструкції керівників на предмет закріплення в них повноважень з управління персоналом аби жоден співробітник не залишився поза контролем, за необхідності внести відповідні зміни; 4) забезпечити наявність та дієвість каналів для інформування посадовими особами про відомі їм факти правопорушень; 5) забезпечити здійснення контролю за підпорядкованим персоналом (в тому числі запровадження відео спостереження, коли це дозволено законом, чи доступу до документів, електронних ресурсів); 6) проводити навчання та підвищення кваліфікації керівників з питань управлінської діяльності; 7) запобігати перевантаженню керівників завданнями, які не дають можливості забезпечувати належний контроль за підлеглими; 8) розміщувати робоче місце керівника таким чином, аби забезпечити можливість безпосереднього контролю підлеглих (в одному кабінеті, в кабінеті поруч тощо); 9) періодично проводити ротацію кадрів з метою уникнення формування занадто близьких чи незалежних стосунків між керівником і підлеглими; 10) забезпечити посилений контроль щодо співробітників, діяльність яких пов'язана з підвищеним корупційним ризиком; 11) проводити періодичні анонімні опитування (анкетування) серед співробітників з метою вивчення рівня задоволеності роботою та загального рівня етики поведінки [3, с. 52–53].

В той же час, варто звернути на неврегульованість процедури укладання контракту про проходження служби з керівництвом. В даному випадку нерегламентовані дискреційні повноваження з процедур укладення контракту, підстав його припинення, і це створює можливості для зловживань та спричиняє ймовірність помилок з боку заявників, що може породжувати корупційні правопорушення чи правопорушення, пов'язані з корупцією, у самій установі на етапі перевірки документі. На сьогодні, дійсно необхідним є прийняття відповідних наказів МВС України «Про затвердження Типової форми контракту про проходження служби в поліції та Порядку укладання контракту про проходження служби в поліції». Це у свою чергу, сприятиме дотриманню процедури укладання контракту про проходження служби в поліції та позитивно вплине на усунення потенційних корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції.

Крім того, з метою мінімізації корупційних ризиків та забезпечення підвищення якості керівних кадрів Національної поліції на умовах демократичності, відкритості, об'єктивності та прозорості постає необхідним затвердження порядку проведення конкурсу на заміщення вакантної посади середнього та вищого складу Національної поліції України.

У зв'язку із викладеним, першочерговими заходами, необхідними для мінімізації корупційних ризиків під час проходження служби в

органах Національної поліції слід назвати [4, с. 48–49]: 1) проведення всебічного відбору кадрів, при якому не допускається прийом на роботу осіб, що мають серйозні особисті недоліки, соціальні зв'язки, які порочать їх, або факти біографії, які свідчать про наявність у них моральних дефектів; 2) забезпечення належного документування конкурсної процедури, фіксацію стадій та результатів конкурсу на спеціальних бланках або в протоколах, що одразу підписуються членами комісії; 3) встановлення процедури розкриття інформації стосовно конфлікту інтересів членами конкурсної комісії та відмови у включенні до складу членів цієї комісії; 4) попереджати претендентів на посаду щодо відповідальності за подання недостовірних відомостей про себе; 5) забезпечення перевірки достовірності наданих претендентом на посаду відомостей щодо себе з оригіналами або завіреними копіями відповідних документів, а також його відповідності кваліфікаційним вимогам (у випадку, якщо не проводиться спеціальна перевірка); 6) поширення інформації про вакантні посади та оголошені конкурси, аби забезпечити відповідність претендентів встановленим критеріям та залучення до конкурсу більшого кола осіб, що сприятиме змагальності цієї процедури; 7) запобігання залученню внутрішніх претендентів на посаду (осіб які вже працюють в органі), до будь-яких заходів з організації добору кадрів, конкурсу; 8) відображення у документації за результатами проведення конкурсу мотивів прийнятого рішення; 9) запровадження прогресивної системи матеріального та інших видів стимулювання; 10) забезпечення змішаного стилю керівництва; 11) проведення організаційних заходів, що сприяють збереженню службової таємниці.

Список використаних джерел

1. Сурай І. Кадрові служби органів державної влади в контексті модернізації законодавства України про державну службу. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 2 (25). С. 267–277.

2. Кравченко В. О. Кадрові ризики в системі управління персоналом організації. Економіка і Фінанси. 2016. № 3. С. 15–23.

3. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції / С. Вінборн, В. Сисоєв, В. Ткаченко. К.: USAID/ FINREP-II, 2015. 72 с.

4. Шатрава С.О. Мінімізація корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції. Верховенство права. 2018. № 1. С. 42–49.

Шведова Ганна Леонідівна,
доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Реформування системи забезпечення національної безпеки сьогодні стало одним із найактуальніших питань в Україні з огляду динаміки соціальних, економічних, політичних процесів, що відбуваються у світі.

Професор З. С. Варналій найнебезпечнішою інституціональною загрозою національній безпеці України вважає корупцію. Особливості корупції в Україні, на думку професора, полягають в тому, що вона не протистоїть формальній економіці, а існує в ній, слугуючи закономірним наслідком легальних статусів господарюючих суб'єктів, в тому числі об'єктів критичної інфраструктури. А корупційні відносини ґрунтуються на можливості використати будь-яке суспільне благо для тіньового обороту у власних інтересах [3, с. 60–61].

Постійний представник МВФ в Україні Й. Монглан оцінює втрати від корупції в 2% ВВП, про що він повідомив на Ukrainian Investment Forum 03.11.2017 р.

Серед причин поширеності корупції виділяють ряд кризових економічних явищ, коли в умовах спаду обсягів виробництва дедалі більше підприємств, юридичних і фізичних осіб вимушені брати кредити, дотації. За таких обставин збільшується кількість звернень до чиновників відповідних міністерств і відомств, внаслідок чого корупція стає всеосяжною. Також до причин відносять тінізацію економіки, яка підриває засади державності, функціонування державного апарату, оскільки однією з умов її наявності є поширеність підкупу працівників державних органів. Вважається, що корупція як соціальне явище існує в певних інституціональних межах, у яких економічні, правові, соціальні процеси впливають на неї, а вона чинить зворотній вплив на них [5, с. 42].

Поряд з цим передумовами високого рівня тінізації національної економіки визнаються неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності.

На думку професора І. В. Розпутенка, злочинні угрупування активно проникли у господарську діяльність стратегічно важливих підприємств, передусім у паливно-енергетичному комплексі, з метою створення комерційних структур, чинять тиск на вибір експортерів стратегічно важливої сировини, обсягів реалізації, розподіл коштів, отриманих від експорту. За допомогою корупційних схем такі угрупування розподіляють сфери впливу в цих галузях між собою [7, с. 160].

Масштаби поширення корупції залишаються найбільшою загрозою для соціально-економічного розвитку і безпеки України.

Однією з найбільш корумпованих сфер стратегічної економічної діяльності в Україні визнається містобудування. Внаслідок швидкої окупності інвестицій явище корупції у сфері містобудівної діяльності протягом останніх років набуло злочинних масштабів

Корумповані зв'язки, які тісно налагоджені в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, призводять до встановлення залежності їх від кримінальних структур, що забезпечує прийняття необхідних для цих структур рішень. Такі зв'язки становлять серйозну загрозу як національній, так і міжнародній безпеці, в тому числі безпеці об'єктів критичної інфраструктури.

Адже на сьогодні злочинні організації з корумпованими зв'язками продовжують контролювати левову частку тіньового капіталу, протиправну діяльність, пов'язану з розкраданням бюджетних коштів, відмиванням злочинних доходів. І кількість таких організацій за останні роки збільшилась в 2 рази. Науковці та практики вважають, що організована злочинність в Україні трансформувалась в значну силу зі складною системою корумпованих зв'язків. Справедливим буде висновок про те, що сучасна криміногенна ситуація в Україні – якісно новий феномен, як за масштабами злочинних виявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, об'єкти критичної інфраструктури, адже протягом останніх років відбулась трансформація організованої злочинності в нашій країні, використовуються нові технічні засоби для здійснення протиправної діяльності.

Серед пріоритетних заходів із подолання корупції виділяють активну детінізацію економіки, що передбачає: виявлення та знешкодження економічного підґрунтя організованої злочинності в найбільш прибуткових стратегічних сферах (бюджетній, податковій, зовнішньо-економічній, кредитно-банківській); налагодження ефективного механізму повернення незаконно одержаних (виведених у тінь) коштів (активів).

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Корупція як інституціональна загроза національній безпеці України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]. – Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) // [Редкол. В. В. Чернєй, В. В. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 59–63.

2. Мандебура В. О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання / В.О. Мандибура : монографія. – Київ : Парламентське видавництво, 2017. – 488 с.

3. Розпутенко І. В. Особливості корупції в Україні // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]. – Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) // [Редкол. В. В. Чернєй, В. В. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 158–161.

Шевчук Оксана Юріївна,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Воєнно-політичне керівництво більшості промислово розвинутих країн розглядають оборонно-промисловий комплекс (ОПК) як важливу складову стратегії національної безпеки та оборони країни і приділяють значну увагу захисту важливих і ефективно працюючих підприємств і організацій оборонної промисловості.

Так, згідно із Законом України «Про оборону України» підготовка держави до оборони передбачає зокрема формування та реалізацію воєнної, воєнно-економічної, військово-технічної та військово-промислової політики держави забезпечення Збройних Сил України (ЗСУ), інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів підготовленими кадрами, озброєнням, військовою та іншою технікою [1].

У свою чергу, вітчизняний ОПК не має змоги задовольнити потреби ЗСУ, інших утворених відповідно до законів військових формувань у сучасному озброєнні та військовій техніці в умовах проведення Операції Об'єднаних сил, в особливий період, а також для забезпечення обороноздатності країни у мирний час, що загрожує національній безпеці.

Розділяємо думку Ю. Б. Данильченка про те, що серед усього спектра загроз, є корупційний вплив (як прямому, так і завуальованому, що здійснюється через внутрішніх агентів) на військову безпеку держави. Системність проявів корупції у секторі оборони України свідчить про наявність особливих, навіть певною мірою специфічних чинників, які її зумовлюють. У загальному вигляді ці чинники можна віднести насамперед до впливів на армію з боку зовнішнього надмірно корумпованого середовища всієї країни [2, с. 59].

Слід зауважити, що до основних сфер, на які загальнодержавний корупційний клімат впливає найбільше, можна віднести використання коштів оборонного бюджету та наповнення його спеціального фонду, державні закупівлі, будівництво й розподіл житла, військову освіту, управління та контроль за виконанням завдань, програм і планів, призов на військову службу, кадрову політику, миротворчу діяльність тощо.

На наш погляд, серед найбільш вразливих сфер щодо впливу загальнодержавного корупційного клімату є використання коштів оборонного бюджету, а саме – державні закупівлі для потреб оборони.

Зокрема, Transparency International – авторитетна міжнародна неурядова організація, що фокусується на антикорупції та прозорості влади і бізнесу, вважає, що через корупцію щонайменше 20 мільярдів доларів втрачається в секторі оборони щороку [3].

Так, за офіційним даними Національного антикорупційного бюро України, щонайменше як на 15 підприємствах ОПК детективами зафіксовано та викрито корпійні схеми більш ніж на один мільярд гривень. Відзначається, що найчастіше мова йде про присвоєння, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а також закупівлю товарів за завищеними цінами через компанії-посередники [4].

Внаслідок таких дій, за попередніми оцінками детективі НАБУ, інтересам держави завдано шкоду на суму понад 620 млн. грн. та 3 млн. дол. США. Відповідно до розслідувань детективів, ключову роль у появі корупційних схем на підприємствах ОПК відіграють посадовці державних структур.

Водночас, крім розслідувань існуючих корупційних схем, детективи НАБУ запобігають появі нових. Зокрема, виявляючи корупційні ризики, відповідно до вимог чинного законодавства вони звертаються до посадовців для їхнього усунення. Приміром, у такий спосіб вдалося запобігти закупівлі за завищеними цінами паливно-мастильних матеріалів та постачання обмундирування неналежної якості. Загалом, завдяки цій діяльності детективів НАБУ, вдалося запобігти розкраданню понад 130 млн. грн [4].

Як бачимо, державні оборонні закупівлі – це та сфера оборонної діяльності, яка, як правило, є найбільш уразливою до корупційного ризику, причому цей ризик існує на будь-якому з етапів закупівельного циклу.

На оборонні закупівлі в світі витрачається близько 1,5 трильйонів доларів щорічно, і вони по праву вважаються джерелом великих корупційних махінацій. Військові закупівлі, ймовірно, – це та сфера, в якій недобросовісні політики та старші офіцери з легкістю можуть отримувати істотні особисті вигоди [5].

Міністерством оборони України державні закупівлі здійснюються як централізовано, так і децентралізовано. Причому централізовано здійснюється більша частина закупівель – на них припадає до 80% потреб.

На думку О. П. Голоти, ризиками централізованих закупівель є: маніпулювання з предметом закупівлі (коли вже спочатку, ще на етапі планування, визначається, що необхідно закупити і при цьому враховується не реальна потреба ЗСУ, а потреба реалізувати власні амбіції щодо збагачення); підготовка технічних вимог під конкретного учасника; наявність конфлікту інтересів; завищення ціни предмета закупівлі, у тому числі за рахунок маніпулювання додатковими угодами; завищення обсягів предмета закупівлі; маніпулювання на етапі формування лотів, тобто груп товарів для проведення тендеру; відсутність гарантійних зобов'язань щодо предмета закупівлі; недопоставка товарів (робіт / послуг); приймання продукції, яка не відповідає стандартам якості тощо.

У децентралізованих закупівлях ризики майже ті ж самі, але з'являється ще декілька додаткових, а саме: уникнення тендерних процедур; зайві витрати бюджетних коштів на децентралізовані закупівлі внаслідок закупівлі аналогічного майна в централізованому порядку.

Таким чином, розвиток корупційних ризиків в ОПК, зокрема в галузі державних закупівель, має суттєві негативні наслідки, в тому числі становить пряму загрозу життю бійців та звичайних громадян.

Відтак, з метою подолання корупції, створення умов для підвищення рівня функціонування оборонно-промислового комплексу, що дасть змогу задовольнити потреби ЗСУ, інших утворених відповідно до законів військових формувань у сучасному озброєнні та військовій техніці, а також сприятиме створенню та розвитку цілісної системи оборонно-промислового комплексу на принципах збалансованості відповідно до потреб внутрішнього та зовнішнього ринку, Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено Концепцію Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року.

Відповідно до Концепції розв'язання зазначених проблем можливе шляхом здійснення програмно-цільових комплексних заходів, що передбачають: удосконалення процедури визначення ціни на продукцію оборонного призначення з метою запобігання корупції під час здійснення процедури закупівель за державним оборонним замовленням. А подолання корупції є одним з пріоритетних напрямів діяльності Міністерства оборони України, і воно ставить собі за мету створення стійкої та ефективної системи запобігання корупції у структурних підрозділах Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ та інших органах військового управління і ЗСУ в цілому, а також в установах, організаціях, державних підприємствах та не бюджетних суб'єктах господарювання, які належать до сфери управління Міністерства оборони України.

Список використаних джерел

1. Про оборону України: закон України від 06 груд. 1991 № 1932-XII // База даних Законодавство України» / Верховна Рада України. сайт. URL: http://zakaon5.rada.gov.ua/laws/show/1932-12.

2. Данильченко Ю. Б. Корупція як загроза обороноздатності України. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції [15 квітня 2016 року, м. Харків]. Харків : ХНУВС, 2016. С. 58–61.

3. Transparency International UK, Defence spending: how to reduce corruption risks, 2014. сайт. URL: https://www.transparency.org/news/feature/defence_spending_how_to_reduce_corruption_risks.

4. Звіт Національного антикорупційного бюро України за 1-ше півріччя 2018 року // Національне антикорупційне бюро України: сайт. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_pivrichchya.pdf.

5. Протидія корупційним та іншим правопорушенням у військових формуваннях України: матеріали круглого столу (19 вересня 2017 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2017. сайт. URL: http://napu.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/VERSTKA_protudia_korupciinum.pdf.

Шмаль Людмила Миколаївна,
викладач відділу підготовки прокурорів з організації роботи в органах прокуратури Інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України

ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА МІСЦЕВОЇ ПРОКУРАТУРИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИКОНАННЯ ПІДЛЕГЛИМИ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Конвенція ООН проти корупції визначає корупцію як явище, що стоїть на заваді розвитку демократичних інститутів, етичних цінностей та справедливості, а також принципу верховенства права [1]. Одним із ключових елементів системи запобігання та протидії корупції в Україні виступає електронне декларування, що являю собою інноваційний механізм контролю майнового стану, що забезпечує доступ та перевірку даних, що підлягають внесенню до декларації.

Ключову роль у реалізації основних положень законодавства щодо запобігання та протидії корупції в Україні відіграє Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [2]. Зокрема із набранням чинності Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2017 року запроваджено нові антикорупційні механізми та посилено відповідальність за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень [3].

Правові та організаційні засади здійснення фінансового контролю визначено в низці нормативно-правових актів, зокрема Законі України «Про запобігання корупції» (Закон), Законі України «Про прокуратуру», рішеннях НАЗК, галузевих актах Генеральної прокуратури України тощо. Так, Законом на осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (у тому числі на прокурорів), покладено обов'язок декларування свого майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру.

Відповідно до ст. 18 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, затвердженого всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року, прокурор зобов'язаний своєчасно подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у порядку, передбаченому антикорупційним законодавством [4]. Слід зазначити, що згідно ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі [5].

Статтею 49 Закону зобов'язано державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права перевіряти факт подання декларацій суб'єктами декларування та повідомляти Національне агентство про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному ним порядку.

В системі органів прокуратури України повноваженнями щодо забезпечення вимог фінансового контролю наділені низка суб'єктів.

Відповідно до п.п. 6.2. п. 6 Положення «Про Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України» на відділ запобігання правопорушень в органах прокуратури покладено контроль за дотриманням працівниками регіональних і місцевих прокуратур обмежень і вимог, передбачених антикорупційним законодавством, своєчасним поданням ними декларацій про майно, доходи, витрати фінансового характеру, вивчення цих декларацій на предмет відповідності зазначеної у них інформації фактичному матеріальному стану працівників органів прокуратури [6].

Крім того, у п. 2 розділу ІІІ «Порядку організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури України» наказ Генеральної прокуратури України від 13 квітня 2017 року № 111, керівники прокуратур усіх рівнів у межах компетенції забезпечують перевірку фактів подання працівниками прокуратури декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, дотримання ними обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» [7].

В частині перевірки факту подачі декларації та інформування НАЗК працівниками яких керівник місцевої прокуратури приймає на роботу, а саме державних службовців, відповідно до частини 2 пункту 2 статті 31 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII [8], керуючись п. 1 «Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій», відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій» від 06 вересня 2016 року № 19 є його безпосереднім обов'язком [9]. Чинне адміністративне законодавство чітко встановлює адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6 «Кодекс України про адміністративні правопорушення» від 7 грудня 1984 року № 8073-X) [10].

Проаналізувавши статті Закону України «Про запобігання корупції» можна виділити наступні повноваження щодо реагування керівника місцевої прокуратури на порушення підлеглим працівником порядку подачі декларації:

1) доведення до відома підлеглого працівника про необхідність своєчасної подачі декларації протягом десяти днів з дня отримання ним повідомлення НАЗК про неподання декларації за відповідний рік та повідомлення НАЗК про такий факт неподання або несвоєчасного подання щодо осіб, яких приймає на роботу – за спеціальною формою, а щодо інших підлеглих – можна у довільній формі;

2) після виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення підлеглими працівниками зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення

та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції, керуючись пунктом 7 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції».

3) у разі складання уповноваженими органами протоколу, керуючись пунктом 5 статті 65 Кодексу України «Про запобігання корупції» вирішити питання у межах компетенції про відсторонення держслужбовця від виконання службових повноважень до закінчення розгляду справи судом після надіслання протоколу на підставі частини 1 пункту 4 статті 64 Закону України «Про прокуратуру»;

Однак, відповідно до статті 51 Закону України «Про прокуратуру» прийняття рішення про звільнення прокурора з посади після набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом наділений керівник регіональної прокуратури.

Системний аналіз норм антикорупційного законодавства, а також деяких нормативних актів та документів Генеральної прокуратури України тощо дає підстави стверджувати, що повноваження керівника місцевої прокуратури фактично зводиться до забезпечення виконання підлеглими працівниками в межах компетенції вимог фінансового контролю. Саме керівнику місцевої прокуратури важливо спрямувати підлеглих працівників до дотримання вимог із запобігання корупції, а саме вимог фінансового контролю, який повинен їх спрямовувати більше працювати над розумінням своїх обов'язків за Законом та особисто відповідати за їх виконання.

Для забезпечення дотримання вимог фінансового контролю підпорядкованими працівниками керівник місцевої прокуратури може вживати комплексних превентивних заходів:

1) проведення оперативних нарад щодо дотримання прокурорами вимог фінансового контролю, визначених Законом України «Про запобігання корупції»;

2) проведення навчань, тренінгів з залученням практичних працівників, науковців, викладачів з проблем виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» (у тому числі в частині фінансового контролю);

3) забезпечити постійний моніторинг антикорупційного законодавства для системного контролю за станом та тенденціями розвитку національного законодавства у частині забезпечення фінансового контролю.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 року, ратифікована від 18.10.2006 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

2. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

4. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів від 27.04.2017 року. URL: http://www.kdkp.gov.ua/ua/dokuments_vkp.html

5. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18.

6. Положення про Генеральну інспекцію Генеральної прокуратури України, затверджене наказом Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 року № 204. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/polstr.htm.

7. Про затвердження Порядку організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури, затверджений наказом Генеральної прокуратури України від 13.04.2017 року № 111. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0623-17.

8. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 року № 889-VIII. URL: ttp://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19.

9. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.09.2016 року № 19 «Порядок перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій». URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/poryadok.pdf.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року №8073-X. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran1839#n1839.

Шрамко Олександр Михайлович,
директор Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ЕКСПЕРТИЗА МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН І ВИРОБІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

На даний час в країні спостерігається тенденція до зростання соціального напруження, збільшується кількість правопорушень, у тому числі особливо небезпечних злочинів. Важливе місце в даному імпровізованому рейтингу займає таке явище як корупція, що включає в себе вимагання, хабарництво, шантаж і погрози, використання службового становища, тощо. Протидія та запобігання корупції в нашій державі є першочерговим завданням, оскільки це явище загрожує не лише виконанню взятих на себе Президентом, урядом, парламентом України та іншими органами влади завдань народу як єдиного джерела влади, але й виконанню Україною зобов'язань перед міжнародним співтовариством [1; 2] і взагалі існуванню демократичної правової соціальної держави як такої.

Характерною особливістю розслідування і розкриття злочинів та правопорушень пов'язаних з корупцією, є складність у доведенні через їх неочевидність, часто відсутність надійної доказової бази, оскільки предметом досліджень можуть бути такі ресурси, як: – капітал; – влада; – інформація; – товари; – виконання робіт; – надання послуг; – лояльність.

Одержання неправомірної вигоди – один з тяжких корупційних злочинів, який складно довести слідчим шляхом. У державних спеціалізованих установах з кожним роком зростає кількість виконаних судових експертиз, пов'язаних із розслідуванням злочинів щодо одержання неправомірної вигоди [3; 4]. Правильна взаємодія та координація роботи між правоохоронними органами та судово-експертними підрозділами є надійною запорукою у розкритті таких незаконних дій.

Зважаючи на важливу роль, яку відіграє судово-експертна діяльність [5], зокрема судова експертиза матеріалів, речовин та виробів, для судочинства, питання її ефективної організації та створення умов для розвитку на сьогодні є вкрай актуальними. Здійснюється інтеграція експертних ресурсів, обмін досвідом роботи, врахування сучасних досягнень науки і техніки, позбавлення дублювання науково-методичного забезпечення, розподіл завдань між судово-експертними установами, створення профільних експертних напрямків [6].

Зараз до даного напрямку експертизи пред'являються якісно нові вимоги. Це, насамперед, розв'язання нетрадиційних експертних завдань. Саме тому, використання новітніх науково-технічних розробок, впровадження сучасних науково-обґрунтованих методик дослідження дають можливість успішно виявляти, фіксувати, вилучати та досліджувати найрізноманітніші макро- та мікрооб'єкти і отримувати в результаті цього таку інформацію, що раніше була абсолютно недоступна [6]. Ще одним із досягнень судово-експертної діяльності є скорочення термінів проведення експертиз при підвищенні їх якості з використанням найсучаснішого обладнання (хроматографічні та спектрометричні методи), забезпечення їх об'єктивності й доказової цінності в отриманих експертних висновках.

Розслідування корупційних злочинів і правопорушень, пов'язаних з ними не обходяться без застосування криміналістичної техніки та спеціальних засобів і хімічних речовин. Ефективність їх використання великою мірою залежить від правильного вилучення слідів.

Засоби, що використовуються для розслідування злочинів, повинні відповідати ряду специфічних вимог. Найбільшого поширення для застосування знайшли продукти хімічної, нафтохімічної і фармацевтичної промисловості, які отримали назву спеціальних хімічних речовин (далі СХР). Дані речовини повинні бути хімічно інертними, не володіти токсичними властивостями, що можуть завдати

шкоди здоров'ю людей, не чинити негативного впливу на навколишнє середовище, предмети злочинного посягання, інші матеріальні цінності та документи. Також, ці речовини повинні бути стійкими до впливу навколишнього середовища, погано змиватися миючими засобами, не витиратися при механічному впливі. При позначенні предметів, колір СХР має бути яскравим і добре помітним оточуючим або, навпаки, непомітним на поверхні предмета злочинного посягання (гроші, документи і т.д.). Криміналістичне дослідження СХР повинно бути доступне простим хімічним методам. В даний час арсенал СХР поповнився речовинами з новими високоефективними властивостями, розширилася сфера їх застосування. Оперативні підрозділи взяли на озброєння методи, що дозволяють надійно встановлювати такі властивості речовин, як колірні і люмінесцентні характеристики, елементний і молекулярний склад, рівень радіоактивності, структурні та фазові особливості [7].

Правильне застосування СХР дозволяє зафіксовувати як злочинні дії, так і створювати умови, що сприяють підтвердженню фактів здійснення таких правопорушень або причетності до них певних осіб. Таким чином, використання СХР повинне розглядатися як один із різновидів слідчих (розшукових) заходів, які передбачені КПК України [6]. Ефективність такої роботи залежить від правильного вибору виду СХР, правильного його застосування, а також правильного вилучення. Непрофесійні дії можуть звести нанівець роботу з документування злочинних правопорушень.

Слід зазначити, що можливості використання СХР при розкритті та розслідуванні корупційних злочинів повністю не вичерпані. Дослідниками та практичними працівниками ведеться пошук нових композицій СХР, що володіють кращими адгезивними, фарбувальними властивостями; розробляються більш сучасні методики криміналістичного дослідження, спрямовані на отримання достовірної інформації при мікрокількостях СХР.

При оформленні процесуальних документів, пов'язаних із застосуванням спеціальних хімічних засобів, слід мати на увазі деякі особливості в їх складанні, викликані необхідністю запобігти розголошенню найменувань та методики використання цих речовин і передбачити можливість використання їх в якості доказів.

На сьогоднішній день, судово-експертна діяльність з експертного дослідження матеріалів, речовин та виробів під час розслідування корупційних правопорушень відповідає загальносвітовим міжнародним стандартам у галузі судової експертизи [8]. Постійно акредитовуються нові напрямки в експертних установах за чинним міжнародним стандартом (ISO/IEC 17025:2006 Загальні вимоги компетентності випробувальних і калібрувальних лабораторій).

Все перераховане дозволяє констатувати, що необхідно забезпечити більш тісний зв'язок експертних установ з правоохоронною системою, - основним замовником судових експертиз, а також зворотній зв'язок. Також, основними критеріями ефективності оперативно-розшукової протидії корупції є незалежність уповноважених на це підрозділів, їх спеціалізація, належна професійна підготовка й відповідні ресурси.

Список використаних джерел

1. Статут групи держав у боротьбі з корупцією (GRECO) Ради Європи від 05.05.1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/ cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_144.
2. Шестопалова Л. М. Відмежування корупційних правопорушень від правопорушень, пов'язаних із корупцією / Л. М. Шестопалова // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 5. – С. 193–197. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Pgip_2017_5_44.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 49. – Ст. 2056. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/1700-18.
5. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 3 листоп. 2015 р. №1343. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/z1390-15.
6. Парфило О.А. Актуальні питання організації судово-експертної діяльності в Україні / О.А. Парфило // матеріали міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю створення Харківського НДІСЕ ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса, 2013. – С. 191.
7. Васильєв С.М. Вимоги щодо відбору та вилучення зразків СХР при проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, пов'язаних з їх використанням / С.М. Васильєв, Г.В. Лінючев, О.В. Россошанський // Збірник «Наукові статті працівників експертної служби» ДНДЕКЦ МВС. Випуск 4, Київ 2006.
8. ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій (ISO/IEC 17025:2006, IDT).

Юсупов Володимир Васильович,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

АНТИКОРУПЦІЙНІ ЕКСПЕРТИЗИ: ЗАКОНОДАВЧИЙ ПІДХІД І ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Антикорупційна експертиза законодавчо закріплена у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014, у якій вона тлумачиться як діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Нині порядок проведення антикорупційної експертизи регламентовано наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи», рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.07.2016 № 1 «Порядок проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів Національним агентством з питань запобігання корупції», а також наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5, який затвердив Методологію проведення антикорупційної експертизи. Вона складається з певних етапів: перший – загальна оцінка проекту акта; другий – антикорупційна оцінка положень проекту акта; третій – підготовка висновку та розроблення рекомендацій щодо усунення корупціогенних чинників. Передбачено, що висновок оформлюється за встановленою формою.

Законом визначаються об'єкти антикорупційної експертизи: проекти законів України, проекти актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади. Встановлюється обов'язок нормоутворюючих органів враховувати результати антикорупційної експертизи під час прийняття рішення щодо видання відповідного нормативно-правового акта.

Крім спеціально уповноваженого органу з питань антикорупційної політики, за ініціативою фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб за їх рахунок може проводитися громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів.

Обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією, та Національним агентством з питань запобігання корупції.

Закон передбачає обов'язкове оприлюднення результатів антикорупційної експертизи, оформлених висновками, у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень. Зокрема, у 2017 р. Національне агентство з питань запобігання корупції на основі здійснення моніторингу законопроектів

та їх аналізу щодо наявності корупційних ризиків опрацювало 42 законопроекти та схвалило 34 висновки [1].

Отже, за своєю сутністю антикорупційна експертиза є юридичним аналізом положень проекту нормативного документа, на підставі якого фахівці готують висновок, що обов'язково враховується при прийнятті рішення про схвалення (видання) цього акта, або відмову у цьому.

В окремих криміналістичних джерелах до класу антикорупційних експертиз включено різні види судових експертиз, які спрямовані на виявлення за їх допомогою корупційних фактів й обставин, зокрема судово-економічні, товарознавчі експертизи, криміналістичні експертизи документів, лінгвістичні, які призначають під час розслідування різних службових злочинів та інших злочинів у сфері економіки [2]. На наш погляд, зазначені експертні дослідження – це судові експертизи, які проводять у кримінальних провадженнях про корупційні злочини, що не є підставою вважати їх антикорупційними. Ці експертизи призначають й у низці інших випадків розслідування «некорупційних» злочинів, насамперед – в економічній сфері.

Водночас наразі потребують детального дослідження питання використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Законодавець увів у Кримінальний кодекс України поняття «корупційні злочини», передбачивши віднесення до них злочинів, зазначених у ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочинів, передбачених ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 Кодексу (примітка до ст. 45). Відповідно до своїх завдань, криміналістика має розробити методику розслідування корупційних злочинів, надавши суб'єктам правозастосовної діяльності ефективний інструментарій протидії небезпечному соціально негативному явищу, яким є корупція. У методиці розслідування корупційних злочинів суттєве місце належить використанню спеціальних знань, розкриттю їх форм, суб'єктів (серед яких специфікою діяльності різняться детективи Національного антикорупційного бюро України), запропонуванню криміналістичних рекомендацій щодо участі спеціалістів під час слідчих (розшукових) дій та ін. У методичних рекомендаціях можливе поєднання різних видів судових експертиз у комплексній групі – антикорупційні експертизи, які б призначалися відповідно до криміналістичної класифікації корупційних злочинів (їх видів) та алгоритмів їх розслідування.

Не претендуючи на введення у нормативно-правову базу України терміну «антикорупційні експертизи» відносно корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, вважаємо доцільним його розроблення з передбаченням рекомендацій призначення і проведення під час розслідування слідчими злочинів, передбачених ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочинів, передбачених статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 КК України.

Список використаних джерел

1. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2017 рік. URL: https://nazk.gov.ua/zvity.
2. Клименко Н. І. Щодо корупції і антикорупційних судових експертиз. Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: зб. мат. конф. (м. Київ, 20 квіт. 2017 р.) / [редкол. : Кобилянський О. Л., Свобода Є. Ю.]. Київ: Навч.-наук. ін-т № 2 Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 151–156.

Яременко Сергій Петрович,
начальник відділу запобігання корупції Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України

СТАНДАРТИ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ

У даній статті розкриваються деякі проблемні питання щодо становлення такого важливого поняття як етична поведінка на державній службі.

У широкому значенні під етикою поведінки ми розуміємо сукупність вчинків та дій людей, які відповідають тим нормам моралі, свідомості чи порядку, що склались у суспільстві або до яких воно прямує.

Ми будемо вести мову про етичні стандарти поведінки для державних службовців.

Дещо з історії. Вперше для сучасної української державної служби спроба запровадити стандарти етичної поведінки держслужбовців була у 1993 році, у прийнятому Законі України «Про державну службу» [1]. Так, статтею 5 цього Закону для поведінки державних службовців встановлювалися відповідні правила та заборони.

Крім того, статтею 14 цього ж Закону передбачено дисциплінарну відповідальність державного службовця, зокрема, за вчинок, що порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, у якому він працює. Проте суттєвого значення у формуванні етичних регуляторів антикорупційної спрямованості ці норми не мали, оскільки вони були надто загальними.

Через сім років у розвиток статті 5 Закону України «Про державну службу» 1993 р. з метою створення умов для підвищення авторитету державної служби та інформування громадян про поведінку, яку вони мають очікувати від державних службовців, наказом від 23.10.2000 № 58 (зареєстр. в Мін'юсті 07.11.2000 за № 783/5004) Головного управління державної служби України як центрального органу виконавчої влади, що здійснює заходи із формування та проведення державної політики у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, затверджено першу редакцію Загальних правил поведінки державних службовців (далі – Загальні правила), які є узагальненням стандартів

поведінки та доброчесності державних службовців [2]. У документі, зокрема, зазначалося, що при прийнятті на державну службу державний службовець знайомиться з цими правилами, про що робиться письмове засвідчення в його особовій справі.

Перша редакція Загальних правил складалася із вступу та п'яти основних розділів:

межі застосування, де зазначалося, що ці правила поширюються на усіх державних службовців;

загальні положення, у яких мова йшла про принципи, на яких ґрунтується державна служба України;

загальні обов'язки, які, зокрема, визначали коло зобов'язань державних службовців, обов'язкових дій при виконання своїх службових повноважень;

конфлікт інтересів та недопущення проявів корупції. Цьому розділу слід приділити більше уваги. Адже Загальні правила – це перший нормативний акт, у якому згадується та дається визначення такому наразі вже відомому поняттю «конфлікт інтересів». Тоді конфлікт інтересів визначалося як таке, що випливає із ситуації, коли державний службовець має приватний інтерес, тобто переваги для нього або його родини, близьких родичів, друзів чи осіб та організацій, з якими він має або мав спільні ділові чи політичні інтереси, що впливає або може впливати на неупереджене та об'єктивне виконання службових обов'язків.

Загальні правила у цьому розділі зобов'язували державного службовця на вимогу заявляти про наявність чи відсутність у нього конфлікту інтересів. Будь-який з таких конфліктів має бути вирішений до прийняття на державну службу чи призначення на нову посаду.

Відповідальність за недотримання Загальних правил. Так, порушення цих правил державними службовцями є підставою для застосування до них дисциплінарних стягнень, передбачених Кодексом законів про працю України, Законом України «Про державну службу», а також Законом України «Про боротьбу з корупцією» [3], – посилання на який згодом було доповнено.

Проблема етики та моралі в державному управлінні для незалежної України на той час була новою і вже тоді розглядалася як одна із превентивних антикорупційних складових для публічної служби, оскільки відносини громадян з представниками влади є одним із найгостріших питань сучасного життя. Подібні виклики стали однією з причин звернутися Україні у 2006 році до Уряду США з проханням надати технічну допомогу в питанні боротьби з корупцією. Порогова програма «Виклики тисячоліття», що фінансувалася конгресом США, з метою належної реалізації Угоди, укладеної між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про стратегічне завдання з виконання програми зниження рівня корупції у державному секторі, погодилася надати таку допомогу [4].

Проект, котрий реалізувався в Україні протягом 2006–2009 років, складався з п'яти компонентів, кожний з яких був спрямований на зниження рівня корупції в різних секторах громадського та соціального життя.

Зокрема, третій компонент був спрямований на зниження рівня корупції серед публічних службовців. Відповідальність за його впровадження тоді взяв на себе Департамент юстиції США. В Україні працювала група співробітників цього Департаменту – федеральні прокурори.

Українською державою було поставлено завдання зазначеному проекту, зокрема, розробити кодекс професійної етики публічних службовців. Законопроект щодо професійної етики публічних службовців у 2008 році був розроблений не один. При чому законопроекти розроблялися як самими державними органами, зокрема, Головдержслужбою (наразі – Нацдержслужба) разом із Мін'юстом, так і робочими групами, до складу яких входили і представники Порогової програми «Виклики тисячоліття».

Заслуговує на увагу розроблений Головдержслужбою законопроект «Про доброчесну поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування» (реєстр. № 2362, VI скликання) [5], який передбачав встановити загальні вимоги до поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування, яких вони повинні дотримуватися під час виконання своїх посадових обов'язків, і згідно з якими громадськість оцінює їх діяльність як доброчесну, неупереджену та ефективну. Зазначений законопроект 20.03.2009 розглядався на Верховній Раді України щодо прийняття за основу, але спроба закріпити правила етичної поведінки публічних службовців законодавчим актом була марною.

Водночас у цей період продовжують діяти Загальні правила (перша редакція), які залишаються для державних службовців єдиним нормативним актом з питань етичної поведінки і, зрозуміло, не повною мірою відповідають вимогам міжнародних договорів, рекомендаціям міжнародних інституцій, зобов'язанням України з антикорупційних питань перед іноземними партнерами.

У 2010 році наказом Головдержслужби від 04.08.2010 № 214 (зареєстр. в Мін'юсті 11.11.2010 за № 1089/18384) затверджується так би мовити друга редакція Загальних правил, яка має чотири розділи: I. Загальні положення; II. Загальні обов'язки державних службовців; III. Врегулювання конфлікту інтересів та IV. Запобігання проявам корупції [6].

Родзинкою цієї редакції Загальних правил стає розділ, де визначено норми щодо врегулювання конфлікту інтересів. На відміну від Загальних правил 2000 року цей розділ мав 10 пунктів, частина з яких найшла відображення у розділі V. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) [7].

У 2012 році український політикум зробив другу спробу, яка була вдалою, прийняти як законодавчий акт етичний кодекс публічних службовців. Так, 17 травня 2012 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про правила етичної поведінки» [8], який визначав керівні норми поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час виконання ними службових повноважень та порядок притягнення їх до відповідальності за порушення таких норм. Закон містив досить декларативні норми.

Як самостійний нормативно-правовий акт зазначений Закон проіснував недовго, близько трьох років, і у зв'язку із набранням чинності Законом України «Про запобігання корупції» втратив чинність 26 квітня 2015 року. Основні його норми увійшли до цього Закону як окремий розділ – розділ VI. Правила етичної поведінки.

Сучасний стан. На виконання вимог статті 37 Закону Нацдержслужбою своїм наказом від 05.08.2016 № 158 (зареєстр. в Мін'юсті 31.08.2016 за № за № 1203/29333) затверджено останню – третю редакцію Загальних правил – Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, які є узагальненням стандартів етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх посадових обов'язків [9].

У порівнянні з попередніми редакціями остання редакція містить як старі норми, так і ряд новел, і складається із шести розділів:

I. Загальні положення. Як і в першій редакції, встановлено, що при прийнятті на державну службу або на службу в органи місцевого самоврядування особа ознайомлюється з цими Загальними правилами. Відмітка про таке ознайомлення додається до особової справи державного службовця чи посадової особи місцевого самоврядування.

II. Загальні обов'язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування. У цьому розділі, зокрема, зазначається, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування при виконанні посадових обов'язків повинні діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У цій редакції конфлікту інтересів приділено лише один абзац такого змісту: «Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування повинні запобігати виникненню конфліктів у стосунках з громадянами, керівниками, колегами та підлеглими.». На думку авторів статті, це пояснюється скоріш усього тим, що цьому питанню у Законі передбачено цілий розділ.

Не можна не привернути увагу до норм, якими зобов'язують державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування шанувати народні звичаї і національні традиції, а також носити одяг

офіційно-ділового стилю та який відповідає загальноприйнятим вимогам пристойності.

III. Використання службового становища. Цей розділ є новим. Одним словом можна сказати, що державному службовцю чи посадовій особі місцевого самоврядування не можна займатися на службі корупцією.

IV. Використання ресурсів держави та територіальної громади. Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування, йдеться у Загальних правилах, мають право використовувати ресурси держави чи територіальної громади тільки в межах посадових обов'язків та доручень керівників, наданих на підставі та у межах повноважень, передбачених законами України.

Акцентується, що робочий час державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування має використовуватись для виконання своїх посадових обов'язків.

V. Використання інформації. Цей розділ містить норми, пов'язані із заборонами та обмеженнями при опрацюванні у відповідності до законодавства персональних даних фізичних осіб, конфіденційної та іншої інформації з обмеженим доступом.

VI. Обмін інформацією. У цьому розділі, зазначаються правила, яких державний службовець та посадова особа місцевого самоврядування при спілкуванні під час виконання посадових обов'язків має дотримуватися. Зокрема:

1) надавати інформацію із зазначенням даних, що її підтверджують;

2) своєчасно надавати відповідно до законодавства іншим державним службовцям та посадовим особам місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання ними посадових обов'язків;

3) викладати інформаційні матеріали та повідомлення чітко, лаконічно та послідовно для однозначного їх сприйняття.

Крім того, дотримуватися встановленого протоколу у відносинах з представниками органів влади іноземних держав, міжнародних організацій, іноземних установ.

Щодо відповідальності. За порушення вимог, встановлених Загальними правилами, передбачено дисциплінарну відповідальність. Проте, вид відповідальності Загальними правилами не визначено.

Для більш детального з'ясування цього питання доцільно звернутися до Закону України «Про державну службу» 2015 року [10]. Серед основних обов'язків державного службовця, встановлених статтею 8 цього Закону, є, зокрема, вимога дотримуватися правил етичної поведінки.

У статті 65 згаданого Закону чітко встановлено, що порушення правил етичної поведінки державних службовців є дисциплінарним проступком у вигляді попередження про неповну службову відповідність (частина третя статті 66).

Замість резюме. Україною за 27 років незалежності пройдено немалий шлях у напрямку виробленні своїх підходів до етичної

поведінки публічних службовців. Ми визначили моральні стандарти поведінки публічних службовців, встановили алгоритми їх поведінки. Залишається за малим – неухильно їх виконувати.

Маємо надію, що викладена у статті інформація певною мірою стане поштовхом подивитися на встановлені у сучасному українському законодавстві норми етичної поведінки під іншим кутом зору.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723-XII // [Електронний ресурс]. – 1993. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

2. Наказ Головного управління державної служби України «Про затвердження загальних правил поведінки державного службовця» від 23 жовтня 2000 року № 58 // [Електронний ресурс]. – 2000. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

3. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05 жовтня 1995 року № 356/95-ВРІ // [Електронний ресурс]. – 1995. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2006 року № 593-р «Про підписання Угоди між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про стратегічне завдання з виконання програми зниження рівня корупції у державному секторі» // [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

5. Проект Закону України «Про доброчесну поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування» від 10 квітня 2008 року № 2362 // [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

6. Наказ Головного управління державної служби України від 04 серпня 2010 року № 214 «Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця» // [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

7. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

8. Закон України «Про правила етичної поведінки» від 17 травня 2012 року № 4722-VI // [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

9. Наказ Національного агентства України з питань державної служби України «Про затвердження Загальних правил поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» від 05 серпня 2016 року № 158 // [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

10. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII // [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.

Безкоровайний Богдан Вікторович,
аспірант Національної академії прокуратури України

КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗА УЯВНИМ ОБРАЗОМ ПІД ЧАС ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

На сьогоднішній день в юриспруденції використовується значний категорійно-понятійний апарат. Однак, багатьом термінам властива багатозначність, тобто наявність багатьох дефініцій, що породжує розходження у їх розумінні та використанні. Навіть у межах одного нормативно-правового акту зустрічаються одні і ті ж категорії, які позначаються різними термінами. Проте слід пам'ятати, що впорядкування термінології, її систематизація та уніфікація є одним із важливих завдань теорії права загалом і криміналістики зокрема.

Враховуючи багаторічний досвід слідчої діяльності щодо ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання виникає потреба в удосконаленні правових та тактичних основ об'єктів, що пред'являються для впізнання.

Проведене нами дослідження дає підстави констатувати той факт, що можливості слідчого під час пред'явлення для впізнання на практиці тлумачаться значно ширше, ніж це передбачено КПК України. Так, працівники правоохоронних органів вважають допустимим пред'явлення для впізнання низки об'єктів, що не передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством. Провівши аналіз наукової літератури, можемо стверджувати, що низка вчених, у своїх рекомендаціях виходить за межі нормативно-правового переліку об'єктів, що можуть бути пред'явлені для впізнання: особи, речі, труп. Окремими вченими цей перелік значно розширюється, зокрема, у посібниках для слідчих або підручниках з криміналістики можна зустріти вказівки авторів на те, що об'єктами пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами можуть бути: 1) особи, трупи, частини трупів, предмети, документи, тварини, ділянки місцевості, приміщення, будови; 2) особи, предмети, тварини, трупи, частини трупів, приміщення, ділянки місцевості; 3) особи, тварини, птахи, трупи людей, а також тварин, речі.

Аналізуючи практику пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами, окремі вчені підтримують означену вище неправомірність діянь слідчого, намагаючись надати їм наукове обґрунтування, всупереч приписам закону.

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість пред'явлення для впізнання лише трьох груп об'єктів: особи, речі, трупа (ст. ст. 228–230 КПК України). Інших ж видів об'єктів

законодавець не передбачив. З цих причин, власне розширене тлумачення цих норм права є підставою для порушення вимог закону слідчим, прокурором, з врахування усіх негативних наслідків, що можуть настати у майбутньому. Це може бути визнання зібраних під час пред'явлення для впізнання доказів недопустимими. Разом з тим, впізнання за уявними образами на процесуальній основі таких об'єктів як тварини, окремі ділянки місцевості, будівлі, приміщення та інших вбачаємо можливим. Однак не в межах такої слідчої (розшукової) дії як пред'явлення для впізнання, а під час слідчого експерименту або в умовах непроцесуального впізнання і ідентифікації за уявними образами.

Вагому підставу для розширеного тлумачення вченими об'єктів, що підлягають пред'явленню для впізнання, що суперечить чинному кримінальному процесуальному законодавству, вбачаємо у вимогах слідчої практики. Ці вимоги полягають у необхідності пред'явлення для впізнання більш широкого кола об'єктів, що можливо ідентифікувати за уявними образами, ніж ті, що передбачені ст. ст. 228-230 КПК України.

Разом з тим, у кримінальному процесуальному законі не чітко вказані поняття об'єктів, що підлягають пред'явленню для впізнання. Так, наприклад, ст. 230 КПК України передбачає пред'явлення трупа для впізнання. При цьому, законодавець не дає роз'яснення щодо того, які саме трупи можуть бути пред'явленні для впізнання: осіб, тварин, птахів чи інших біологічних організмів. Причому, ст. 229 КПК України також не передбачено чіткого переліку речей, що можуть бути пред'явленні для впізнання. Оскільки поняття трупа відноситься до категорії загальних понять, тобто до невизначеної кількості елементів, то необхідно вдосконалити положення, додавши вказівку про можливість пред'явлення конкретних трупів до впізнання (особи, тварини чи інших біологічних об'єктів). Хоча можливо й стверджувати, що оскільки законодавець у ст. 230 КПК України під час проведення пред'явлення трупа для впізнання відсилає до ч.ч. 1, 8 ст. 228 КПК України, то допускається законодавцем лише пред'явлення трупа особи для впізнання. Однак, якщо ж законодавець мав на увазі саме цю позицію, то, на наш погляд, доречною є необхідність прямої вказівки про це у законі.

У зв'язку з цим, враховуючи вимоги слідчої практики, як один з основних напрямів вдосконалення правових та тактичних основ ідентифікації за уявними образами під час пред'явлення для впізнання, ч. 1 ст. 230 КПК України слід доповнити наступним текстом: «Для впізнання пред'являтися можуть трупи осіб, тварин та інших біологічних об'єктів, що мають ідентифікуючі ознаки».

Особа, річ, труп – це безпосередні об'єкти ідентифікації під час пред'явлення для впізнання. Поряд з процесуальними приписами існує і криміналістична опосередкована ідентифікація об'єкта за уявними образами. Особливість ідентифікації об'єкта за уявними образами виявляється не за допомогою безпосереднього сприйняття ознак

об'єкта, що пред'являється, а за допомогою безпосереднього сприйняття різних відображень об'єкта. При цьому, означені відображення на момент ідентифікації або відсутні у розпорядженні слідства, або не можуть бути пред'явлення через тактичні особливості ходу проведення кримінального провадження. Такі замінники оригіналу об'єкту, що підлягає впізнанню (фотографії, відеоматеріали) слід виділити в окрему групу об'єктів ідентифікації за уявними образами, що може бути проведена як в процесуальній так і в непроцесуальній формах. Під час пред'явлення для впізнання п.п. 6, 7 ст. 228 КПК України передбачена можливість пред'явлення лише особи для впізнання по фотознімках та відеоматеріалах. Пред'явлення речей або трупа по фотознімках чи відеоматеріалах не передбачено, однак у слідчій практиці є потреба у такому пред'явленні. Так, наприклад, у слідчій практиці доволі часто виникає необхідність пред'явлення трупа для впізнання за фотознімком, коли на момент пред'явлення трупа для впізнання сам труп не зберігся і особа потерпілого не була встановлена, однак є збережені фотознімки трупа з місця події у кримінальному провадженні. Враховуючи потреби слідчої практики вбачаємо наявність необхідності у вдосконаленні норми щодо пред'явлення трупа для впізнання шляхом доповнення її можливістю здійснення пред'явлення трупа для впізнання, у разі необхідності, по фотознімку.

Важливе значення під час наукового дослідження проблематики удосконалення правових та тактичних основ ідентифікації за уявними образами під час пред'явлення для впізнання слід віднести наступне: пред'явлення для впізнання має науково обґрунтовану класифікацію суб'єктів впізнання, що створює основу для успішного і ефективного вирішення поставлених пізнавальних та реконструкційних задач.

Окреслено, що ідентифікація особи за уявним образом під час проведення впізнання, відповідно до ст. 228 КПК України може здійснюватися за ознаками зовнішнього вигляду та іншими прикметами. Тож, поняття «інші прикмети» у теорії криміналістичної ідентифікації слід розуміти як можливість ідентифікації особи за ознаками запаху, дотику, смаку та ін. Однак, виходячи зі змісту положень ст. 228 КПК України, в якій йдеться про процедуру проведення впізнання, законодавець передбачає можливість впізнання лише за прикметами, які особа візуально спостерігала. З цих причин, слід констатувати, що ідентифікація особи за ознаками запаху, смаку, дотику не передбачені чинним кримінальним процесуальним законодавством. Як наслідок, результати такої ідентифікації за уявними образами під час пред'явлення для впізнання не матимуть доказового значення. Тому нами запропоновано внести зміни у ч. 9 т. 228 КПК України і викласти її у такій редакції: «За правилами цієї статті може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за ознаками запаху, смаку, дотику, голосом або ходою, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання».

Білоус Олег Дмитрович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОВАЖНІСТЬ ПРИЧИН НЕПРИБУТТЯ НА ВИКЛИК ТА ЇХ ОЦІНКА СЛІДЧИМ, ПРОКУРОРОМ, СЛІДЧИМ СУДДЕЮ

Для слідчого, прокурора встановлення факту правопорушення вимагає виявлення в діях (бездіяльності) зобов'язаної до прибуття на виклик особи елементів складу кримінального процесуального порушення. В першу чергу це означає, що треба з'ясувати - чи мало місце умисне (або необережне) ухилення учасника процесу від явки за викликом, чи мала місце відмова учасника процесу від виконання покладених на нього законом обов'язків. Ухилення учасників процесу від явки за викликом органів розслідування і суду для виконання своїх процесуальних обов'язків може бути визнано правопорушенням тільки в разі, відсутності поважних причин неявки [1, с. 110].

Законодавче закріплення переліку поважних причин неприбуття особи на виклик – це новела КПК України 2012 р. [2, с. 308]. Перелік таких причин наведений у ст. 138 КПК. А саме: 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання; 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик; 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливлюють з'явлення особи на виклик [3].

Л.Д. Удалова та О.Ю. Хабло слушно вказують на те, що законодавець вказав ті обставини, які найбільш часто зустрічаються на практиці. Проте, цей перелік поважних причин неприбуття особи на виклик не є вичерпним [4, с. 196]. А тому в кожному конкретному випадку з'ясування підстав для застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження слідчий суддя має оцінити ситуацію неприбуття на виклик, та визначитися із поважністю причин неприбуття.

Найбільш поширеною поважною причиною неприбуття на виклик є наявність у особи тяжкої хвороби або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад (п. 5 ч. 1 ст. 138 КПК України). Необхідно детально дослідити зміст поняття «тяжка хвороба» та питання, за яких умов хвороба є поважною причиною неприбуття особи на виклик у кримінальному провадженні. Адже неправильне розуміння зазначеної

обставини в якості законної причини неприбуття особи на виклик може привести до дезорієнтації як уповноважених, так і викликаних осіб.

Зауважимо, що поняття «тяжка хвороба» не є новим для вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Водночас, незважаючи на оперування законодавцем цим терміном, його визначення КПК не дає. Відсутнє трактування цього поняття й у спеціальній медичній літературі [5] та нормативно-правових актах Міністерства охорони здоров'я України. Нова медична енциклопедія містить визначення лише терміну «хвороба», як порушення життєдіяльності організму, взаємозв'язку його з навколишнім середовищем, що зазвичай призводить до тимчасового або постійного зниження або втрати працездатності [5].

Не містить Закон й переліку таких захворювань, він лише вказує, що воно повинно бути тяжким. Відповідно до п. 1.1. Узагальнення судової практики ВССУ з вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями від 03.06.2016 року, «поняття «тяжка хвороба» є оціночною ознакою, що не визначена у статтях КПК та нормативно-правових актах Міністерства охорони здоров'я України» [6]. Водночас у вказаному Узагальненні зазначається, що тяжка хвороба – це фізичний стан особи, в якому вона перебуває тривалий час, внаслідок чого виникає імовірність того, що на час судового розгляду кримінального провадження вона може бути неспроможною брати участь у судовому засіданні [6]. Виникає логічне запитання: чому визнавати хворобу тяжкою має слідчий суддя, суддя, який розглядає справу, а не лікар, який має відповідний фах та знання у галузі медицини.

Отже, поняття «тяжка хвороба» у кримінальному процесуальному праві слід розглядати як оцінне, тобто таким, зміст якого не містить чітко визначеної, завершеної системи ознак, що зумовлює здійснення його конкретизації в кожному окремому індивідуально визначеному випадку за розсудом правозастосовника [7, с. 17]. Під час досудового розслідування фактично слідчий суддя має з'ясувати наявність хвороби і у разі, якщо її буде оцінено як тяжку, матиме підстави для відмови у задоволенні клопотання про застосування приводу, грошового стягнення, а в окремих випадках – і запобіжного заходу. Тож, логічно стверджувати, що не кожна хвороба є тяжкою.

Таким чином, в окремих випадках, наявну у особи хворобу безвідносно від її тяжкості слід трактувати як фізичну неможливість брати участь у певній процесуальній дії (важкий хворобливий стан, травма тощо). Наявність тяжкого захворювання, важкість хворобливого стану та діагноз повинні бути засвідчені лікарем, який здійснює лікування чи огляд особи, або комісією лікарів, який (які) працює в медичній установі (термінова операція, серцевий напад, гіпертонічний криз тощо), який (які) визначає ступінь тяжкості та підтверджує це відповідною довідкою або висновком та робить відповідний запис у медичній документації.

У таких випадках, насамперед з тактичної точки зору, слідчому, прокурору доцільно самостійно переконатись у неможливості особи брати участь у здійсненні процесуальної дії, при цьому, тісно співпрацюючи з лікарем, який може об'єктивно оцінити стан особи з позиції медицини. Такі рекомендації тактичного та стратегічного характеру стосуються, насамперед, підозрюваного, у випадку невиконання ним обов'язків, визначених ст. ст. 133, 134 КПК України.

На нашу думку, визначення хвороби як тяжкої цілком залежить від того, чи перешкоджає вона з'явленню особи на виклик до уповноваженої особи. Навіть якщо певну хворобу оцінити як тяжку, однак яка дозволяє проведення процесуальних дій за участю особи, вона не є поважною причиною неприбуття на виклик. Проте, якщо хвороба об'єктивно унеможливлює участь особи у процесуальній дії, то її автоматично слід визнавати тяжкою. З цього приводу В.В. Заборовський задається логічним питанням: чи потрібно хворобу визнавати тяжкою, якщо достатньо лише визначити, що хвороба перешкоджає участі особи у проведенні процесуальної дії (наприклад, діагностована лікарем гостра респіраторна вірусна інфекція із призначенням ліжкового режиму на одну-дві доби) [78, с. 340]?

Звичайно, у таких ситуаціях є й інша «сторона медалі» - можливість зловживання своїми професійними обов'язками лікарем. Вирішення цієї проблеми лежить, насамперед, у площині дієвості положень нормативно-правових документів, які регламентують діяльність відповідних фахівців у галузі медицини та притягнення їх до суворої відповідальності (аж до кримінальної) у разі виявлення суттєвих порушень ними своїх професійних обов'язків. Якщо ж говорити про процесуальну складову, то у разі виникнення сумнівів щодо сумлінності зазначених осіб, слідчий, прокурор наділені повноваженнями клопотати перед судом про застосування до особи приводу, або грошового стягнення, а щодо лікаря - ініціювати питання про притягнення до відповідальності.

Викладене дає підстави стверджувати, що слово «тяжка», використане в п. 1 ч. 1 ст. 138 КПК України, не має жодного смислового навантаження, не є терміном, визначеним у законодавстві України, а його тлумачення викликає наукові дискусії та неоднозначне трактування на практиці.

Доходимо висновку, що під час вирішення питання щодо з'ясування поважності причин неприбуття особи на виклик згідно з п. 1 ч. 1 ст. 138 КПК України головною умовою щодо хвороби є те, що вона має тимчасово перешкоджати участі особи у проведенні процесуальної дії у кримінальному провадженні. Зважаючи на це, вважаємо недоцільним уживання поняття «тяжка хвороба», пропонуємо виключити з пункту 5 частини 1 статті 138 КПК України слово «тяжка», залишивши чітко визначений термін «хвороба», наявність якої є однією з поважних причин неприбуття особи на виклик у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кузовенкова Ю. А. Порядок установления уголовно-процессуальных правонарушений, как оснований для применения денежного взыскания. Молодой ученый. 2009. №9. С. 110–114.
2. Білокінь Р. М. Кримінально-процесуальна відповідальність: наукові та правові основи: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 577 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17. (Дата звернення 23.10.2018 р.).
4. Удалова Л. Д., Хабло О. Ю. Зловживання у сфері кримінального процесу: монографія. Київ: Дакор, 2010. 176 с.
5. Покровский В. И. Новая популярная медицинская энциклопедия. М.: Издат. Энциклопедия, 2004. 768 с.
6. Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями: Витяг з узагальнення Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.06.2016 р. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennjasudovojipraktiki.html. (Дата звернення 23.10.2018 р.).
7. Тітко І. А. Нормативна сутність оціночних понять в кримінально-процесуальному праві України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2009. 20 с.
8. Заборовський В. В. Відповідальність адвоката за неявку в судове засідання: проблеми кваліфікації поважності причин неявки. Порівняльно-аналітичне право. №6. 2015. С. 336–342.

Гвоздюк Віталій Валерійович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: завідувач кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент ***Калиновський Б. В.***

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС

Протягом останніх декількох років тривала напружена ситуація в країні щодо розгляду питань доцільності створення Вищого антикорупційного суду (далі – Антикорупційний суд) в Україні, адже суперечки тривали не тільки між представниками органів державної влади, а і експертами, науковцями та між іншими зацікавленими особами. Наслідком цього 07.06.2018 року був прийнятий Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» (далі – Закон), де в статті 1 Закону визначено, що він є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [1].

Звертаємо увагу на деякі проблематичні питання, які мають місце з прийняттям вищезгаданого нормативно-правового акту. Відповідно до п. 1 розділу VI Закону він набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім підпункту 3 пункту 2 цього розділу, який набирає чинності з дня початку роботи Вищого антикорупційного суду [1]. Це означає, що відповідно до п. 5 розділу VI згаданого правового акту Антикорупційний суд запрацює за умови призначення за результатами конкурсу щонайменше тридцяти п'яти суддів Вищого антикорупційного суду, враховуючи щонайменше десять із яких мають бути суддями Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

У п.п. 3 п. 2 розділу VI Закону передбачаються зміни у Кримінальному процесуальному кодексі (далі - КПК) від 13.04.2012 р. де буде визначено, що кримінальні провадження щодо злочинів, які вчинені на території України і віднесені до предметної підсудності Вищого антикорупційного суду, здійснює Вищий антикорупційний суд. Із включенням в КПК України ст. 33-1 Антикорупційному суду будуть підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних злочинів, передбачених в примітці статті 45 Кримінального кодексу (далі – КК) України, а також статтями 206-2, 209, 211, 366-1 КК України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених пунктами 1-3 ч. 5 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України.

Отже, наявність цих умов вказує на те, що відповідний орган створений задля здійснення підсудності тільки щодо певних суб'єктів, з цього випливає, що якщо інші особи підозрюються у вчиненні корупційного злочину, які не підпадають під умови пунктів 1-3 ч. 5 статті 216 КПК України , то їхні справи будуть розглядатись у судах загальної юрисдикції чим порушено ст. 24 Основного закону, а саме рівність громадян перед законом, їх конституційних прав та свобод.

Також у ч. 2 ст. 218 КПК України визначено, що якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування якого не віднесене до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність [2]. Тобто фактично це означає, що такий слідчий може і завершити таке розслідування та направити матеріали кримінального провадження до суду.

З вищезазначеного випливає, що направляти кримінальні провадження до згаданого суду можуть уповноважені особи не тільки з Національного антикорупційного бюро України, а й інші службові особи органів, які уповноважені здійснювати досудове розслідування, що передбачено ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України.

Зазначимо, що з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» прослідковується порушення конституційних прав громадян. У абз. 1 ч. 1 ст. 4 Закону вказано, що Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до

його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом [1]. У вищенаведеному правовому акті не передбачено звернення до Антикорупційного суду та Верховного суду в порядку касаційної інстанції. Внаслідок цього відбувається порушення ст. 8 Конституції України (далі – Основний закон), де вказано на найвищу її юридичну силу, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй. Основним законом гарантується звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Відбулось порушення і статей 22, 24, 55 Конституції, де визначено, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, але із норм Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» випливає, що ті особи які підозрюються у вчиненні корупційних злочинів не мають право на касаційне звернення до суду [3].

Також прослідковується і те, що відповідно до Закону у КПК буде включено статтю 482-1 де в ч.1 п. 3-4 передбачено, що судовий розгляд кримінальних проваджень щодо злочинів, віднесених цим Кодексом до підсудності Вищого антикорупційного суду, який розпочато у судах першої та/або апеляційної інстанцій та не закінчено до дня початку роботи Вищого антикорупційного суду, продовжується у цих судах. Зазначені кримінальні провадження не можуть бути передані до Вищого антикорупційного суду. Суди апеляційної інстанції (крім Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду) продовжують приймати до розгляду апеляційні скарги на судові рішення, які ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених цим Кодексом до підсудності Вищого антикорупційного суду, розгляд яких розпочато у судах першої інстанції до дня початку роботи Вищого антикорупційного суду [1].

Вищезазначене вказує на пряму перевагу у правах щодо підозрюваних осіб у вчиненні корупційних злочинів якщо їхні кримінальні провадження розпочато у судах першої інстанції та якщо відповідно подано скаргу до Апеляційного суду, які ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, тобто перевага полягає як і у не розгляді в спеціалізованому суді по даних злочинах, тобто затягування провадження у зв’язку із значною кількістю проваджень по інших злочинах так і право на звернення до касаційної інстанції.

Підбиваючи підсумки, ми вважаємо, що створення Вищого антикорупційного суду в нашій державі є не достатньо обґрунтованим, оскільки в першу чергу законодавче закріплення його не узгоджується із Конституцією України. Відстоюємо позицію, що визначені Законом

України «Про Вищий антикорупційний суд» функції мають здійснювати діючі суди в Україні, які і мають відповідно до законодавства України приймати рішення по даній категорії злочинів, тобто «по своїй природі» бути антикорупційними. На нашу думку, судова реформа повинна була бути направлена не на створення нових спеціалізованих судів, а на очищення від корупції уже працюючих.

Список використаних джерел

1. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. Дата оновлення: 07.06.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19/ed20180607 (дата звернення: 21.11.2018).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. Дата оновлення: 10.11.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 21.11.2018).

3. Конституції України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 30.09.2016 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 21.11.2018).

Герасименко Олександр Сергійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Титко А. В.***

НЕПОТИЗМ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ КОРУПЦІЙНИЙ ВИЯВ

Поняття «непотизм» походить від італійського слова «непоте», який використовувався за папського правління та означав надання особливого сприяння онукам або їх родичам. Тобто прихильність родичів на основі сімейних зв'язків, так зване, кумівство, тобто працевлаштування родичів або близькі друзі, незалежно від їх переваг та здібностей. Непотизм знаходить свій вияв у різних сферах організації суспільства: в політичній, економічній, соціальній.

Свої витоки непотизм, як прояв корупції, бере з Конвенції ООН проти корупції, де у ст. 18 «Зловживання впливом в корисливих цілях» відображається основні ознаки цього явища. Так, непотизм у міжнародно-правовому вимірі знаходить свій прояв у таких формах: 1) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі чи будь-якій іншій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги, з тим щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою отримання від адміністрації чи державного органу будь-якої неправомірної переваги для початкового ініціатора таких дій чи будь-якого іншого особи;

2) вимагання або прийняття державною посадовою особою або іншою особою, особисто або через посередників, будь-якого неправомірної вигоди для самої себе чи для іншої особи, з тим, щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою отримання від адміністрації чи державного органу [1].

Як зазначає Діденко І.В., поняття «непотизм», «фаворитизм», «кронізм», «клієнтелізм» та «патронаж» мають власні ознаки як види проявів поведінки службових осіб в контексті корупційних дій, зокрема 1) наявність кровних, родинних, дружніх, бізнесових зв'язків, 2) надання необґрунтованих привілеїв та переваг; 3) прийняття необ'єктивних рішень та вчинення дій; 4) домінування певних еліт на основі партнерських зв'язків; 5) використання самовідданого відношення у відносинах патрон-клієнт; 6) формування некомпетентного династичного клану 7) відсутність ідентифікатора компетентності [2].

Непотизм – це різновид кар'єрної корупції, коли посади обіймають особи, які мають родинні зв'язки у кулуарах влади. При цьому, не маючи відповідних кваліфікаційних характеристик та рівня професіоналізму

Ключовими наслідками непотизму можна вважати демотивацію персоналу; апатію, втрату віри в себе, в свої здібності співробітників організації; соціальну відчуженість, відчуття непотрібності в організації; постійний страх і негативні очікування працівників; звільнення перспективних співробітників, зневірених зайняти бажану посад в силу того, що на неї призначений фаворит; неефективні кадрові рішення наприклад, призначення на посаду співробітників, не відповідних за професійними і моральним критеріям; негативний вплив фаворита на прийняття управлінських рішень, що виявляється в тому, що фаворит, виходячи зі своїх інтересів, нав'язує керівнику рішення про те, кого брати на роботу, а кого ні, кого просувати, а кого ні, з ким укладати чи не укладати угоди та інше [3].

Явище непотизму (як прояв корупції, що є зловживанням владними повноваженнями в особистих інтересах), притаманне багатьом, зокрема і демократичним політичним системам. Авторитарні і тоталітарні режими ще більш уразливі до таких зловживань, адже чиновники непідконтрольні суспільству і, зазвичай, виходять з одного середовища (наприклад, є членами правлячої партії). У міжнародних документах, наприклад у конвенції ООН проти корупції, непотизм розглядається саме як прояв корупції, що завдає шкоди суспільству і державі [1].

Непотизм визначається як здобуття особою посад чи переваг не завдяки високим професійним здібностям, а через її причетність до певного середовища. Прикладом непотизму може слугувати рефінансування, коли уряд витрачає гроші, щоб підтримати проблемний бізнес, намагаючись запобігти наслідкам, які можуть викликати ці проблеми; надання державних позик чи платежів, що пропонуються

урядом на пільгових умовах конкретним компаніям чи галузям; встановлення урядом тарифів (податок на імпорт чи експорт, ціни, що визначаються державою, створення ринкових бар'єрів), які захищають певні галузі промисловості чи підприємства; забезпечення особливих інтересів через зловживання законодавством для схвалення і збереження ділових інтересів; у феномені «дверей, що крутяться» (відносини між законодавцями чи регуляторами і галузями, які вони регулюють, що передбачають перехід осіб, які були зайняті у регулюючих органах, на роботу у підприємства, які вони колись регулювали, і навпаки); ліцензування професійної діяльності – надання дозволу від керівного органу, який необхідний для певного виду діяльності [4].

Отже, явище непотизму має цілий ряд негативних наслідків: 1) виникають клани (приватні інтереси превалюють над загальнодержавними); починається узурпація влади; 2) формується закрита еліта, яка приречена на самознищення, так як вона не в змозі ефективно управляти країною; 3) формування кланів сприяє формуванню негативного іміджу, зростання недовіри і громадського невдоволення.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН проти корупції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon1.rada.gov.ua/

2. Діденко І. Непотизм, фаворитизм та кронізм як причини виникнення конфлікту інтересів / І. Діденко // Підприємництво господарство і право. – 2017. – № 8. – С. 103–106

3. Сафина Д. М. Влияние фаворитизма и непотизма на организационное и экономическое развитие [Електронний ресурс] / Д. М. Сафина // «Дискуссия». Полит.

4. Cronyism in America [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.freedompartners.org/issues/cronyism-in-america/.журн. науч. публикаций. – 2013. – № 10. – Режим доступу: http://journal-discussion.ru/ publication.php?id=949.

Гладкий В'ячеслав В'ячеславович,
аспірант Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом

ЗАБОРОНА НЕПОТИЗМУ В УКРАЇНІ

До сьогодні низка вчених та практиків продовжує розуміти корупцію в якості порушення антикорупційного законодавства, що об'єктивовано вкрай вузьким діапазоном поведінки [1, с. 93]. Досить часто феномен корупції зводиться лише до хабарництва, яке є базовою формою корупції, що тривалий час, дійсно, ототожнювався із вказаним порушенням законодавства (до речі, у Республіці Білорусь в законі про кримінальну відповідальність досі не використовується поняття

«корупція», а відповідальність передбачається лише за «хабарництво» [2, с. 125]). Між тим, феномен корупції, що постійно еволюціонує, сьогодні існує в межах різних форм прояву, котрі кількісно та модельно змінюються [3, с. 4002]. Однією з цих форм прояву корупції є фаворитизм, особливим видом якого слід назвати непотизм, що повністю пронизав систему державної влади України та продовжує визначати її стратегію розвитку.

Зауважимо, що непотифічна практика, як вид фаворитизму (окремої форми корупції), може бути поділена на два види (у залежності від характеру її впливу на суспільство), а саме:

(1) суспільно шкідлива непотифічна практика, що виявляється в організації та існуванні непотифічних відносин (не зважаючи на мету і завдання їх організації та існування), в межах яких не було вчинено жодних інших зловживань, обумовлених цими відносинами. Тобто, навіть, якщо сторони відповідних корупційних відносин не планували чи ще не встигли вчинити корупційні діяння обумовлені непотифічною змовою, організація цих відносин презюмує їх соціальну шкідливість (адже ними порушується антикорупційне законодавство, законодавство про державну службу, знижується довіра суспільства до державних органів, створюється середовище для панування корупції у державних органах тощо);

(2) суспільно небезпечна непотифічна практика, котра виявляється у тому, що непотифічні змовники, організувавши відповідні корупційні відносини, функціонують в них, переслідуючи спільну мету – вчинення корупційних відносин найбільш оптимальним чином, використовуючи можливості цих відносин.

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що непотифічна практика повинна заборонятись законодавством, передбачати для непотифічних змовників юридичну відповідальність, що, певна річ, не повинна бути неоднаковою для сторін обох видів вказаних відносин. Між тим, слід зазначити, що в Україні непотизм, як вид окремої форми корупції – фаворитизму, забороняється у ст. 27 «Обмеження спільної роботи близьких осіб» Закону України «Про запобігання корупції» передбачається комплекс правил, а також у ст. 32 «Обмеження щодо призначення на посаду» Закону України «Про державну службу» (далі – ЗУ «ПДС»), ст. 12 «Обмеження, пов'язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби» ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування».

В абз. 1 ч. 1 ст. 27 ЗУ «Про запобігання корупції» закріплюється наступне правило: особи, зазначені у підпунктах «а», «в»–«з» п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, «не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам» (Загальне правило заборони непотизму). У свою чергу в абз. 2 ч. 1 ст. 27 вказаного Закону законодавець зобов'язує осіб, котрі претендують на зайняття посад,

зазначених у підпунктах «а», «в»–«з» п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб (Правило інформування про перспективи виникнення непотизму). Поряд із тим, у ч. 2 ст. 27 цього ЗУ врегульовуються питання виникнення обставин, в яких у практичній дійсності недотримуються вимоги ч. 1 ст. 27 зазначеного Закону (Правило реагування на непотифічні відносини). Відтак, у разі виникнення обставин, що порушують окреслені вимоги, відповідні особи (тобто, зазначені у п. п. «а», «в»–«з» п. 1 ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції»), близькі їм особи мають вживати заходів щодо усунення таких обставин у 15-денний строк. При цьому, якщо в цей строк вказані обставини добровільно не були усунуті, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування, а якщо це переведення виявляється неможливим – особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади. З огляду на це, можемо припустити, що законодавець вказані обставини не розуміє в якості таких, що можуть бути обумовлені винуватими діяннями, та бути оцінені в якості фактичної підстави для юридичної відповідальності (не викликає сумнівів, що наслідки у виді переведення не є заходом юридичної відповідальності).

Між тим, звернемо увагу на те, що в абз. 2 ч. 2 ст. 32 ЗУ «ПДС» конкретизується «Правило реагування на непотифічні відносини». Зокрема, в означеній нормі Закону вказується на те, що вжиття заходів до усунення порушення вказаного обмеження у місячний строк здійснюється керівником державної служби. «Для цього керівник державної служби може перевести державного службовця за його згодою на іншу рівнозначну вакантну посаду державної служби в цьому державному органі або дати згоду на переведення до іншого державного органу». Окрім цього, в «такому разі переведення державного службовця здійснюється без обов'язкового проведення конкурсу». Зважаючи на це, можемо припустити, що сам факт непотифічних відносин (у разі їх виявлення; при цьому, не будемо зупинятись на тому, що використання вказаного «інструменту» дозволяє отримувати необхідні посади на державній службі, оминаючи участі у конкурсах) обумовлює юридичні наслідки їх припинення у максимальний строк – близько 45 днів (15-денний строк добровільного усунення порушення та місячний строк здійснення керівником державної служби заходів до усунення обставин порушення) та не обумовлює притягнення порушників до адміністративної чи кримінальної відповідальності. Утім, означене потребує наступного уточнення:

(1) неналежне усунення (чи не усунення) керівником державної служби обставин порушення обмеження щодо спільної роботи близьких осіб (порушення «Правила реагування на непотифічні відносини»)

обумовлює можливість притягнення його до відповідальності. В ч. 3 ст. 32 ЗУ «ПДС» встановлюється, що керівник державної служби, котрий порушив вимоги абз. 2 ч. 2 ст. 32 зазначеного Закону, несе відповідальність, встановлену законом (Правило протидії покровительству непотифічної практики). Як виявляється, вказане правило має очевидний антипротекціоністський характер та сутнісним чином спрямоване на унеможливлення корупційного покровительства непотифічної практики на державній службі;

(2) порушники ч. 1 ст. 27 ЗУ «Про запобігання корупції» (порушники «Загального правила заборони непотизму») підлягають відповідальності за чинним законодавством (Правило протидії непотизму). У ч. 4 ст. 32 ЗУ «ПДС» вказується, що особи, котрі не повідомили керівника державної служби про обставини призначення на посаду державної служби особи, яка буде прямо підпорядкована близькій особі або котрій будуть прямо підпорядковані близькі особи, несуть відповідальність, встановлену законом. Проте, у цьому сенсі виникає закономірне питання: про який саме вид юридичної відповідальності (та про які саме заходи) йдеться законодавцем у «Правилі протидії непотизму»?

Вказані питання, безумовно, повинні бути вирішені у короткостроковій перспективі, у достатній мірі унеможливлюючи непотифічну практику в нашій державі. При цьому слід враховувати наступне: наявна практика свідчить про те, що особи, котрі порушують обмеження спільної роботи близьких осіб, притягуються до адміністративної відповідальності, як правило, за ст. 172-7 КАП, хоча, конфлікт інтересів є порушенням, пов'язаним з корупцією, а непотизм, будучи видом фаворитизму (форма прояву корупції), є специфічним проявом феномену корупції.

Список використаних джерел

1. Гладкий В.В. Дифузія антиконкурентної та корупційної практики / В.В. Гладкий // Конкуренція та конкурентна політика очима професіоналів та молоді: зб. матеріалів Міжнар. наук. інтернет-конф. (м. Київ, 15 червня 2018 р.). – Київ: Вид-во Антимонопольного комітету України, 2018. – С. 93–107.

2. Заросило В.О. Хабарництво як базисна форма прояву корупції / В.О. Заросило, В.В. Гладкий // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2018. – Вип. 16. – С. 123–139.

3. Hladky V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe / V. Hladky // Path of Science. – 2018. – Vol. 4, № 1. – P. 4001–4012. – DOI:10.22178/pos.30-5.

Горюшкіна Анастасія Ігорівна,
курсант 2-го курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: заступник начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник ***Калиновський О. В.***

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКА (АДМІНІСТРАТИВНА) КОРУПЦІЯ: СТАТИСТИСТИКА СЬОГОДЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Питання ефективного запобігання та протидії корупції є одним із найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна Українська держава. На державному рівні для реалізації завдання по викоріненню корупції зроблено чимало: прийнято нове антикорупційне законодавство та низку нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції; здійснюються наукові дослідження з питань запобігання корупції та боротьби з нею; формується публіцистика антикорупційного характеру. Та незважаючи на весь пройдений шлях, питання корупції залишається основною проблемою українського суспільства. У вересні 2008 року міжнародна антикорупційна організація Transparency International (TI) оприлюднила щорічний рейтинг оцінки поширення корупції у світі (Індекс сприйняття корупції). За даними TI, у 2007 році український показник був вищим і становив 2,7, а у 2006 році – 2,8. У 2008 році Україна займає 134-ту (у 2007 році – 118-ту) позицію в рейтингу зі 180-ти країн, розділяючи її з Нікарагуа, Пакистан, Коморські острови тощо. Це ставить Україну в один ряд з країнами, які вважаються одними з найбільш корумпованих, при цьому країна розцінюється як така, де методи боротьби з корупцією є неефективними, а масштаби корупції зростають. У розрізі регіонів найбільша частка притягнутих до адміністративної відповідальності державних службовців від загальної кількості державних службовців в регіоні становила у Тернопільській (2,21 %) та Харківській (1,82) областях, найменша – у Автономній Республіці Крим (0,11 %) та м. Київ (0,13 %).

Зловживання адміністративними повноваженнями має об'єктивний характер і розвивається з того моменту, коли людина посідає керівну посаду і її індивідуальна воля трансформується в державну. Державна воля трансформується в особисту, а державна влада привласнюється посадовцем й використовується ним у приватних інтересах. Особа на державній посаді починає служити не суспільству, а самій собі, а її особиста воля домінує над волею державною, спрямовувати її нераціональним, неправомірним і навіть злочинним шляхом. Під час зловживання владою посадова особа використовує

надані їй службові повноваження для протекціонізму й незаконного отримання різноманітних благ тощо. Основними формами корупції у системі державної, муніципальної та недержавної служби в Україні, за даними Головного управління державної служби (далі – Головдержслужба), є наступні: – надання незаконних переваг фізичним або юридичним особам під час підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи рішень – 32 %; − відмову фізичним та юридичним особам в інформації, надання якої передбачено правовими актами, умисне затримування її, надання недостовірної чи неповної інформації, сприяння, використовуючи своє службове становище, фізичним і юридичним особам – учасникам процедур закупівель, у досягненні перемоги всупереч вимогам Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» – 28,3 %; − незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг – 15,9 % від загальної кількості складених протоколів; − сприяння,використовуючи своє службове становище, фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а так само в отриманні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг чи інших переваг –14,4 %. У першому півріччі 2017 року українські суди засудили до позбавлення волі за корупційні злочини 121 особу, 77 – виправдали. Про це повідомляють «Українські новини» з посиланням на статистичну інформацію, отриману у Верховному суді України. Серед засуджених найбільше співробітників поліції й Міністерства внутрішніх справ (58), а також військовослужбовців (44). Відомо, що корупція завжди зростає, коли країна знаходиться на стадії трансформації. Оскільки Україна проходить не просто стадію демократизації державного устрою, а здійснює докорінну трансформацію економічного і політичного устрою, правової і соціальної систем, то зростання рівня корупції є об’єктивною обумовленим фактором. Важливим фактором запобігання проявам корупції є вдосконалення діяльності органів по боротьбі з корупцією. Необхідно більше уваги приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень про корупційні діяння та інші протиправні дії посадових осіб, поширеність корупції в окремих відомствах. Одним із головних напрямів має бути створення умов, які б обмежували безпосередній контакт з клієнтом і таким чином унеможливлювали скоєння корупційних діянь державними службовцями. Єдина мета зусиль усіх державних органів у цьому напрямі – це забезпечення дотримання прав і свобод громадян, як найповнішої реалізації їхніх законних інтересів, адже єдиним чинником ефективності роботи у цьому випадку є те, наскільки громадяни задоволені виконанням зобов’язань, які бере на себе держава.

Список використаних джерел

1. Баскакова Ю.В., Гаврилюк В.М. «Відповідальність за корупційні діяння правові засади відшкодування збитків, завданих внаслідок їх вчинення».

2. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід / Т. В. Ільєнок // Юридична наука. – 2013. – № 2. – С. 71–77.

3. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія / О. Ю. Бусол. – Київ : Ін Юре, 2014. – 564 с.

Дерновий Віталій Валерійович,
аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, УЧИНЕНИМ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ІНОЗЕМЦІВ

Занадто формалізовані механізми міжнародного співробітництва, наявність протиріч між законодавствами зарубіжних країн та України призводить до довготривалого обміну інформацією, що приводить до затягування розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених із залученням іноземців. Світова спільнота розуміє цю проблему, а саме те, що громадяни країни європейського Союзу та визнає їх такими, що загрожують суспільству держав.

На практиці є нагальною потреба у внесенні змін до положень Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку міжнародно-правової допомоги та окремих кримінально-процесуальних інститутів.

У кримінальному процесуальному законодавстві міжнародна правова допомога визначена як проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою.

Серед науковців загальноприйнято поділяти усі дії, які проводяться у межах міжнародної правової допомоги на дві групи:

а) процесуальні дії, передбачені Кримінальний процесуальним коексом України;

б) процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами України.

Слід погодитися з думкою Ю.М. Чорноус про те, що аналіз КПК України свідчить, що до першої групи процесуальних дій відносяться:

– процесуальні дії, проведення яких безпосередньо передбачено у межах міжнародного співробітництва, згідно з розділом IX КПК

України: вручення документів (ст. ст. 542, 564); зберігання та передання речових доказів і документів (ст. 549); тимчасова передача (ст. 565); виклик особи, яка перебуває за межами України (ст. 566); допит шляхом проведення відео- або телефонної кореспонденції (ст. 567); розшук, арешт та конфіскація майна (ст. 568); контрольована поставка (ст. 569); прикордонне переслідування (ст. 570);

– слідчі (розшукові) дії: допит (ст. 224), пред'явлення особи, речей для впізнання (ст. ст. 228–229); обшук (ст. 234); огляд (ст. 237); огляд трупа, в тому числі пов'язаний з ексгумацією (ст. ст. 238, 239); слідчий експеримент (ст. 240); освідування особи (ст. 241); проведення експертизи (ст. ст. 242–244); отримання зразків для експертизи (ст. 245);

– негласні слідчі (розшукові) дії: втручання у приватне спілкування (ст. 258); збереження інформації (ст. 259); аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-, відео контроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274);

– інші процесуальні дії, передбачені КПК України: залучення особи до провадження як потерпілого (ст. 55), цивільного позивача (ст. 61), цивільного відповідача (ст. 62), їх представників (ст. ст. 58, 59, 63, 64), перекладача (ст. 68); експерта (ст. 69), спеціаліста (ст. 71); вручення повістки про виклик (ст. 135); тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159); тимчасове вилучення майна(ст. ст. 167, 168); арешт майна (ст. 170); вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278) та ін.[1, с. 97].

Переважна більшість запитів про міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях, пов'язаних із розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень, вчинених із залученням іноземців скеровуються з метою відслідковування руху грошових потоків, одержаних компаніями – нерезидентами, які були задіяні у злочинах, встановлення бенефіціарних власників цих компаній, а також вилученні необхідної фінансово-господарської документації.

Успіх міжнародного співробітництва залежить від своєчасності та оперативності надання міжнародно-правової допомоги. Сучасні тенденції вчинення корупційних та економічних злочинів зумовлюють

необхідність розробки ефективних механізмів і процедур надання (отримання) правової допомоги у кримінальному провадженні.

Згідно зі статтею 562 КПК України, у разі якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія може запитуватися лише після надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому цим Кодексом. При цьому належно засвідчена копія такого дозволу долучається до матеріалів запиту.

З огляду на викладене, у разі звернення до компетентного органу іноземної країни з метою вилучення документів до запиту про міжнародну правову допомогу необхідно додати копію ухвали слідчого судді, яким надано дозвіл на проведення відповідної процесуальної дії, тобто ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів або ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння.

У разі не дотримання зазначеної процедури відомості, які містяться у матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, згідно з частиною 2 ст. 553 КПК України, не можуть визнаватися судом допустимими [2].

Разом з цим, статтею 164 КПК України «Ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів», в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів обов'язково має бути зазначено прізвище, ім'я та по батькові особи, якій надається право тимчасового доступу до речей і документів та строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали.

У статті 235 КПК України «Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи», міститься аналогічна вимога про те, що ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених цим Кодексом, а також містити відомості про строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали [2].

Ніяких виключень із цього правила не передбачено для випадків проведення процесуальних дій у порядку надання міжнародної правової допомоги на території іноземних держав.

З огляду на викладене, у зв'язку зі зверненням із запитом про міжнародну правову допомогу на адресу компетентних країн, наприклад, з метою вилучення документів, що містять банківську таємницю, є необхідність виконання вимог ст. 562 КПК України, тобто долучені до запиту копії ухвали слідчого судді про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. При цьому, у цій ухвалі суддею на виконання п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України завжди буде зазначено про її термін дії, який не може перевищувати одного місяця з дня її постановлення [2].

Виконання цих ухвал у строк до одного місяця на практиці є неможливим, з огляду на необхідність більш тривалого періоду часу для їх перекладу, дотримання процедури погодження та скерування запиту про міжнародну правову допомогу центральним органом України, подальшого надходження його для виконання посадовій особі іноземного правоохоронного органу та безпосередньо його виконання.

У зв'язку з викладеним, при скеруванні запиту про міжнародну правову допомогу у супровідному листі позивною є практика надання роз'яснень про те, що долучену до матеріалів запиту про міжнародну правову допомогу ухвалу необхідно розглядати в якості преюдиції, оскільки процесуальне рішення у даному випадку є підтвердженням того, що уповноважений суд України перевірив наявність підстав для проведення процесуальної дії відповідно до національного законодавства та санкціонував його.

Однак, незважаючи на вказані роз'яснення, у практичній діяльності непоодинокими є випадки, коли компетентні органи іноземних країн у відповідь на запити про міжнародну правову допомогу скеровують листи про неможливість їх виконання у зв'язку із закінченням терміну дії ухвали суду. Зокрема, такі листи надходили як відповіді на запити про міжнародну правову допомогу від правоохоронних органів Австрійської Республіки, Латвійської Республіки, Республіки Казахстан та низки інших країн.

Наведене зумовлює необхідність повторного проходження процедури отримання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів або ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння, перекладу та скерування отриманого процесуального рішення для виконання компетентному органу іноземної країни у додаток до попередньо направленого запиту про міжнародну правову допомогу, що суттєво ускладнює зазначену процедуру та значно затягує строки досудового розслідування кримінального провадження, відповідно перешкоджає виконанню завдань кримінального судочинства.

Список використаних джерел

1. Чорноус Ю.М. Міжнародна правова допомога: зміст та питання удосконалення реалізації // Ю.М. Чорноус / Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 2. – С. 97.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (Дата доступу: 12.11. 2018).

Доброскок Поліна Юріївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Бурак М.В.***

ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ, ЩО ВИНИК У ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

У міжнародно визнаних Бангалорських принципах поведінки суддів проголошено, що довіра громадськості до судової системи, до морального авторитету та чесності судової влади займає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві [1]. Однією з найбільш гострих проблем судового управління, невирішеність якої підриває довіру суспільства до судів, негативно впливає на ефективність та результативність діяльності останніх, стає потенційним джерелом корупції, є конфлікт інтересів.

Відповідно до «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки», схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року, корупція у сфері правосуддя є одним з основних чинників неналежного виконання завдань, поставлених перед системою правосуддя України. У жовтні 2014 року Верховна Рада України прийняла закони «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про запобігання корупції» та «Про Національне антикорупційне бюро України». Ці закони створюють основну нормативну базу для антикорупційної діяльності уряду України, спрямованої на запобігання корупції в представницьких органах і органах виконавчої влади, у сфері державних закупівель, приватному секторі, а також на створення ефективної та некорумпованої публічної служби. Водночас, у цих законах детально не описано процеси запобігання та протидії корупції в судовій системі [2].

Так, конфлікт інтересів під час здійснення правосуддя може виникнути безпосередньо під час здійснення повноважень суддею і призвести до порушення принципів незалежності і неупередженості судової влади, справедливого судового розгляду, об'єктивності у прийнятті рішень. Також у діяльності інших працівників суду, які можуть намагатися вплинути на процес розгляду справ суддями,

просувати чи рекомендувати для працевлаштування до суду своїх близьких родичів в обхід установлених процедур, з наданням необґрунтованих переваг тощо.

Відповідно, пунктом 6 частини восьмої статті 133 Закону «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів, голови чи членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів, голови Державної судової адміністрації чи його заступників покладається на Раду суддів. Вона ж приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (якщо такий не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом)

Рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 2 затверджено Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів у діяльності суддів. Згідно з ним Рада, інші уповноважені нею суб'єкти здійснюють систематичний збір та обробку інформації щодо стану дотримання законодавства про конфлікт інтересів. За результатами розгляду звернень, повідомлень, заяв та іншої інформації щодо конфлікту інтересів рада ухвалює відповідне рішення: про затвердження висновку щодо наявності або відсутності конфлікту інтересів у діяльності суб'єкта; про погодження роз'яснення про можливість урегулювати конфлікт інтересів у процесуальний спосіб; за наявності конфлікту інтересів (крім випадків, коли він усувається в порядку, визначеному процесуальним законом) про його врегулювання або запобігання йому [3].

Разом з тим, статтями 5 та 7 Порядку одним зі способів здійснення Радою суддів України контролю за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів визначено надання за заявою суб'єктам конфлікту інтересів роз'яснень щодо наявності у їх діяльності реального або потенційного конфлікту інтересів, а також щодо заходів їх запобігання та врегулювання.

При цьому, у діяльності суддів виникає конфлікт інтересів, який може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом, так і конфлікт інтересів, який не може бути врегульований у процесуальний спосіб.

Питання вирішення конфлікту інтересів у процесуальний спосіб визначається відповідним процесуальним законом і не потребує вирішення Радою суддів України.

Слід зазначити, що коли питання про наявність/відсутність конфлікту інтересів у суддів виникає під час розгляду справ слід звертатись до вимог Кодексу адміністративного судочинства,

Господарського процесуального, Цивільного процесуального чи Кримінального процесуального кодексу України (в залежності від того, яке провадження здійснюється), в яких передбачені підстави відводу (самовідводу) судді.

Загалом такі підстави зводяться до такого: суддя брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як представник, секретар судового засідання, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач; суддя прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи; суддя є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі; наявні інші обставини, які викликають сумнів у неупередженості судді; суддя, який брав участь у розгляді справи, не може брати участі в новому розгляді справи у разі скасування рішення, ухвали, постанови, прийнятої за його участю, або у перегляді прийнятих за його участю рішень, ухвал, постанов за нововідкритими обставинами [4].

За наявності таких підстав суддя повинен заявити самовідвід, а також йому може бути заявлено відвід сторонами, прокурором тощо. У таких випадках не застосовується частина десята статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якою на суддів покладено обов'язок повідомляти Раду суддів України у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення такого конфлікту інтересів у письмовій формі.

Відтак, в разі виникнення конфлікту інтересів, який може бути врегульований в процесуальний спосіб (відвід, самовідвід), суддя врегульовує його самостійно без повідомлення про таке Раду суддів України.

Конфлікт інтересів, який не може бути врегульований в процесуальний спосіб, стосуються в більшості питань роботи в одній судовій установі суддів і їх близьких осіб (голова суду – суддя, помічник, працівник апарату суду, суддя – суддя, помічник, працівник апарату суду).

У свою чергу, відсутність єдності і повноти у врегулюванні питання конфлікту інтересів у діяльності суддів, ускладнює практичне запобігання корупції під час здійснення правосуддя, і як наслідок гальмує відновлення довіри громадян до правосуддя.

Переконані, що у сфері протидії корупції, одним із дієвих превентивних антикорупційних заходів у діяльності суддів є

врегулювання конфлікту інтересів, який реалізує принцип публічності й відкритості діяльності органів правосуддя в цілому.

Список використаних джерел

1. Врегулювання конфлікту інтересів у суді: антикорупційні засади та етичні аспекти. І.В.Юревич, Л.Е. Мхітарян. сайт. URL: http://forumprava.pp.ua/files/460-465-2017-5----------,----------72-.pdf

2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Указ Президента України від 20 трав. 2015 № 276/2015. сайт. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/276/2015/print (дата звернення 12.11.2018).

3. Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів у діяльності суддів. Рішення Ради суддів України від 04 лют. 2016 № 2. сайт. URL: http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/21 (дата звернення 12.11.2018).

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 верес. 2017 № 839. сайт. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839884-17 (дата звернення 12.11.2018).

Довгань Олександр Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Кучерява Зорислава Іванівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор ***Камінська Н. В.***

АНТИКОРУПЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ ЗАЙНЯТТЯ ВАКАНТНИХ ПОСАД НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

У зв’язку з високим рівнем корупції постає необхідність дослідження цього соціального явища та факторів, що впливають на його розвиток. Оскільки корупція наявна в межах виконання посадових чи службових обов’язків то доцільно розглянути законодавчо закріпленні положення, які визначають порядок підбору кадрів на державну службу. Також, високий рівень корупція в органах державної

влади, може свідчити про недосконаліть порядку та загалом системи укомплектування відповідних кадрів.

На сьогоднішній день, в Україні затверджений порядок проведення конкурсу на зайняття вакантних посад у сфері державної служби. Так, Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу» визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення державної служби, а Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» визначає процедуру проведення конкурсу на зайняття вакантної посади державної служби (далі – конкурс), метою якого є добір осіб, здатних професійно виконувати посадові обов'язки.

Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави [1].

Відповідно до ПКМУ «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» існують такі умови проведення конкурсу: 1) рішення про оголошення конкурсу на зайняття посади категорії «А» приймає суб'єкт призначення; 2) рішення про оголошення конкурсу на зайняття посади категорій «Б» і «В» приймає керівник державної служби в державному органі (далі – керівник державної служби).

Конкурс проводиться за такими етапами: 1) прийняття рішення про оголошення конкурсу; 2) оприлюднення оголошення про проведення конкурсу; 3) прийняття документів від осіб, які бажають взяти участь у конкурсі; 4) перевірка поданих документів на відповідність установленим законом вимогам; 5) проведення тестування та визначення його результатів; 6) розв'язання ситуаційних завдань та визначення їх результатів (у випадках, передбачених цим Порядком); 7) проведення співбесіди та визначення її результатів; 8) проведення підрахунку результатів конкурсу та визначення переможця конкурсу і другого за результатами конкурсу кандидата; 9) оприлюднення результатів конкурсу [2]. Виникає питання щодо проведення співбесіди та визначення її результатів де простежується суб'єктивізм осіб що приймаються таке рішення. Недосконаліть такої системи, полягає у тому, що у всіх випадках останнє слово залишається за компетентною особою або комісією таких осіб які оцінюють і виставляють бали за іспит, що не виключає вірогідність приватного інтересу та конфлікту інтересів.

Для поліпшення сьогоднішньої ситуації яка склалась у системи відбору кандидатів на вакантні посади державної служби, ми пропонуємо реформування концепції зайняття вакантних посад на державну службу. Така концепція буде передбачати автоматизовану рейтингову систему (програмного забезпечення) заняття вакантної посади, що дасть змогу об'єктивно нараховувати бали за певні здобутки кандидатів, які вони отримували впродовж тривалого шляху становлення себе як особистості в суспільстві та громадянина в державі.

Запропонована нами, автоматизована рейтингова система визначає бали за такими категоріями:

1. Освіта. Виходячи із цього положення та згідно нової концепції, проходячи цей критерій, бали будуть нараховуватися за:

1) Диплом вищої освіти.
2) Диплом з відзнакою.
3) Диплом міжнародного зразка.
4) Диплом провідних закладів вищої освіти (академічний рейтинг закладів вищої освіти «Топ-200 Україна 2018») [3].

2. Наукові досягнення. До уваги буде братися кількість публікацій. Більш високо повинно оцінюватися публікації в іноземних видавництвах та наукові публікації на міжнародному рівні.

3. Коефіцієнт інтелекту (показник IQ). Кожен тест складається з безлічі різних завдань, де рівень складності поступово зростає. Серед них тестові завдання на логічне та просторове мислення, а також завдання інших типів. За результатами тесту підраховується IQ.

4. Психологічний стан кандидата. Оцінка рівня нервово-психічної стійкості, наприклад, може проводитися за методикою «Прогноз» за В.А. Бодровим. Методика призначена для початкового орієнтовного виявлення осіб з прикметами нервово-психічної нестійкості (НПН). Вона дозволяє виявити окремі початкові симптоми порушень особистості, а також оцінити вірогідність їх розвитку й прояву в поведінці та діяльності людини [4].

5. Тест на логіку. *Критичне мислення.* Це процес аналізу, синтезування й обґрунтовування оцінки достовірності/цінності інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини і альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем і приймати зважені рішення – чому довіряти та що робити далі [5]. *Аналітичне мислення.* Здатність людини логічно аналізувати те, що відбувається і піддавати його холодної здоровою критиці [6]. *Логічне мислення* - це вид мислення, що відбувається з опорою на поняття, судження, в яких виражені виділені властивості за допомогою логіки, без використання емпіричних даних [7].

6. Мова. Для проходження цього критерію відповідно вимогам нової концепції та для набрання відповідного бала необхідно буде занести свій сертифікат, який зазначає володіння іноземної мови на належному рівні. Велику роль на даному етапі буде відігравати сертифікати міжнародного зразка порівняно з вітчизняними.

Таким чином, новий механізм проведення конкурсного відбору на зайняття вакантної посади державної служби осіб відбуватиметься на основі оцінювання їх особистих досягнень у навчанні, роботі, рівень розумового розвитку, психологічної рівноваги тощо, для належного виконання службових обов’язків, професійних здобутків та особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 4. Ст. 43.
2. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби: Постанова Кабінет Міністрів України від 25.03.2016 р. № 246. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-п.
3. Центр міжнародних проектів Євроосвіта: академічний рейтинг університетів України від 04.06.2018 р. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/rating/60985/
4. Мазяр О. В. Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу «Ситуаційний і диспозиційний підходи у психології». Навчально-методичний комплекс напряму підготовка «Психологія». Житомир. ЖДУ ім. І. Франка. 2012. 217–239 с.
5. Халперн Д. Психология критического мышления. СПб.: Питер. 2000. 512 с.
6. Луцьк О. Аналітичне мислення, інтуїтивний і логічний стиль роботи мозку від 27.10.2016 р.: Жіночий журнал. URL: https://elena.lutsk.ua/4986-jak-rozvinuti-analitichne-mislennja-intuitivnij-i.html.
7. Словник з курсу «Психології»: навчальні матеріали. 2010. URL: https://pidruchniki.com/15801013/psihologiya/slovnik_zagalna_psihologiya.
8. Про дискримінацію в галузі праці та занять: Конвенція міжнародної організації праці від 15.06. 1960 р. № 993-161. URL: http://zakon.nau.ua/doc/? ^e=993_161.
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

Довгаль Юрій Сергійович,
молодший науковий співробітник відділу з вивчення проблем забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки, захисту вітчизняного інформаційного простору Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Особливістю розвитку сучасного суспільства є збільшення ролі інформаційної сфери в житті людини, а відповідно й інформаційної діяльності. Інформаційна сфера розглядається і як відносно самостійна сфера, і як допоміжна стосовно інших видів діяльності. В останньому випадку йдеться про те, що інформаційна сфера обслуговує практично всі аспекти суспільного життя (економіку, політику, управління, науку, культуру, побут, сім'ю), тобто займає підлегле положення [1].

На сьогодні основою забезпечення інформаційної безпеки в Україні є вирішення таких питань, як: захист інформації, що перебуває в інформаційних системах, від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз; захист елементів інформаційної системи від дестабілізуючого впливу зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз; захист зовнішнього середовища від інформаційних загроз з боку інформаційної системи [2].

Однак визначений на законодавчому рівні механізм захисту від вторгнення в інформаційну безпеку особи та держави у вигляді встановлених прав, обов'язків, санкцій, він виявляється не зовсім дієвим. Так, право особи на приватність і секретність інформації в нашій державі гарантовано Конституцією України. Зокрема у частині другій статті 32 Основного Закону зазначається про недопущення збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [3].

Основним міжнародним документом, що регулює захист персональної інформації, є Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, яка набрала чинності в Україні 1 січня 2011 року. Відповідно до Конвенції персональними даними є будь-яка інформація про фізичну особу, що ідентифікована або може бути ідентифікована [4].

Інформаційна безпека в нашій державі регулюється Конституцією України, Законом України «Про основи національної безпеки України», Законом України «Про інформацію», Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Указом Президента України «Про Заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Internet та забезпечення широкого доступу до цієї мережі», іншими актами.

На виконання вимог Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15.03.2016 №96 «Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» у травні 2018 року був прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Цей законодавчий акт визначає зокрема основні об'єкти кіберзахисту, які в сукупності складають критичну інфраструктуру країни, принципи забезпечення кібербезпеки та національну систему кібербезпеки.

Принципи забезпечення кібербезпеки мають стратегічний і безпековий контекст. Вони сформовані на підставах пріоритетів державної політики у сфері інформаційної безпеки та кібербезпеки України.

Необхідною умовою забезпечення інформаційна безпеки України як стану захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в інформаційному просторі є створення умов для відкритості, доступності, стабільності та

захищеності інформаційного простору, розвитку мережі Інтернет та відповідальних дій в інформаційному просторі.

Відкритість та доступність інформаційного простору надає значні можливості для розвитку як окремих громадян, так і всього суспільства в цілому. З'являються нові можливості для доступу до найрізноманітнішої інформації, наукових досліджень, електронної комерції. Забезпечується публічність роботи державних інституцій. Відкритість інформації сприяє зменшенню корупції та створює можливості для рівноцінного доступу до інформації всіх суб'єктів інформаційних відносин, що дає змогу запобігти використанню інформації у власних інтересах тими особами, що в силу свого службового становища або інших обставин володіють розширеними можливостями доступу до інформації.

Водночас при незаконному використанні, розголошенні відомостей про особу, ненаданні інформації (в повному обсязі або лише в її окремій частині), спотворенні інформації особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або особами, які надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі тощо в межах наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей, з корисливої мети, здійснюється руйнування стану інформаційної безпеки як окремої особи, так і держави. Таким чином створюється можливість для корупції у всіх її різновидах: від поширення персональних даних про особу до реалізації складних корупційних схем на державному рівні. З огляду на це можна зробити висновок, що вчинення будь-якого корупційного правопорушення відповідними суб'єктами є посяганням на інформаційну безпеку як особи, так і держави в цілому. При цьому перший випадок має місце у разі, коли відповідними суб'єктами здійснюється ненадання або надання інформації неналежної якості, форми, змісту або здійснюється незаконне її поширення. Водночас така інформація не повинна мати ознак загальнодержавності, бути державною таємницею, розголошення якої, зіпсування, приховування можуть негативно вплинути на всі сфери держави. За наявності такої ознаки таке корупційне правопорушення посягає на інформаційну сферу держави [3].

Пріоритетами нашої держави в інформаційній сфері є розвиток безпечного, стабільного і надійного інформаційного простору, захист державних електронних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури, призначеної для обробки інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, запобігання корупційним ризикам у цій сфері.

Таким чином, економічний розвиток та забезпечення національних інтересів неможливі без розвитку в Україні інформаційного суспільства на основі відповідного рівня інформаційної безпеки та протидії корупції в інформаційній сфері.

Список використаних джерел

1. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник. К.: КНТ. 2006. 280 с.
2. Довгань О. Д. Методологія захисту інформації. Навчально-методичний посібник. К.: НАСБУ, 2012. 227 с.
3. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Офіційний вісник України. 2011. № 1.
4. Клок О. В. Корупційні правопорушення як загроза інформаційній безпеці особи та держави. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2123/1/Klok_101-104.pdf.

Дмитрик Роман Валентинович,
ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ КОРУПЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Прагнення українського суспільства подолати корупцію та мінімізувати її суспільно-політичні наслідки стало основоположним напрямом сучасної стратегії розвитку України. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для демократичних перетворень у державі, зміцнення національної безпеки, зростання її економічного потенціалу, формування у суспільства довіри до влади, покращання добробуту громадян України.

В умовах інтеграції України з європейським та світовим товариством одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики є реформування та вдосконалення системи запобігання та протидії корупції. Жодні реформи в державному секторі не можуть бути реалізованими за умов існування корупції [1]. Головною метою державної політики у сфері боротьби з корупцією є створення дієвої системи запобігання і протидії проявам корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язкової відповідальності винних у їх вчиненні [2].

Для успішного виконання поставлених задач при написані даної роботи необхідно встановити природу суспільного явища «корупції» віднайти першопричину вчинення «фактори ризику» антикорупційних правопорушень в діяльності поліцейського та виробити механізм його подолання.

В рамках висвітлення даного питання було проведено аналіз діяльності правоохоронної структури, де було встановлено, що «старій» правоохоронній системі була притаманна надмірно громіздка структура, яка дублювала деякі функції механізму управління в державі, недосконале законодавче регулювання, низька ефективність роботи та відсутність системи оцінювання, що відображає реальні результати

діяльності, неефективна система відбору, навчання та підготовки персоналу, а також механізмів притягнення до відповідальності працівників органів правопорядку. Тривала відсутність реформ у сфері органів кримінальної юстиції призвела до того, що чисельність працівників системи була однією з найвищих у світі (наприклад, до початку реформ, чисельність працівників міліції на сто тисяч населення була вдвічі більшою, ніж у середньому в інших державах світу). Такий стан призводив до неефективного витрачання бюджетних коштів і функціональних відхилень в роботі правоохоронних органів. Про це красномовно свідчать дані, відповідно до яких близько 0,5 млн українців у 2015 році стали жертвами насильства в органах внутрішніх справ [3].

Саме тому, 02.07.2015 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про Національну поліцію» (далі – Закон), який асоціюється із початком нового історичного витка у розвитку України, як демократичної європейської держави.

Як зазначає Олексій Гарань (професор політології НаУКМА) «Реформа – це крок у правильному напрямку. І багато чого зроблено, однак, очевидно, ще багато чого попереду». З ним погоджується і Володимир Фесенко (український політолог, глава Центра прикладних політичних досліджень «Пента»), який додає, що справа не лише у часі, а й у продуманій кадровій політиці та постійній боротьбі з корупцією. «Не треба заспокоюватися – реформа, це велосипед, на якому постійно потрібно крутити педалі. Ризики корупції існують постійно», – вважає експерт. Радник міністра внутрішніх справ Антон Геращенко наголошує – поліція є органічною частиною суспільства з усіма його рисами [4].

Для об'єктивного висвітлення питання звернемося до першоджерела, та з'ясуємо етимологію самого поняття «корупція». Отже, термін «корупція» походить від сполучення латинських слів «correi» – декілька учасників однієї зі сторін зобов'язального відношення з приводу єдиного предмета і «rumpere» – ламати, ушкоджувати, порушувати, відміняти. У результаті утворився самостійний правовий термін – «corrumpere», що припускав діяльність декількох (не менше двох) осіб, метою яких є «псування», «ушкодження» нормального ходу судового процесу або процесу керування справами суспільства. Під корупцією розуміється будь-яке зловживання владою будь-якою особою, яка наділена владою [5].

Закон України «Про боротьбу з корупцією» визначає корупцію як діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямовану на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Корупція як соціальне явище полягає у неправомірному використанні влади чи службових (посадових) повноважень та пов'язаних з ними можливостей для одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг особою, яка наділена владою, службовцем або іншою особою.

Професор Н.В. Кузнєцова пропонує розглядати корупцію не тільки як правове, а й як соціальне, економічне та моральне явище, яке завдає шкоди нормальному функціонуванню моральних та правових відносин у суспільстві та державі [5].

Так встановивши природу самого явища «корупції» слід розглянути та віднайти «фактори ризику» порушення вимог чинного законодавства та виробити механізм протидії корупції в діяльності поліцейського.

До основних причин порушень антикорупційного законодавства в діяльності поліцейського слід віднести: неналежне грошове забезпечення працівників, відсутність жорсткого соціально-правового контролю за діяльністю посадових осіб та їх відповідальністю, наявність значних залишків старої командно-адміністративної системи як надмірно великого управлінського апарату, низький рівень освіти та правової культури посадових осіб.

Також до негативних факторів впливу на діяльність поліцейського відносяться:

– специфічні умови професійної діяльності (стрес, конфліктність, негативний вплив, психологічні навантаження);

– несприятливий психологічний клімат у колективі;

– невідповідність або відсутність матеріально-технічних умов;

– відсутність можливості реалізації «себе» в даній сфері діяльності, занижена ціннісна самооцінка;

– відсутність власної думки, активної позиції в мікросоціумі;

– негативний вплив попередньої «системи»;

– «позитивний» досвід отримання неправомірної вигоди;

– відсутність морально-стійкої позиції, порушення моральних норм поведінки.

– не доброчесність;

– виникнення конфлікту інтересів, тощо.

Розглянувши «фактори ризику» та встановивши першопричину виникнення корупції в діяльності правоохоронця, виникає необхідність встановлення норм контролю з дотримання законодавства, та вироблення стійкого механізму запобігання корупції.

Механізм запобігання вчинення правопорушення поліцейським в сфері антикорупційного законодавства.

– врегулювання механізму притягнення до відповідальності поліцейського;

– формування стійких морально-етичних норм поведінки поліцейського;

– здійснення фінансового контролю та способу життя поліцейського;

– впровадження в професійну діяльність практик превентивної діяльності щодо попередження виникнення корупційних правопорушень;

– формування почуття відповідальності за дотримання антикорупційного законодавства;

– вироблення стійкої негативної оцінки щодо порушення антикорупційного законодавства;

– настання відповідальності щодо порушення вимог законодавства під час виконання службових обов'язків;

– сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до Національної поліції України.

Безумовно, етично-психологічні аспекти та соціально правові факти мають досить великий вплив на сумлінність виконання службових повноважень працівником поліції, оскільки працівник поліції завжди приймає рішення ґрунтуючись на власному досвіді, психологічному відношенні до виконуваної роботи, а також ґрунтуючись на особистих переконаннях і персональному соціально-матеріальному становищі [6].

Висновок: В рамках написання даної роботи було висвітлено основні факти вчинення правопорушень в діяльності поліцейського та запропоновано шляхи подолання корупції в правоохоронній системі. Так на нашу думку одним із головних напрямків на шляху подолання корупції має бути створення відповідних умов які б обмежували прямий доступ правоохоронця з «особою» яка має намір вчинити неправомірні дії по відношенню до нього та посилення несення особою відповідальності за порушення антикорупційного законодавства. Також здійснення превентивного впливу з метою виховання у працівників поліції свідомого ставлення до порушень антикорупційного законодавства, формування стійкого антикорупційного мислення правоохоронця в здійсненні професійної діяльності – всі ці заходи мають не тільки сприяти успішному виконанню антикорупційних завдань поставлених державою, а і зміцненню авторитету та довіри населення до поліції в цілому.

Список використаних джерел

1. Шавро І.А., Шкуренко Н.Г. Основні засади запобігання та протидії корупції в органах державної фіскальної служби http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1034%3A190515-20&catid=122%3A2-0515&Itemid=144&lang=ru.

2. В. Ткач Корупція серед державних службовців: реалії, шляхи подолання https://podil.kievcity.gov.ua/content/korupciya-sered-derzhavnyh-sluzhbovciv-realii-shlyahy-podolannya.html.

3. Основні засади запобігання корупції / М.В. Романов; ГО «Харківська правозахисна група». – Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини» 2017 – 176 с. с. 127.

4. Два роки поліції: реформа чи зміна форми? https://www.bbc.com/ukrainian/features-40824349.

5. Рогульський С.С. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією в Україні http://mego.info97.

6. Корупційні ризики в діяльності державних службовців 12.04.2011 http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11.

Дюрдь Віталій Іванович,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ АНТИКОРУПЦІЙНІ АКТИ, ЯКИМИ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ КРИМІНАЛІЗУВАТИ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ

Україна взяла на себе зобов'язання криміналізувати таку поведінку, як зловживання впливом, шляхом підписання та ратифікації двох фундаментальних міжнародних антикорупційних актів: Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) [1] була відкрита для підписання 27.01.1999 як для держав–членів Ради Європи, так і для держав, які не є членами Ради Європи, але брали участь у розробці Конвенції, а також для приєднання до неї інших держав, які не є членами Ради Європи та Європейського Союзу.

Конвенція вступила в силу 01.07.2002– після її ратифікації 14 державами–підписантами [2].

Від імені України Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією підписана 27.01.1999 в м. Страсбург та ратифікована Верховною Радою України згідно із Законом України від 18.10.2006 № 252-V «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [3]. Набуття чинності вказаним Законом законодавцем пов'язувалося з набранням чинності законом України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією. Такий Закон набрав чинності 18.07.2009.

Сама Конвенція набула чинності для України 01.03.2010 [4].

Станом на 22.11.2018 загальна кількість держав, які ратифікували Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією або заявили про приєднання до неї, складає 48. Також дві держави підписали Конвенцію, але не ратифікували її. Ці держави не є членами Ради Європи – Мексика та США [5].

Відповідно до статті 12 «Зловживання впливом» (в офіційному тексті англійською мовою – «Tradingininfluence» [6], в офіційному тексті французькою мовою – «Traficd'influence» [7], в неофіційному тексті (який,втім, розміщений на веб-сайті Ради Європи [8]) російською мовою – «Использование служебного положения в корыстны хцелях») Конвенції держави-підписанти зобов'язалися вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення обіцяння, пропонування чи надання прямо або опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом на прийняття рішень будь-якою особою, незалежно від того, чи

така неправомірна перевага призначена для неї особисто чи для іншої особи, а також вимагання, одержання або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги у винагороду за такий вплив незалежно від того, чи такий вплив дійсно здійснюється, чи призводить до бажаного результату.

18 держав-підписантів (тобто майже 38 % від кількості підписантів) скористалися своїм правом, передбаченим статтею 37 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, не визнавати повністю або частково у своєму національному законодавстві кримінальними злочинами дії, згадані у статті 12 Конвенції, і зробили свої застереження щодо криміналізації зловживання впливом при ратифікації або приєднанні до Конвенції [9]. Україна жодних застережень до вказаної статті не висувала.

Принагідно необхідно відзначити, що станом на 22.11.2018 для дев'яти із вказаних держав (Андорри, Вірменії, Азербайджану, Болгарії, Естонії, Франції, Монако, Польщі, Словенії) їхні застереження втратили чинність внаслідок спливу строку дії, вилучення або скасування такого застереження за ініціативою держави-підписанта. Всі ці країни здійснили криміналізацію зловживання впливом і внесли відповідні зміни до свого національного законодавства.

Свої застереження надалі підтримують Бельгія, Велика Британія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Італія, Нідерланди, Швеція та Швейцарія (тобто частка держав, які заперечують з тих чи інших причин проти введення кримінальної відповідальності за зловживання впливом, зменшилася до 19 %).

Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [10] прийнята на пленарному засіданні 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН в м. Нью-Йорк 31.10.2013 і була відкрита до підписання всіма державами з 9 по 11 грудня 2003 року у м. Меріда (Мексиканські Сполучені Штати), а потім у Центральних установах ООН в м. Нью-Йорк до 9 грудня 2005 року.

Конвенція 14.12.2005 – на 90-й день після її ратифікації 30 державами. Станом на 22.11.2018 учасниками Конвенції є 186 держав, з них 140 – підписали Конвенцію. Підписали, але не ратифікували Конвенцію, Барбадос та Арабська Республіка Сирія. Не приєдналися до Конвенції 10 країн. З них три європейські: Андорра, Монако, Сан-Марино; одна азійська: Корейська Народно-Демократична Республіка; дві африканські: Еритрея, Сомалі;одна південноамериканська – Суринам; дві держави карибського басейну: Сент-Кітс і Невіс, Сент-Вінсент і Гренадіни;одна полінезійська – Тонга [11].

Відповідно до статті 18 «Зловживання впливом» (в офіційному тексті англійською мовою – «Tradingininfluence» [12], в офіційному тексті французькою мовою – «Traficd'influence» [13], в офіційному російському тексті – «Злоупотребление влиянием в корыстных целях» [14]) Конвенції кожна Держава-учасниця розглядає можливість таких законодавчих та

інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних дій, якщо вони вчинені умисно:

a) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі чи будь-якій іншій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги, щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації чи державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги для ініціатора таких дій чи будь-якої іншої особи;

b) вимагання або прийняття державною посадовою особою чи будь-якою іншою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої себе чи для іншої особи, щоб ця особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації або державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги.

До статті 18 «Зловживання впливом» Конвенції держави-учасники Конвенції (в тому числі і Україна) під час підписання (приєднання до) Конвенції та її ратифікації застережень не мали [15].

Конвенцію від імені України було підписано 11.12.2003. Її ратифікація відбулася 18.10.2006 згідно з Законом України від 18.10.2006 №251-V «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» [16].

Набуття чинності вказаним Законом також пов'язувалося законодавцем з набранням чинності законом України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Такий Закон набрав чинності 18.07.2009. Сама Конвенція набула чинності для України 01.01.2010.

Після підписання вказаних Конвенцій, але ще до їхньої ратифікації парламентом, Україна розпочала активну підготовку до адаптації власної правової бази до вимог цих міжнародних документів (у тому числі і щодо криміналізації зловживання впливом). Вказаний процес виявився досить тривалим і, власне, триває по сьогоднішній день.

Список використаних джерел

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

2. Подробиці Договору № 173 (Details of Treaty No.173) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173?_coeconventions_WAR_coeconventionsportlet_languageId=en_GB.

3. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/252-16.

4. Таблиця підписів та ратифікацій угоди № 173 (Chart of signatures and ratifications of Treaty 173) [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173/signatures?p_auth=b0fLQI2B.

5. Лист Міністерства закордонних справ України «Щодо набрання чинності міжнародними договорами України» від 23.12.2009 № 72/14-612-3264 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v3264321-09#o3.

6. Criminal Law Conventionon Corruption [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f3f5.

7. Convention pénalesurla corruption [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f3f8.

8. Конвенция об уголовной ответственности за коррупцию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f58c.

9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

10. Застереження та заяви до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173/declarations?p_auth=2FMziSIY.

11. Підписи та ратифікації Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Signature and Ratification Status of United Nations Convention against Corruption) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unodc.org/unodc/en/corruption/ratification-status.html.

12. United Nations Convention against Corruption [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf.

13. Convention des Nations Unies contrela corruption [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50027_F.pdf.

14. Конвенция Организации Объединённых наций против коррупции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50028_R.pdf.

15. Заяви та застереження щодо Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Declarations and Reservations relating to the United Nations Convention against Corruption) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtdsg_no=xviii-14&chapter=18&lang=en.

16. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18.10.2006 № 251-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16.

Жук Наталія Анатоліївна,
здобувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТРУЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ ЩОДО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Діяльність працівників Національної поліції передбачає налагодження ефективної та конструктивної комунікації правоохоронців з населенням та не допущення корупційних правопорушень.

Від якості комунікації поліцейських, забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та суспільства від негативних наслідків залежить формування позитивного іміджу даної структури та відновлення довіри населення. У зв'язку з цим, покращення якості комунікації під час підготовки працівників поліції є невід'ємною складовою їхнього професійного розвитку та ефективного виконання службових завдань, а також формування професійної самосвідомості.

Комунікація є важливою складовою професійної діяльності патрульних поліцейських, які вирішують різноманітні комунікативні завдання, спілкуються з певними категоріями населення за різних обставин та умов.

Ефективність професійного спілкування визначається рівнем комунікативної компетентності його учасників, і насамперед – самого патрульного поліцейського. Для належного рівня комунікативної компетентності необхідно мати розвинуті перцептивні здібності й уміння, хоча б у загальному вигляді визначати характер особи, її настрій і внутрішній стан у конкретній ситуації взаємодії і на основі цього шукати адекватний стиль і тон спілкування в кожному конкретному випадку.

Комунікативна компетентність – це сукупність знань, умінь і навичок, за допомогою яких людина може конструктивно спілкуватися та взаємодіяти у будь-яких життєвих ситуаціях, з різними типами особистостей, опираючись на набутий досвід та культуру спілкування.

Комунікативна компетентність правоохоронця як фахівця, як особистості розкривається передусім у ставленні до людей, до самого себе, в особливостях взаємин між людьми, умінні контролювати і регулювати свою поведінку, професійно аргументувати свою позицію.

Вона виявляється також в умінні розвивати особистість співрозмовника, добиватися реалізації комунікативної інтенції за допомогою вербальних і невербальних засобів та технологій, уміти продуктивно виходити з будь-яких ситуацій, а особливо конфліктних.

Високий рівень комунікативної компетентності дозволяє працівникам поліції швидко орієнтуватися у різноманітних ситуаціях та підвищує ефективність професійної діяльності. Професійна комунікативна компетентність – складне психологічне утворення, що

формується на базі комунікативного потенціалу людини в умовах конкретної фахової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значущих для працівника відносин, умінь і навичок спілкування.

Публічний характер діяльності працівників поліції, їх перебування під постійною увагою суспільства покладає особливу відповідальність, – глибоко розуміти соціальну значимість своєї ролі, неухильно дотримуватись вимог чинного законодавства, не давати підстав для сумніву в законності вчинених дій та прийнятих рішень.

Негативні прояви в діяльності правоохоронних органів, у тому числі пов'язані з корупцією, призводять до не сприйняття громадянами в першу чергу працівників поліції як повноцінних представників влади та держави. Рівень сформованості професійної комунікативної компетентності та запобігання корупції визначають спроможність фахівця конструктивно діяти у специфічних ситуаціях міжособистісної взаємодії, пов'язаних із особливостями їхньої роботи.

Таким чином, патрульний поліцейський повинен дотримуватися антикорупційної політики та володіти комунікативною компетентністю у здійсненні своєї професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Національну поліцію [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 // Єдиний веб-портал органов исполнительной власти Украины. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248607704.

2. Шалигіна Н. П. Комунікативна компетентність військових фахівців як психолого-педагогічна проблема. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні науки : електрон. наук. фахове вид. 2013. DOI : file:///C:/Users/psihologi/Downloads/Vnadps_2013_5_31.pdf.

Жуль Руслан Володимирович,
молодший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА КОРУПЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОШИРЕННЯ

Оскільки корупція є ключовою перепоною на шляху успішних реформ, встановлення верховенства права та подолання корупції є ще одним критичним викликом для майбутнього України. Досягнення цієї цілі є базовою запорукою для підвищення довіри громадян до державних органів в Україні, а також для покращення інвестиційного клімату та залучення нових інвестицій, детінізації економіки [1].

Також слід вказати, що важливою складовою операційного плану Уряду на 2018 рік є продовження реформ у сфері запобігання та

протидії корупції, гарантування принципу верховенства права в Україні [1].

Адже тіньова економіка та корупція неподільні та породжують один іншого. Саме тіньовий сектор є сприятливим підґрунтям для поширення корупції. Тіньова економіка створює стабільний попит на корупційні послуги та програмує постійне збільшення кількості корумпованих чиновників. Таким чином, боротьба з корупцією залишається малоефективної без одночасного наступу на тіньову економіку. Так, у сфері тіньової економіки виділяються дві основні проблеми, які потребують негайного втручання, особливо в сучасних умовах. Перша проблема пов'язана із так званими корупційними послугами в широкому сенсі, що означає ототожнення предмета корупційної діяльності з предметом тіньової економіки. Матеріальний ефект від корупційної діяльності є часто результатом одержання тіньового доходу. Друга проблема, яка потребує розв'язання у сфері протидії тіньовій економіці та обумовлена боротьбою з корупцією, – це макроекономічні фінансові рішення держави, які формують та продукують тіньову економіку.

Тіньова складова в економічній діяльності існувала завжди, але зараз ця проблема набула глобального характеру. Необхідно враховувати, що прихований від оподаткування тіньовий дохід легітимного (некримінального) бізнесу серед потенційних фінансових спонсорів тероризму посідає друге місце після кримінального бізнесу [2].

Як, об'єктивно вказує С. П'ясецька-Устич, корупція і тіньова економіка ставлять під загрозу сам факт існування держави, виступають основною перешкодою для підвищення рівня життя населення, розвитку економіки, становлення громадянського суспільства, боротьби з організованою злочинністю. На її переконання, зростання рівня корупції в Україні – один з основних бар'єрів на шляху залучення іноземних інвестицій і сучасних технологій в українську економіку [3].

Загальновідомо, що тіньовий бізнес використовує такі ж самі технології, що й кримінальний бізнес, тому відбувається поступове їх зрощування, тобто здійснюється криміналізація тіньової економіки. Корумповані чиновники, отримуючи від тіньових структур надприбутки, латентно змінюють політику державного управління в інтересах криміналізації бізнесу. Тіньова економіка – це складний комплекс різноманітних видів економічної діяльності, основною ознакою яких є вихід за межі чинного законодавства. Структурно-функціональний аналіз тіньової економіки в масштабах світового господарства дозволяє виокремити такі сектори тіньової економіки: кримінальний, корупційний, фінансовий. Зокрема, корупційний сектор тіньової економіки є сферою владних послуг для інших секторів тіньової економіки, хоча в основному ці послуги надаються виробниками легальних товарів і послуг. У зв'язку із цим існує нагальна потреба у підвищенні якості державного управління шляхом створення обмеженого корпусу лояльних та високооплачуваних

чиновників, запобігання будь-яким проявам корупції завдяки поєднанню та впровадженню механізмів кримінального переслідування та виховних методів.

Економічна шкода від корупції пов'язана, насамперед із тим, що саме корупція виступає суттєвим запобіжником для реалізації макроекономічної політики держави. У результаті прояву факторів корупції в низових та середніх ланках системи державного управління уряд перестає отримувати об'єктивну та достовірну інформацію про стан справ у галузях економіки, при цьому головною загрозою з боку корупції є її негативний вплив, який виражається у підвищенні витрат для бізнес-структур. Крім того, тіньова економіка та корупція, як правило, супроводжуються активним витоком капіталу із країни, що також унеможливлює стабільне зростання економіки. Саме корупція стимулює необ'єктивний розподіл засобів на користь окремих агентів економічної системи за рахунок збільшення чисельності уразливих соціальних верств населення. Малозабезпечена частина населення не має можливостей повноцінно протистояти проявам вимагань та іншим видам корупційних зловживань. Тобто відбувається поступове витіснення громадян із сфер надання безоплатних послуг, передусім освіти та медицини.

Таким чином, вивчення взаємозв'язку корупції та тіньової економіки надає змогу формувати засади державної антикорупційної політики, виявляючи та нівелюючи можливі потенційні деструктивні процеси в цій сфері. Проте в нашій державі у рамках проведення системних реформ інструментарій ліквідації корупції та тіньових секторів економіки перебуває на початковій стадії та поступово має модернізуватися, виходячи із напрацювань та кращих практик зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плани пріоритетних дій Уряду. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu/serednostrokovij-plan-prioritetnih-dij-uryadu-do-2020-roku-ta-plan-prioritetnih-dij-uryadu-na-2017-rik

2. Миколаїв І. А. Тіньова економіка: причини, наслідки перспективи. Суспільство і економіка. 1998. № 6. С. 31-49.

3. С. П'ясецька-Устич Корупція і тіньова економіка в системі соціально-економічних відносин суспільства. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016. № 10. С. 34–39.

Кличков Андрій Олексійович,
ад'юнкт докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ (КОНТРАКТУ), УКЛАДЕНОГО ВСУПЕРЕЧ ВИМОГАМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

Припинення трудового договору полягає в тому, що при настанні передбачених законодавством про працю подій або ж в результаті юридичних дій працівник звільняється в законному порядку від виконання своєї роботи на даному підприємстві, в установі, організації, а останні знімають з себе обов'язок надання роботи за даним трудовим договором і обов'язок виплати заробітної плати, тобто працівник перестає бути членом трудового колективу

Припинення трудового договору у зв'язку з укладенням трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення є відносно новою підставою. Статтею 26 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що особам, уповноваженим на виконання функцій держави, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється: 1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців; 2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом; 3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності [1]. Таким чином, вказана норма зазначає, що порушення встановлених у статті обмежень щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору. Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог цієї статті, можуть бути визнані недійсними. У разі виявлення порушень, передбачених частиною першою цієї статті, Національне агентство

звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

На думку Ярошенка О.М. суттєвими ознаками припинення трудового договору за п. 71 ст. 36 КЗпП України [2] належать такі: 1. Наявність специфічних сторін трудового договору: – звільнювані особи – особи, які припинили діяльність, пов'язану з ви конанням функцій держави або місцевого самоврядування; – роботодавці – юридичні особи приватного права та фізичні особи – підприємці; 2. Протягом одного року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування майбутні працівники здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття рішень щодо діяльності своїх роботодавців; 3. Трудовий договір був укладений протягом одного року з дня припинення особою діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 4. Звільнення працівника проводиться роботодавцем на вимогу осіб, які не є стороною трудового договору [3, с. 100–108].

На сьогодні в юридичній практиці склалася досить неоднозначна ситуація у разі звільнення працівника відповідно до п. 71 ст. 36 Кодексу законів про працю України (КЗпП), а саме на підставах, передбачених Законом України «Про запобігання корупції». Немало запитань також викликає застосування гарантій, передбачених трудовим законодавством України від незаконного звільнення (статей 40, 41 КЗпП) до осіб, яких звільняють відповідно до Закону про запобігання корупції. Звільнення працівників відповідно до п. 71 ст. 36 КЗпП часто трактується як його звільнення із ініціативи власника або уповноваженого ним органу. Слід також зазначити, що, наприклад, ч. 3 ст. 40 КЗпП (*не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності (крім звільнення за п. 5 цієї статті), а також у період перебування працівника у відпустці. Це правило не поширюється на випадок повної ліквідації підприємства, установи, організації*) стосується лише підстав розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу(!). Тобто власник або уповноважений ним орган не може звільнити працівника з власної ініціативи під час його тимчасової непрацездатності або перебування у відпустці.

Про це свідчить також й п. 17 постанови Пленуму ВСУ «Про практику розгляду судами трудових спорів» від 06.11.1992 № 9, в якому вказано, що правила про недопустимість звільнення працівника у період тимчасової непрацездатності, а також у період перебування у відпустці (ч. 3 ст. 40 КЗпП) стосуються як передбачених статтями 40, 41(1) КЗпП, так й інших випадків, коли розірвання трудового договору відповідно до чинного законодавства провадиться з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. До того ж маються на увазі щорічні, а також інші відпустки, що надаються працівникам як із збереженням, так і без збереження заробітку [4, с. 48–50; 5, с. 69–75]. Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним

органу не може бути визнано обґрунтованим, якщо у день звільнення працівнику видано лікарняний листок (довідку в установлених законом випадках) про його тимчасову непрацездатність.

Вважаємо що, Закон України «Про запобігання корупції» є спеціальним законом щодо врегулювання спірних правовідносин, пов'язаних із звільненням працівників, які уклали трудові договори (контракти), всупереч вимогам вищезазначеного закону. Звільнення працівника із займаної посади керівником підприємства, установи, організації, в якому працює цей працівник не є звільненням працівника із ініціативи власника або уповноваженого ним органу відповідно до статей 40 та 41 КЗпП. Звільнення працівника проводиться роботодавцем на вимогу осіб, які не є стороною трудового договору. Таке звільнення може вважатися, наприклад, звільненням працівника із займаної посади на вимогу закону. І гарантії, передбачені трудовим законодавством від незаконного звільнення, зокрема передбачені статтями 40, 41 КЗпП, до осіб, яких звільняють відповідно до Закону про запобігання корупції, можуть не застосовуватись.

Необхідно зважати, що у випадку, коли ви вирішили звільнитися і вже знайшли собі нове місце праці, поцікавтесь чи не підпадаєте під дію цієї норм, адже запис у трудовий книжці про звільнення на підставі пункту 71 частини 1 статті 36 Кодексу законів про працю України однозначно не буде окрасою вашої трудової книги.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст. 2056.

2. Кодекс законів про працю України : затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1971. – № 50 (Додаток). – Ст. 375.

3. Ярошенко О. М. Укладення трудового договору, всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», як самостійна підстава припинення трудового договору // Вісник Національної академії правових наук України № 1 (84) 2016. – С. 100–108.

4. Авдійчик О.П., Лов'як О.О. Співвідношення гарантійних та компенсаційних виплат у діючому Кодексі законів про працю та проекті Трудового кодексу / О.П. Авдійчик, О.О. Лов'як / Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку: матеріали круглого столу (21 квітня 2017 р.) відп. ред. С.В. Губарєв, О.О. Лов'як – К., ФОП Кандиба Т.П., 2017. – С. 48–50.

5. Лов'як О.О. Правові основи охорони праці / Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії: Збірник наукових статей з нагоди 40-річного ювілею Губарєва Сергія Володимировича / відп. ред.. О.О. Лов'як, І.С. Тімуш. – К: ФОП Кандиба Т.П., 2017. – С. 69–75.

Крикунов Ігор Русланович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший викладач кафедри управління та роботи з персоналом Національної академії внутрішніх справ
Желепа С. П.

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ, ПСИХОЛОГІЧНЕ ТА МОРАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Розглядаючи корупцію як соціальне явище, звертаємо увагу на наступне. Корупція притаманна суспільству відтоді, відколи виник інститут влади. Як невід'ємний супутник складного та багатоаспектного суспільного буття, корупція не може бути зведена до певного переліку дій особи, уповноваженої на виконання функцій держави. Наприклад, на цей час не існує кваліфікації таких правопорушень як лобізм, кумівство, протекціонізм, грошові внески з політичною метою, приховану участь державних службовців у комерційній та підприємницькій діяльності. Той, хто бере хабарі, не може існувати без тих, хто їх дає, тому корупція охоплює також і коло взаємовідносин між людьми, які використовують протиправні дії чиновників для досягнення бажаного результату. Отже, елементом корупції як соціального явища виступає система цінностей зазначених категорій осіб, їх спосіб життя та світосприйняття в цілому. В такому контексті «втиснути» усі прояви корупції як складного соціального явища в жорстку конструкцію юридичного складу правопорушення практично неможливо. Оскільки корупційні дії порушують широкий спектр соціальних норм (моральних, етичних, корпоративних), боротьба з ними можлива лише за умов використання усього спектру заходів соціально-юридичного впливу. При цьому, юридична відповідальність як правовий засіб такої боротьби відіграє суттєву роль у механізмі протидії корупції й повинна використовуватися для припинення зовнішніх проявів корупції – корупційних діянь.

Соціальна сутність корупції проявляється в наступному: що саме є продуктом соціального життя; яку має ціну для суспільства щодо існування; істотно впливає на найважливіші соціальні процеси; має історичні витоки і глобальний характер, є правовим, економічним, політичним, психологічним і моральним явищем; має властивість пристосовуватись до соціальних реалій, постійно міркувати та видозмінюватися. Конкретні прояви цього соціального явища отримують правову та моральну оцінку з боку держави і суспільства, що теж свідчить про соціальну сутність корупції. Корупція характеризує основні процеси, які відбуваються у державі та суспільстві, у ній знаходять своє відображення найбільш значущі для держави та суспільства проблеми.

У країнах, де корупція набуває значного поширення і суттєвого впливу на соціально-економічні процеси, є структурованою і здійснює системний вплив на посадових осіб (державних службовців), вона із соціальної аномалії поступово перетворюється на правило і виступає звичним способом вирішення життєвих проблем, стає нормою функціонування влади і образом життя значної частини суспільства. Як соціальне явище, корупція існує в певних інституційних рамках, в яких правові, економічні, політичні, соціальні процеси впливають на неї, а корупція, у свою чергу, здійснює вплив на право, економіку, політику, ідеологію, суспільну психологію тощо [1, с. 6].

Корупція – це не лише певні діяння, а й система негативних поглядів, переконань, настанов, спосіб мислення, тобто корупція є також психологічним і моральним явищем. У конкретних корупційних правопорушеннях як у дзеркалі знаходить своє відображення психологія конкретних людей, у корупції, як соціально-політичному явищі, відображається психологія соціальних груп і всього суспільства. С. В. Степашин відзначає, «...корупція – не просто хабарі, не просто зловживання службовим становищем, не просто завуальовані види підкупу чиновників. Це хвороба більш глибока, яка має у своїй основі психологічну установку використовувати державну службу як невичерпне джерело для досягнення корисливої мети» [2].

Є й інша морально-психологічна сторона корупції. Можливо погодитись з твердженнями, що коли держава примушує своїх громадян поводитися нечесно, то це породжує нездорову систему і має негативний вплив на суспільство [3, с. 72–73]. Посадовій особі, яка, умовно кажучи, стоїть перед вибором: чесно виконати свій обов'язок чи зловживати службовим становищем — за умов панування правового нігілізму, соціальної нестабільності і невпевненості у своєму майбутньому, культивації психології користолюбства, падіння моральності, відсутності чіткої ідеології державної служби схилиться до корупційної форми поведінки.

Погоджуючись з психологічним корінням корупційної поведінки, можна вважати, виходячи з того, що особа, яка стає на шлях вчинення корупційних правопорушень, не є, так би мовити, скорумпованою від природи. Корумпованих рис поведінка особи набуває в процесі її власної соціалізації. Стане чи не стане особа на шлях вчинення корупційних правопорушень залежить не стільки від того, які традиції чи психологічні настанови увібрала від народження, а від того, в якій суспільній атмосфері вона виросла, який психологічний клімат панував навколо неї, в якій суспільній атмосфері вона росла, які поступки визнавались аморальними, а які з боку моралі заохочувались. Мова йде про суспільну свідомість, в якій фокусується надзвичайно багато аспектів суспільного життя, у тому числі відношення громадян до закону і їх реакція на корупційні правопорушення.

Вважаємо, що одним із стратегічних напрямів запобігання корупції є захист громадської свідомості від корупційного впливу, який, зокрема, включає збереження моральних цінностей та зростання

суспільної свідомості. Як для масштабного поширення корупції, так і для ефективної протидії корупційним правопорушенням має існувати відповідний психологічний настрій суспільства. Правильне розуміння корупції як соціального явища є не лише суто теоретичною проблемою. Воно має надзвичайно важливе і практичне значення. Про це свідчать ті факти, коли на політичному і нормативно-правовому рівнях перед правоохоронними та іншими державними органами ставляться завдання, які, випливають саме з соціальної сутності корупції.

Аналіз законодавства щодо запобігання корупції в Україні, вказує на те, що воно не засноване на визначенні соціального та етичного коренів корупції. Як соціальну аномалію корупцію неможливо повністю побороти лише репресивними методами, використовуючи саме діяльність правоохоронних органів. Необхідно створювати нові етичні стандарти для чиновників та посилювати контроль за їх виконанням, розробляти детальні та пошагові інструкції для державних службовців, для спрощення бюрократичних дій, які можуть викликати бажання до «наживи» та на основі цього підготовити нових кадрів за цими стандартами.

Але, на думку автора, однією з головних умов для подолання цієї проблеми, є необхідність усвідомлення того, що корупцію можливо побороти лише спільно. Боротися необхідно, не тільки за допомогою правоохоронних органів та внесенням змін до законодавства, а починати з самого себе , знищуючи психологію та ментальність, а саме – бажання до вчинення корупційних дій заради власних інтересів і формуючи культуру сумлінного виконання професійних обов'язків і високу громадянську позицію та визнати корупцію, як соціальну аномалію.

Список використаних джерел

1. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Є. В. Невмержицький ; Ін-т держави і права України НАН України. – К., 1999. – С. 6.

2. Степашин С. В. Против криминализации России / / Российская юстиция. – 1999. – № 1. – С. 2.

3. Омельченко С. Етапи розвитку корупції як негативного суспільного явища / / Предпринимательство, хазяйство и право. – 2000. – № 7. – С. 72–73.

Кузик Еліна Петрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Кулик Т. О.***

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Одним із вагомих кроків держави на шляху запобігання та протидії корупції було створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Генеральної прокуратури України (далі – Спеціалізована антикорупційна прокуратура, САП) наказом Генерального прокурора України від 22.09.2015 року. Відповідно по цьому факту у частині 10 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 року було внесено зміни до Закону України «Про прокуратуру» (далі – Закону) від 14.10.2014 року.

Відповідно до Наказу Генерального прокурора України № 149 «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України» від 12.04.2016 року Спеціалізована антикорупційна прокуратура є самостійним структурним підрозділом Генеральної прокуратури України (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора України – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [1].

У ч. 2 ст. 8-1 Закону України «Про прокуратуру» зазначено, що призначення на адміністративну посаду в Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі здійснюється за результатами відкритого конкурсу. Організація та проведення конкурсу здійснюються конкурсною комісією, до складу якої входять чотири особи, визначені Радою прокурорів України та сім осіб, визначених Верховною Радою України [2].

Ми вважаємо, що відповідний склад визначеної комісії не забезпечує дотримання принципу прозорості при виборі уповноважених осіб визначених у ч. 3 ст. 39 Закону, особливо керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Оскільки, виходячи з функцій згаданої прокуратури, в першу чергу в діяльності структурного підрозділу Генеральної прокуратури України зацікавлена громадськість України, тому її і потрібно надати право голосу, а саме включити в склад комісії відносну кількість представників громадськості. Наприклад, відповідно до п. 5 ч. 4 ст. 5 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року до складу конкурсної комісії Національного агентства з питань запобігання корупції входять чотири особи, запропоновані

громадськими об'єднаннями, що мають досвід роботи у сфері запобігання корупції [3].

Проаналізувавши Наказ Генерального прокурора України № 149 ми виявили певну невідповідність, адже завдання та функції САП суттєво відрізняються тим, які передбачені вищезгаданим Законом. У підпункті 3.8 пункту 3 вказаного Положення визначено про здійснення у межах реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міжнародного співробітництва, тобто визначає Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру самостійним суб'єктом міжнародного співробітництва, що суперечить розділу XI «Міжнародне співробітництво» Закону України «Про прокуратуру» відповідно до якого суб'єктом може виступати тільки Генеральна прокуратура України.

Звертаємо увагу на те, що у п.п. 3.7 п. 3 зазначеного Положення, САП здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями [1]. Це означає, що прокурори спеціалізованої прокуратури здійснюють свої повноваження не тільки, які направлені на підтримання обвинувачення щодо корупційних злочинів, які передбачені у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України, а і корупційних правопорушень, що передбачені у главі 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення. З цього випливає, що Спеціалізована антикорупційна прокуратура уповноважена представляти обвинувачення не лише за справами, що порушує Національне антикорупційне бюро України, а й інші.

Доречно відзначити, що САП наділена компетенцією стосовно здійснення заходів із поновлення порушених прав громадян або законних інтересів держави внаслідок учинення корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень. Зауважимо, що вищезгадану функцію Спеціалізованої антикорупційної прокуратури передбачено у підзаконному акті – Наказі Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України», а не у Законі України «Про прокуратуру», що було б доцільніше, виходячи з юридичної сили зазначених правових актів.

Отже, з вищевикладеного, ми вважаємо, що Наказ Генерального прокурора України № 149 має бути приведений у відповідність до Закону України «Про прокуратуру», що сприятиме дотриманню конституційному принципу верховенства права. Для забезпечення принципів прозорості, справедливості, неупередженості, об'єктивності при виборі на адміністративні посади осіб в Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру пропонуємо змінити склад конкурсної комісії, шляхом включення представників громадськості України, що мають досвід роботи у сфері запобігання корупції. Також задля забезпечення законності при здійсненні правовідновлювальної функції САП її потрібно передбачити в Законі.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України: затв. Наказом Ген. Прокуратури України від 12.04.2016 року № 149. Дата оновлення: 12.04.2016 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16 (дата звернення: 18.11.2018).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Дата оновлення: 28.08.2018. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18 (дата звернення: 18.11.2018).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 31.08.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 18.11.2018).

Кузьменко Наталія Олексіївна,
провідний консультант відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України;
Кузьменко Ганна Володимирівна,
студентка Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Осмислення теоретико-методологічних аспектів дослідження феномену корупції потребує передусім з'ясування змісту та сутності цієї наукової категорії. Адже початок будь-якого ґрунтовного наукового дослідження, що має на меті отримання нового об'єктивного знання, сформулюваного у чітких та логічних висновках, потребує визначального уточнення змісту опорних понять, з'ясування постановки проблеми тощо. Особливої актуальності вищезазначене твердження набуває в процесі розкриття наукової категорії «корупція». Адже у сучасному широкому науковому дискурсі досить важко віднайти інше наукове поняття, яке було б таким звичним і здавалося очевидним та водночас таким невизначеним. Складність, багатоаспектність та динамічність цього соціального явища вже апріорі зумовлює неможливість одностайного сприйняття та розуміння феномену корупції і, разом з тим, формулювання єдиного загальноприйнятого «канонічного» визначення. Внаслідок чого поняття корупції іноді має різне тлумачення у національному законодавстві багатьох держав.

Зважаючи на це, у міжнародних договорах у сфері протидії корупції надаються досить загальні визначення, які стосуються характеристики корупційних злочинів, а кожній державі надається право самостійно визначати можливість застосування положень антикорупційних документів з урахуванням особливостей не тільки національного законодавства, але і її правової системи. Зокрема, у ст. 5

Конвенції ООН проти корупції (2003 р.) зазначено, що держави-учасниці розробляють та реалізують антикорупційну політику згідно з основоположними принципами своєї правової системи [1].

Більше того, у міжнародних договорах передбачено право держав-учасників самостійно розглядати можливість криміналізації низки корупційних діянь. Так, зокрема, у всіх складах корупційних діянь, які містяться в Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), зазначено, що їх кваліфікація у якості кримінальних злочинів здійснюється у відповідності до внутрішнього права держав-учасників [2]. Водночас у ст.15 Конвенції ООН проти корупції визначено, що кожна держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінально караними корупційних діянь [1]. Крім того, Конвенцією ООН проти транснаціональної злочинності (2000 р.) передбачено, що кожна держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних корупційні діяння [3].

Разом з тим для створення дієвої правової бази та ефективного застосування існуючих антикорупційних норм, а також з метою успішного здійснення міжнародного співробітництва в сфері боротьби з корупцією необхідне однакове розуміння і тлумачення поняття «корупція». Як зазначає Г.І. Богуш, «значення міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією полягає не тільки у становленні ефективних механізмів протидії транснаціональним формам корупції, але й у формуванні єдиної загальносвітової «антикорупційної мови», понятійного апарату, без яких ефективна антикорупційна політика є неможливою» [4, с. 5].

Втім, незважаючи відсутність у більшості міжнародних антикорупційних актів безпосереднього та чіткого визначення поняття корупції, у деяких універсальних та регіональних міжнародних документах таке визначення все ж надається. Так, одним із перших міжнародно-правових документів, у якому надавалося визначення «корупції», став Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. Так, у ст. 7 цього Кодексу поняття корупції вживається у значенні підкупу: «Хоча поняття корупції повинно визначатися у відповідності до національного права, варто розуміти, що воно охоплює здійснення або нездійснення будь-якої дії під час виконання обов'язків або у зв'язку із цими обов'язками внаслідок подарунків, що вимагаються або отримані, обіцянок або стимулів або їх незаконне отримання кожного разу, коли має місце така дія або бездіяльність» [5].

Водночас у ст. 2 Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.) зазначено, що «корупція» означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання,

які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабаря, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [6]. Щоправда, Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією має досить специфічний предмет регулювання. Основна увага цієї Конвенції зосереджена навколо питань стягнення збитків внаслідок корупції, регламентації відповідальності, строку давності та інших питань, не пов'язаних із криміналізацією корупційних діянь. Отже, Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією надає лише загальне визначення корупції для цілей цієї Конвенції.

Разом з тим відсутність визначення «корупції» у міжнародно-правових документам, певною мірою, компенсує безпосереднє розкриття змісту цієї правової категорії через узагальнений перелік корупційних діянь, що підлягають криміналізації. Зокрема, у ст. 6 Міжамериканської конвенції проти корупції (1996 р.) до наведеного переліку корупційних діянь зараховано будь-яку дію або бездіяльність під час виконання службових повноважень урядовим чиновником або особою, які здійснюють публічні функції, з метою незаконного отримання прибутку для себе або третьої сторони [7]. Ще більш розгорнутий перелік складів корупційних злочинів надається у Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією [2] та Конвенції ООН проти корупції [1].

Очевидно, що такий розгорнутий перелік дозволяє кваліфікувати у якості кримінально караних конкретні види діянь, що було б неможливо у випадку єдиного загального визначення. Водночас відкритість переліку діянь, котрі кваліфікуються як акти корупції, надає можливість державам-учасникам визнати кримінально переслідуваними й інші форми корупції, які не згадані у конвенціях.

Разом з тим встановлення єдиного конвенційного переліку діянь, що утворюють склади корупційних злочинів, закладає тенденцію до зближення національного законодавства держав, що забезпечується завдяки приведення державами-учасниками внутрішніх норм у відповідність до конвенційних положень.

Таким чином, складність, багатоаспектність та динамічність феномену корупції породжує труднощі формулювання узагальненого загальноприйнятого визначення «корупції». Єдине універсальне конвенційне визначення «корупції» відсутнє також і в більшості міжнародних антикорупційних актів, в яких поняття «корупції» розкривається через встановлення переліку складів корупційних злочинів. Антикорупційні міжнародні конвенції гарантують державам-учасникам право самостійно розглядати можливість криміналізації низки корупційних діянь з огляду на основоположні принципи своєї правової системи. Гнучкість такого підходу, з одного боку, дозволяє кваліфікувати у якості кримінально караних конкретні види корупційних діянь, що було б неможливо у випадку єдиного загального визначення, а, з іншого, надає можливість державам-учасникам визнати

кримінально переслідуваними й інші форми корупції, які не згадані у конвенціях. Водночас встановлення єдиного конвенційного переліку корупційних діянь закладає тенденцію до зближення національного законодавства держав та сприяє формуванню єдиної загальносвітової «антикорупційної мови», понятійного апарату, без яких ефективна антикорупційна політика унеможливлюється.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
4. Богуш Г.И. Коррупция и международное сотрудничество в борьбе с ней: Автореф. дис. … канд. юрид. наук – М., 2004. – 18 с.
5. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102.
7. Міжамериканська конвенція проти корупції [Електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089.

Кузьменко Ігор Григорович,
ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Корупція в Україні сягнула великих масштабів, проникла в правоохоронну систему, зокрема органи Національної поліції України, створюючи реальну загрозу національній безпеці країни а також визнанню її авторитету світовою спільнотою. Відповідно до «Стратегії розвитку Міністерства внутрішніх справ України», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 1118-р [1, с. 7], дана проблема стає щораз актуальнішою, потребує ефективних теоретичних і практичних заходів профілактики й активного протистояння корупційних ризиків в системі кадрового забезпечення, оперативно-службової діяльності зокрема управлінського складу органів Національної поліції.

Дослідженню проблем боротьби з корупцією, її проявів у поліцейському середовищі вже приділено чимало уваги науковців і практиків, зокрема, В. Д. Гвоздецького, О. Ф. Гіди, А. І. Долгова, М. І. Камлика, Я. Ю. Кондратьєва, МА. Краснова, С. В. Кушнарьова, М. І. Мельника, В. Д. Сущенка, М. І. Хавронюка,О. В. Шаповалова та інших.Факти корупційних проявів з боку управлінських кадріввимагають знову привернути увагу науковців до виявлення й усунення причин, що їх породжують.

Існують різні підходи до визначення її поняття й суті, причин та умов, що її породжують і які їй сприяють, шляхів профілактики й боротьби з нею.

Формулювання поняття корупції стосовно управлінських кадрів поліції міститься в Рекомендаціях Комітету міністрів державам – членам Європейського кодексу поліцейської етики, воно охоплює такі дії чиновників поліції, як підкуп, підробка чи знищення доказів, фаворитивізм, кумівство тощо, що мають своїм підґрунтям зловживання повноваженнями, пов’язаними з поліцейськими функціями.

Міжнародною асоціацією шефів поліції та Національним центром з питань політики забезпечення законності, корупцією в поліції теж визнаються такі дії, які тягнуть за собою неправильне застосування або зловживання офіцером поліції своїми повноваженнями так, щоб здобути особисту користь для себе або інших [2, с. 40]. Як будь-який вид заборонених відносин, у які вступає поліцейський чиновник, маючи офіційний статус, і незаконно отримує за це матеріальну винагороду чи вигоду або очікує на їх отримання, формулюється поняття корупції в поліції у багатьох зарубіжних наукових виданнях [3, с. 105].

Корупція, як правило, є наслідком безконтрольності або ненależного контролю за діяльністю працівників поліції під час реалізації оперативно-службових завдань або за його поведінкою в позаслужбовий час і в побуті з боку як його безпосередніх командирів і начальників, так і по лінії спеціальних контрольних органів і підрозділів. Корупційнаповедінка є характерною насамперед для схильних до цьогоосіб.

Отже, корупція в органах Національної поліції – це завжди активні навмисні й цілеспрямовані дії, пов’язані з використанням чи зловживанням владними повноваженнями і спрямовані на отримання вигоди в особистих цілях або на користь інших осіб, вчинені схильними до цього працівниками поліції, як правило, внаслідок безконтрольності або недостатнього контролю за їхньою діяльністю на службі чи в позаслужбовий час з боку безпосередніх командирів і начальників та спеціальних контрольних підрозділів. У результаті чого, дане поняття дає можливість відповісти на запитання: хто і чому з собового складу Національної поліції стає на шлях корупційної поведінки, дозволяє виявити і проаналізувати справжні причини й умови, зрозуміти мотивацію корупційних діянь, запропонувати оптимальні, найефективніші заходи профілактики і протидії корупції в

поліцейських колективах аж до повного викорінення з них цього найнебезпечнішого соціального зла.

З огляду на викладене зрозуміло, що профілактика і запобігання корупції в системі кадрового забезпечення органів Національної поліціїповинні розпочинатися на стадії підбору кандидатів на службу в поліцію. Водночас необхідно піддавати гласності випадки негідної поведінки тих, хто зрадив Присязі працівника поліції, став на шлях здирництва й корупції, рішуче викривати причини та умови, що сприяли цьому, інформувати про наслідки реагування і вжиті заходи, насамперед мешканців регіону, в якому це порушення мало місце.

Практична реалізація вищенаведених пропозицій сприятиме створенню й підсиленню в органах і підрозділах Національної поліції України атмосфери подолання корупційних проявів у свідомості кожного управлінця.

Список використанихджерел

1. «Стратегії розвитку Міністерства внутрішніх справ України», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 1118-р.

2. Міжнародно-правовіакти та законодавствоокремихкраїн про корупцію / упоряд. М. І. Камлик та ін. – К.: Школяр, 1999. – 478 с.

3. Протидіякорупції в органах внутрішніх справ України // Бюлетень МВС України. – 2008. – № 176. – 112 с.

Кучменко Святослав Володимирович,
здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ: КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ

Питання щодо узаконення володіння вогнепальною зброєю пересічними громадянами на території нашої держави залишається дискусійним та надзвичайно популярним як серед політиків, так і серед громадськості протягом всього періоду існування незалежної України. Дискусія навколо згаданої тематики, у зв’язку з подіями на Сході та Півдні нашої держави за останні декілька років лише значно загострилась, адже велика кількість не облікованої правоохоронними органами України зброї потрапила «у руки» як цивільного населення, так і злочинців та раніше судимих осіб.

Такий стан справ є вкрай негативним, однак на наш погляд цілком прогнозованим. Адже, проведення на території України Операції Об’єднаних Сил внаслідок тимчасової окупації окремих територій Луганської та Донецької областей не зважаючи на значні зусилля правоохоронців та ЗС України, все ж сприяє незаконному потраплянню

різного роду зброї та боєприпасів до неї на «чорний» ринок. Як наслідок – різке зростання кількості злочинів із застосуванням зброї.

Водночас досвід Грузії, Прибалтики, Молдови свідчить, що законодавче врегулювання питання щодо володіння зброєю значно зменшує кількість насильницьких злочинів. Водночас існує й інша сторона, коли введення більш жорстких правил щодо володіння зброї призводить до зростання статистики насильницьких злочинів, що спостерігалось свого часу у Великій Британії.

Аналіз зарубіжного досвіду легалізації вогнепальної зброї, а також оцінка його соціально-економічних наслідків нажаль не дають можливості точно встановити, чи існує взаємозалежність між дозволом вільного володіння зброєю та рівнем злочинності. Обумовлено це насамперед соціально-економічними, політичними, релігійними та іншими особливостями, в тому числі й корупційною складовою, що значно відрізняються у різних країнах світу, будучи в одному випадку схожими, а в іншому – цілком протилежними.

Окрім того, не менш впливовим є той факт, що на сьогоднішній день не існує єдиного правового закріплення обігу зброї на міжнародному рівні, так само як і не існує єдності поглядів серед міжнародної спільноти щодо вирішення даного питання як на внутрішньодержавному рівні, так і на міжнародному. Однак вивчення практики країн, у яких все ж таки легалізовано володіння вогнепальною зброєю дозволяє нам зробити висновок, що не зважаючи на окремі негативні наслідки прийняття на законодавчому рівні такого рішення, узаконення права володіння зброєю все ж дисциплінує суспільство, владу та полегшує систему контролю за її обігом.

В свою чергу базовими нормативними правовими актами в Україні, що регулюють обіг зброї та вибухових речовин, є закони «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [1], «Про мисливське господарство та полювання» [2], «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення» [3]. Щодо закону України «Про зброю» – питання вже протягом декількох років залишається відкритим, а законопроекти так і не отримали підтримки, адже зацікавленість в існуванні «чорного» ринку зброї та її відносного вільного обігу цікавить багатьох насамперед впливових злочинців, в тому числі й тих, що мають зв’язки та вплив на окремих осіб із владними повноваженнями, і не лише на державному, але й нажаль на міждержавному та міжнародному рівнях.

Водночас, Р. Є. Чорнобривець зазначає, що на прикладі інших країн можна простежити зміну статистики щодо позитивного та негативного впливу наявності зброї у громадян. Так статистичні дані з приводу зменшення кількості різного роду злочинів в усіх країнах є приблизно однаковою. У середньому кількість злочинів, які посягають на різні об’єкти зменшується на 8%. Але статистика вбивств з використанням вогнепальної зброї підвищується на 50–55%. На прикладі США можна зрозуміти, що кількість масових вбивств зростає, особливо небезпечним є те, що нерідко вбивства відбуваються в

навчальних закладах. Також збільшується кількість самогубств з використанням вогнепальної зброї. Це зрозуміло на прикладі Швейцарії. Але позитивний вплив введення заборони на володіння вогнепальною зброєю є беззаперечним на прикладі Австралії та Великобританії. Ці країни лідирують в переліку тих, які визнаються безпечними для життя людей [4, с. 1024].

В Україні громадяни мають можливість отримувати дозвіл на володіння гладкоствольною та нарізною мисливською зброєю. Звичайно є певні критерії для осіб, які претендують на отримання дозволу. Ті особи, які хвилюються за своє життя, можуть тримати вдома зброю в спеціальному сейфі, правила зберігання зброї в Україні передбачені. І навіть можуть нею скористатися у певній ситуації для захисту своєї власності та життя і здоров'я сім'ї без подальших наслідків у вигляді притягнення до кримінальної відповідальності. Адже в КК України, в розділі VIII Загальної Частини, який має назву «Обставини, що виключають злочинність діяння» передбачений стан необхідної оборони, відповідно до якого не підлягають кримінальній відповідальності особи, які скористалися зброєю для відвернення незаконного вторгнення в житло чи інше приміщення [4, с. 1024]. Однак судова практика свідчить, що переважна більшість подібних фактів із застосування зброї розцінюється судом як перевищення меж необхідної оборони, що в свою чергу тягне негативні наслідки для власника зброї у формі притягнення до кримінальної відповідальності.

Враховуючи вищевикладене можемо зробити висновок, що питання стосовно доцільності легалізації вогнепальної зброї в Україні, беручи до уваги міжнародний досвід та сучасний стан справ в Україні, враховуючи рівень корумпованості чиновників та тісні зв'язки окремих з них із кримінальним світом – є надзвичайно дискусійним та складним, а тому потребує подальшого ґрунтовного, предметного дослідження.

Список використаних джерел

1. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон від 28 вер. 2017 р. № 222. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19.

2. Про мисливське господарство та полювання: Закон від 22 лют. 2000 р. № 1478. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14.

3. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: Закон від 23 груд. 2004 р. № 2288. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2288-15.

4. Чорнобривець Р.Є. Щодо доцільності легалізації вогнепальної зброї для самозахисту в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 1022–1025.

Левчук Аліна Олександрівна,
ад'юнкт докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КОРУПЦІЇ

Корупція – це соціальне явище, яке бере витоки у далекому минулому. Від античної доби й до сьогоднішніх днів значною проблемою є проблема контролю за особами та групами осіб, які ставлять власні інтереси вище за інтереси держави і суспільства в цілому. З появою такої соціальної групи, як чиновництво, корупція набула масштабного розмаху. Її міра та відвертість визначалися повнотою надання чиновництву влади над населенням та рівнем загального культурно-цивілізаційного розвитку самого суспільства.

Корупція як соціальне явище виникло настільки давно, що іноді складається враження, що, якщо не одночасно з зародженням людської раси на землі, то принаймні з виникненням у людському житті владних та грошових взаємовідносин. Перша згадка про корупцію, як негативну форму здійснення державної служби знайшла своє відображення в найстарішому з відомих людству історичних пам'ятників державності – архіві стародавнього Вавилону, – що припадає на другу половину XXIV століття до нашої ери. В епоху шумерів і семітів Цар Лагаша (територія сучасного Іраку) Урукагіна був вимушений реформувати своє державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників та суддів [1, с. 94].

Ще понад два тисячоліття тому корупція сприймалась як головний чинник політичних змін, як явище, що неминуче спричиняє падіння некомпетентних режимів та зміну їх більш міцною владою.

Історія корупції як соціального явища бере свій початок у глибокій давнині. У Стародавній Греції в IV–V століттях до нашої ери прояви корупції здебільшого мали побутовий характер і проявлялись як «псування їжі і питної води». Пізніше корупцією стали називати деякі карані в судовому порядку дії, такі, як: зіпсованість моралі, розпусність молоді, розлад порядку в полісі [2].

У стародавньому Римі та Афінах боротьба з корупцією була насамперед справою гуртової моралі та суспільного контролю. В цих державах-полісах справді було вжито певних заходів, що мали обмежити ризик таємних послуг та операцій. Так, наприклад, часто членів рад чи зборів обирали жеребкуванням, вважаючи, що випадок – найкраща запорука об'єктивності. Для виборних посад встановлювалися короткі терміни без права переобрання.

Історія корупції не поступається в часовому вимірі свого існування історії людської цивілізації, де б вона не коїлася – у Єгипті, Римі або Іудеї. Хабарництво також згадується в російських літописах XIII ст. Як і у Візантії, чиновникам на Русі не платили «жалування», вони жили за рахунок народу. Тому і призначалися чиновники на короткий термін – на один, два роки. Перше законодавче обмеження корупційних діянь належить Іванові III. А його онук Іван Грозний

уперше ввів смертну страту в якості покарання за надмірність у хабарях, відмінивши своїм указом 1555 року «кормление чиновников» [3].

В період середньовіччя, розвитку монархічної форми правління, головним корупціонером виступає монарх, що надає пільги та привілеї, спускаючи їх згори донизу ієрархічними щаблями. Завдяки вмілому розподілу титулів, пільг та посад монарх маніпулює своїм оточенням.

За республіканської форми правління небезпека підкрадається знизу, корупція набирає форм горизонтальної дезінтеграції політичної спільноти. Амбітні особи, клани та політичні фракції створюють постійну загрозу стабільності та єдності республіканських інституцій. Через мережу своїх замовників та спільників інтригани можуть схиляти на свою користь ухвали правосуддя, маніпулювати призначенням суддів та урядовців і захоплювати найвигідніші офіційні посади. За демократичних режимів, де громадяни користуються загальним виборчим правом, голоси найбідніших виборців можна відкрито купити чи продати за гроші, харчі або подарунки, як це щедро засвідчують документи про вибори в європейських країнах у XIX сторіччі. Рано чи пізно падіння політичної та загальної моралі, невдоволення народу та пихатість багатіїв заганяють республіку в пекло громадянської війни або в обійми диктатора.

Як зазначав шотландський філософ Девід Г'юм, люди мають набагато міцніші зобов'язання перед тими, хто їм ближчий, – перед родичами, друзями, аніж перед великими абстрактними одиницями, такими, наприклад, як суспільство чи людство [4].

Певною мірою традиційне песимістичне сприйняття людини як істоти, корумпованої від природи, формувалося під впливом релігійної догми про недосконаліть всього земного. Та водночас воно успадковане від тієї форми цивілізації, в якій тканина соціальних стосунків – ієрархічні зв'язки, місцева солідарність, корпоративні чи релігійні спільноти – була набагато щільнішою, ніж нині. Світ класичної політики сповнений придворних, васалів, інтриганів та лакуз, які шукають ласки можновладця чи багатія, тоді як сучасна демократична держава, принаймні в ідеалі, виглядає як нейтральна безособова машина, яка протистоїть масі рівних у своїй анонімності громадян.

Надійний захист від корупції можуть забезпечити лише громадянська свідомість, пильний нагляд громади за громадською та приватною поведінкою громадян, почуття релігійного обов'язку, патріотизм та відданість традиціям.

На сучасному етапі розвитку корупція в Україні стала надзвичайною проблемою, адже вона небезпечна не тільки як засіб самознищення ефективної державної влади як такий, але і засіб дискредитації представницької форми демократії зокрема. Корупційні діяння дозволяють державним посадовцям, політичним і громадським діячам використовувати надані права і владні повноваження для особистого збагачення, а також і задовольняти корпоративні і кланові інтереси політико-економічних груп впливу.

Список використаних джерел

1. Большая советская энциклопедия – М.: Сов. энцикл., Т. 27. – 1977. – С. 94.
2. Бортошек М. Римское право. Определения. Понятия. Термины. – М.: Политиздат, 1989. – 320 с.
3. Кирпичников А. И. Взятка и коррупция в России. – Санкт-Петербург: Из-во «Альфа», 1997. – 351 с.
4. Г'юм Д. Трактат про людську природу / Д. Г'юм. – К., 2003. – 526с.

Лебедєва Наталя Василівна,
ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція в Україні є однією з проблем, які потребують невідкладного розв'язання. Вона становить значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці, становленні громадянського суспільства [1].

Громадськість у сфері протидії корупції можна визначити соціальним утворенням, протилежним державі, яке спонукає останню до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та існування членів такого суспільства у відносинах із приводу запобігання та протидії корупції на підставі та у спосіб, передбаченим чинним законодавством України [2]. Що ж до самого поняття, то В. Нестерович, досліджуючи етимологію поняття «громадськість», посилається на польського вченого Т. Сасіньського-Класа, який вважає, що це поняття «походить від латинського «popliecus» чи «populous», тобто «люди». Тому, першим історичним значенням громадськості було все те, що належить до громадського (публічного) виміру колективу чи відкрита для громадськості сфера – «Respublica» [3 с. 19].

Важливість участі громадськості у запобіганні та протидії корупції визнається на міжнародному та національному рівнях, про що зазначено в статті 13 Конвенції ООН проти корупції, ратифікованої Верховною Радою України 18 жовтня 2006 р. (набула чинності для України 1 січня 2010 р.) [4].

У суспільстві і державі існують завищені очікування щодо залучення громадян до заходів запобігання корупції. Як правило, громадяни лише заявляють про свої наміри протидіяти корупції, але утримуються при цьому від активних дій, пояснюючи це відсутністю бажання втручатись в антикорупційну діяльність держави. Громадяни виявляють бажання лише пасивно чи опосередковано сприяти запобіжній діяльності інших суб'єктів. Отже, громадян навряд чи можна розглядати як окремих суб'єктів запобігання корупції. Лише об'єднавшись у громадські організації, діючи, таким чином, як

колективний суб'єкт, вони здатні розширити власні можливості у процесі запобігання корупції. Серед перешкод, що заважають громадськості ефективно впроваджувати процес запобігання корупції в державі, називаються опір влади і відсутність з нею взаєморозуміння, недовіра до представників правоохоронних органів та недосконаліть законодавства (зокрема, відсутність більш широких повноважень громадськості, недостатня захищеність викривачів корупції) [5]. В лютому 2010 р. було створено Національний антикорупційний комітет України – консультативно-дорадчий орган при Президентові України. До складу Комітету були залучені представники органів державної влади, профільних комітетів Верховної Ради України, провідні вчені, а також представник Творчого об'єднання «ТОРО», яке є контактною групою організації Transparency International в Україні. Залучення представника громадянського суспільства до роботи органу, який розроблятиме антикорупційні заходи та виконуватиме інші, передбачені Указом № 275, функції – є показовим кроком. Таким чином, громадськість отримала ще один важіль впливу на здійснення антикорупційної політики держави. Єдиним недоліком залишається недостатня кількість її представників серед членів Комітету [6].

Вивчивши думку громадян щодо складнощів, які стають на заваді ефективній діяльності громадськості в сфері протидії корупції, маємо зазначити наступне: окрім відсутності підтримки з боку влади, респонденти вказують і на недосконаліть законодавчого закріплення прав і обов'язків громадськості. Значну роль відіграє і бажання активістів заробити на своїй діяльності, а також переслідування особистих та політичних цілей громадськістю [5]. Громадськість є специфічним суб'єктом запобігання корупції, що зумовлено відсутністю в нього повноважень, притаманних спеціально уповноваженим органам у досліджуваній сфері. Натомість повноваження цього суб'єкта є похідними від прав і свобод людини і громадянина, а окремими повноваженнями наділяються специфічні суб'єкти, визначені законом (Громадська рада при НАЗК тощо) [7].

Список використаних джерел

1. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції. URL: http://khersonska.land.gov.ua/участь-громадськості-в-заходах-щодо-з/.

2. Ростовська К.В.Окремі питання участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/1_2017/part_1/35.pdf.

3. Нестерович В.Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів:зарубіжний та український досвід: дис. на здоб. наук. ступ. доктора юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – К., 2015. – С. 19.

4. Конвенція Організації Об'єднаннях Націй проти корупції від 31.10.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР) від 07.12.2007. –

2010 р., № 10, № 44, 2006, ст. 2938 / стор. 52, стаття 506, код акту 49570/2010.

5. Досвід участі громадськості у заходах щодо запобігання корупційній злочинності в Україні. URL: http://oaji.net/articles/2017/3229-1490772601.pdf.

6. Розвиток механізмів залучення громадськості до заходів протидії корупції в Україні. Аналітична записка. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/266/.

7. Корнієнко О.О. Правовий статус та гарантії діяльності громадськості як суб'єкта запобігання корупції. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/7/84.pdf.

Легін Андрій Валерійович,
аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВІВ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

На виконання рекомендацій міжнародних організацій та норм міжнародних документів після Революції Гідності 2014 року в Україні було розпочато системну реформу для подолання широкомасштабної корупції, в межах якої було прийнято низку законопроектів антикорупційного спрямування та створено нові органи для боротьби з цим явищем.

Зокрема, було створено Національне антикорупційне бюро України – державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, зарахованих до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного антикорупційного бюро України відповідно до профільного закону є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та є загрозою національній безпеці.

Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» надається право витребовувати за рішенням керівника структурного підрозділу Національного бюро та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро, у тому числі відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які

ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном [1].

Очевидно, що вказана норма не виглядає ідеальною, оскільки перелік суб'єктів, які зобов'язані виконувати вказане рішення, є досить обмеженим і, наприклад, не враховує юридичних осіб, у тому числі з державною часткою власності у статутному фонді. З урахуванням складів злочинів, що підслідні Національному бюро, викладена в такій формі норма значно обмежує можливості органу досудового розслідування. Відповідно, для нормальної реалізації вказаного права необхідно розширити перелік суб'єктів, яким може бути адресований запит, доповнивши його як мінімум юридичними особами.

П. 5 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» дає право на підставі погодженого з прокурором рішення Директора Національного бюро або його заступника отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність» з урахуванням положень цього Закону… [1]

Водночас п. 3 ч. 1 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачено, що інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками органам прокуратури України, Служби безпеки України, Державному бюро розслідувань, Національній поліції, Національному антикорупційному бюро України, Антимонопольному комітету України – на їхню письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу [2].

Враховуючи, що детективам Національного бюро підслідні корупційні злочини, вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є очевидним, що зазначену норму Закону необхідно доповнити можливістю отримання відомостей стосовно операцій за рахунками фізичних осіб.

П. 7 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено, що Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків дається право залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень Національного бюро [1].

Водночас Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного

процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017, ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», викладеного у новій редакції, «судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом» [3].

Таким чином, вказана норма фактично унеможливила призначення експертиз для міжнародних та недержавних експертних установ, що очевидно негативно впливатиме на розкриття та розслідування злочинів, підслідних Національному бюро, оскільки наразі експерти державних установ не захищені від незаконного впливу з боку вищих посадових осіб держави.

П. 17 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено, що Національному бюро дається право здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування на підставі законів та міжнародних договорів України [1].

Ч. 1 ст. 545 КПК України передбачено, що Генеральна прокуратура України звертається із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, зарахованих до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України [4].

Проте до Законів України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» та «Про ратифікацію Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції» досі не внесено зміни, якими до переліку центральних органів України щодо міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях було б зараховано Національне антикорупційне бюро України.

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 18 Закону України «Про Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», Національне агентство здійснює міжнародне співробітництво за запитом відповідного органу іноземної держави або компетентних органів, визначених законодавством України (Генеральна прокуратура України або Міністерство юстиції України) [5], що суперечить наведеному вище положенню КПК України, яким Національне бюро також визначено центральним органом України.

Таким чином, існує низка очевидних проблемних моментів та прогалин в законодавстві, які вимагають негайного вирішення з боку законодавця, оскільки не дають змоги реалізовувати повною мірою всі інструменти, надані Національному антикорупційному бюро України для виконання покладених на нього обов'язків.

Список використаних джерел

1. Про Національне антикорупційне бюро України. Редакція від 28.08.2018 № 1698-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1698-18.

2. Про банки і банківську діяльність. Редакція від 01.10.2018 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14.

3. Про судову експертизу. Редакція від 20.01.2018 № 4038-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від 10.11.2018 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

5. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Редакція від 28.08.2018 № 772-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19.

Лов'як Світлана Сергіївна,
здобувач кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ПІДРОЗДІЛУ (ОСОБИ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНУ З ПЕРЕВІРКИ ФАКТІВ ПОДАННЯ СУБ'ЄКТАМИ ДЕКЛАРУВАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

Обов'язок подачі декларацій відповідними суб'єктами передбачено статтею 45 Закону України «Про запобігання корупції», а саме відповідно до частини 1 статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати, шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством [2].

Також особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого

самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

Відповідно підпункту 7 пункту 4 Типового положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 4 вересня 2013 р. №706 «Питання запобігання та виявлення корупції» до основних завдань уповноваженого підрозділу (особи) органу відноситься завдання по здійсненню контролю за дотриманням антикорупційного законодавства [3].

В свою чергу слід зазначити, що такий контроль передбачає проведення заходів уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції органу по перевірці факту подання декларацій співробітниками органу на підставі Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 06.09.2016 № 19 «Про затвердження Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій» (далі – Рішення) [4]. Так, відповідно пункту 3 Рішення перевірка факту подання декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання декларацій покладаються на уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції відповідного органу, або інший структурний підрозділ такого органу (далі – відповідальний підрозділ (особа)), визначений керівником органу.

Керівник відповідного органу, визначає порядок взаємодії відповідального підрозділу (особи) з іншими підрозділами з метою обліку суб'єктів декларування, у яких виник обов'язок подати декларації відповідно до вимог Закону.

Відповідно пункту 4 Рішення відповідальний підрозділ (особа) відповідного органу, а також Національне агентство у випадках, визначених Законом, перевіряє факт подання декларацій у такі строки:

1) щорічні декларації суб'єктів декларування – протягом 10 робочих днів з граничної дати подання таких декларацій;

2) декларації суб'єктів декларування, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, – упродовж п'яти робочих днів з дня такого припинення; якщо припинення зазначеної діяльності відбулося з ініціативи керівника органу, в якому працював суб'єкт декларування, –

упродовж п’яти робочих днів після спливання строку у двадцять робочих днів з дня, коли суб’єкт декларування дізнався чи повинен був дізнатися про таке припинення;

3) декларації суб’єктів декларування, які припинили діяльність, пов’язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, – протягом 10 робочих днів з граничної дати подання таких декларацій наступного за звітним року, у якому було припинено таку діяльність;

4) декларації суб’єктів декларування, які є особами, що претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону, та осіб, зазначених у пункті 4 частини першої статті 3 Закону, – до призначення або обрання особи на посаду;

5) декларації осіб, зазначених у підпункті «в» пункту 2 частини першої статті 3 Закону, у разі входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу конкурсної комісії, утвореної відповідно до Законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідної громадської ради, ради громадського контролю, утвореної при державних органах, - протягом десяти календарних днів з граничної дати подання таких декларацій, визначеної в абзаці другому частини третьої статті 45 Закону;

6) декларації осіб, зазначених в абзаці четвертому пункту 5 частини першої статті 3 Закону, у разі зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління відповідного громадського об’єднання, іншого непідприємницького товариства - протягом десяти календарних днів з граничної дати подання таких декларацій, визначеної в абзаці третьому частини третьої статті 45 Закону.

Крім того, відповідальний підрозділ (особа) органу, в якому працюють (працювали) суб’єкти декларування, перевіряє факт подання декларацій шляхом пошуку та перегляду інформації в публічній частині Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства [4].

У випадку встановлення факту неподання чи несвоєчасного подання декларацій суб’єктами декларування відповідно до вимог Закону відповідальний підрозділ (особа) органу, в якому працюють (працювали) суб’єкти декларування, повідомляє про це Національне агентство упродовж трьох робочих днів з дня виявлення такого факту. Повідомлення Національного агентства про факт неподання чи несвоєчасного подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування надсилається на адресу електронної пошти, зазначену на офіційному веб-сайті Національного агентства, та засобами поштового зв’язку (рекомендованим листом з повідомленням про вручення). Зазначене повідомлення надсилається відповідним органом окремо за кожним фактом такого неподання чи несвоєчасного подання.

Отже, виконання завдання уповноваженим підрозділом (особою) з питань запобігання та виявлення корупції по здійсненню контролю за дотриманням антикорупційного законодавства в органу відповідно до Типового положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 4 вересня 2013 р. №706 «Питання запобігання та виявлення корупції» вимагає значного часу та займає основне місце серед інших завдань передбачених Типовим положенням.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : міжнародний документ від 31.10.2003 // Відомості Верховної Ради. – 2007. – № 49.

2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс]: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18. – Назва з екрана.

3. Питання запобігання та виявлення корупції [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 р. №706. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-2013-%D0%BF. – Назва з екрана.

4. Про затвердження Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій [Електронний ресурс]: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 06 вересня 2016 р. № 19. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1479-16. – Назва з екрана.

Лукащук Ірина Павлівна,
слухач 4-го курсу Рівненського відділення ННІ заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Пастух І. Д.***

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ЗАЙНЯТТЯ ІНШОЮ ОПЛАЧУВАНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Порушення антикорупційного законодавства мають свої форми вираження: а) корупційне правопорушення, тобто діяння, що містить ознаки корупції, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність; б) правопорушення, пов'язане з корупцією, яке не містить ознак корупції, але порушує вимоги (наприклад, фінансового контролю), заборони (сумісництва) та обмеження (отримання

подарунків), встановлені законом щодо окремої категорії осіб (уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування). За вчинення такого діяння законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Так, частиною 1 статті 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю. Санкція за такі дії передбачена у вигляді накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом.

Зазначена стаття Кодексу передбачає відповідальність за дії, що визначені статтею 25 Закону України «Про запобігання корупції». Об'єктом даного правопорушення виступають суспільні відносини, пов'язані зі встановленим порядком отримання особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, інших доходів, не пов'язаних зі здійсненням їх владних повноважень. Предметом виступають доход від діяльності чи винагорода від роботи за сумісництвом.

Об'єктивна сторона цього правопорушення характеризуються активними протиправними діями у вигляді зайняття іншою оплачуваною (правопорушення вважається закінченим з моменту отримання оплати за діяльність) або підприємницькою діяльністю (правопорушення вважається закінченим з моменту здійснення такої діяльності, незалежно від отримання доходу, сплати податків тощо). Склад правопорушення формальний.

Стаття 42 Господарського кодексу України визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Під зайняттям іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю слід розуміти виконання посадовою особою, крім основної, ще й іншої оплачуваної роботи незалежно від укладення трудового договору. Такі особи можуть займатися викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною та суддівською практикою, інструкторською практикою із спорту.

Викладацька діяльність – діяльність, яка спрямована на формування знань, інших компетентностей, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою

фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору. Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. При цьому фундаментальними науковими дослідженнями є теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки (пункт 33 частини першої статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

Прикладними науковими дослідженнями є теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення наявних матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань.

Творча діяльність – це індивідуальна чи колективна творчість професійних творчих працівників, результатом якої є твір чи його інтерпретація, що мають культурно-мистецьку цінність. Медична практика – діяльність, пов'язана з комплексом спеціальних заходів, спрямованих на сприяння поліпшення здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності, на діагностику, допомогу особам з гострим і хронічними захворюваннями й реабілітацію хворих та інвалідів, що здійснюється особами, які мають спеціальну освіту.

Суддівська практика зі спорту. Спортивні судді – це фізичні особи, які пройшли спеціальну підготовку та отримали відповідну кваліфікаційну категорію та уповноважені забезпечувати дотримання правил спортивних змагань, положень (регламентів) про змагання, а також забезпечувати достовірність зафіксованих результатів. Судді по спорту перебувають на обліку в органах управління фізичною культурою і спортом, а суддівство змагань відмічається в заліковій картці, яка ведеться колегією суддів за місцем обліку судді.

Інструкторська робота зі спорту полягає у проведенні фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи, навчально-тренувальної роботи у фізкультурно-оздоровчих групах і спортивних секціях тощо.

При цьому слід враховувати, що відповідно до ст. 66 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої.

Стосовно часу вчинення проступку слід навести Рішення Конституційного Суду України від 06.10.2010 № 21-рп/2010, у якому зазначається, що зайняття особами викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту може здійснюватися в межах робочого часу, але з дозволу керівника.

Суб'єктами цього правопорушення є особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, за винятком депутатів Верховної Ради АРК Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищої раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Із суб'єктивної сторони правопорушення характеризується умисною формою вини. Кваліфікуючою ознакою даного правопорушення є повторність – вчинення особою будь-якого із порушень, передбачених статтею 172-4 КУпАП, якщо її протягом року вже було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Нечай Кіра Ігорівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ У ФІНАНСУВАННІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

За визначенням міжнародної організації Transparency International, політична корупція – це зловживання політичними лідерами наданою їм владою з метою особистої вигоди. Політична корупція може мати різні форми від підкупу виборців до продажу призначень та махінацій з державними ресурсами [1].

Якщо співставити результати Індексу сприйняття корупції Transparency International [2] та результати Індексу демократії від The Economist Intelligence Unit's [3] та рівень довіри до політичних партій досліджений Eurobarometer [4, с. 70–71], то можна помітити чітку кореляцію між їхніми показниками (див. інфографіку).

Таким чином, аналізуючи зазначені дослідження, можна зробити висновок про те, що у абсолютній більшості випадків політична корупція властива країнам з авторитарними або перехідними режимами. Крім того, рівень сприйняття корупції менший у тих країнах, де вищий показник довіри до політичних партій.

Починаючи з кінця 90-х років, спроби впорядкування на законодавчому рівні фінансування політичних партій набули поширення серед багатьох держав світу. Станом на 2017 рік, за даними Political Finance Database у 180 країнах існує певне нормативно-правове регулювання ролі коштів у політиці (у вигляді обмежень витрат партій або заборон на пожертви з певних джерел).

У світовій практиці існує два протилежні підходи до питання фінансування політичних партій. Перший підхід, представлений США, полягає у тому, що політичні партії мають бути максимально віддалені від держави і бюджетних коштів. Фінансування політичних сил представниками бізнесу є не просто легальним, а основним засобом для партій отримати кошти на свою діяльність. Це не вважається корупцією, оскільки з 1946 року в США діє закон про лобізм, який регламентує діяльність, направлену на просування тих чи інших бізнес інтересів у політичних колах. Легалізація лобізму зробила цей процес прозорим – виборці знають, інтереси якого бізнесу відстоює той чи інший політик, а залучені кошти декларуються.

Другий підхід, представлений країнами Європейського союзу, полягає у тому, що причетність бізнесу до політичних сил розцінюють як корупційну загрозу. Цей підхід базується на переконанні, що бізнес зацікавлений лише у вирішенні власних проблем, а отже і вплив приватних фінансів на політичні партії створює конфлікт інтересів і порушує принцип рівності доступу до політичної діяльності. Для забезпечення цього принципу запроваджено бюджетне фінансування політичних партій [5, с. 14–16].

В Україні ратифіковано Конвенцію ООН проти корупції ще у 2006 році. Зокрема, у ч. 3 ст. 7 цієї Конвенції зазначається, що кожна

держава-учасниця розглядає можливість прийняття належних нормативно-правових актів і вжиття відповідних адміністративних заходів, сумісних із цілями Конвенції й відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, з метою посилення прозорості у фінансуванні кандидатур на виборні державні посади та, у належних випадках, у фінансуванні політичних партій [6].

Лише через 10 років після ратифікації цієї конвенції, Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції", який вступив в силу 1 липня 2016 року та яким було запроваджено державне фінансування політичних партій. Цим законом гарантується державна щорічна фінансова допомога для здійснення статутної діяльності політичним партіям, які на останніх виборах пройшли до ВРУ. Крім того, передбачено, що після наступних чергових або позачергових виборів до ВРУ таку допомогу отримуватимуть партії, які набрали понад 2% голосів виборців по загальнодержавному багатомандатному округу [7].

Таким чином, існує чітка кореляція між прозорістю фінансування політичних партій, рівнем корупції та рівнем демократичності держави. Існує два протилежні підходи до питання фінансування політичних партій, які відрізняються баченням того хто саме – бізнес чи держава – може фінансувати політичні партії. В Україні було запроваджено європейську модель, що полягає у запровадженні державного фінансування політичних партій. На мою думку, ця модель відкриває кращі можливості для розвитку нових політичних партій, що не пов'язані з обслуговуванням бізнес інтересів, відповідно – зменшує рівень політичної корупції. Однак, разом з тим, це відкриває і нові виклики пов'язані з контролем за належним використанням цих коштів.

Список використаних джерел

1. Transparency International. GCR: Political corruption [Електронний ресурс] / Transparency International – Режим доступу до ресурсу: https://www.transparency.org/research/gcr/gcr_political_corruption/0.

2. Індекс сприйняття корупції [Електронний ресурс] // Transparency International. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://ti-ukraine.org/cpi2017/#/.

3. Democracy Index 2015 [Електронний ресурс] // The Economist Intelligence Unit's. – С. 64. – Режим доступу до ресурсу: http://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf.

4. Public opinion in the european union [Електронний ресурс] // Eurobarometer. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb83/eb83_publ_en.pdf.

5. Навчально – методичний посібник «Політична корупція: як розпізнати та подолати»/ За заг. ред. Давиденко К.С. Автори-укладачі:

Таран В.В., Таран С.В., Грищенко І.Я., Лємєнов О. В., Волошина А.В., Скиба О. В., – К.: Ейдос, 2016. – 52 с.

6. Конвенція ООН проти корупції [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19.

Остапчук Петро Павлович,
слухач 3-го курсу Рівненського відділення ННІ заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Пастух І. Д.***

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОМ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ВХОДЖЕННЯ ДО СКЛАДУ ПРАВЛІННЯ, ІНШИХ ВИКОНАВЧИХ ЧИ КОНТРОЛЬНИХ ОРГАНІВ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО МАЄ НА МЕТІ ОДЕРЖАННЯ ПРИБУТКУ

Частиною 2 статті 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, а саме порушення обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації). Санкція за таке порушення передбачена у вигляді штрафу від трьохсот до п’ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності. Норми зазначеної статті є відсильними до Закону України «Про запобігання корупції», яка відтворює положення КУпАП і водночас закріплює, що дія цих обмежень не поширюється на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Об’єктом даного правопорушення виступають суспільні відносини, пов’язані із особливостями проходження публічної служби.

Предметом даного правопорушення виступають дохід від керівної діяльності. Таким доходом у законі є загальна сума доходу від усіх видів забороненої діяльності, отриманого в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі у виключній морській економічній зоні, так і за їх межами.

З об’єктивної сторони ці правопорушення характеризуються активними протиправними діями. Для кваліфікації діяння по цій частині важливим є встановлення того, що: а) суб’єкт входить до складу саме органу управління, інших виконавчих чи контрольних органів, або наглядової ради підприємства чи організації; б) це підприємство чи організація створено з метою одержання прибутку (зокрема, здійснює підприємницьку діяльність); в) суб’єкт не здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації.

Участь у складі правління чи інших виконавчих органів підприємств і організацій, які не здійснюють підприємницьку діяльність, не дає підстав для визнання діяльності особи, уповноваженої на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, правопорушенням, пов’язаним з корупцією, так само як входження особи до складу редакційних колегій періодичних видань (газет, журналів), різного роду журі, консиліумів, навіть за умови одержання нею винагороди за виконану роботу, оскільки зазначені органи створюються з метою розвитку науки, культури, мистецтва, вдосконалення медичної практики.

Склад правопорушення є формальним і вважається закінченим з моменту факту вчинення протиправних дій. Наприклад, сам факт входження особи до складу органу управління чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, є закінченим правопорушенням.

Суб’єктами цього правопорушення є особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування: а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем’єр-міністр України, Перший віце-прем’єр-міністр України, віце-прем’єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим; б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим; в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування; г) військові посадові

особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки; ґ) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України; д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України; е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи; є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції; ж) члени Центральної виборчої комісії; з) поліцейські; и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим; і) члени державних колегіальних органів;.

Із суб'єктивної сторони правопорушення характеризується умисною формою вини та прагненням отримати прибуток за роботу у складі правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Кваліфікуючою ознакою даного правопорушення є повторність – вчинення особою будь-якого із порушень, передбачених даною статтею, якщо її протягом року вже було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Прилепко Каріна Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Науковий керівник: в.о. завідувача кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», доктор наук з державного управління, професор ***Чукут С. А.***

НАЛАГОДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Явище корупції у державних органах влади завжди було актуально гострою проблемою. Тому на меті кожної країни є створення такої форми державного управління, яке б змогло запобігти її виникненню. Для цього необхідно створювати прозору та відкриту владу, із доступом громадян до публічної інформації та їхньою можливістю брати участь у вирішенні важливих явищ суспільно-політичного та економічного життя. Сьогодні активно впроваджується електронне урядування, невід'ємною частиною якого є електронна взаємодія державних органів влади, як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях.

За даними Transparency International у 2017 році зі 100 балів Україна отримала 30 у дослідженні індексу сприйняття корупції (CPI – Corruption Perceptions Index), здобувши 130 місце серед 180 країн. У 2016 році держава була на позицію та на бал нижче. (131 місце/ 176 країн). Проте показники динаміки 2017 року нижчі за результати 2016. Зростання показника було спричинене роботою нових антикорупційних органів та реєстру е-декларацій, що, власне є складовою електронного урядування. Лідерами дослідження Transparency International стали Нова Зеландія (1 місце – 89 балів); Данія (2 місце – 88 балів); Норвегія, Фінляндія, Швейцарія (3 місце – 86 балів). Ці країни активно впроваджують електронну взаємодію між державними органами влади. [5]

Сутністю електронної міжвідомчої взаємодії є сумісна діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, міжнародних або неурядових організацій, як на національному, так і на регіональному рівнях з використанням електронних ресурсів і цифрових технологій.

Налагодження електронної взаємодії між органами державної влади і громадян є ефективним інструментом запобігання корупції завдяки прозорості, відкритості та підконтрольності громадськості. Можливість громадян брати участь у політиці шляхами голосування, подання петицій, оформлення певних формальностей тощо в режимі онлайн унеможливлює явища корупції.

Гідним прикладом закордонного успішного досвіду у запобіганні корупції шляхом впровадження електронної взаємодії між державними органами влади стала Естонія. Державна структура управління побудована на співпраці в електронному режимі. після розпаду Радянського Союзу, громадяни якої замість паперових документів і паспортів отримують індивідуальні ID-карти, за допомогою яких користуються широким спектром послуг в режимі он-лайн. Це свідчить , що ризик виникнення дій, пов'язаних із корупцією набагато знижений, оскільки операції, пов'язані з оформленням, реєстрацією та іншими діями із документами є автоматизованими, запрограмованими та позбавленими необхідності у обов'язковому «живого контактуванні» службовців та громадян [4].

В умовах розвитку електронного урядування в Україні та закордоном виникає необхідність у налагодженні ефективної співпраці на міжвідомчому рівні державного апарату управління. Адже запровадження успішного електронного урядування полягає не лише у реалізації комунікацій в режимі «он-лайн» між службовцями і громадянами, а й, перш за все, у налаштуванні злагодженої та гармонійної внутрішньої взаємодії суб'єктів управління [4].

З 2012 року в Україні функціонує спеціальна програма, призначена для налагодженої співпраці органів державного адміністрування, а саме – Система електронної взаємодії органів виконавчої влади, що спрямована на встановлення автоматизованих процесів відправки, створення, передачі, отримання, обробки, зберігання, використання, ліквідації електронних файлів та копій паперових документів з електронним цифровим підписом, що не мають у собі інформації з обмеженим доступом, контролю за виконанням рішень, актів тощо [5].

Яскравою подією в Україні стосовно впровадження електронного урядування, зокрема електронної взаємодії, стало прийняття 17 січня 2018 року Урядом Концепції розвитку електронного урядування в Україні, реалізація якої передбачена до 2020 року. Дана програма була створена з метою вдосконалення державного управління, налагодження зв'язків між посадовцями та громадянами, демократизації суспільства, покращення ділового клімату, конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та рівня соціально-економічного розвитку України, створення прозорої, відкритої системи публічного доступу до інформації, і, звичайно, дієвому способу запобігання корупції при виконанні владних повноважень [2].

Не менш важливою подією у запровадженні електронної взаємодії між державою і громадянином в Україні є система «Трембіта», яку запустили 6 грудня 2017 року в Україні. Ця система є справжнім ривком не лише у подоланні корупції, та встановленні децентралізації, а й реальною можливістю відчути кожному українцю себе, перш за все, справжнім європейцем у демократичній країні. «Трембіта» – надія наших громадян, адже завдяки ній можна отримати багато адміністративних послуг у режимі он-лайн, переглянути, хто з

державних службовців цікавився особистими даними громадянина, а також спростувати роботу між органами виконавчої влади, зменшуючи дублювання даних у державних реєстрах.

Концепцією розвитку електронного урядування стверджується, що: «Розвиток та підтримка доступних та прозорих, безпечних та не корупційних, найменш затратних, швидких та зручних електронних послуг дасть змогу покращити якість надання публічних послуг фізичним та юридичним особам, підвищити їх мобільність та конкурентоспроможність, зменшити корупційні ризики та забезпечити, щоб електронні послуги обслуговували економіку майбутнього» [3].

Також Концепцією зазначено, що: «Оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних для вільного використання згідно із Законом України «Про доступ до публічної інформації» дасть змогу створити додаткові механізми реалізації права на доступ до інформації, що перебуває у володінні органів влади, підвищити прозорість діяльності таких органів, забезпечить вільний обіг інформації та можливість її подальшого використання з метою реалізації особистих прав та свобод людини і громадянина, розвитку інновацій та стимулювання ведення господарської діяльності, а також запобігання та викриття корупції» [3].

Метою електронної взаємодії державних реєстрів є автоматичний обмін даними між державними органами. Електронна взаємодія має на меті полегшити життя громадянам, яким традиційно задля отримання певної адміністративної послуги необхідно зібрати певний пакет довідок з різних установ. Система електронної взаємодії державних реєстрів дозволяє цього не робити. Дані збираються автоматично – державні послуги надаються дистанційно, без зайвої біганини людини [4]. Така взаємодія держави із громадянами значно впливає на демократизацію суспільства, а, отже, автоматично, запобігає виникненню моментів, де може бути присутнім явище корупції.

Список використаних джерел

1. Державне агентство з питань електронного урядування України Режим доступу: http://dir.e.gov.ua.

2. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua.

3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні / Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80.

4. Прилепко К.В. Запровадження електронної взаємодії як необхідна умова розвитку електронного урядування: зарубіжний і вітчизняний досвід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ktpu.kpi.ua/ua/naukovo-doslidna-robota-studentiv/.

5. Transparency International Україна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ti-ukraine.org.

Пророк Анна Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Київського університету права Національної академії наук України

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Дієва протидія корупції не можлива без послідовних, спланованих і скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією, оскільки системні явища потребують системного підходу в їх подоланні. З початку 1990-х рр. уряд України вживав заходи з розроблення стратегії подолання корупції в державі, приймалися відповідні документи у формі державних програм, планів, концепцій тощо. Але антикорупційне законодавство проголошувало декларативні гасла й передбачало за них неадекватні санкції, які не могли служити заходом стримування вчинення злочинів потенційними корупціонерами. Тому такі заходи, як показують результати численних національних і закордонних досліджень, жодним чином не вплинули на стан та рівень корупції, який щороку тільки зростав.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні фактично була відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації.

Вказані недоліки актуалізували необхідність ухвалити новий стратегічний документ, який би комплексно підійшов до розв'язання проблеми, визначив чіткі цілі, часові рамки й засоби їх досягнення, а також поєднав антикорупційні реформи з іншими, зокрема такими, як судова реформа, реформа органів правопорядку, публічної служби, адміністративна тощо. Таким документом покликана стати нова Антикорупційна стратегія [1, с. 19], яка була прийнята Верховною Радою України 14.10.2014 р. і має назву «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр.».

Метою цієї стратегії є:

– створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ із питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції;

– створення прозорих засад фінансування проведення виборів, діяльності політичних партій, усунення корупціогенних ризиків у діяльності виборних органів, посилення громадського контролю за їх діяльністю;

– створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів і кращого світового досвіду;

– запровадження ефективних антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади, а також на державних підприємствах, забезпечення для суспільства прозорості їх діяльності;

– продовження реформування законодавства про державні закупівлі з метою усунення ризиків корупції та впровадження прозорої системи проведення державних закупівель;

– реформування судової влади в Україні та усунення ризиків корупції у судочинстві та діяльності органів кримінальної юстиції;

– усунення корупційних передумов ведення бізнесу, формування сприятливого для відмови від корупційної практики бізнес-клімату та нетолерантного ставлення бізнесу до корупції;

– реалізація права осіб на доступ до інформації, забезпечення відкритості суспільно необхідної інформації, яка може використовуватися з метою виявлення і припинення корупційної практики, дієвий державний контроль за реалізацією відповідного законодавства;

– створення системи інструментів, які дадуть змогу ефективно виявляти та розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або набуте внаслідок такої діяльності, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів;

– формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції [2].

На сьогоднішній день можна підбити невеликий підсумок щодо реалізації цих пунктів: чи були вони виконані повною мірою, чи ще й не починалося їх виконання.

Хотілося б почати з позитивних зрушень. Отже, ось, що було зроблено:

1) прийняття низки нормативно-правових актів щодо протидії корупції: закони України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., «Про Національне антикорупційне бюро України» від 28 серпня 2018 р., нова редакція Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р., укази Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» від 14 жовтня 2014 р., «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020» від 12 січня 2015 р. , Закон України «Про вищий Антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р., нова редакція Закону України «Про прокуратуру» від 28 серпня 2018 року. Зазначені нормативно-правові акти є законодавчим закріпленням механізмів боротьби з корупцією та запобігання їй і, на нашу думку, вони є досить вдалими за змістом, і якщо вони справді будуть виконуватися, Україна матиме можливість вийти з корупційної прірви;

2) створення антикорупційних органів:

– Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [3]. Почало свою роботу 15 серпня 2016 року.

– Національне антикорупційне бюро України (далі - Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

– Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України.

З метою вдосконалення антикорупційної політики ми б хотіли запропонувати додаткові заходи, які сприяють боротьбі і запобіганню корупції, а саме:

– Зменшення кількості «хабаромістких» функцій державної служби. Чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень. Оптимізація чисельності державних структур з метою уникнення паралелізму в роботі, зменшення кількості контрольних та наглядових інстанцій.

– Запобігання соціальним передумовам корупції та усунення причин, що спричинюють вчинення корупційних діянь.

– Створення системи суспільних відносин, за якої правомірна поведінка службовців публічної служби є соціально престижною і вигідною. Забезпечення справедливої та адекватної оплати праці державних службовців, завдяки чому можна було б уникнути негативних проявів протегування, клановості та сімейності.

Ефективне впровадження в життя Концепції реалізації морально-ідеологічних антикорупційних заходів можливе за умов збалансованої діяльності та взаємодії владних інституцій усіх рівнів, відповідальності за досягнуті результати, залучення громадянського суспільства, цілеспрямованості та охоплення концептуальними заходами всіх категорій громадян, відповідності морально-ідеологічних заходів основним пріоритетам державної антикорупційної політики та заходам іншого характеру, спрямованим на запобігання та протидію корупції. З метою дотримання останньої із зазначених вимог ефективної реалізації Концепції, формування морально-ідеологічних антикорупційних заходів має ґрунтуватися на таких принципах:

– відповідності Конституції України, вітчизняним та міжнародним (ратифікованим Україною) антикорупційним нормативно-правовим актам;

– узгодженості із загальними засадами державної антикорупційної політики;

– застосування у вітчизняній практиці кращого зарубіжного досвіду запобігання та протидії корупції;

– відповідності засадам розбудови демократичної держави та громадянського суспільства;

Список використаних джерел

1. Національна бібліотека України імені В. Вернадського / Інформаційно-аналітичний бюлетень // І. Беззуб // Анти-корупційна політика в Україні. – 2015. – № 10 (92) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua/images/ dumka/2015/10.pdf.
2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр. : Закон України від 04.10.2014 р. № 1699-VIII Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 46. – Ст. 2047.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VIII Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49, – Ст. 2056.
4. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VIII Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.
5. Національне антикорупційне бюро України II Звіт за серпень 2016 – лютий 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/nab_report_02_2017_0.pdf.
6. Про прокуратуру : Закон України від 28.08.2018р. № 1697-VII Відомості Верховної Ради 2018, № 2015, № 2–3, ст. 12.
7. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018р. № 2447-VIII Відомості Верховної Ради 2018, № 24, ст. 212.

Рижакова Дар'я Олександрівна,
курсант 3-го курсу факультету № 1 Донецького юридичного інституту МВС України
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук ***Філіпенко А. С.***

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: РЕАЛЬНІСТЬ, ЗАВДАННЯ

Оскільки Україна обрала європейський шлях, вона повинна зі свого боку виконати вимоги, зокрема ввести стандарти Європейського союзу (далі – ЄС), що направлені на економічний, соціальний, правовий, політичний та демократичний розвиток України та побудови громадянського суспільства. Саме тому, впроваджуються нові реформи, створюються стратегічні цілі розвитку всіх сфер суспільного буття, поглиблюється співпраця з державами-членами ЄС та багато іншого. Нажаль, на теперішній час корупційні дії в Україні сприяють розвитку дестабілізації економічній, політичній та соціальній сфери.

Чинне законодавство дає чітке визначення стосовно корупції – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної

вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1, ст. 1].

Нажаль корупція існує майже у всіх структурах публічної влади, державних та приватних установах, організаціях і у виробництві. Важко знайти дієві методи, які швидко раз і назавжди знищать її. Однією з причин вказаної ситуації є незавершеність та фрагментарність адміністративної реформи органів публічної влади (розподіл повноважень, дерегуляція підприємницької діяльності, спрощення процедур надання адміністративних послуг та інше). Запровадження антикорупційних програм засвідчило відсутність кадрових та інституційних механізмів їх реалізації, а також недостатність експертних можливостей для оцінки та ідентифікації корупційних ризиків в діяльності. Відтак залишається вкрай актуальним підвищення ефективності реалізації антикорупційних програм.

Багато вітчизняних науковців, економістів та політичних діячів намагались знайти свій шлях подолання корупції, дослідити сучасний стан. Зокрема слід визначити напрацювання І.О. Христича, А.О. Редько, Б.В. Леонова, О.С. Новакова, О.О. Дудорова, В.Г. Хашева та багато інших.

Задля того, щоб знищити корумпованість, потрібно залучити усі інструменти, способи та засоби впливу на дані злочинні діяння. На нашу думку, вирішення такого гострого питання для України повинно покладатись також на органи місцевого самоврядування, адже воно посідає важливу ланку державної влади та допомагає реалізовувати права, інтереси та свободи кожного громадянина.

Законодавець визначає місцеве самоврядування, як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2, ст. 2].

В Україні за останні 3 роки відбулись зміни на краще, було впроваджено нові органи, які зобов'язані подолати усіма своїми законними зусиллями корупцію в Україні. Першим новим органом було створено Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА) та в подальшому планується створити Державне бюро розслідувань (ДБР), Антикорупційний суд та економічної поліція – Служба фінансових розслідувань (СФР). Доцільність створення останніх трьох, не може повністю гарантувати знищення корупції, але чітко визначене

призначення, дотримання законності та відповідні дії повинні значно знизити рівень корумпованості в Україні.

Доцільність відповідних органів не може повністю гарантувати знищення корупції, лише чітко визначене призначення, дотримання законності та відповідні дії повинні значно знизити рівень корумпованості в Україні. Але, слід зазначити, що боротьба з хабарництвом повинна покладатись на всі органи державної влади, зокрема підприємства, установи та організації різних типів власності. Особливо відповідально до даної задачі повинні ставитись органи місцевого самоврядування, тому що саме за допомогою їх превентивних заходів можливо якісно та ефективно інформувати громадян міст, об'єднаних територіальних громад, сіл та селищ щодо заборони давати або приймати хабаря. Проводити відповідні профілактичні бесіди, освітні телепередачі на місцевих каналах та різні заходи, стосовно попередження корупції.

Щорічно Transparency International досліджує стан корумпованості в країнах світу. В офіційному джерелі з'явилась статистика за 2017 рік, де було досліджено 180 країн світу. Згідно з CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2017 (Індексом корупційних передумов 2017) Норвегія посіла 3 місце (85 %) за ефективністю механізму боротьби з корумпованістю. А Україна на 2017 рік посідає 130 місце (30%), що на 1% більше ніж в 2016 році [3].

Прикладом високого рівня ефективності запобігання корупції є Норвегія. Норвегія протягом багатьох років випрацювала чітку антикорупційну стратегію. Багато спеціалістів дотримуються думки, що саме «прозорість» регулює механізм ефективності запобігання корупції у Королівстві Норвегії. Якщо досліджувати досвід боротьби з корупцією в Норвегії, то слід зазначити, що у Норвегії найголовніше – це дієва взаємодія у «трикутнику»: (1) неурядові громадські організації, (2) преса і громадянське суспільство та (3) уряд і промислові компанії. Норвегія строго дотримується стандартів EITI (Ініціатива прозорості добувних галузей). Ключову роль у справедливості і прозорості руху коштів відіграє Council on Ethics (Рада з етики) по нагляду за тим самим Глобальним урядовим пенсійним фондом, у який стікаються величезні прибутки з експорту вуглеводнів. Фонд фактично є величезним норвезьким інститутом владарювання і частиною економічної структури. Частка коштів цього фонду майбутніх поколінь вже конвертована в акції, технології та нерухомість по цілому світу [4].

В Норвегії постійно посилюється громадський контроль та доступ громадськості до інформації про роботу державних органів та відбувається формування антикорупційного світогляду та правосвідомості громадян.

На сучасному етапі децентралізації державної влади в Україні місцеве самоврядування потребує врахування конституційно-правової практики європейських країнах, що свідчить про необхідність якнайширшого залучення членів територіальних громад, використання

різноманітних форм організації місцевого самоврядування, поліпшення економічної основи діяльності місцевого самоврядування тощо [5, с. 17].

Вважаємо, що повинні створюватись додаткові суб'єкти в органах місцевого самоврядування для попередження, виявлення та протидії проявам корупції на відповідній території. Пропонуємо доповнити Закон України «Про місцеве самоврядування» відповідною статтею, яка б чітко зобов'язувала органи місцевого самоврядування проводити профілактичні бесіди з установами, організаціями підприємствами щодо заборони корупції та про відповідальність за скоєння даного злочинного діяння. Також, доцільним є запозичення досвіду боротьби з корупцією у таких розвинутих країнах світу, як Норвегія.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/paran738#n738.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/print.

3. Corruption Perceptions Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.transparency.org/news/feature/ corruption_perceptions_index _2017.

4. Норвезький досвід і досліди над норвежцями // Новости Украины и мира – новости от ТСН.ua» - [Електронний ресурс] – https://tsn.ua/analitika/norvezkiy-dosvid-i-doslidi-nad-norvezhcyami.html.

5. Національний Конвент України щодо ЄС. Рекомендації робочих груп / Укр. Незалеж. центр політ. дослідж. / за заг. ред. В. Лупація, Ю. Тищенко. – К. : Агенство «Україна» 2013. – 92 с.

Романова Ніколь Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **Горбачевський В.Я.**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ

Людина, її честь і гідність визнаються в Україні, як демократичній і правовій державі найвищою соціальною цінністю, забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Презумпція невинуватості є однією з загальних засад кримінального провадження, якому повинні відповідати його зміст та форма, а також є необхідною гарантією захисту прав особи, обґрунтованості в

висловлюваннях з боку правоохоронних органів, громадськості та інших осіб, забезпечує справедливий судовий розгляд.

Правова презумпція – це закріплене в нормах права ймовірне бездоказове припущення про наявність або відсутність фактів, що можуть призводити до певних наслідків у сфері правового регулювання, яке повинно обов'язково реалізовуватись у конкретній юридичній ситуації та є значущим у випадку спростування можливості його застосування до конкретного випадку [1]. Кримінальне процесуальне законодавство України містить велику кількість правових презумпцій, однією з яких є презумпція невинуватості.

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка ратифікована Верховною Радою України від 17 липня 1997 року, уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію зобов'язані поважати права людини, в тому числі щодо права на справедливий суд. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку [2].

Законодавчо презумпція невинуватості закріплена в ст. 62 Конституції України (далі – КУ), ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу України (далі – КК) та в ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) передбачає, що: «Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили» [3].

Водночас ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор) не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом, крім того воно не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (частини 2 і 3 ст. 62 КУ та частини 2–4 ст. 17 КПК). До того ж, ч. 5 ст. 17 КПК визначає, що: поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поводженню з невинуватою особою [4].

У свою чергу в ч. 1 ст. 20 КПК передбачено, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. Інакше кажучи сторона обвинувачення зобов'язана довести вину або невинуватість збираючи докази, а сторона захисту має таке право, а не обов'язок.

В Україні презумпцію невинуватості найчастіше порушують у трьох випадках: при виголошенні публічних заяв політиками і прокурорами про чиюсь винуватість задовго до закінчення судового процесу, коли судове рішення, що не є обвинувальним вироком, відображає думку про винуватість особи, та під час затримання осіб, підозрюваних і/або обвинувачуваних у скоєнні злочину, і обранні ним запобіжного заходу [5].

Тобто сторона обвинувачення у процесі досудового розслідування приймає процесуальні рішення та вчиняє процесуальні дії (повідомлення про підозру, складання обвинувального акту, підтримання обвинувачення в суді тощо), з огляду на наявні докази, що були зібрані, перевірені і оцінені, має внутрішнє переконання у винуватості або невинуватості особи. Однак до набрання вироком законної сили, а відповідно правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, така особа вважається (припускається) невинуватою у вчиненні злочину, тому всі публічні висловлювання з приводу винуватості особи стороною обвинувачення є неприпустимими. Крім того, для прокурора передбачена дисциплінарна відповідальність за публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру».

Проте, відповідальність за порушення презумпції невинуватості передбачена лише для прокурора. В ч. 2 і ч. 3 ст. 387 КК встановлюється кримінальна відповідальність за: «розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею, прокурором, слідчим, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні, а також даних, що ганьблять людину, принижують її честь і гідність» [6], проте таке діяння не охоплює порушення презумпції невинуватості.

Отже, кримінальний процесуальний закон гарантує забезпечення захисту прав підозрюваної, обвинуваченої особи в контексті презумпції невинуватості, однак не визначає відповідальність за порушення цієї засади всіма учасниками сторони обвинувачення, котрим в силу виконання покладених на них законом обов'язків відомо про обставини справи, крім прокурора. На нашу думку, доцільно було б внести зміни до Закону України «Про Національну поліцію України», передбачивши дисциплінарну відповідальність у вигляді дисциплінарних стягнень за порушення презумпції невинуватості, види яких передбачені Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», а також до КПК і Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Список використаної джерел

1. Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування: дис. … д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 524 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст.88

5. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. Київ. 2015. 208 с.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Рощупкін Сергій Вікторович,
аспірант кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ

Одержання дарунків посадовими особами на сьогодні віднесено до складу адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, що має високий рівень суспільної шкідливості як різновид правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Подарунок стає хабарем в тому випадку, якщо його отримання державним службовцем передбачає виконання певних дій, пов'язаних з його службовим повноваженням. Існують деякі обмеження і заборони, які тісно пов'язані з отриманням подарунків державними службовцями, і в цілому, з отриманням будь-яких матеріальних вигод, які є одними з головних антикорупційних заходів безпеки. Отримання дарунків посадовими особами всередині державних та приватних структур призводить до розширення масштабів корупції.

З метою обмеження такої форми прикриття корупційних проявів, у пункті 5 статті 8 Конвенції ООН проти корупції наголошено на тому, що кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, в тому числі і про суттєві дарунки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів [1].

Для України питання неправомірності подарунків є вкрай актуальним, адже в багатьох випадках з метою вирішення питань у власних інтересах подарунки передаються публічному службовцю особами:

які зацікавлені в певних офіційних діях установи, в якій працює службовець;

які ведуть бізнес або розраховують на ведення бізнесу з цією установою;

які здійснюють певні види діяльності, що регулюються відповідною установою;

на інтереси яких може вплинути виконання чи невиконання службовцем своїх посадових обов'язків та інше [2].

Закон України «Про запобігання корупції» містить визначення подарунку як це грошових коштів або іншого майна, переваг, пільг, послуг, нематеріальних активів, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [3].

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування та особи, що прирівнюються до таких можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

З цього приводу слід відзначити, що з 1 липня прожитковий мінімум для працездатних осіб змінився і наразі становить 1841 гривню (ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік»).

Відтак, посадові особи можуть одноразово приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо їх вартість не перевищує 1841 гривню, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року не перевищує 3524 гривень.

При цьому, зазначені обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

В той же час, посадовим особам забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із виконанням своїх повноважень або своїм становищем та пов'язаними з цим можливостями;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Алгоритм дій, пов'язаних із запобіганням одержання дарунків полягає у

вжитті невідкладно таких заходів (ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції»):

1) відмовитися від пропозиції подарунка;

2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію подарунка;

3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;

4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

У разі виявлення посадовою особою подарунка особа зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

За умови порушення вимог щодо одержання дарунків особа притягаються до адміністративної відповідальності за ст. 172-5 КУпАП, відповідно до якої на особу накладається штраф, конфіскується дарунок та особа позбавляється права обіймати певні посади та займатися певним видом діяльності строком на один рік.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН проти корупції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon1.rada.gov.ua/.

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

3. Роз'яснення Міністерства юстиції України «Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0053323-11.

Руденко Владислав Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор ***Камінська Н. В.***

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Створення нового органу в державі, означає, що буде новий підхід до вирішення того чи іншого питання. Так сталося і з корупцією та суміжними з нею явищами.

Відповідно до ст. 31 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» зазначено, що у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суду, одним з яких є Вищий антикорупційний суд [1]. Статус та завдання, якого визначено ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд», а саме: здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та

інтересів осіб у кримінальному провадженні – ст. 3 вищенаведеного закону [2].

Однак постає питання, чи новостворений орган зможе ефективно сприяти вирішенню даного питання, порівняно з тотожними органами?

Він ще не почав діяти в правовому полі, однак вже підданий критиці та обговоренню. Так, народний депутат України Андрій Іллєнко, «я маю великі сумніви, що ця історія буде мати якісь хороші позитивні наслідки. Ми голосували «за» з одної причини – гірше вже точно не буде. Те, що відбувалося в українському судочинстві, воно призводило до того самого результату – відсутності правосуддя» [3]. Така теза приводить до висновку, що лише Вищий антикорупційний суд зможе відновити здійснення правосуддя, незважаючи на те, що щодня суди здійснюють правосуддя і тим самим повернути довіру громадськості до судової гілки влади.

За загальним правилом в Україні діють суди, які є за своєю природою незалежними та антикорупційними. І присвоєння новоствореному назву «антикорупційний» наводить до двох думок: перша, те що жоден із працівників даного суду не буде притягнений до за корупційні правопорушення, а також аналогічні злочини; друга – весь секрет криється у предметі розгляду справ даного суду. Звідси постає питання, чим він відрізняється від судів загальної юрисдикції, що відправляли правосуддя щодо злочинів вищенаведеної категорії, а також те що вони є незалежні під час здійснення правосуддя? Адже факт корупції та інших явищ пов'язаний з людиною, а не з установою. Що наводить на висновок, що саме людина через корупційний злочин паплюжить установу, організацію, підприємство. І як наслідок у людей створюється хибне уявлення про весь орган, що він не в змозі захистити, відновити порушенні права чи інтереси людини.

Створення антикорупційного суду це перш за все вимога західних партнерів та одна з умов надання життєво необхідних кредитів від Міжнародного валютного фонду. В цілому західні партнери виразили підтримку новоствореному суду та лишили позитивні відгуки. Як зазначила директорка МВФ «я вітаю прагнення президента запустити роботу суду до кінця року». Американці також привітали Україну з ухваленням антикорупційного закону з урахуванням вимог МВФ, але і повторили зауваження фонду - потрібно якомога швидше поправити юрисдикцію суду і формально створити суд [4]. Постає питання, чого саме західна професійна команда прийшла до висновку щодо необхідності створення антикорупційного суду в України, а не самі відповідні органи державної влади? Це означає, що в нашій країні все всіх влаштовувало, якщо ніхто не попіклувався про ініціювання створення такого органу. Невже всі зневірилися у судову систему України, що єдиним виходом з будь-якої ситуації це буде просто створення нового органу, але з тотожними функціями до органу, що існує і функціонує у правовій площині України? Невже помилки кількох

людей, може зупинити діяльність будь якого органу і долучити увесь світ до обговорення даного питання.

На наше переконання, просто треба виконувати свої функції у відповідності до закону, до присяги яку давали, і не в останню чергу до сумління для того щоб бути взірцем для теперішніх та майбутніх професіоналів. І тоді не буде необхідності створювати органи з тотожною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19.

2. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19.

3. Чи матиме успіх закон про антикорупційний суд – думки депутатів та експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.5.ua/polityka/chy-matyme-uspikh-zakon-pro-antykoruptsiinyi-sud-dumky-deputativ-171345.html.

4. Рада створила антикорупційний суд: чим невдоволений Захід? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.bbc.com/ukrainian/features-44547981.

Синоверський Андрій Іванович,
здобувач вищої освіти ступеня магістр ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: заступник начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник ***Калиновський О.В.***

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вирішення питання боротьби з корупцією, хоча б в плані обмеження її масштабів, залишається однією з найбільш гострих і складних проблем на шляху становлення України як незалежної демократичної, правової і соціальної держави. Її негативний вплив на економіку, політичну систему та громадянське суспільство в Україні стає все більш відчутним і сьогодні створює загрозу національній безпеці держави.

Найбільш поширеним проявом корупційної спрямованості злочинів є насамперед сфера службової діяльності. Під час

розслідування службових злочинів слідчий стикається з низкою проблем, серед яких є велика корумпованість системи службової діяльності. Зважаючи на міжнародний характер та масштаби корупції, існує потреба в міжнародній співпраці при розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності.

Загальний досвід зарубіжних іноземних держав дає змогу виявити низку злочинів, які можуть бути зараховані до корупційних (розкрадання та привласнення державної власності для приватного використання, хабарництва, зловживання владою та службовим становищем, незаконного одержання державних коштів та інших пільг шляхом надання недостовірної інформації, використання та розголошення службової інформації), вчинених посадовими особами, передбачені кримінальними кодексами багатьох країн.

Саму по собі корупцію можна віднести до злочинів міжнародного характеру. Тому необхідно укладати відповідні багатосторонні міжнародні договори щодо протидії їй [1, с. 13–14].

Міжнародне співробітництво полягає не тільки в розробленні спільного механізму запобігання виникнення корупції, а також сприяння в розслідуванні злочинів пов'язаних з корупцією.

Відповідно до характеристик корупційної злочинності, наявності зв'язків підозрюваних осіб у політичних колах, а також корисливої спрямованості злочинних дій, під час застосування законодавчих положень за втручання зацікавлених осіб та з метою протидії розслідуванню злочинів можуть допускатися зловживання. Тому в процесі правозастосовної діяльності слід керуватися міжнародними договорами України, які спрямовані на забезпечення протидії корупційній злочинності [2, с. 68].

Заклики до об'єднання зусиль у боротьбі з корупцією містяться в Конвенції ООН проти корупції, в якій констатується факт зв'язків між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема, організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів; виявляється стурбованість випадками корупції, пов'язаними з великими обсягами активів, які можуть складати значну частку ресурсів держави та які ставлять під загрозу політичну стабільність і сталий розвиток цих держав [3].

Угодою про асоціацію України з Європейським Союзом також передбачено зосередження зусиль на цьому протиправному діянні. Так ст. 22 даної угоди, яка звучить як: «Боротьба зі злочинністю та корупцією» є спеціальною нормою, яка зобов'язує сторони співробітничати у боротьбі з кримінальною та незаконною організованою чи іншою діяльністю, а також з метою її попередження [4].

В Україні ключовим органом, що повинен здійснювати розслідування корупційних злочинів є Національне антикорупційне бюро України. Враховуючи, що Національне антикорупційне бюро України розслідуватиме та розкриватиме корупційні злочини, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, йому доведеться здійснювати міжнародну взаємодію. Адже злочинно здобуті доходи, як правило, «виводяться» за кордон. Таким чином, спостерігаємо легалізацію (відмивання) доходів, здобутих у результатів корупційної злочинності.

За наявності ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ефективною є взаємодія правоохоронних органів у рамках Групи Егмонт. Група Егмонт є міжнародним об'єднанням національних органів фінансових розвідок. Метою Групи «Егмонт» є забезпечення можливості для ефективної взаємодії підрозділів фінансової розвідки в усьому світі з метою боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, а також для сприяння в реалізації внутрішніх програм. У червні 2004 року на 12-му пленарному засіданні Егмонтської групи (острів Ґернсі) прийняла до свого складу Державний департамент фінансового моніторингу України [4].

Ще одним не менш важливим органом боротьби із корупційними злочинами в сфері службової діяльності є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, скорочено Агентство з розшуку та менеджменту активів.

Дане агенство є центральним орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні [5].

Агентство з розшуку та менеджменту активів здійснює повноваження з виявлення та розшуку активів, одержаних від корупційних та інших злочинів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді), а також на запит відповідних органів іноземних держав.

Відповідно до Спеціального закону, у рамках реалізації функції виявлення та розшуку активів, Агентство з розшуку та менеджменту активів здійснює міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав, а також міжнародними, міжурядовими організаціями, мережами, діяльність яких спрямована на забезпечення

міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами.

Крім того, Агентство з розшуку та менеджменту активів є партнером платформи офісів з повернення активів держав-членів Європейського Союзу та підгрупи з питань управління активами в рамках Платформи, що дає можливість співпрацювати з аналогічними органами з розшуку активів держав-членів Європейського Союзу на принципі взаємності.

При розслідуванні економічних злочинів можуть використовуватись також можливості Національного центрального бюро Інтерполу для отримання інформації щодо окремих суб'єктів господарювання, окремих аспектів господарської діяльності юридичної чи фізичної особи, перевірки автентичності документів та фактів можливого використання злочинцями підроблених фінансово-господарських документів, ідентифікації осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів за обліками поліції зарубіжних країн, міжнародного розшуку осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні економічних злочинів каналами Інтерполу.

Отже, корупційні злочини в сфері службової діяльності, а особливо якщо вони вчинені вищими посадовими особами держави, мають транснаціональний характер. З цього випливає, що корупцію можна назвати проблемою світового масштабу. А тому для ефективного розслідування корупційних злочинів необхідна належна міжнародна взаємодія як правоохоронних, так і дипломатичних та економічних установ.

Список використаних джерел

1. Нуруллаев І. С. О. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія / І. С. О. Нуруллаев – Київ: Алерта; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 160 с.

2. Чорноус Ю. М. Актуальні питання реалізації міжнародного співробітництва під час розслідування корупційних злочинів. Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 66–70.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49.

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 83.

5. Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2002 № 1371 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 38. – Ст. 1776.

6. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/772-19. (дата звернення: 16.11.2018).

Сірда Інна Михайлівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Кропивницького відділення ННІ заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник ***Лов'як О. О.***

ПОДАРУНОК У КОНТЕКСТІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ І ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Загальноприйняті правила суспільного життя пов'язують вручення подарунка із відповідною нагодою: певною подією, звичаєм або святом. Подарункові нагоди бувають різноманітними:

– звичаї та свята (День народження, ювілей, Новий рік, Весілля, День святого Валентина);

– вираження вдячності, подяки;

– демонстрація любові чи дружби;

– прояв співчуття;

– вираження співчуття.

Нерідко, подарунок наділений додатковим прихованим змістом. Його таємне значення обумовлене різними факторами: особистими відносинами людей, святковою нагодою, способом вручення презенту. Іноді подарунок накладає певні зобов'язання на того, кому його дарують, вимагаючи зворотного привітання.

На даний час поняття «подарунок» набуло занадто комерційного змісту. Існує навіть ціла індустрія з виробництва та продажу презентів на всі випадки життя. Так, багато компаній користуються подарунками, переслідуючи власні комерційні цілі (влаштовують конкурси серед

споживачів з подарунками для переможців, поширюють безкоштовні зразки своєї продукції або ж речі з атрибутикою компанії).

Під широко вживаними побутовим словосполученням «приймати подарунки» законодавець розуміє укладення договору дарування, передбаченого ст. 721 Цивільного кодексу України [1]. За договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні – обдаровуваному безоплатно майно, тобто, так званий, дарунок, у власність. Закон України «Про запобігання корупції» визначає подарунок як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [2].

Зазвичай, дарунком можуть бути як рухомі речі, в тому числі гроші і цінні папери, а також і речі нерухомі. Особам, уповноваженим на функції запобігання корупції в Україні забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

За загальним правилом право власності обдаровуваному на подарунок виникає, відповідно до ст. 722 ЦК України, з моменту прийняття такого подарунку. Під прийняттям дарунку розуміють не лише безпосереднє прийняття речі, яка дарується, а її символів (паспорт на мобільний телефон, побутову техніку, ключі тощо). У будь-якому випадку для укладення договору дарування необхідно не лише волевиявлення дарувальника, а і обдаровуваного, оскільки останній може відмовитися від прийняття подарунку. В цьому випадку договір дарування буде вважатися таким, що неукладений.

У випадку, коли дарунок направлено обдаровуваному без його попередньої згоди, (скажімо в коробці цукерок, у вітальному конверті, в квітах виявляться крупні грошові купюри та ін.), дарунок вважається прийнятим, якщо обдаровуваний негайно не заявить про відмову від прийняття такого дарунку.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

1) відмовитися від пропозиції;

2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;

3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;

4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

З огляду на те, що договір дарування є виключно безоплатним правочином, вчинення обдаровуваним на користь дарувальника будь-яких дій майнового чи немайнового характеру, є свідчення не укладеного договору дарування, а про існування певної попередньої домовленості осіб про оплатне надання послуг, речей, пільг тощо.

Безоплатність договору дарування не виключає існування певних мотивів, які спонукали дарувальника безоплатно передати певні речі. Такі мотиви можуть бути різноманітнішими: бажання дотримуватися певних традицій, віддячити за певну увагу, надія отримати зворотний подарунок тощо.

За часів Київської Русі подарунки завжди полюбляли, вміли знаходити в них сакральній зміст та добрий знак. Наприклад, численні казки та перекази розповідають про ніж-подарунок, на якому раптово з'являлася кров, за умови що його власник потрапив у халепу. Або про те, як по обручці наречений впізнає свою майбутню наречену. Невипадково, у казках більшість магічних предметів герой не знаходить, а отримує у дар: чи мова йде про чарівний клубок, який вказує дорогу, або кільце, що виконує бажання.

На Русі слово «подарунок» мало брата-близнюка – «гостинець», що походить від слова «гість». За давнім звичаєм людина мала заходити до чужої домівки з гостинцем, а її, у свою чергу, добре частували у цьому будинку.

Святковий звичай колядувати також відзначений «подарунковою магією»: мала місце думка, що заможне життя пов'язане не тільки з великою кількістю гостинців на столі і в льохах, а й з обов'язковою щедрістю та готовністю ділитися з ближніми. На Масляницю дарували прикрашене печиво з різними написами: «кого люблю, тому дарую», «подарунок від коханого – дорожче золота». І до сьогодні жевріє звичай

обмінюватися на Великдень фарбованими яйцями. До речі, за часів СРСР користувалася популярністю схожа фраза – «книга – найкращий подарунок» [3].

У контексті подарунка доцільно враховувати загальновизнане уявлення про гостинність, яке є оціночним поняттям і його зміст повинен трактуватися, виходячи із конкретних обставин передачі подарунку: особи дарувальника і обдаровуваного; їх статі, національності, громадянства, посадового становища, події, яка зумовила зустріч цих осіб, та ін. Такими подарунками можуть бути певні буклети, листівки, диски, грамплатівки, фотоальбоми, книжки, стилізовані символи міста, підприємства, організації, де працює (перебуває на службі) дарувальник.

Вартість таких подарунків неповинна перевищувати один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Незважаючи на широке побутове тлумачення поняття «гостинність» в будь-якому випадку предметом дарування, не повинні виступати: грошові кошти, історичні, культурні та наукові цінності, вироби з дорогоцінного каменю чи металу, парфуми, алкогольні напої тощо.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Коментар. – Видання друге зі змінами за станом на 15 січня 2004 р. – Х.: ТОВ «Одісей», 2004. – 856с.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст. 2056.

3. Подарунок [Електронний ресурс]: режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BD%D0%BE%D0%BA.

Сорокіна Любов Іванівна,
здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **Джужа О.М.**

ВІКТИМОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ОСІБ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ

Сучасні віктимологічні дослідження особливо інтенсивно вивчали соціальні статуси осіб, найбільш уразливих для різних видів злочинів. Перш за все це неповнолітні, інваліди, громадяни похилого віку та ін. [1, с. 31–32]. Ця категорія осіб, що володіють підвищеною віктимністю, не може активно протидіяти вчиненню злочинів, на що природно звертає увагу злочинець при виборі об'єкта посягання.

Крім того, при розробці кримінологічної моделі віктимності соціальних страт, також повинні постійно враховуватися параметри традиційно віктимних категорій осіб, представлених практично в кожній страті.

Питання про віктимність і віктимізацію осіб похилого віку, людей старше 60 років часто обговорюється в кримінологічній і віктимологічній літературі, не дивлячись на те, що вони в меншій мірі стають жертвами злочинів, ніж представники більш молодого покоління, хоча і мають потенційно високу віктимність [2, с. 71].

Багато в чому це пов'язано з тим, що в розвинених країнах частка населення похилого (пенсійного) віку понад 65 років перевищує 14 % (а в абсолютному вираженні це 170 млн. осіб) [3, с. 82–83].

Виникають нові відносини між старшим і молодим поколінням, змінюється роль сім'ї та внутрішньосімейних взаємозв'язків. Перед суспільством постали завдання не тільки матеріального забезпечення груп населення старших вікових груп (удосконалення і реформування пенсійного забезпечення), а й їх медичного та побутового обслуговування, розвитку геронтологічних служб і установ. Тому вся проблематика, яка стосується геронтологічних проблем, визнається актуальною.

Перш за все, як у нас в країні, так і у віктимологів Західної Європи, США, Канади та інших країн увагу привертають умови вчинення проти

громадян похилого віку таких злочинів, як пограбування, убивство, шахрайство. На цю вікову групу, за даними поліцейської статистики Німеччини, доводиться вбивств – 19,7 %, пограбувань – 15,9 %, спроб пограбувань – 19,7 % [4, с. 49]. Аналогічна ситуація спостерігається і в США.

Підстави того, що люди похилого віку стають жертвами насильства, в сучасному суспільстві істотні. Перш за все тут слід назвати соціальну ізоляцію: розведені, що живуть окремо, овдовілі або самотні старі люди особливо схильні ставати жертвами злочинів.

Але нерідко фактором віктимності стає і проживання людей похилого віку з більш молодшим поколінням. Необхідність піклування про них, загроза власній безпеці через можливий стан старечого недоумства, а також претензії на матеріальні засоби представників старшого покоління в сім'ї можуть викликати постійне роздратування, яке часом переростає в кримінальні дії.

Злочини проти літніх людей часто можуть мати для них більш серйозні наслідки, ніж аналогічні злочини для інших видів жертв [5, с. 14]. Так, втрата майна, особливо того, яке має цінність, пов'язану зі спогадами, сімейна реліквія і т.п., може мати надзвичайно сильний вплив на літню людину. Втрата будь-яких матеріальних цінностей може істотно обмежити контакт літньої людини із зовнішнім світом.

Існує багато різного роду шахраїв, які в своїх злочинних діяннях спеціалізуються на людях похилого віку (діючих під виглядом майстра, працівника енергопостачання і т.п.), а також різноманітні форми їх обману (наприклад при покупках, ремонтах).

В Україні відомі шахрайства із земельними ділянками, при яких людям похилого віку шахраї надавали в якості «поселень пенсіонерів» земельні ділянки, які їм не належали, пропонували непридатні до проживання ділянки землі або багаторазово одну і ту ж ділянку.

Однак, найбільш віктимогенним середовищем для престарілих пенсіонерів є сім'я, а не вулиця. У підсумку визнається, що проблема віктимізації осіб похилого віку заслуговує посиленої уваги, що виходить за рамки чисто статистичного значення [6, с. 97–98].

Підводячи підсумок, можна відзначити, що уразливість традиційно віктимогенних груп (неповнолітніх, людей похилого віку), зберігається і в умовах трансформації соціуму, при цьому ступінь віктимогенності збільшується. Основними факторами тут є стимульовані глобалізацією процеси втрати особою своєї соціальної ідентичності, процеси крайньої індивідуалізації, що межують з десоціалізацією, девальвацією морально-правових, насамперед загальних цінностей.

Аналіз віктимологічних проблем безпеки особи і суспільства дає нам підставу на подальший розвиток віктимологічної теорії і впровадження результатів досліджень в повсякденну практику діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій.

Виходячи з вищевикладеного, під віктимологічною безпекою ми розуміємо стан і процес забезпечення захищеності особи та суспільства від віктимологічних загроз, віктимізації та її наслідків, а також сприйняття рівня такої захищеності суспільством, громадою та її членами.

Список використаних джерел

1. Преступность среди социальных подсистем / под ред. Д. А. Шестакова. СПб., 2003. С. 31–32.

2. Ривман Д. В., Устинов В. С. Виктимология: монография. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2000. 332 с.

3. Макарян А. С. Глобализация и человеческий потенциал: демографическое измерение. Международный аспект. СПб.: ЗАО изд-во «Экономика», 2003. 160 с.

4. Navies P., Francis P., Jupp V. Victimization: Theory, Research and Policy. N.Y., 2003. P. 43.

5. Шалин В. В. Толерантность (культурная норма и политическая необходимость: монография. Ростов-на-Дону, 2000. 360 с.

6. Джужа О. М., Джужа А. О. Віктимологічне значення психопрофілактичної роботи. Юридичний часопис Нац. акад. внутр. справ. 2015. № 1 (9). С. 96–103.

Таранова Анастасія Миколаївна,
ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ І ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

На сьогоднішній день корупція посідає одне із перших місць серед важливих проблем нашої країни. За результатами окремих досліджень, рівень корупції у медицині за останні роки значно підвищився, у зв'язку із низьким професіоналізмом лікарів у медичних закладах, нестачею коштів на придбання медичного обладнання, низьким рівнем заробітної плати медичних та фармацевтичних працівників, проблемами пов'язаними із медичною етикою, неефективністю та безконтрольністю застосування лікарських засобів та ін.

Згідно з дослідженням міжнародної організації «Transparency International» 2012 р. Україна у щорічному рейтингу країн за рівнем корумпованості посіла 144 місце серед 176 країн світу. Отож, зважаючи на європейські перспективи України та її курс на інтеграцію до Європейського Союзу, а також із метою виконання взятих Україною зобов'язань перед Радою Європи, наразі існує нагальна потреба побудови ефективного та дієвого механізму запобігання та протидії корупції у визначеній сфері [1, с. 53].

Спираючись на аналіз чинного антикорупційного законодавства і доктринальні погляди на генезис та сутність корупції, М. І. Мельник пропонує найбільш змістовне визначення корупційного правопорушення. Під таким він розуміє правопорушення, які полягають у неправомірному використанні особою, уповноваженою на виконання функцій держави, офіційно наданої їй влади, посадових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб (корупційні діяння), а також в інших діях, які створюють умови для вчинення корупційних діянь чи є приховуванням їх або потуранням їм (інші діяння, пов'язані з корупцією) [1, с. 54].

На основі проведених досліджень визначено основні передумови виникнення корупції у сфері охорони здоров'я в Україні:

– системність поширення корупції в країні в цілому: ендемічний рівень корупції;

– високий рівень латентної корупції – сукупності корупційних діянь, що були реально вчинені, але не стали відомі органам адміністративного і кримінального судочинства і, відповідно, не відображаються в офіційній статистиці;

– складна структура сфери охорони здоров'я, у якій задіяні безпосередньо не пов'язані з охороною здоров'я структури й організації;

– соціальна незахищеність медичних працівників (оплата праці; стан захищеності медичних працівників залежно від віку, статі, сімейного стану з урахуванням демографічних та регіональних особливостей), їх невмотивованість до легальної приватної медичної практики;

– недосконала система правового захисту як пацієнтів, так і медичних працівників;

– кризовий стан сфери охорони здоров'я, невизначеність стратегічного напряму її розвитку;

– практична необмеженість дозвільних установ;

– слабкий розвиток конкуренції у сфері охорони здоров'я, необізнаність медичних працівників щодо юридичних питань, маркетингу і розвитку підприємництва у сфері охорони здоров'я;

– поширеність тіньової економіки у сфері охорони здоров'я, що є одночасно і наслідком, і підґрунтям корупції у цій сфері;

– диспропорція в розподілі інформації [2, с. 12–13].

На основі вищевикладеного, можна зробити висновок, що в Україні фактично відсутня якісна система охорони здоров'я, яка б могла забезпечити громадян якісними медичними послугами, тому наразі необхідно вдосконалювати діяльність з приводу її подолання.

Тому для забезпечення ефективної протидії та уникнення проявів медичної та фармацевтичної корупції необхідно:

1. Стандартизувати лікування шляхом введення стандартів для кожного клінічного випадку, яким буде передбачено подальші дії лікаря. Таким чином, даний протокол слугуватиме правовим захистом не тільки пацієнта, але й лікаря – у разі, коли пацієнт діятиме неправомірно, але захоче перекласти відповідальність із власних плечей на руки лікаря.

2. Активне громадянське суспільство має ефект імунізації проти корупції. Воно формується незліченними волонтерами, задіяними на цивільному рівні в різноманітних асоціаціях. Це суспільство стежить за тим, що робить держава та лікарі, а також критикує їх діяльність. Це сприяє створенню стримувань і противаг, активної участі, а також допомагає запобігти поширенню мережі корумпованих зв'язків.

3. Варто забезпечити проведення на постійній основі інформаційних кампаній, які будуть орієнтовані на різні соціальні групи та сприятимуть усунення толерантного ставлення до корупції у медичній сфері, підвищуватимуть рівень співпраці влади та громадян у даному напрямку шляхом проведення активної громадської політики щодо недопущення проявів корупційних діянь або їх призупинення.

4. Створення незалежного контролюючого органу, який, можливо, буде відокремленим підрозділом НАБУ, забезпечуватиме контроль за діяльністю у медичній сфері та попереджатиме прояви корупції. Його головне завдання – цільове використання бюджетних та інших коштів. Зазначений орган повинен мати гарантії незалежної діяльності із забезпеченням широкої участі в ній представників громадського суспільства.

5. Реформування системи оплати праці медичних працівників шляхом підвищення рівня посадових окладів (з урахуванням рівня оплати праці на аналогічних посадах у приватному секторі). Цей крок сприятиме викорененню традиції «брати гроші з пацієнтів», позбавить лікарів залежності від додаткових доходів або «подарунків». Таким чином, буде подолано так звану «низову» корупцію як один з елементів медичної корупції в Україні [3, с. 239–240].

Список використаних джерел

1. Співак М. Корупційні правопорушення у сфері охорони здоров'я: аналітичний аспект / М. Співак // Публічне право. – 2013. – № 3 (11). – С. 53–60.

2. Попченко Т. П. Розвиток державно-управлінських механізмів протидії виникненню корупції у сфері охорони здоров'я в України : автореф. дис. кандидата наук з держ. управління : 25.00.02 / Т. П. Попченко; Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2010. – 24 с.

3. Овчаренко Н. М., Рєзнік О. М. Запозичення досвіду подолання корупції у сфері медицини для України на прикладі провідних країн світу: США, Японії та Німеччини / Н. М. Овчаренко, О. М. Рєзнік // Право і суспільство. – 2017. – № 3 – Ч. 2. – С. 236–241.

Царук Андрій В'ячеславович,
ад'юнкт ад'юнктури Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В ДПСУ

У зв'язку з загальнодержавним курсом України щодо інтеграції до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу, а також у зв'язку зі змінами в Концепції охорони державного кордону, триває низка змін як у Державній прикордонній службі України так і в державі в цілому.

Ефективність охорони зовнішніх кордонів Європейського Союзу значною мірою забезпечується шляхом проведення комплексу заходів інформаційно-аналітичної діяльності та якісного визначення загроз і ризиків для держав членів. З цією метою Європейським Союзом було розроблено спільну інтегровану модель аналізу ризиків (CIRAM), яка застосовується державами членами Європейського Союзу.

Інформаційно-аналітична робота є складовою частиною управління у прикордонній сфері України. Вона дозволяє одержувати і відпрацьовувати інформацію в інтересах прийняття управлінських рішень, їх реалізацію в процесі управління у прикордонній сфері.

Інформаційно-аналітична робота є одним із видів всебічного забезпечення діяльності органів та посадових осіб Державної прикордонної служби України в сфері підготовки та прийняття управлінських рішень та реалізації інформаційних процесів, проведення аналізу інформації, прогнозування розвитку обстановки та підготовки пропозицій для прийняття управлінських рішень у сфері захисту кордонів України.

Інформаційно-аналітична робота включає комплекс заходів щодо задоволення інформаційних потреб керівництва органів Державної прикордонної служби України, органів державної влади, суб'єктів державної політики, які здійснюють свої повноваження в сфері захисту національної безпеки у прикордонній сфері України.

Інформаційно-аналітична робота – це творчий процес призначений для оцінки інформації та підготовки прийняття рішень і становить основний зміст повсякденної роботи кожного керівника та працівника інформаційно-аналітичної сфери.

Зміст інформаційно-аналітичної роботи полягає в зборі, відпрацюванні, оцінці та аналізі інформацій про явища та процеси, що відбуваються в інформаційному просторі, його документальному оформленні, формуванні інформаційних ресурсів та доведенні інформації до суб'єктів інформаційного забезпечення. Тобто змістом інформаційно-аналітичної роботи є приведення розрізнених відомостей у логічно-обґрунтовану систему зв'язків (просторово-часових, причинно-наслідкових та інших), що дозволяють дати правильну оцінку як всієї сукупності фактів, так і кожному з них окремо.

Суб'єктами інформаційно-аналітичної роботи є керівництво держави, органи Державної прикордонної служби України, а також державні, громадські, політичні та інші організації, які здатні впливати на стан захисту національних інтересів у прикордонній сфері України.

Основними об'єктами виступають споживачі інформації, чиї інформаційні потреби задовольняються в ході інформаційного забезпечення.

Процесом інформаційно-аналітичної роботи є сукупність розумових операцій, здійснюваних у певній послідовності з використанням аналітичних засобів, що призводять до досягнення цілей і завдань дослідження.

Засобами інформаційно-аналітичної роботи є нормативно-правові акти, методологія розумової діяльності, а також інформаційно-технічні засоби, за допомогою яких здійснюється аналіз фактичних даних з більш високою якістю.

Умови в яких працюють фахівці інформаційно-аналітичної сфери, визначаються обмеженістю часу на підготовку аналітичних документів. Отже, аналітику потрібно отримати найкращу відповідь за певних обмежень часу і вхідних даних. Експерти американського розвідувального співтовариства так оцінюють роботу аналітиків: "Робота аналітика – це: діяти без свідків; робити пропозиції; враховувати думку інших; оцінювати альтернативні сценарії; прогнозувати напрямки й результати; відповідати політикам; оцінювати зацікавленість власної сторони (тобто державні інтереси); бути об'єктивним (давати свій аналіз без політичної забарвленості)".

Закон України "Про інформацію" визначає інформаційну діяльність як сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Інформаційна діяльність у прикордонній сфері – діяльність, спрямована на задоволення інформаційних потреб керівництва держави, органів Державної прикордонної служби України.

Інформаційна робота та інформаційно-аналітична робота є видами

інформаційної діяльності.

Інформаційна робота – робота щодо вивчення обстановки (подій, явищ), яка включає збір, облік, оцінку, систематизацію, узагальнення відомостей (даних), розробку на їх основі інформаційних документів та доведення їх до керівництва держави, органів Державної прикордонної служби України та інших споживачів.

Інформаційно-аналітична робота – робота інформаційно-аналітичних підрозділів Державної прикордонної служби України щодо поглибленого вивчення, аналізу, прогнозування обстановки (подій, явищ) та розробки на цій основі інформаційно-аналітичних документів.

Основним результатом інформаційно-аналітичної роботи є :

– інформаційний документ – матеріальний носій аналітичної інформації, який містить проаналізовані та узагальнені дані щодо поставленого завдання, викладені за визначений термін часу, в обсязі та формі, що вимагаються;

– інформаційно-аналітичний документ – матеріальний носій аналітичної інформації, який містить всебічно проаналізовані та узагальнені дані щодо виконання завдання та відповідний прогноз розвитку обстановки (подій, явищ), викладені за визначений термін часу, в обсязі та формі, що вимагаються;

– звітний інформаційний документ – інформаційний (інформаційно-аналітичний) документ, який розробляється відповідно до управлінських документів за результатами обробки та узагальнення інформації за визначений період часу або з певного конкретного питання;

– ініціативний інформаційний документ – інформаційний (інформаційно-аналітичний) документ, який розробляється в ініціативному порядку органом Державної прикордонної служби України у зв'язку зі зміною обстановки при наявності достовірної та актуальної інформації про зміни у складі, стані та характері діяльності об'єкта аналізу.

Інформаційно-аналітична робота планується й проводиться штатними інформаційно-аналітичними підрозділами. Вона включає комплекс заходів, які організовуються і проводяться керівниками органів Державної прикордонної служби України з метою збору та обробки даних у сфері охорони кордону. На підставі проведеної роботи розробляються інформаційно-аналітичні документи для доповіді керівництву.

Ціпцюра Тетяна Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Науковий керівник: в.о. завідувача кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», доктор наук з державного управління, професор ***Чукут С. А.***

ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЙНИМИ ВИЯВАМИ

Інформаційна революція сьогодення це не що інше як доступ усіх і кожного до мережі Інтернету. Це відкриває безмежний простір для створення зручних умов для життя та пришвидшує обробку інформації в цілому. Якщо ж дивитись на це через призму державного управління – можна виокремити безліч переваг таких змін в суспільстві. Якщо до кінця 80-х рр. минулого століття уряди більшості країн використовували технології для задоволення внутрішніх потреб та управлінських цілей, то стрімке поширення Інтернету та глобальної мережі стало базисом для зміни пріоритетів з внутрішніх управлінських потреб на зовнішні зв'язки з громадськістю. Інтернет поступово перетворився в економічно-ефективну та зорієнтовану на користувача платформу для можливості спілкування державного сектору безпосередньо з громадянами та розповсюджувати великі масиви інформації серед громадськості в рази швидше. Таким чином державне управління дуже вміло пристосувалося до теперішнього інформаційного суспільства. Інформаційні технології дають змогу прискорювати та поліпшувати процес взаємодії держави та суспільства, надавати громадянам інформацію та послуги на більш високому та якісному рівні. Адже завдяки цьому вони безпосередньо будуть залучені до процесу вироблення і прийняття управлінських рішень в містах та в країні.

Електронні послуги 21 століття – це перш за все, підвищення доступності державних і муніципальних послуг. Якщо раніше необхідно було чекати біля кабінетів з великими чергами, втрачаючи час, то в даний час значний перелік послуг доступний не виходячи з дому. Для такого доступу створені спеціальні портали, котрі охоплюють послуги в сфері бізнесу, освіти, зайнятості, правопорядку, охорони здоров'я та ін. З огляду на міжнародний досвід розвиток електронного урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах спрямована на широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення необхідного

рівня ефективності та результативності. Адже саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. [1] За даними дослідження E-Government Development Index за показником цифровізації державних послуг Україна посідає 62-ге місце серед 193 країн [2].

Безперечно, нашій країні необхідно розвиватись далі, проте навіть зараз уже є близько сотні державних послуг в вільному доступі для громадян. Якщо і надалі розвиток буде таким стрімким, то позитивні зміни не змушуватимуть себе чекати:

Інтегрування надання послуг для суспільства в Інтернеті.

Взаємовідносини держави з населенням будуть перебудовуватись, адже буде змога надання персоналізованих послуг для усіх і кожного на основі довіри між ними.

Боротьба з інформаційною нерівністю і доступом малозабезпечених прошарків населення а також людей похилого віку шляхом організації навчання комп'ютерної грамотності.

Вдосконалення економіки шляхом впровадження нових порталів.

Створення нових законів і запобігання бюрократії та корупції. Інформаційне суспільство ставить перед державою нові цілі – поліпшення вже існуючих систем ідентифікації громадян, захисту особистих даних, боротьба з кіберзлочинністю. Має створюватись таке законодавство яке б гнучко вирішувало усі проблеми та будувало довіру громадян до електронних послуг.

Залучення громадян до державного управління. Широка інформатизація відносин державних органів влади із суспільством, у остаточному підсумку, може призвести до виникнення «прямої демократії» без проміжних ланок, де втрачається і спотворюється інформація. На місцевому рівні муніципальні органи вже зараз підтримують електронні звернення, дискусійні форуми і голосування в Інтернеті, і це допомагає місцевим органам у прийнятті рішень.

Для України, що обрала шлях до європейської інтеграції та демократичного розвитку, впровадження електронного урядування, особливо налагодження ефективної мережі надання електронних послуг, є нагальним першочерговим питанням в умовах децентралізації влади, залучення громадськості до процесу управління державними справами, та задля покращення діалогу між державою та її громадянами. При запровадженні електронних послуг в Україні, слід обов'язково звернути увагу на подоланні «бар'єрів на шляху ефективного надання державних послуг, пов'язаних головним чином з діяльністю уряду та публічних адміністрацій». [3]

Проте, звичайно ж ефективність електронних послуг неможлива без ряду факторів:

– Довіра: громадяни та бізнес повинні довіряти Інтернету як інструменту обміну особистою інформацією, а також довіряти уряду та іншим органам державного сектору.

– Зручний доступ: інформаційні та електронні послуги, які надаються державними органами, повинні бути легкодоступними та відповідати стандартам якості.

– Обізнаність: низький рівень поінформованості призводить до недостатньо ефективного використання електронних послуг, що надаються державними органами.

– Суттєві переваги: головна перевага полягає у ефективності електронних послуг та економії часу. [4]

Список використаних джерел

1. Концепція електронного урядування в Україні від 20.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80.

2. UN E-Government Knowledgebase [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018.

3. С. А. Чукут, В. Л. Полярна, Основні напрями та пріоритети надання електронних послуг в країнах європейського союзу: на прикладі Данії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1015.

4. Чукут С.А. Презентація електронна демократія. Від інтернет-речей до Smart City [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2017/10/CHukut_Intt...echej_Smart-City.pdf.

Чабан Наталія Анатоліївна,
ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ

Сьогодні Україна перебуває на шляху змін і реформ, спрямованих на підвищення ефективності діяльності всіх органів державної влади, в тому числі й судової гілки влади, яка здійснюється шляхом розв'язування правових конфліктів між громадянами, органами влади та організаціями.

Судова влада як одна із трьох гілок влади наділена повноваженнями у боротьбі з корупцією шляхом здійснення правосуддя. Проте, корупція вразила і судову гілку влади, тому питання боротьби з корупцією стосується і боротьби з нею в судовій владі. Однією з передумов, першопричин виникнення корупції як у судовій владі, так і в системі державного управління є корупційні ризики, що виникають через неналежний рівень правового регулювання державної служби.

У процесі реформування правосуддя, антикорупційних реформ у державі деякі норми призводять до розбіжності у правовому регулюванні, створюючи тим самим можливість виникнення корупції. Під корупційним

ризиком слід розглядати «сукупність умов та факторів, що закладені у системі державного управління та які визначають можливість виникнення корупційної поведінки і створюють небезпеку настання негативних наслідків для життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави» [1, с. 93].

Передумовами виникнення і підґрунтям для існування у судовій системі корупції є дисбаланс між законодавчо закріпленою незалежністю суддів і залежністю суду від впливу з боку представників законодавчої, виконавчої влади і бізнесу з метою отримання контролю, лобіювання вузькокорпоративних цілей; матеріально-фінансова залежність судової влади від інших органів державної влади; неналежне кадрове забезпечення та недофінансування судів з боку держави.

Аналіз статистичних даних, проведених опитувань В.М. Соловйовим, свідчать, що масштаби поширення корупції в судовій владі дуже значні. Переважна більшість українців (63%) вважають корупцію у цій сфері дуже поширеною, а затягування судового розгляду та безкарність суддів є найбільшою проблемою корупції у судовій гілці влади. Формами корупційних правопорушень є вимагання з боку працівників суду, використання особистісних зв'язків і добровільне пропонування хабаря громадянами, які сприймають корупцію як звичайний ринковий механізм [2, с. 129].

Визначення змісту корупційних ризиків, пов'язаних з недотриманням встановлених законодавством заборон, необхідно розпочати з нормативно-правових вимог, висунутих до державних службовців. До таких вимог належать обов'язки, обмеження і заборони, пов'язані з проходженням служби, спрямовані на попередження незаконного використання особою свого посадового становища з метою отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей та іншого майна або послуг майнового характеру, інших майнових прав для себе або для третіх осіб, а також незаконне надання такої вигоди [3].

З набранням чинності Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII у судовій системі виникли деякі корупційні ризики, пов'язані з правовим статусом судді.

Так у п. 3 ст. 3 Закону України «Про державну службу» зазначено, що сфера дії даного закону не поширюється на суддів. Оскільки Законом України «Про судоустрій та статус суддів» у ст. 52 визначено,що суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» призначений суддею,займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі [4].

Окрім цього статтею 146 зазначеного закону передбачено, що «Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів. Окреме визначення у Державному бюджеті видатків на утримання судів» [4]. Тобто статус судді містить всі ознаки державного службовця.

У п. 1. ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» зазначено, що сфера його дії поширюється на «суддів Конституційного суду України та інших професійних суддів».

Виникнення корупційних ризиків тягне за собою порушення основоположних прав людини і громадянина, а також їх законних інтересів. Тому усунення недоліків у правовому регулюванні суддів буде сприяти зменшенню рівня корупції у судовій гілці влади, відновленню довіри громадян до суду.

Вирішення питання подолання корупції у судовій гілці влади є одним із важливих судово-правових реформ. Однією з проблем цієї реформи є те, що положення одного закону протирічить іншому, виникають правові колізії. Для подолання корупційних ризиків необхідно забезпечити формування і реалізацію скоординованої, послідовної державної політики, спрямованої на здійснення заходів проведення судової реформи, приведення законодавчої бази у відповідність із міжнародними стандартами, прийняття довгострокових державних програм, створення відповідних інституцій, а також належне наукове супроводження цих процесів.

Слід також удосконалити механізм притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за допомогою створення окремих дисциплінарних комісій.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв Ю. В. Принципи виникнення корупційних ризиків у системі державного управління / Ю. В. Дмитрієв // Інвестиції: практика та досвід. –2006. – № 4. – С. 92–95.

2. Соловйов В.М. Запобігання та протидія корупційним правопорушенням у судовій системі України / В.М. Соловйов, Б.Л. Розвадовський // Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика). – 2010. – № 123–132.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 11 жовтня 2014 року № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 48. – Ст. 2056.

4. Про судоустрій та закон України: Закон України від 02 червня 2016 року №1402-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст.545.

Шимановська Лариса Миколаївна,
ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У зв'язку з початком антикорупційної реформи в державі законодавцем було прийнято ряд законодавчих актів, зокрема Законів України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI [1], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07 квітня 2011 року № 3207-VI [2], «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [3], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII та інші. Вказаними законами внесено ряд змін й до кримінального законодавство, зокрема надано перелік корупційних злочинів.

Так примітці статті 45 КК України зазначено, що до корупційних злочинів, відносяться злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України [4, 5].

Розглядаючи корупційні злочини у сфері вищої освіти слід зазначити, що в Кримінальному кодексі України відсутні спеціальні статті, де б чітко визначалося, що суб'єктом вчинення злочину є працівники у сфері вищої освіти. У зв'язку з цим корупційні злочини у сфері вищої освіти необхідно розглядати у світі корупційних злочинів, зазначених у статтях 18 та 45 КК України, Закону «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [3] та законодавства у сфері вищої освіти, зокрема Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII [6].

З огляду на систему вищої освіти в України корупційні злочини у цій сфері за суб'єктом злочину можна розділити на дві групи:

1) злочини, де суб'єктом є безпосередньо працівники, які працюють у сфері вищої освіти, до них можна віднести статті 191, 210, 354 357 364, 364-1 368, 368-2, 368-3 КК України.

– злочини, де суб'єктом може бути як приватна так і службова особа, яка працює у сфері вищої освіти, до них можна віднести статті 369 тв 369-2 КК України.

Проте нормативно-правові акти, не дають чіткий перелік суб'єктів корупційних злочинів у сфері вищої освіти, тому їх дослідження необхідно здійснити на підставі кримінального, антикорупційного законодавства та законодавства у сфері вищої освіти.

Визначимося з категорією осіб, які працюють у сфері вищої освіти. Відповідно до статті 55 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII учасниками освітнього процесу, на яких може поширюватися Закон України «Про запобігання корупції», є:

наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники;

фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах;

інші працівники закладів вищої освіти [7].

До наукових, науково-педагогічних працівників відповідно до статті 55 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII та пункту 2 Переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників установ, організацій, підприємств, вищих навчальних закладів, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 року № 257, у вищих навчальних закладах та наукових підрозділах у їх складі відносяться: керівник (ректор, президент, начальник тощо); заступник керівника (перший проректор, проректор, перший віце-президент, віце-президент) з науково-педагогічної, наукової роботи; декан; завідувач кафедрою; професор; доцент; директор бібліотеки; науковий працівник бібліотеки; старший викладач; викладач, асистент; керівник (завідувач, начальник, директор), заступник керівника (завідувача, начальника, директора) наукового підрозділу (інституту, частини, відділу, лабораторії, сектору, бюро, групи); головний науковий співробітник; провідний науковий співробітник; старший науковий співробітник; науковий співробітник; молодший науковий співробітник; учений секретар [6, 7].

Основними педагогічними посадами є викладач та методист.

Крім того відповідно до статті 11 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII до системи вищої освіти України, крім учасників освітнього процесу, входять заклади вищої освіти всіх форм власності (державної, комунальної та приватної) та органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти, до яких належать (стаття 12) [6]: Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (Міністерство освіти України, галузеві державні органи, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, Національна академія наук України та національні галузеві академії наук, засновники закладів вищої освіти, органи

громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Ураховуючи викладене вище та положення статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», до осіб, які вчиняють злочини у сфері вищої освіти, можна віднести:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до них відносяться міністри та їх заступники (підпункт а) пункту 1), державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування (підпункт в) пункту 1), посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим (підпункт и) пункту1), органів, що здійснюють управління у сфері вищої освіти;

2) особи, які для цілей цього Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до них відносяться представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів (підпункт в) пункту 2) вищих начальних закладів;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання корупції», до них відносяться працівники закладів вищої освіти, органів, що здійснюють управління у цій сфері, фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах та інші працівники закладів вищої освіти [3].

У визначених статтях Кримінального кодексу України, які віднесені до корупційних злочинів у сфері вищої освіти, суб'єктом злочину може бути як загальний суб'єкт так і спеціальний.

Загальний суб'єкт це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення корупційних злочинів. Загальний суб'єкт є складовою злочинів, відповідальність за які передбачена статтями 191, 369 та 369-2 КК України.

Спеціальний суб'єкт:

1. Службова особа (статті 210, 364, 368, 369, 369-2 КК України).

Кримінальний закон (стаття 18 та примітка статті 364 КК України) визначає, що до службових осіб відносяться:

1) особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування;

2) постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи

організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [5].

Ураховуючи положення Законів України «Про вищу освіту», «Про запобігання корупції» до першої категорії службових осіб, які працюють у сфері вищої освіти можна віднести осіб органів управління у сфері вищої освіти – Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти України, галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти (Міністерство оборони України, МВС України, Міністерство здоров'я України, Міністерство інфраструктури та інші), органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, а також засновники закладів вищої освіти, яким є органи державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад вищої освіти (стаття 1 Закону України «Про вищу освіту») [6].

До другої категорії можна віднести осіб, які тимчасово обіймають посади в органах управління у сфері вищої освіти та вищих навчальних закладах, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків (керівники структурних підрозділів різних органів, керівник закладу вищої освіти, заступник керівника з науково-педагогічної, наукової роботи, декан, завідувач кафедрою, професор, доцент, старший викладач, викладач, асистент, керівник, заступник керівника наукового підрозділу тощо) чи адміністративно-господарських (керівник закладу вищої освіти, начальники господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, завідуючі складами, магазинами, майстернями, їхні заступники, керівники відділів підприємств та інші).

Відповідно до постанови Пленуму Верховного суду України від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» [8] постановою передбачено, що особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції або обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною посадовою особою.

Працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (адвокат, лікар, вчитель та ін.), виробничі (наприклад, водій) або технічні (друкарка, охоронець та ін.) функції, можуть визнаватися посадовими особами тільки за умови, що разом із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки [8, 9].

2. Юридична особа приватного права та її посадові особи (статті 364-2, 368-3 КК України).

Згідно з положеннями частини другої статті 81 Цивільного кодексу України юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів, якими є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом [11].

До юридичних осіб приватного права у сфері вищої освіти (статті 364-2, 368-3 КК України) слід віднести вищі навчальні заклади приватної форми власності – фізичні та/або юридичні особи відповідно до закону, у тому числі релігійні організації, статути (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку (стаття 31 КК України).

3. Особа, яка працює на користь підприємства, установи чи організації (стаття 354, 357 КК України).

Приміткою 1 статті 354 КК України під особою, яка працює на користь підприємства, установи, організації, слід розуміти особу, яка виконує роботу або надає послугу відповідно до договору з таким підприємством, установою, організацією [5], до такої категорії у сфері вищої освіти можна віднести фахівців-практиків, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах, а також інших працівників закладів вищої освіти, які працюють на підставі договорів.

4. Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (стаття 368-2 КК України).

Чинна норма кримінального закону зазначає, що згідно з приміткою 1 статті 368-2 особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції». Проте даний закон не є чинним, у зв'язку з чим реалізація вимог даної статті щодо кримінального покарання зазначених суб'єктів є неможливою [5].

Проте ураховуючи норми діючого Закону України «Про запобігання корупції» та Закону України «Про вищу освіту», до таких осіб органів управління у сфері вищої освіти – Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти України, галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти (Міністерство оборони України, МВС України, Міністерство здоров'я України, Міністерство інфраструктури та інші), органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, а також засновники закладів вищої освіти, якими відповідно до статті 1 Закону України «Про вищу освіту» є органи державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад вищої освіти.

З огляду на викладене вище, на нашу думку для ефективності застосування норм кримінального законодавства щодо суб'єктів вчинення корупційних злочинів у сфері вищої освіти в Україні необхідно:

– у Кримінальному кодексі України необхідно внести відповідні зміни щодо спеціальних суб'єктів корупційних злочинів, з урахуванням різних напрямків діяльності, де надаються послуги (медичні, освітні тощо). Доречно зазначити досить вдалим є положення статті 365-2 (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) КК України. Крім того в окрему статтю винесена кримінальна відповідальність за вчинення корупційних злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів (стаття 365 КК України);

– внести зімни до примітки статті 369 КК України щодо зазначення відсильної норми на чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року;

– визначити перелік осіб, які працюють у сфері вищої освіти, як спеціальних суб'єктів учинення корупційних злочинів з метою уникнення двоякого тлумачення службової особи.

Список використаних джерел

1. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI : [Електронний ресурс], Режим доступу:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/page.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 07 квітня 2011 року № 3207-VI: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року № 198-VIII: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/198-19/paran27#n27.
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page.
6. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
7. Про затвердження переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників установ, організацій, підприємств, вищих навчальних закладів, перебування на яких дає право на призначення

пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 року № 257: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/257-2004-%D0%BF.

8. Про судову практику у справах про хабарництво: Пленуму Верховного суду України в Постанові від 26 квітня 2002 року № 5: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02.

9. Щодо застосування антикорупційного законодавства: лист Міністерства юстиції України від 11.03.2104 № 1050-0-4-14-1111: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1050323-14.

10. Судова колегія в кримінальних справах Верховного Суду України: Витяг з ухвали від 19.05.1998: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0102700-98.

11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV: [Електронний ресурс], Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

Шкабара Олексій Аркадійович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Стрельченко О. Г.***

НАРКОКОРУПЦІЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Змичка наркобізнесу та корупції є настільки тісною, що призвела до появи терміну «наркокорупція» як явища, яке інтегрує у собі ознаки обох цих видів протиправної поведінки.

Далі під «наркокорупцією» будемо розуміти використання особою – суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення [1] наданих їй службових повноважень для одержання неправомірної вигоди за сприяння, пряме чи опосередковане, протиправній діяльності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. У цьому контексті під сприянням незаконному обігу наркотиків розуміється як надання допомоги іншим особам, які займаються цією протиправною діяльністю, невжиття належних заходів відповідно до компетенції з припинення цієї діяльності, так і її безпосередня участь у незаконному обігу наркотиків. Досліджуючи це питання, доцільно оцінити ступінь взаємообумовленості між корупцією та наркобізнесом. Хоча незаконний обіг наркотиків існує і у країнах,

слабо вражених корупцією, остання значно сприяє його поширенню. З одного боку, наркобізнес як форма організованої злочинної діяльності сам породжує корупцію, втягуючи у свою діяльність представників органів влади, які не мають моральних сил протистояти спокусі швидкого збагачення. З іншого, розповсюдження корупційної практики в інших сферах сприяє розвитку наркобізнесу, який може використовувати вже наявні корупційні зв'язки в органах державної влади та управління.

В різних випадках корупція відіграє різну роль у наркобізнесі – від «закриття очей» на окремі дії наркоділків до безпосередньої інтеграції корумпованих посадовців у мережі наркобізнесу, де наркокорупція виступає «рушійною силою» незаконного обігу наркотиків, його системоутворюючим чинником. У будь-якому випадку, ефективна протидія наркобізнесу не є можливою без рішучої протидії наркокорупції. Поширення цього явища обумовлено вкрай високою прибутковістю наркобізнесу, що має у своєму розпорядженні велетенські кошти, якими наркоділки можуть розпоряджатися на власний розсуд. Наркобізнес має найвищу рентабельність серед усіх видів ділової активності – як легальних, так і нелегальних. Самі наркотики виробляються у безпосередній близькості від місць отримання сировини – опійного маку чи листя коки, при цьому трудові витрати у цих слаборозвинутих регіонах є вкрай низькими. Відповідно низькою є і первинна ціна на цей продукт. Так, кілограм кокаїну в Колумбії коштує близько 1500 доларів, тоді як на вулицях США та Європи його ціна становитиме майже 70 тис. доларів. Кілограм героїну в Афганістані коштує близько 1000 доларів, у Пакистані – 2600 доларів, а на вулицях країн Європи та США він коштуватиме близько 130 тис. доларів. Ціна на синтетичні наркотики – стимулятори амфетамінового ряду при закупівлі у лабораторії становить від 300 до 500 доларів за кілограм, а на ринках збуту – 60 тис. доларів [1]. Сьогодні ж вилучення наркотиків становлять до 20 % для героїну і до 50 % для кокаїну [2, с. 16]. Загальні об'єми ринку цих наркотиків становлять 61 млрд. доларів та 85 млрд. доларів відповідно [3, с. 83, 124]. З огляду на це, близько 40 млрд. доларів для ринку героїну та ще близько 40 млрд. доларів для ринку кокаїну можуть вільно витрачатися наркоділками, при цьому їх бізнес залишатиметься прибутковим. Зрозуміло, що витрати з корупційною метою для наркоділків є одними із найвигідніших інвестицій, оскільки дозволяють не тільки уникати переслідування з боку держави у конкретному випадку, а й максимізувати прибутки у середньо- та довготривалій перспективі.

Проблеми протидії наркокорупції відносяться до першочергових питань порядку денного міжнародних організацій, у тому числі Управління ООН з наркотиків і злочинності та Міжнародного комітету ООН з контролю над наркотиками (МККН ООН). У звіті останнього за 2010 рік, значною мірою присвяченому питанням протидії наркокорупції у правоохоронних органах, зазначається, що корупція

створює сприятливі умови для незаконної торгівлі наркотиками і якщо залишити її без уваги, може дестабілізувати економіку, політичну систему та громадянське суспільство і, у кінцевому рахунку, стати загрозою миру та безпеці [5, с. 1]. Експертами ООН вказується на тісний зв'язок між корупцією та залякуванням посадових осіб, що займаються протидією наркобізнесу, угрупованнями організованої злочинності. Залякування та підкуп є найефективнішими прийомами, які організовані злочинні угруповання протиставляють діям правоохоронних органів з контролю над наркотиками. По суті, мова йде про дві сторони одного явища – організована злочинна група може з однаковою легкістю заплатити за послуги публічної посадової особи або за її вбивство. Інколи саме корупція стає причиною низької результативності чи навіть повної неспроможності зусиль із контролю над наркотиками. Поліція часто зазнає неймовірного тиску з боку організованої злочинності: замахи чи реальні погрози помсти та насильницької розправи чергуються із спробами підкупу посадових осіб, у тому числі й самих співробітників поліції [5, с. 1]. Корупція серед правоохоронців має невипадковий характер – корупційні дії організованої злочинності є системними і спрямовані на досягнення довготривалих наслідків [6, с. 7]. Головною причиною наркокорупції є намагання наркоділків уникнути відповідальності, для чого вони використовують доходи від своєї злочинної діяльності для підкупу співробітників правоохоронних та судових органів, а також інших посадових осіб з тим, аби мінімізувати ризики, пов'язані зі здійсненням операцій на нелегальному ринку. Корупція сприяє приховуванню наркобізнесу, його латентності – ефективне використання наркоділками корупційних механізмів призводить до того, що суспільство стикається лише із наслідком наркобізнесу – поширенням наркотизму. Іншою причиною наркокорупції є конкуренція між організованими злочинними угрупованнями, що часто має насильницький характер. Такі структури намагаються забезпечити своє домінування на нелегальних наркоринках, у найкращому для них випадку – монопольне становище. Найбільш успішними серед них є ті, що здатні планомірно розгодувати державну систему контролю та забезпечення правопорядку, продумано застосовуючи насилля та систематично використовуючи підкуп і залякування. Використання у конкурентній війні корумпованих зв'язків, залучення їх до ліквідації конкурентів дає таким угрупованням безумовні переваги на ринку. Такі покровителі можуть або вибірково застосовувати закон, притягуючи до відповідальності лише конкурентів своїх подільників, або безпосередньо брати участь у насильницькому протиборстві між різними кримінальними структурами. «Те, чого угрупованням наркобізнесу не вдається досягнути за допомогою корупції, вони досягають через застосування сили – тому для регіонів, де активно ведеться підпільна торгівля наркотиками, часто характерні високі рівні насильства та корупції» [5, с. 4]. Одним із прикладів поєднання організованими злочинними угрупованнями механізмів

підкупу та насильства є ситуація, що склалася останніми десятиріччями у Мексиці – основній країни транзиту кокаїну із Південної Америки до США. Ескалація у цій країні насильства, пов'язаного із наркобізнесом, стимулює і поширення корупції серед правоохоронців, що стають перед вибором «срібло або свинець». Для поліцейських цієї країни такий вибір не є абстракцією – в останні чотири роки в результаті війни між наркоділками та державою у Мексиці загинуло понад 30 тис. осіб. При цьому початкова заробітна платня поліцейського становить 500 доларів на місяць, а пропозиція наркоділків починається з 1000 доларів щомісячної винагороди [6]. Найбільшого поширення корупція, пов'язана із незаконним обігом наркотиків, набуває у країнах і регіонах виробництва цих речовин. Так, 59 % населення Афганістану вважають корупцію найбільшою проблемою, більше аніж відсутність безпеки (54 %) та безробіття (52 %) [7, с. 3]. Щороку хабарі дає 50 % афганців, при чому в 56 % випадків вони відверто вимагалися чиновниками. За даними ООН, у 2006 році половина афганських родин витратила на хабарі у середньому 100 доларів. 35 % афганців хоча б раз на рік платять хабарі правоохоронцям [8, с. 138]. Кожного року жителі цієї країни витрачають таким чином 2,5 млрд. доларів – 23 % ВВП. З іншого боку, подібна сума – 2,8 млрд. доларів, надходить у країну від нелегальної торгівлі опіатами. Таким чином, хабарі та наркотики є двома найбільшими статтями доходу в Афганістані, що спільно становлять майже половину легального ВВП країни [7, с. 4].

Список використаних джерел

1. O. Zill Do the Math: Why the Illegal Drug Business is Thriving [Електронний ресурс] / O. Zill, L. Bergman // Frontline / Public Broadcasting Service. – Режим доступу : http://www. pbs. org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/special/math. html.
2. O. Zill Do the Math: Why the Illegal Drug Business is Thriving [Електронний ресурс] / O. Zill, L. Bergman // Frontline / Public Broadcasting Service. – Режим доступу : http://www. pbs. org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/special/math. html.
3. . R. Stutman When id you first hear about crack? Interview [Електронний ресурс] / R. Stutman // Frontline / Public Broadcasting Service. – Режим доступу : http://www. pbs. org/wgbh/pages/ frontline/drugs/interviews/stutman. html.
4. World Drug Report 2011 / United Nations Office on Drugs and Crime. – Vienna, New York : United Nations, 2011. – 267 p.
5. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лют. 1995 р. № 62/95-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon. rada. gov. ua/.
6. Доклад Международного комитета по контролю над наркотиками за 2010 год E/INCB/2010 / Международный комитет по

контролю за наркотиками. – Нью-Йорк, Организация Объединенных Наций. – 2011. – 174 с.

7. «Silver or Lead» in Mexico: Bribes or Death [Електронний ресурс] / CBSNews. – Режим доступу : http://www. cbsnews. com/stories/2011/01/07/main7223343. shtml.

8. Corruption in Afghanistan. Bribery as reported by the victims / United Nations Office on Drugs and Crime – Vienna, UNODC – 2010. – 42 p.

Школьніков Владислав Ігорович,
здобувач лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЯ З МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ЯК ДОКАЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стрімкий розвиток інформаційних технології призводить до появи нових форм та способів вчинення кримінальних правопорушень, а також виникнення необхідності використання електронних (цифрових) доказів в кримінальному провадженні.

Одним із наймасштабніших технічних проектів стала глобальна комп'ютерна мережа (Інтернет), визначальною особливістю якої є здатність відображати безліч соціальних фактів і процесів, а також певних соціально значущих дій фізичних та юридичних осіб [1, с. 12].

В науковій літературі згадується можливість використання інформації з мережі Інтернет для доказування фактів вчинення корупційних діянь. Так, Н.М. Ахтирська зазначає, що досить часто виникає можливість виявляти правоохоронним органам ознаки вчинення кримінального правопорушення певними особами, переглядаючи відкриті офіційні сайти інших держав. Наприклад, державний службовець, який за законодавством України не має права бути підприємцем, за кордоном зареєстрований як власник комерційної структури. Джерелом у даному випадку є офіційний реєстр органу виконавчої влади іноземної держави. В даному випадку правоохоронні органи ставлять слушне запитання, чи варто ускладнювати процедуру притягнення до відповідальності особи за вчинення корупційного правопорушення надсиланням запиту до іноземної держави про надання письмового варіанту документа (виписки з Реєстру підприємців), чи достатньо електронної інформації, яку можна одержувати з відкритих іноземних джерел [2, с. 124].

В даному контексті існує безліч технік пошуку інформації в мережі Інтернет, в тому числі такої, яка може свідчити про вчинення корупційного діяння конкретною особою.

Розкриваючи сутність технік аналізу відкритих джерел інформації необхідно їх поділяти на наступні різновиди (за характеристикою Інтернет мережі):

– техніки, які застосовуються в поверхневих мережах;

– техніки, які застосовуються в Даркнеті.

Техніки, які застосуються в поверхневих мережах, можна поділити на:

– професійне використання онлайн пошукових систем (використання можливостей інструменту «розширений пошук», кеш-пам'яті, логічних операторів, «підстановочних» операторів (з англ. Wildcard operators), використання пошукових систем для знаходження веб-доменів, місцезнаходження IP тощо);

– пошук в двомовних пошукових системах (2lingual.com, yamli.com тощо);

– пошук фото та відеофайлів (Google, Yahoo!, Bing, Exalead, Photobucket, SmugMug, Picasa, Stockxchng, Pixsy, YouTube, Truveo, DailyMotion, Metacafe, Vimeo, Spike, ClipBlast, Tineye, Zuula тощо);

– пошук на форумах та блогах;

– пошук номерів мобільних телефонів та адреси електронної пошти (Truecaller, Sync.me тощо);

– геопошук (Google Maps, Bing Maps, Google Earth, Echosec, Welink, Geofeedia, Flightradar, Marinetraffic тощо);

– «архівний пошук» (онлайн програма WayBackMachine дозволяє отримати інформацію, яка раніше містилася на конкретному веб-сайті);

– пошук в соціальних мережах (Facebook, Twitter, Google+, Wikipedia, Linkedin, Reddit, Instagram, Myspace, Yik Yak, Pinterest, Вконтакте, Одноклассники тощо) [3, с. 66-67].

Але, проблемне питання полягає в доказовому значенні інформації з мережі Інтернет. Цю проблему намагаються вирішити наступні вчені: Д.О. Алєксєєва-Процюк, Н.М. Ахтирська, О.М. Брисковська, Д.М. Киценко, О.І. Котляревський, І.О. Крицька, В.В. Мурадов, Ю.Ю. Орлов, Є.С. Хижняк, Д.М. Цехан, С.С. Чернявський та інші.

На нашу думку, для формування правильного кримінального процесуального законодавства, яке б регулювало порядок використання електронних (цифрових) доказів в кримінальному провадженні, необхідно дослідити особливості функціонування та структуру мережі Інтернет. Це зв'язано з тим, що традиційно вітчизняні науковці, як правило, розглядають електронну (цифрову) інформацію не як самостійне джерело доказів, а прив'язують таку інформацію до конкретного матеріального носія (наприклад, електронну інформаційну систему). Натомість розвиток глобальної мереж Інтернет зумовлює появу інформації, яка постійно перезаписується та першоджерело якої не є відомим. На це наголошують такі вчені як Ю.Ю. Орлов та С.С. Чернявський. Останні ввели в науковий обіг таке поняття як «електронне відображення», під яким розуміється цілісна система відомостей та (або) комп'ютерних інструкцій в інформаційній мережі або на технічному носієві, яка може бути

використана як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [1, с. 21].

З урахуванням вищевикладеного слід зазначити, що подальше наукове дослідження особливостей обігу інформації в мережі Інтернет, структура даної електронної інформаційної системи повинна стати пріоритетним напрямом на шляху до формування якісного кримінального процесуального законодавства із порядку використання електронних (цифрових) доказів. Існування нової концепції WEB 2.0. вимагає урахування того факту, що контент в мережі Інтернет створюється багатьма особами одночасно на відміну від концепції WEB 1.0., згідно якої один користувач створював контент для усіх. А тому на науковому рівні слід суттєво переглянути систему процесуальних джерел доказів для вироблення конкретних законодавчих змін до чинного Кримінального процесуального кодексу України, які відповідали б усім вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні / Ю. Ю. Орлов, С. С. Чернявський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – № 1. – С. 12–24.

2. Ахтирська Н.М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження / Н.М. Ахтирська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2016. – Вип. 36(2). – С. 123–125.

3. Школьніков В.І., Мурзо Є.О. Аналіз відкритих джерел інформації під час досудового розслідування: правові основи та шляхи вдосконалення законодавчого регулювання / В.І. Школьніков, Є.О. Мурзо // Охорона та захист прав людини : студентська колективна монографія / наук. ред. к.ю.н., доц. О.В. Остроглядь; ПВНЗ «Університет Короля Данила». – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017. – С. 60–90.

4. Орлов Ю.Ю. Використання електронних відображень як доказів у кримінальному провадженні / Ю.Ю. Орлов, С.С. Чернявський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – № 3. – С. 13–24.

Шубіна Наталія Миколаївна,
ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ

Питання протидії корупції є важливим аспектом реформування України та адаптації вітчизняного законодавства до стандартів розвинутих демократичних країн світу. На жаль, корупція в Україні – це наслідок загальних політичних, соціальних і економічних проблем нашої країни, що цілком притаманне державі, яка перебуває на етапі реформування. Тому застосування ефективних превентивних механізмів запобігання корупції є однією із найважливіших проблем, які намагається розв'язати сучасна Українська держава на шляху до забезпечення прогресивних європейських стандартів прав і свобод людини та громадянина [1]. У боротьбі з корупцією важливі превентивні заходи. Про це в інтерв'ю заявив голова Національного антикорупційного бюро (НАБ) України Артем Ситник, передає прес-служба відомства.

«Згідно з Індексом сприйняття корупції Україна в 2014 р. зайняла 142 місце з 175 можливих. Це, м'яко кажучи, невтішні результати, які багато хто з українців відчув на собі. Коли перші детективи Бюро складали присягу, президент зазначив, що через кілька років Україна повинна зайняти місце поруч з Грузією, яка в цьому році на 50-ій сходинці рейтингу. Звичайно, це амбітна мета. У той же час корупцію знищити не тільки каральними засобами, превентивна роль не менш важлива», – заявив Ситник [2]. Превентивна діяльність та профілактика вчинення корупційних правопорушень є одним із пріоритетних напрямків діяльності держави. Так попереджувальні заходи мають не тільки усунути негативні наслідки, а і попередити вчинення корупційних діянь до настання відповідальності. Державна профілактична програма має бути спрямована на пошук можливих шляхів удосконалення чинного антикорупційного законодавства, підвищення рівня довіри населення до державних органів, вирішення нагальних проблем економічного та соціального характеру, зміцнення державного суверенітету та розбудови громадянського суспільства в Україні. Для повноцінного та об'єктивного висвітлення даного питання вважаємо доцільно звернутися до енциклопедичних джерел та з'ясувати природу самого заходу превенції Отже, слово «превенція» походить від лат. Praeventio – випереджаю, попереджаю, від англ. Prevention – попередження, запобігання. «Превентивний» – який попереджає що-небудь, запобігає чомусь, саме таке визначення дає нам великий тлумачний словник української мови [3, с. 919]. Отже, згідно даного

визначення превентивними заходами називають профілактичні та інші заходи, спрямовані на запобігання злочинам та іншим правопорушенням. Метою превенції є проведенням з боку держави інформаційної політики, спрямованої на створення негативного образу правопорушення, свідомого ставлення громадян до дотримання вимог чинного законодавства.

Як задекларовано у ст. 1 Закону «Про Національну поліцію», поліція це орган виконавчої влади який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку та виступає спеціальним суб'єктом який наділений повноваженнями щодо здійснення заходів у сфері протидії та запобігання корупції. Профілактика в правоохоронній системі перш за все має бути спрямована на недопущення вчинення корупційних фактів та порушення етичних норм поведінки правоохоронця при здійсненні службових повноважень, адже на правоохоронця як на представника держави покладається вся відповідальність щодо активної реалізації заходів антикорупційного законодавства які забезпечуються шляхом**:**

– організації дотримання вимог законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та інших нормативних актів з питань запобігання та протидії корупції;

– проведення превентивних антикорупційних заходів;

– перевірки службової та професійної діяльності особового складу та працівників поліції;

– виявлення сприятливих для вчинення корупційних правопорушень ризиків у діяльності посадових осіб;

– взаємодії з громадськістю з реалізації державної антикорупційної політики, співробітництво з іншими суб'єктами, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

Корупція є психологічним та моральним явищем. Вона не існує поза людиною, характеризує її поведінку, діяльність. Корупція – це не лише певні діяння, а й система негативних поглядів, переконань, установок, спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя. С.В. Степашин зазначає: «Корупція – не просто хабарі, не просто зловживання службовим становищем, не просто завуальовані види підкупу чиновників. Це хвороба більш глибока, яка має у своїй основі психологічну установку використовувати державну службу як невичерпне джерело для досягнення корисливої мети». Морально-психологічні наслідки корупції проявляються в тому, що вона є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, деформації індивідуальної та суспільної психології; нищить духовні та моральні цінності; сприяє поширенню у суспільстві кримінальної психології; змінює мотивацію службових осіб у сфері державного управління, а також громадян у різних сферах соціального життя. Існування корупції в поліції та у системі правоохоронних

органів загалом дає підстави вважати її вкрай небезпечним явищем – одним із проявів професійної деформації співробітників [4]. З 2011 року в Україні функціонує принципово нова антикорупційна система, яка має переважно превентивний характер і орієнтована на створення в суспільстві ефективних механізмів попередження корупції. За таких умов посилюється значення вимог до доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які мають бути ними засвоєні як норми повсякденної поведінки [5].

Суть превентивних заходів полягає у попереджувальному характер та спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням, проведення профілактичної діяльності у питаннях боротьби з корупцією, хабарництвом, зловживанням службовим становищем та іншими правопорушеннями, пов'язаними з виконанням службових обов'язків правоохоронців, шляхом проведення масово-роз'яснювальної роботи, метою якої є підвищення рівня обізнаності особового складу з нормами антикорупційного законодавства, формування принципів відповідальності за їх порушення [6].

З метою недопущення випадків корупції серед працівників внутрішніх справ необхідно застосовувати комплекс заходів, який спрямований на усунення причин, що спонукають правоохоронців до зловживань та порушень. Мета профілактичних заходів в правоохоронній діяльності полягає у попередженні правопорушень до факту вчинення корупційного правопорушення, запобігання такому правопорушенню на стадії готування до нього та припинення правопорушення у період вчинення протиправних діянь [7, с. 82–85].

Проблеми організації функціонування превентивних заходів боротьби з корупцією в правоохоронних органах можливо розв'язати шляхом:

– дотримання вимог чинного антикорупційного законодавства;

– роз'яснення нормативно-правових норм розпорядчих документів у галузі запобігання корупції та вчинення фактів хабарництва;

– проведення у системі службової підготовки навчань з питань антикорупційного законодавства та його практичного застосування;

– розробка тестових завдань з визначення рівня знань вимог антикорупційних нормативно-правових актів, які використовуються під час проведення заліків зі службової підготовки;

– проведення роз'яснювальної та інструктивної роботи щодо упередження правопорушень, пов'язаних з виконанням службових обов'язків поліцейськими;

– вивчення громадської думки, збір інформації про негативні факти діяльності поліцейських щодо можливих корупційних проявів. (особисте спілкування з громадянами, дієве функціонування «Телефону

довіри», «Поштових скриньок для звернення та скарг громадян», «Інтернет – приймальні»);

– проведення постійного моніторингу стану виконання вимог чинного антикорупційного законодавства, причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів та правопорушень корупційного характеру, визначають категорії співробітників та посади, діяльність яких пов'язана з підвищеним корупційним ризиком;

– розміщення у засобах масової інформації та інформаційних порталах матеріалів про права громадян; механізми реалізації державних антикорупційних, відомчих заходів, направлених на попередження корупційних проявів; порядок та процедуру розгляду звернень громадян. Інформаційні заходи мають забезпечувати розширення знань у сфері антикорупційного законодавства, інформування про вжиття заходів та засудження корупціонерів, формування негативного ставлення правоохоронців і громадськості до корупції;

– проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави [6].

Просвітницько-роз'яснювальна та агітаційна робота займає провідну форму діяльності з особовим складом щодо попередження вчинення корупційних проявів та фактів перевищення службових повноважень оскільки усунення причини правопорушення є одним із основних чинників боротьби з корупцією.

Висновок: Реформування правоохоронної системи в Україні асоціюється з початком нового витка в розвитку демократичної держави де подолання фактів корупції є основним і пріоритетним напрямком державної політики. Зміна напрямку діяльності правоохоронної системи, курс на Євроінтеграцію впровадження в практику міжнародного досвіду з дотримання прав та свобод громадян все це говорить про готовність до активних змін та трансформацій у свідомості суспільства щодо подолання факту корупційних проявів. Так основним і пріоритетним напрямком подолання корупції в правоохоронних органах є превентивна діяльність (агітаційна, інформаційна роз'яснювальна) та профілактична робота. На нашу думку в основі всіх превентивних заходів лежить незмінний принцип доброчесності, гідності та порядності правоохоронця. Свідоме ставлення до виконання посадових обов'язків, усвідомлення всієї відповідальності щодо порушення вимог чинного законодавства, дотримання міжнародних норм та стандартів з прав та свобод людини все це сприяє розвитку анти корупційної державної програми в якій одну із ключових позицій займає правоохоронна система.

Список використаних джерел

1. Вимоги до поведінки державного службовця через призму антикорупційного законодавства як превентивні заходи щодо запобігання корупції http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/110175?&fsize=l.
2. А.Ситник: у боротьбі з корупцією важливі превентивні заходи. https://www.rbc.ua/ukr/news/sytnik-borbe-korruptsiey-vazhny-preventivnye-1453113606.html.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1 728 с.
4. З.Р. Кісіль Корупція в органах внутрішніх справ: Проблеми протидії http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/493-stetsenko/21334-koruptsiya-problemy-protydiyi.htm.
5. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13.
6. Інструкція з провадження антикорупційних заходів у системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.7. Сафронов С. Профілактична діяльність слідчого органів внутрішніх справ України / С. Сафронов // Право України. – 2002. – № 2. – С. 82–85.

Шумейко Дмитро Олександрович,
старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ IN ABSENTIA

Незважаючи на законодавчу вказівку щодо використання правових позицій ЄСПЛ у національному кримінальному судочинстві як джерела права, на практиці постає багато питань щодо меж, обсягу, суб'єктів її використання, тлумачення як самих рішень ЄСПЛ, так і положень ЄКПЛ. У провадженнях in absentia цю проблему можна проілюструвати на прикладах судових рішень, де має місце посилання на правові позиції (копіювання) без мотивації суду щодо ухвалення того чи іншого рішення із урахуванням цих позицій.

На теперішній час Україна не була стороною у провадженнях ЄСПЛ щодо застосування процедури in absentia, тому потрібно звернутись і до питання щодо можливості застосування рішень ЄСПЛ, де Україна не була стороною у національні правозастосовній практиці.

Ми підтримуємо позицію П.І. Пархоменка, який зазначає, що будь-яке рішення Європейського Суду може бути використано на національному рівні як джерело права, оскільки насамперед ми застосовуємо положення Конвенції, яка є джерелом права і аналізуємо ту чи іншу ситуацію з позиції обґрунтованості втручання в права, гарантовані Конвенцією, а вже через практику Європейського Суду розкриваються особливості відповідних прав. Суд дає автономні тлумачення, виробляє алгоритми перевірки обґрунтованості втручання тощо. Ми вважаємо, що на національному рівні можна навіть зробити посилання на відповідну статтю Конвенції і використовувати підходи Європейського Суду без посилання на відповідні рішення, головне, щоб вони відповідали практиці і підходам Страсбурзького Суду.

Відповідно, встановлення обмеження на використання рішень Європейського Суду, в яких Україна не є стороною, не відповідає самій суті Конвенції і не узгоджується з реалізацією прав, закріплених у ній [1, с. 142].

У Постанові Пленуму ВССУ від 19 грудня 2014 року № 1328 «Про застосування судами міжнародних договорів України» зазначено, що враховуючи, що Україна визнає юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, то застосування судами цієї Конвенції має здійснюватися з обов'язковим урахуванням практики Європейського суду з прав людини не тільки щодо України, а й щодо інших держав [2].

У спеціальній літературі також приділена увага питанням застосування практики ЄСПЛ із урахуванням особливостей національної правової системи.

Ю.Ю. Попов визначає основні види прецедентів, дослідження яких і ухвалення відповідних рішень відбувається у ЄСПЛ: 1) англосаксонського, який притаманний країнам загального права, де діє доктрина «stare decisis», що означає «слідування вирішеному раніше», із аргументації якого виводиться певне правило (ratio decidendi) і де рішення суду у деяких випадках може вважатися загальнообов'язковим (binding case, authoritative precedent). Рішення, що створює таким чином нове правило, має застосовуватись в частині ratio decidendi нижчими судовими інстанціями або тим же судом чи іншими судами того ж рівня при вирішенні аналогічних судових

справ; 2) романо-германського, який притаманний країнам континентального права, до яких відноситься і Україна. Під судовим прецедентом у романо-германській правовій сім'ї розуміється інститут усталеної судової практики (jurisprudence constante), а відрізняється він від англо-саксонського тим, що останній може бути створений одним судовим рішенням, в той час як континентальний прецедент створюється завдяки появі цілого ряду, тобто множинності судових рішень, а також неприйнятністю англо-саксонського судового прецеденту; 3) переконливого прецеденту (persuasive precedent), який є спільним для обох правових сімей: окремі судові рішення, які самі по собі не створюють прецеденту ані в англосаксонському, ані в континентальному значенні, тим не менше з огляду на авторитетність суду, що їх прийняв, істотно впливають на практику інших судів, хоча і не є обов'язковими для них [3].

Зважаючи на відмінності у правових системах, законодавчій регламентації процедури in absentia, перед Судом стоїть завдання – враховувати ці особливості при постановленні рішень, які надалі використовуються країнами-членами як джерело права. Ця універсальність вимагає від ЄСПЛ всебічного дослідження позицій сторін, її національного законодавства та аргументації своїх рішень, а від національних судів правильного тлумачення правових позицій Суду, норм ЄКПЛ та застосування їх відповідно до ситуації.

Список використаних джерел

1. Пархоменко П.І. Деякі особливості застосування практики Європейського суду з прав людини в національному судочинстві: практичний аспект. Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (13 червня 2018 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 139–143.

2. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року № 1328. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v0013740-14

3. Попов Ю. Ю. Прецедентне право у контексті загальнообов'язковості судових рішень та українські перспективи. Форум права. 2010. № 3. С. 357.

Наукове видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
III Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 7 грудня 2018 року)

Частина 2

Відповідальний упорядник *В. В. Корольчук*
Комп'ютерна верстка *Я. В. Шумко*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Дк № 4155 від 13.09.2011 р.
Підписано до друку 22.11.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 27,5. Ум. друк. арк. 25,46.
Тираж 150 прим.